

Stevan Sremac

POP CIRA I POP SPIRA

~*~

Glava 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 i poslednja

Glava prva

U kojoj su opisana dva popa, dve popadije i dve popine cerke iz jednoga sela u Banatu, u kome su parohijani bili tako pobožni da su badava mleli svojim popovima brasno u suvacama.

Bila dva popa, - ali ne ona dva popa sto su jednom ostali sami u svetu, pa se svaki od njih tuzio i tesio da bi mu daleko lakse bilo zivotariti, samo da nema onoga drugog, - ne, dakle, ta dva popa, nego druga dva, i ziveli su u jednom selu u Banatu. Koje je to selo necemo vam kazati, da ne bi selo, ni krivo ni dužno, potrzali i izlagali ga podsmehu, posto ono nije ni najmanje krivo za sve ovo sto ce se u ovoj pripoveci pricati. A posle, ako cemo sta, ono i nije selo, nego varosica.

Ta koliki je samo onaj veliki sokak s kraja na kraj, pa koliko tek malih sokaka ima, a svi su široki! Zato nijedan nije kaldrmisao, a nije nikada ni bio. Istina, podsmevaju im se Temisvarci da su im varoske krave pojele trotoar, ali to je samo jedna pakost, jer trotoara zaista nikada nije ni bilo. Kada padne kisa i nacini se blato, poloze cismeni mestani po zemlji pored zida, koliko da covek prodje, tulaju - kukuruzovinu - a krave naisle, pa valjda, kao beslovesna stvorenja, pomislile da je to za njih postavljeno, pa pojele tulaju, koja je kao sto je svakome poznato, njihova hrana; a to video nekad neki

Temisvarac, pa, kao covek, isripovedao, i sad ne dadu nikako mira ljudima, nego ih diraju jednako za prozdrljivost njihovih krava. Ali je zato i bilo svasta. Bilo je batina, pa, bogme, i razbijenih glava. I od toga doba manje ih diraju. Osobito u selu ni za zivu glavu niko to ne sme ni da spomene; stavise, sad jos hvale mesto da je suvo i ocedno, i da mu i ne treba trotoar. No, medjutim, nije bas ni tako. Naprotiv. Ispred svake kuce ima jendek pun vode, koji se nikad ne prazni; jer taman da presusi, a ono po "Beckereckom velikom kalendaru" udari blagoslov iz neba, i jendek se napuni opet kao sto je i bio, i nudi i mami na uzivanje i danju i nocu. Danju gaze po vodi komsijska decurlija i krase turove, a i nocu je jedna lepota slusati zabe kad pocnu da pevaju. Pojedine pevace vec poznaje sav komsiluk po glasu. Tako, na primer, jedan se zabac vec nekoliko godina dere koliko ga grlo donosi; ima glasinu kao bik, pa se cuje sa pola atara koliko je grlat. Niko ga nije dirao, pa cak ni nestasna decurlija, koja su posle kise onako rado i veselo gazila po bari, ni ona ga nisu dirala; po svojoj prilici, tu je docekao duboku starost, i posao tragom starijih svojih.

Mesto je bilo veliko, a pobožni parohijani tako imucni da su komotno mogli ne dva, dva puta po dva popa izdrzavati, zajedno sa njihovim popadijama i cerkama. Paori su bili pobožni ljudi, te drzali svecare, a popovi im sekli kolace, pa novaca dosta. Bilo u selu dobrih momaka na zenidbu i lepих devojaka na udaju, a rogljeva u selu dosta bas kao praznika u godinu, pa svakog praznika ili nedelje na drugom roglju igra kolo, pa se sve pozaljublivalo jedno u drugo sve do usiju. A

najcesce

se ipak skupljali i igrali na roglju kod Nece birtasa, gde je pod jalovim dudom igralo kolo. Svirac svira tako cele godine, a kad se obere kukuruz, onda se zna sta je njegovo. On niti ga seje, niti okopava, pa opet njemu dobro; njegovu kukuruzu ne moze da naskodi susa. Zato se i govorilo po selu kad neko za nesto ne mari: "E", vele, "mari on za to k'o Sovra gajdas za kisu", ili: "Tice ga se to mnogo k'o Sovre gajdasa susa!" On ponese samo gajde, pa kad ga zapitaju: "Kuda Sovro?" a on im veli: "Idem da okopam ku'ruz!" A umeo je djavolski lepo da svira i da namiguje, onako krivovratast. Beckerecki notaros kad tera kera - obicno posle asentirunga - ne moze bez njega; odmah: "Daj Sovru", veli "daj, daj desnu ruku nasu", veli gospodin notaros, pa mu zalepi pola desetice na sesir, a Sovra duva za onu drugu polovinu kao besan. A u kolu kad svira, pa kad stane pred neku gazdacku devojku pa svira, a ona zna ko ga je poslao pred nju, pa samo gleda ulevo u zemlju, pa sve veze, dok se ne oznoji ispod nosa, pa dobije kao neke male brvice kao od rose. A i samo srce

drukcije se razdjipa kad Sovra svira. A u kolu je sve bilo zaljubljeno; svak ima svoju, pa ne da drugom do nje, nego se kolju kao kere svake nedelje.

A sto se zaljublivalo, to se ponajcesce i uzimalo. A kad dodje do svatova, onda nije dobro samo mladi i mladozenji, ne dobijaju samo oni svako svoje, nego i drugi svet. Pa kad dobro prolazi i kad se lepo provodi Glisa Sermijas, koga obicno niko i ne zove u svatove, - jer kad se slucajno opije, a to je redovno slucaj kod njega, tera svakoga da peva pesmu: "A-a-a, dragi brate komsija, Ako 'oces veseo biti, A ti moras s nama piti", pa sipa za vrat vino; a i inace je nesnosan, - onda zlo i naopako, da se ne provede lepo i ne prodje dobro i gospodin popa, koga narocito zovu, i najuglednije mu mesto daju za stolom, jer zbog svatova je valjda i postala ona rec: Trista, bez popa nista".

A gospodin popa sedne tako u procelje, otpeva jedno "Glas gospoden na vodah", a zatim samo zahteva i izvoleva. Jede revnosno i zaliva jos revnosnije, a kaparise najrevnosnije; tek ce reci: "Brat-Mijo, ne budi vam zapovedjeno, dodajte mi, molim vas, iz onoga tanjira onu trticu! Cudim se sta mi to sve fali!"

Ili:

"Gospodine-domine", obrativ se Kipri notarosu, "molim vas lepo, malo od onih krofni iz onoga tanjira tamo, cini mi se da su te tamo malo rumenije a bolje narasle". A svaki pop cudo sto voli krofne! Otkud sad to, bog ce ga sveti znati; ali to je nepobitan fakat, poznat svakom pravom sinu nase svete pravoslavne crkve. I jedan i drugi pop iz ovog mesta gde se nasa prica razvija, mogao je zacudo i za pripovest mnogo krofni pojesti. Vec cisto covek da ne veruje! Za jednoga od ove dvojice, i to bas, bogami, bice za pop-Ciru, pripovedaju da je u jednim svatovima pojeo punu jednu veskorpu krofni, i to za ono kratko vreme dok je pre rucka

kurisao domacici. A domacica stoji kraj ognjista, zajapurena od vrucine i od uzbudjenja i zadovoljstva sto je stvar svrsena i zet upecan, pa samo vadi krofne i baca ih u korpu iza sebe. Pa dok se domacica zabavlja oko one sto cvrci u velikoj gvozdenoj serpenji i prevrce je, dotle ovaj uzima onu iz korpe.

- I-ju, gospodin-popo, bas ste vi vrag! A di su krofne? - pita ga zacudjena domacica.

- He, he, pojeo ih, milostiva!

- Ta, i'te, vi se samo salite; di ste i' sakrili?

- Pa pojeo, milostiva!

- I-ju mene zalosne! Zar tolike krofne?!

- He, he, iz vase ruke, pa ne zna covek sta je dosta!

A domacica samo cuti, a sta mu je u sebi pomislila - to smrtnom coveku naravno da nije poznato! Ali to mu nista ne smeta - ni njemu, pop-Ciri, a ni pop-Spiri - da posle sedne za sto i da sa ostalim gostima jede redom sve, ne htevisi, valjda, kao dobar pastir ni tu da se izdvaja od svoje poverene mu pastve, nego sedi kao stanac kamen ili kula svetilja kraj mora, nepomican na svom mestu, dok se sve oko njega ljulja kao talasic na uzburkanom moru. Sve se oko njega za stolom menja, jedino on sedi nepromenljiv. Neko se digne da igra, nekoga odvedu, a neki sam, onako bez icije pomoci, padne lepo pod sto. Sete ga se i nadju tek onda kad ga zena potrazi: "A di se to deo moj covek?" pita zena, dokle ga ne nadje pod stolom. "Jao, teretu moj!" vice zena i dize ga. A gospodin popa samo sedi. U dvadeset i cetiri casa tek ako se jedared dize da vidi, veli, konje, ili kolut oko meseca, na kom su kraju stapci, ili kakvo ce vreme sutra biti. A zatim opet sedne. I opet se menjaju tanjiri, donose ciste case i hladno, skoro natoceno vino. I to tako traje sve do medljane rakije ujutru, kad se gospodin popa iskrade, da mu ne bi pijani svatovi iz silne pocasti pridali Sovru gajdasa da ga prati do kuce.

A sto se u selu vencalo, to je potpuno znalo sta radi; znalo je duznosti i zadatke bracnoga zivota i krajnji mu cilj. I oba gospodina popa imadjahu dosta posla, a prema tome i prihoda krstavajuci novorodjenu decu po selu.

Malo koji dan da ne dodje gospodin-popi, jednome ili drugome, Arkadija crkvenjak, pa ne otpocne otprilike ovako:

"Gospodine... mole vas da dodjete... cekaju vas u porti pred crkvom, da krstite novorozenog mladenca muzeskog pola Neci prekjaju". - Arkadija je, kao i pop Cira, mrzeo na Vuka i njegove reforme, po kojima se covek ne moze razlikovati od paora.

Gospodin popa ode u crkvu da krsti, a posle krstenja ide kuci detinjoj, gde ga poziva otac na rucak. Na vratima ga docekuje Neca gologlav i malo postidjen, poljubi ga u ruku, pa samo veli: "He, sta znate, gospodin-popo, gresni smo ljudi!" A kad se dobro naruca i vrati kuci, donese svacega, i peskira i peskirica, i sarenih torbica, i novaca. Popa broji novac, a brk mu se smesi; broji i prica o detetu kakoje krasan, napredan hriscanin. A gospoja popadija radosna, boze, pa voli popu, kao da su se tek juce uzeli, pa misli u sebi: "Ta ne bi' se menjala ni sa vicispanovicom."

Ponekad se gospodin popa pomalo, boga mi, i zacudi kad mu tako dodje Arkadija crkvenjak, pa ga pozove da krsti.

- Za koga ono rece? - zapita nekিপut gospodin popa crkvenjaka.

A Arkadija uvija ponizno glavom, smesi se, a sve polako trlja ruku o ruku, kao da pere ruke od necega, pa veli:

- "He... ta... da dodjete, gospodine, da krstite... ovaj... Vuji Irosu... muzeskog je pola... sincic. Dobio sincica, pa k'o jabuka, dete zdravo k'o tresak! Kaze frau-Cverkenmajerka, babica, da svoga veka jos nije vid'la tako dete zdravo pa grlato... trinaest i po funti, kaze, tesko, a dere se k'o mali bik... Cuje se jos od vincilirove kuce larma u kuci. Jedno cudo..."

- O maj! I jeste cudo! A kad brz'? - cudni se popa.

- Pa vec nekoliko dana ima kako je... - ublazava Arkadija.

- Ta znam, znam, al' opet... Kad je ono bilo? U januaru... e, a sad imamo juli mesec. H-e-e-e! - vrti gospodin popa glavom. - Vi's, molim te! A-a-a, vrag im babi! Ako je iros, bas se iroski i vladao! A, obesenjaci jedni!... No, nista, nista; sta je, tu je! Moglo je biti i gore! - izvinjava gospodin popa svoje ovice.

- He, he... deca... vragovi. Sta znate!? Dzak buva, he, he! - veli Arkadija i dodaje mu uslužno i ponizno sesir i stap, koji je bio onake forme kakvi su obicno protojerejski stapovi, a doneo mu ga je na poklon s jednog vasara majstor Leksa, leceder, jos pre nekih dvadeset godina.

A desi li se kakva nesreca u selu da, na primer, neko u selu umre, i tu kako kome, ali gospodin-popi opet dobro. Ako bogatiji umre, oglasuju ga sva zvona i cinodejstvuju oba popa; a ako siromasniji, onda, naravno, samo jedan pop. Ide, pa malo peva on, malo crkvenjak, a malo djaci, tako naizmenice. Dok crkvenjak ili djaci pevaju, gospodin popa misli u pameti, ili se razgovara o stanju i imanju usopscega, o testamentu i naslednicima, o procesu i fiskalima, i vec o tako necem sto bi spadalo u taj krug stvari. Posle pogreba crkvenjak odnese odjejanije i trebnik, a popa ugasi i zamota svecu u dobivenu cicanu ili svilenu maramu. - Bilo ih je svakojakih, ali je gospodin popa najradije primao one svilene. - I jos tu na groblju pokupuje od dece - koja su takodje cinodejstvovala, noseci krst i cirake i ripide - sve njihove marame i pantljike; pokupuje budzasto, po cetiri krajcare maramu. "Dede, deco", veli im gospodin popa, "dajte vi to popi, a popa ce vama grosic-dva dati za to!" Kupi, pa i to poslje kuci. Od tih stvari posle gospoja popadija izabere sto joj se dopadne, a ostalo dobije u platu kakva Zuza ili Erza, Madjarica naravno, pa se sve sareni od pantljika kad prodje sokakom, da ti je milina pogledati za njom. Prolazi, pa unesrecava svet, a najvise one tanke i nafrizirane berberske kalfe. E, ne moze covek, pa da mu je srce od kamena, a da se ne osvrne za njom i ne da oku prijatna prizora i uzivanja. Sareni se od silnih pantljika kao slobodno medjunarodno pristaniste od barjaka na raznim eskadrama. Nek se zna sto je gospodin-popina sluskinja!

A gospodin popa cesce i ne dolazi kuci, nego s groblja pravko kuci usopscega na dacu. Tu su skupljene ozaloscene komsije i neutezni rodjaci, i oni sto su zadovoljni s testamentom, a i oni drugi sto se spremaju da dignu proces i da ga obore i na taj nacin spasu dusu miloga pokojnika od jednog tako teskog greha kao sto je nepravedan testament. Gospodin-popi opet najuglednije mesto. Sede svi i jedu. Niko nista ne govori, nego cute i jedu i piju pogruzeno, kako pravoj tuzi i zalosti i prilici. Piju za pokoj duse.

"He, moj Proko, moj Proko", ili kako vec bude ime pokojniku, uzdise Glisa Sermijas, pa pruzi ispraznjenu casu da mu se natoci, a ruka mu drhce. "Moj Proko", nastavlja Glisa, a glava mu pala od zalosti na grudi, "da je sreca da ti menikana ovako pijes za spokoj duse, a ne ja tebikana! Ta tebi je bar bilo jos dana zapisato, a ne ja da se vucem po svetu ovako brez tebe, brez svoga najblizeg, kas'ti, brata i prijatelja. Ta i onaj bog, boze me prosti, uzima sto je bolje! Eto ja i gospodin popa, mi cemo jos sto godina ziveti i muciti se! Proko, dobri druze, da si da vidis tvoga Glisu kako se zlopati!"

uzdise Glisa, iskapi casu i spusti glavu na sto.

I svi tresu zalosno glavom i hvale pokojnika. Iznose mnoge vrline njegove, od kojih za mnoge niko zivi dotle nije znao, a najvise zna da pripoveda kakva Vavika ili Betika, kakva Svabica, koja se tu nasla i bila na usluzi zbnjenim domacinima. Prica svojim nakaradnim srpskim jezikom, i unosi sale i smeha u sumorno drustvo. Pa i gospodin popa bi ustajuci rekao dobro za pokojnika: "Bogme", veli on, "selo ga nece jos dugo drugog takvog imati; to ja samo kazem: Proku necemo lako naknaditi".

Eto, tako je otprilike ziveo gospodin popa u selu, a koji bas popa poimence, mislim da nije bilo nuzno dosad da kazem, jer je davno receno da su svi popovi jednaki, jedan ko drugi. A, posle, i pravila poetike vele da treba sto vise probuditi radoznalost u citalaca, a to je, mislim, dosada vec prilicno postignuto. I sada bih vec mogao i da kazem i kako su se zvala ta dva popa. To su ona ista dva popa cijim sam casnim imenima kao naslovom ukrasio ovu pripovetku; to su pop Cira i pop Spira. A obojica su imali jos i svoje nadimke: pop Cira se zvao i - pop Hala, a pop Spira -pop Kesa. Zasto su onog prvog prozvali pop Hala, culi ste, a zasto ovog drugog pop Kesa, cucete.

Ovaj nesrecni nadimak, na koji se pop Spira onako isto tuzno kao i pop Cira na svoj, dobio je on odavno. Ako je verovati onome sto prica gospoja popadija Cirinica, a to je rođenih usta cuo i zabelezio sam pisac, vele da je dobio taj nadimak otuda sto se odavno, jos prve godine, kao mlad popa, zaboravivsi svoj nemesag, pa cak i cin, umesao medju onu gomilu koja obicno saleta kumova kola pa se dere: "Kume, izgore ti kesa!" i sto je najstrasnije i najneverovatnije u svojoj pripovesti, vele da se i on bas svojski gurao kad je kum nekoliko puta bacio medj svet punu saku krajcara, dvogrosaka, pa cak i nekoliko seksera. Na jedan tako bacen sekser vele da je tako cilno poleteo u neku baricu i zabo se u nju glavacke i stajao usadjen kao struk luka. Od to doba vele da su mu dali nadimak pop Kesa, pa ga i danas jos uvek tako zovu kad on nije tu, iako je on davno i davno drugi covek.

I jedan i drugi odavno su u tom selu, jos otkako su se ozenili, a ozenili su se cim su svrsili u Karlovcima bogosloviju, a ovu su svrsili pre dvadeset i vise godina. Ozenili su se iz istoga mesta u kome danas popuju. Pop Cira uzeo gospodin-popinu, a pop Spira tutorovu cerku; nijedan iz ljubavi. U oglasenom stecaju za parohiju bilo je mnogo drugih uslova, a za ovaj su culi tek kad su se prijavili. Bili su obojica malo pomatoriji, vec uveliko bradati klirici. I oni prime i taj usmeno saopsteni im uslov i ozenili su se, jer cak i crkvenjak, predsestvenik danasnjeg crkvenjaka Arkadija, znao je da ce

parohiju dobiti samo oni koji se budu hteli ozeniti tim dvema leptoticama. Sta je, dakle, i ostalo svrsenim kliricima i kandidatima nego da se ozene njima. Lepe one, a leve i parohije, - uzese se, i ne pokajase se nigda.

Od to doba jednako su lepo ziveli. Za to vreme mnogo se stosta promenilo, samo je vrednost njihova supruzanska ostala ona ista, ona stara. Kao vino iz podruma pop-Spirina, ili rakija iz podruma pop-Cirina, sto starija sve bolja, - tako i paznja i ljubav supruzanska bila je sve solidnija. Ali opet se nesto ipak izmenilo. Izmenili se telesno oba popa i obe popadije. Kad su pre dvadeset i vise godina dosli u selo, kao svrseni klirici, bili su obojica suvi i mrsavi kao bogoslovsko blagodejanje, a sad obojica debeli kao narodni fondovi. Ne znam ko je deblji, pop ili popadija. I jedna i druga popadija izgleda mala, siroka i temeljna kao ona figura na gospodin-notarosevom stolu, u kojoj gospodin notaros drzi trafikku, a to je jedna zenska prilika sira neg duza, pa se gornja polovina digne a u donjoj stoji duvan i uvek je vlazan.

A tek popovi kako su bili ugojeni! Mantija samo sto im ne prsne ispod pazuva, a pojas nikako da se skrasi na trbuhu nego sve bega pod bradu i blize vratu. Poneko od bolje poznatijih se usudi da dirne, na primer, pop-Spiru za to, pa ce mu tek reci:

- Ama zasto vam, gospodin-popo, ne stoji taj pojas na svome mestu?

- He-he! Zasto? Kako zasto, - odgovara mu pop Spira - pa gde da stoji? Njegovo mesto i jeste bas tu gde ga vidite. Nije meni odlilkovan trbuh, pa da na trbuhu stoji, nego je moje cisto srce nagradjenol, pa zato je tako odskocio, da srce pokrije i odlikuje. Ta kolajne i vise na grudima; a koga ste jos videli da mu vise na trbuhu?!

A bilo je zaista i nagradjen, jer pop Spira je imao crven, a pop Cira samo plav, obican pojas. A to je bila formalna jabuka razdora izmedju popova, a jos vise izmedju popadija. Jer ljudi se umeju, kao sto je vec poznato i ne treba dokazivati, malo i umeravati i politicki vladati, ali zene, zene bogme ne umeju! Koliko je samo puta pop-Cirinica rekla kad su joj spomenuli pop-Spirin crveni pojas: "Crveni pojas! Uh sav mi je crven kad ga vidim; pa i onaj ko ga spomene.

Ko ti jos nece dobiti crven pojas!"

A ako je verovati pop-Cirinici, i jeste ga malo cudnovato dobio. Ona veli da ga je pop Spira dobio samo zato sto je jedanput u jednom uzem drustvu pevao pred njegovim preosvestenstvom i ekselencijom gospodinom vladikom uz tamburu neke murjanske pesme, kaze da je pevao: "Vino pije Dojcjin Petar", i "Katice prehvalna, svem svetu javna". Pop Spira je udarao lepo u tamburu, a ima jos sad, posle toliko godina, divan glas.

"Eto, to je pevao", veli pop Cirinica. "Nema tu nikakvih drugih zasluga, nego pevao pred Njegovom Ekselencijom neke pesme, one, znate na froncle pesme, a Ekselenciji se dopale, pa mu poslao crven pojas kad se vratio u rezidenciju. Mesto da dobije po nosu, k'o sto je vec nekoliko puta i zaslužio to, on jos odlikovan!... Tek stogod i od Ekselencije!" veli ljutito pop-Cirinica i brise usnene uglove.

Tako je pricala cesce, ljutila se i dodavala da je zacudo uvek srećan taj gospodin Spira. Uvek se izvuce iz malera, pa da je ne znam kakav. A tu je mislila na onaj slucaj kad je njegovo preosvestenstvo vladika pravio kanonicnu vizitaciju po svoj eparhiji, pa nije zatekao na vreme pop-Spiru na duznosti.

Banuo jedared iznenada gospodin vladika u selo, a bas je bila nedelja. On pravo u crkvu na jutrenje, kad ali jos nema pope, a zvonilo vec. A gospodin vladika ode u oltar, pa poce da služi. Crkvenjak Arkadija kad sidje sa zvonare pa vidi da je u oltaru, lepo se skameni covek, vecma nego kad mu se na snu javio sv. Nikola i naredio mu da kaze Janji Grku da kupi crkvi treci polilej i da povisi crkvenjaku platu. Arkadija je bas svakojakih cuda video: s pokojnima se razgovarao, poznavao nekoliko vestica u tom i okolnim mestima, bio posrednik izmedju ugodnika bozjih i ljudi gresnih, - ali ovo je cudo prvi put sad doziveo! Odmah se pribere i zamoli staroga Orestiju kovaca da drži onu njegovo pevnicu dok on caskom ne ode. Orestija, koji je vandredno pevao i kitio i dizao obrve pri pojanju cak i na teme, rado se primi toga, a Arkadija polete kao bez duse pop-Spirinoj kuci, koja nije daleko bila, pa se razderao jos s avlijskih vrata.

- Brze, gospodine, maler... nesreca, velika nesreca...

- Naopako! Kakva nesreca? - izlete pop Spira. - Kako, kako? Da se nije otkinulo klatno pa poubijalo jadnu decicu?

- Nije - vice Arkadija sav zaduvan - nego nesto jos gore! Dosli su Njegova Ekselencija Gospodin Vladika... Eno usli su u sam oltar i poceli da cinodejstvuju, da služe sami jutrenje.

- Vla... vla... vladika! Jao, naopako! - rece pop Spira i stade zablenu i skamenjen. Da je cosavi pater Inocenc iz Temisvara pustio bradu i brkove i metnuo kamilavku po cinu reda sv. Vasilija, pa dosao i stao pred njega i zamolio ga da ga pokrsti i prevede u nasu pravoslavnu veru, - ne bi se zaista vise zacudio pop Spira nego sad kad je ovo cuo. Grom, pravi, formalni grom iz vedra neba.

- Brzo, gospodine, brzo! - zuri ga Arkadija, i polete na vrata natrag crkvi, a pop Spira za njim.

Obojica lete pravo crkvi.

-Ej, naopako mi zvonilo! - huće pop Spira i juri za Arkadijom, drzeci se obema rukama za trbuh koji mu je otezavao trcanje. - A jao, nesrećni Spiro, sta ces sad?! Ode ti brada, k'o da je nikad nisi ni imao; odose lepo i brada i brkovi!

- Dace bog, pa ce valjda dobro biti! - tesi ga Arkadija.

- E, lako je tebi, ti ne zavisis od njega. Nego, reci-der, boga ti, sta da radim, jao, sta da radim? Ti si sad pametniji od mene.

- Ne znam nista! Od stra, gospodine, ne znam ni kako mi je ime - veli Arkadija. - Ali valjda ce mi usput sto pasti na

pamet, - veli, a izmakao ispred popa.

- Pa sta sad da radimo, brat-Arkadija? Pomagaj, ako boga znas, - rece jako zaduvan pop Spira kad stigose u portu.
- Ta, ja sam se i setio, ali ne znam 'oce l' stogodj valjati - veli Arkadija. - A kako bi bilo, onako, gospodine, da kazete da sam se bajagi ja zadocnio kao bolestan, a ja i tako od Ekselencije ne zavisim, nemam s njime nista, da prostite, k'o ni vetar s opaklijom, pa da me vi niste zatekli u crkvi, pa ste se vi sami onda popeli na zvonaru i zvonili jutrenje!
- O, bog ti pomogao! - odahnu pop Spira. - Vrlo dobro, tako cemo i kazati.

Pa tako i uradise.

I pop Spira se lepo izvukao iz skripca, a bio je vec ziv obamro! Nije sala, vladika; onako strog covek!
Vladika ga saslusa i poveruje mu, pa ga stavise jos i pohvali za smirenost i revnost njegovu u sluzbi oltaru i zvonari. Nazvao ga je cak stolpom pravoslavija. I gde god je posle bilo prilike, pohvalio je dobroga pastira paroha Spiru, a vidljiv dokaz i znak toga njegova zadovoljstva i blagonaklonosti bese onaj crveni pojas, na koji toliko vikase pop-Cirinica.
"Zbog pesme, ni zbog cega drugog!" govorila bi gospodja Cirinica kad god bi se povela rec o tome. "Nista drugo, slatka moja. Sad ako sam ja zaslužila crven pojas, to je i gospodin Spira!" završila bi sapcuci pop-Cirinica.
No, kako je gospodja popadija govorila, zato ipak ne treba niko da pomisli da su se oni, ne daj boze, mrzeli. Ziveli su oni vrlo lepo, kao sto, naposletku, i prilici popovskim kucama, koje treba da posluze kao primer ostalom stadu i parohijanima.

Ziveli su, kao sto rekoh, vrlo lepo. Kad pop Spira zakolje svinje i napravi disnotor, sto ce reci svinjsku dacu, a on prvo poslje pop-Ciri od zaklanog svinjceta i kozurice, i masti, i kobasice i krvavice, pa ponekad i neku svarglu, ma i najmanju; tako isto radi i pop Cira i salje pop-Spiri. A primeru supruga svojih sledovale su i domacice. Kad bi se sto umesilo u jednoj, slalo bi se od toga i u drugu kucu, s primedbom da nije bas ispalo onako kao sto se zelelo, i molbom da iskreno i bespristrasno ocene kako im se dopada milihbrot, torta, strudla, kuglof i tome podobna testa.

"Ah", rekla bi sva zadovoljna i srecna gospodja Cirinica redjajuci kiselu strudlu po tanjiru da poslje gospodji Spirinici, "znam da ce puci od jeda gospoja Sida kad samo vidi kako je dobar moj kvasac! Pa kern-strudla lepo narasla, pa mekana k'o dusa. Gledaj samo kako je odskocila k'o federu u kanabetu! Jedna lepota! - Boze, boze, cisto bih sama odnela, samo da je vidim kakvo ce lice da napravi kad je vidi! A njena strudla od prosle nedelje bila je spljostena k'o slepacka pogaca, k'o da je spram mesecine pecena. Ovoliko ce odskakati od zemlje od one njene pakosti, bestija debela, samo kad vidi", veli gospodja Cirinica i pokazuje neverovatnu visinu do koje ce gospodja Spirinica poskociti od silne pakosti, i daje tanjir cerci svojoj da ga odnese u komsiluk.

A posle rucka odmah otrca preko puta da ih zatekne za stolom, da na licu mesta vidi efekat koji je proizvela svojom kern-strudlom.

- Bas cu vas nesto zamoliti, slatka gospoja-Sido, pa ma se ljutili na mene, - rekla bi gospoja Persa, pop-Cirina lepsa polovina, onoj drugoj popadiji - sve se kanim da jedared dodjem kod vas na jedno pola dana, pa da vi mene lepo naucite kako vi to pravite one vase cuvene puter-krofne. Vi to zacudo lepo umete i nadaleko ste se procuili cerez njih. A ja, djavo bi me moj znao, meni nikad ne ispadnu za rukom. Sta sve ne radim, pa ne valja! Ne valja, vidim i sama!

- A, dabome, nije nego jos nesto! - cifra se gospoja Sida.

- Ne, ne, bez sale vam kazem. Koliko sam se puta sita naplakala zbog toga. Uvek mi prebacuje moj suprug. Jedared sam se bas naljutila pa mu rekla, kad mi je stao prebacivati sto ne umem tako lepo k'o vi, rekla sam mu... 'ocu da vam kazem, slatka gospoja-Sido, pa ma znala da cete se odmah sad tu naci uvredjena: "A ti onda sto si", rek'o mu ja, "uzeo mene! Bio uzeti gospoja-Sidu, kad ti tako puca srce za njom, pa bi onda imao ko da ti pravi spric-krofne... a i lepsa je od mene, i deblja"...

- Valjda, puter-krofne, hteli ste reci - popavlja je gospoja-Sida, malo ljuta zbog spomenute debljine.

- Ta da, puter-krofne, us'o djavo u njih, boze me prosti! Ljuta sam pa ne znam vec ni sta govorim. Ne mogu ja sve znati; kad mi nije od boga dato da pravim puter-krofne. Ta, boga mi, sta tu vazdan, a sta me je tu okupio! A njemu onda pune oci suza, pa samo namesta pojas i celepus, pa samo kaze: "No, no", kaze on. "Kud ti opet ode!" "Nisam", kaze, "tako mislio. Perso, suprugo moja; volijem ja tebe nego sve puter-krofne na svetu!" A meni onda dodje zao sto sam ga tako ozalostila pa proklinjem i sebe i spric-krofne.

A gospoja-Sidi milo, boze, pa se sve namesta na stolici, a trbuh joj se trese od zadovoljstva, pa je tesi:

- E, gospoja-Perso, tako vam je to u ovom svetu. Svakoga je obdario bog sa po kakvim darom; nije ni u puter-krofnama sva sreca. Nego bas kad ste se toliko kapricirali i drzite da ja bolje pravim od vas, onda s drage volje, kad god vama je zgodno. Dodjite, eto, jedne nedelje pre podne, a povedite i Melaniju s vama. I ona je vec velika; danas-sutra pa ce joj se javiti kakva prilika... pa treba da zna, i nju cu nauciti. Ali, slatka, usluge za uslugu; 'ocu i vas da to kosta nesto...

- Molim, molim, da cujem.

- Samo tako cu vam pokazati ako vi mene naucite kako se pravi onaj melspajz sto se zove: Sace od zolje od kvasca, jer ste vi u tome, moram priznati, pravi majstor. A moj popa opet to, pa samo to voli, kao da je, boze me prosti, svapsko dete.

- He, slatka moja, - veli ponosito gospođa Persa - nije to svakom bas ni dato! Al' zato je trebalo imati dobrog ucitelja, a ja sam ga bas imala! Moja pokojna mama, bog da joj dusu prosti, nije bilo toga testa ili melspajza sto ga ona ne bi znala zgotoviti. Kad ona napravi to Sace od zolje od kvasca, mogla je, sto kazu, i samog cara poslužiti! Gospodin Jerotej Draganovic kad je napisao onaj Kohbuh, hteo ga je njoj posvetiti, da sta!

- Verujem, slatka!

- Pa kako je mene moja mama ucila, tako ja sada ucim moju Melaniju.

- Slatka! I moja Jula tako isto. Zna vam ta svasta. Ali kazem vam, slatka, samo jedared da vidi kako se nesto gotovi, odmah ti ona, 'rano moja, trci kuci pa proba. Ima jednu knjigu punu ispisanu. Lepe korice i pise na njima Poesie, sto joj je kupio za spomen na prezent gospodin Sandor, jurat iz Kikinde, a nema nista trukovano, nego sve prazni listovi. A ona, slatko dete moje, sela pa zapisala u nju sve sosove, cuspajze i melspajze kako se pravi. Sve izlenjirala i ispicala, slatko dete moje. Pise k'o koncelarista kakav; isti njen otac! Ko je uzme, slatka, taj ce bar znati da ima jednu dobru virtsafterku.

- 'Rano moja, znam. I ja je, verujte, slatka, nikad ne delim od moje Melanije i uvek joj kazem da se samo sa njom druzi i na nju ugleda.

Eto, tako se razgovaraju dve popadije.

[Na vrh]

Glava druga

U kojoj vec otpocinje pomalo sama prica, mada se moze uzeti i da je ona produzenje Glave prve.

A kako su zivele popadije, tako su lepo ziveli i popovi medju sobom. Malo koje vece da prodje a da ne ode pop Spira pop-Ciri, ili ovaj onome. Nekako i jednima i drugima izgleda da im je propao ceo dan ako se bar uvece ne vide i ne obidju. Pa tako je to bilo i leti i zimi.

Eto bas u petak, kad i otpocinje upravo ova nasa pripovetka, cim se spustilo vece i vecerali, digao se pop Spira i pregnuo popadijinu zimsku veliku maramu, kojom se obicno sluzila cela kuca, a u poslednje vreme vec poceli njome pokrivati i testo za kiselu strudlu i krofne, - pa se kreno pop-Ciri preko puta malo povise u sreh, a za njim popadija i kci Juca.

"Ajde", veli, "da malo posedimo; rano je jos za leganje!"

- O, o, o! - zacu se iz pop-Cirine kuce, kad stupise u sobu. - Kakva sreca, kakva sreca! - veli po Cira, pa se dize od stola, brise bradu od jela i ide u sretanje. -Bas dobro te se setiste i nakaniste, a mi, boga mi, skoro zadremali.

"Bestija jedna", misli u sebi gospođa Persa, "mora ona svud svoj nos da zabode! Nista drugo nego je dosla samo zato da vidi sta veceramo. A bas je i potrefila!" kida se gospođa Persa, a smeska se i veli:

- Eh, eh, ama k'o da sam porucila, e bas dobro!

- A mi cekali i cekali, - veli pop Spira - necete li se vi krenuti ovamo k nama. Pa kad vas nema kod nas, eto nas kod vas; pa sad bilo vam pravi ne bilo!

- Iju, gospodin Spiro, sta vam to sada pada na pamet! A ja bas sad malocas s mojim popom razgovaram, pa kazem bas: "Ju, boze, ala da se 'oce nesto, na nasu sreću, setiti pa da nam dodju malo. Cisto mi gluva i pusta kuca bez njih!" Pa sedite! Izvol'te raskomotite se kao kod svoje kuce. Juco duso, sedi tu do Melanije; znam da imate sta da razgovarate. I posedase svi.

Popovi pijuckaju pomalo i igraju neku staru igru fircig, a popadije uzmu pletiva pa strikaju ili podstrikavaju plave carape, od cijih se sara posle vrlo cesto prave vrlo zgodne i dobro poznate duvankese koje cak i u Srbiju donese poneki tester. A omladina, frajla Juca i frajla Melanija, samo se cmacu i smese jedna na drugu. Sta se razgovaraju, to ce sam bog znati, sapcu pa se zacene od smeha, nalsone se jedna na drugu, pa se nihaju i smeju tako dok ih mamice ne opomenu da to nije lepo! A kad nastane ceretanje medju devojkama, ogovaranje medju mamama a pijuckanje medju tatama, - prodje ponoc za tili cas. Tek cujes neko sustanje, kasljanje, neke ropce, a zatim kao neko izbijanje. To duvarski sahat izbija. Broje svi, a pop Spira glasno: sedamnaest.

- Oho! - cudi se pop Spira. - Kol'ko to izbi?

- Sedamnaest, ali to je upravo dvanaest... morate uvek pet opcigovati, - veli pop Cira - pa onda je taman tacno toliko sati.

- Pa pre ste opcigovali cetir?

- The, pre onako, a od nekog vremena ovako. Sad ovako poc'o, pa sta mu znate? - veli pop Cira.

- A sto ga ne date da se opravi? - veli pop Spira. - Rek'o bi da je dobar sat... mog'o bi jos da posluži.

- Ta, man'te ga do djavola, - veli gospođa Persa zevajuci i zaklanjajuci usta - a sta vec nismo probali, i kud ga nismo

siljali, pa nista.

- Npopraviv je! - veli pop Cira.

- Ne da se popraviti, on tera svoje: "Tera Jela sto je zapocela" - veli gospoja Persa. - Dodje mi ponekad da ga scepam pa da ga tresnem na sokak!

Nego i jeste cudan bio taj duvarski sahat. Prava antika, sto nasi kazu. Bio je malo manji od ikone sv. Djurdja, krsno ime pop-Cirino, sa obligatnim ruzama izmedju cifara, koje su arapske bile, a zapisane na davno pozuteloj tabli. I posto bi vec poodavno nastala potpuna tisina i pauza u drustvu, da se njegovo tiktakanje nije culo, - to mislim da nece biti na odmet i njega kao jedno, bar za veceras, tako reci, dejstvujuce lice, opisati i s citaocima upoznati ga. Sahat je davnasnji. Pamti ga gospoja Persa, jos detetom dok je bila, kad je donet; od onog doba pa do danas nisu se vise rastavljali. A u ovu kucu ona ga je donela kao deo miraza svome popi. Onda je jos dobar bio i tacno radio, a danas ne mozes ni da ga poznas, ni onaj ni daj boze. Sad je omatorio pa se prozlio i poludeo; pa se ili usici i na kraj srca je, pa zacuti kao kakva pakosna svekrva; ili se rascereta pa lupa sve kojesta. Dodje mu tako pa se usici, ne znas ni zasto i ni krostu, pa nece da izbija po nekoliko dana; zacuti kao da se sa svima u kuci posvajao. A posle opet zaokupi jednog dana izbijati, pa ne zna sta je dosta; stane ga lupa kao majstora u kovacnici, lupa kao na larmu, kao da sve selo gori.

- Sta je, stari? - veli mu pop Cira. - Post'o si razgovoran nesto nocas, a? Razbio mu se valjda san, pa izbija! Ne znam samo dokle ce biti tako dobre volje.

- Dokle? Dokle mu opet ne dodju lutke! Tu covek ne ume da bude dosta pametan, - veli popadija. - Jedna muka i nevolja, a nema mu leka!

I doista, ko ga nije popravljao i doterivao, pa nista! Opravljao ga ji Lala pudar, koji je to naucio kao soldat u Talijanskoj, i Nova kovac, koji je znao i tu majstoriju, jer je imao laksu ruku, i jedan vandrokas sajdzija, koga su bili pritvorili zbog kradje prilikom prosjacenja pa ga pop Cira spasao od batina, a on mu onda iz blagodarnosti opravio sahat; a nosili ga cak i u Temisvar nekoliko puta paori kad idu na zitnu pijacu; a i kod kuce su ga svi doterivali, - pa ipak nista! Eno i sad visi na njemu sijaset nekih stvari, samo da radi kao i drugi sretni satovi. Sve to obeseno uz jedno i uz drugo djule. Sto ti tu nema! I noga od nekih starih makaza kojima su nekad sekli krila guskama da ne prelecu u komsiluk, - i dva grdno velika eksera, - i tucak od nekog malog avana, - i parce potkovice, i pola stogla, - i opet mu nista ne pomaze, on tera svoje. Kad mu dodju lutke, on zacuti; deviza kao da mu je: "Sve il' nista", pa nece da proslovi, pa da mu pored sviju onih tereta obesim jos i gospoja Persu, kako je i sama u ocajanju toliko puta rekla.

"Dodje mi da se i sama obesim kraj stogla, da mu bude srce na mestu, pa da vidim 'oce l' onda lanuti, obesenjaka jedan!"

A kad se odobrovolji, a on se najpre zaceni kao da hoce da kaslje. Koliko je samo puta nocu prevario pop-Ciru.

"Vi opet, mamo, niste uzeli tej od mekinja, pa sad cete kasljati celu noc!" oslovio bi cesto zabrinuti sin Cira svoju mamu, a ono mama mirno spava, a to sto je pop Cira cuo bio je sahat koji se sprema da izbija. Kad izbija, a on digne toliku larmu da sva zivina iz avlije pobegne kud koje.

"Eno ga, opet se dere matori magariac!" veli ljutito popa.

Pa tako je i veceras radio. Posle onih sedamnaest iskucao je posle cetvrt casa jos sedamnaest puta, pa je ucutao. I sad se samo setalica cuje kao tislar kad rendise sto.

Svi se nasmejase, a zatim nastade opet tisina..

- Boga mi, vec dvanaest. E, vreme je da se ide! - veli pop Spira. - 'Ajd'mo, diz'te se da idemo.

- Ju, zar vec! - zaustavlja ih gospoja Persa.

- Pa vi'te da nas vas sat opominje. Sedamnaest sati; ako to nije dockan, onda nikad nece ni biti.

- Ta man'te ga dodjavola! - veli gospoja Persa.

- Moram, slatka, - veli joj gospoja Sida. - Sutra moramo ranije ustati da ispiramo i razastiremo; nakupilo se ne znas kud pre... a morala sam danas da prekinem cerez petka.

- Onda niste trebali ni dolaziti! - prebacuje joj gospoja Persa.

- Znam, slatka, - brani se gospoja Sida - al' kad covek dodje kod vas, a vi onda ne znate sta je dosta; vi onda formalno zarobite coveka! Aj'te, deco, dosta je bilo ceretanja, ostavite sto i za sutra - rece i prekide razgovor devojkama, a ove bas saputale o Saci hirurgu, kako obesenjacki pogleda i ceslja kosu: "A sokak sve mirise od fine cigare i mirisljava sapuna kad prodje", veli frajla Melanija.

- Zbogom, zbogom! - veli jedna drugoj. - Laku noc! Prijatno spavanje!

- Ama kanda cemo nocas imati malo kisice: vidite li kako nam se sprema od Backe? Zacrnilo oblaci! - veli pop Spira.

- Taman za kukuruz k'o poruceno - veli gospoja Persa zevajuci i dizuci svecu. - Paz'te, gospodin-Spiro, da se ne sapletete na grablje. Grom je spalio i s lenjom devojcurom, opet ih ostavlja tu! Dok se samo okrenes, okrenu naopako kucu ovi mladji!

- E, dakle, laku noc! - vele devojke i ljube se kao da se nece opet sutra videti.

- Melanija, prijatno spavanje! - veli joj Julia. - Nemoj da snevas stogod strasno, znas... sto smo razgovarale...

- No, no! Ta dosta vec jedared, cegrtaljke jedne, - veli pop Spira. - Pa laku noc!

- A bas kad spomenu, dete, snevanje, - veli gospoja Sida - sto sam vam ja nocas snevala, jos ni sad ne mogu da dodjem

sebi od cuda odkud ja to da snevam! 'Ajde-de da je snev'o moj popa, pa da mi nije ni чудо.

- A sta ste to snevali? - pita gospođa Persida i izašla već na sokak.

- Ta man'te me, znam da ćete mi se smejati. O zeno, casti te! Ta pomislite samo! Celu celcatu noc sam snevala kako se kuglam, pa sve sa nekim slugama i sa nekim sluskinjama. Otkud da se ja kuglam, slatka?!

- Kuglate?! - čudi se gospođa Persa, pa se stade smejati i ugasi svecu.

- Pogledam ujutru Sanovnik, - gospođa Sida je uvek krisom od pope metala uvece Sanovnik pod jastuk - a ono i za kuglanje i za sluge i sluskinje stoji jedno isto, veli: "Znaci da ce te posjetiti neko izdaleka i da ces imati gostiju". Sve, vi'te, izlazi na jedno. Pa sve sad mislim ko li ce nam, to doci, i kome je do gosćenja sad u ovo doba kad su najveći poslovi!?

- Oho-ho! - smeje se gospođa Persa. - Sta mi se to dalo na smej. Cisto vas pretpostavljam i gledam kako, tako debela, bacate kugle! O zeno, zeno!

- Snevanje, ludorija! Doci ce ti sutra Glisa Sermijas da procunja malo po podrumu. Eto ti gostiju! - veli joj pop Spira.

- E, laku noc!

- Laku noc!

[Na vrh]

Glava treca

Iz koje ce se citaoci uveriti da snovima treba verovati i sanovnike kupovati i citati, kako uceni ljudi ne veruju u snove i vicu na sanovnike, jer se sve dogodilo onako kako je gospođa Sida snevala i sanovnik joj prorokao.

U selu ** nema ni danas bogzna kakvih problema. Jedan dan je kao i drugi. Zivot tece dosta monotono i dremljivo kao zivot kakve bake u zapecku. I danas je jos tako, a kamoli pre toliko godina kad jos nije bilo ni zontarife, ni zeleznice, ni drugih saobracajnih sredstava. Jos su najkrupniji i najznacajni događaji bili oni koji se desavaju nedeljom kad nekome u kolu razbije glavu ili kad nekome ukradu konje pa obede Bacvane da su oni presli preko Tise i ucinili to. Inace nikakvih drugih novosti nema već poodavno. Zasada je najnovija stvar, koja je zanimala selo, bila ta sto kroz koji dan dolazi novi ucitelj namesto starog. Iscekivao se svakog dana taj novi ucitelj, mlad jedan bogoslov, namesto starog ucitelja gospodina Trivuna, koji je odavno već bio za penziju i iscekivao je, a boga mi ju je i zaslužio. Sad je u penziji. Zaplakao se kad su mu saopstili, iako je iscekivao. I sad, iako je fakacija, on se svaki dan odseta do skole i cunja po avliji, i dozove decu da mu prave kalabaluk; nekako mu lakse kad cuje larmu na koju se već od toliko godina naucio. A bio je dobar ucitelj. Nekih cetdeset godina je uciteljevao u ovom mestu. Sve sto u ovom selu zna da cita i pise, od njega je to naucilo. Mila kisbirov i Nova bistos i danas se ponose sto su bili njegovi djaci, jer se na platnome spisku u opstini sami bez icije pomoci potpisu. Slova u imenu i prezimenu im, istina, izgledaju kao ono red dece kad se tocilja po ledu, pa leti jedno za drugim i pada na ledja, a noge mu poletele uvis. Ali se niko nije odrekao svoga potpisa; "kakva su da su", sto kazao Nova bistos, "moja su". - Pa ne samo ljudi, nego i tolike zene u mestu znale su pisati, tako da su pored usmene knjizevnosti koju tako divno i tako obilato neguje ta lepsa i govornijija polovina covecanstva - u ovom mestu negovali i pismenu knjizevnost. Danas malo koja da mora da trazi koga da joj pise u rod, nego sedne sama pa pise; po tri dana moze da sedi i da kiti pismo, toliko je svaka pismena! A dok nije on, isti Trifun ucitelj, dosao, bilo je muke i nevolje dosta kad je trebalo sto napisati. Sto je sad bolje, to je zasluga staroga ucitelja koji je bio i ucio. Malo ko da nije bio bijen od njega, ali je svaki to podnosio, jer je znao da se to kloni dobru njegovom; iako su mestani bili osvetoljubivi, niko mu se nije svetio, na primer da mu zapali kucu ili odvede cilase.

Zato, pri polasku u penziju, mislim da neće biti lepseg venca priznanja, spletenog za sedu glavu starog Trifuna ucitelja, od ove male slike onoga sto je pre njega bilo.

Pre Trifuna znalo ih tek dvojica-trojica da pisu. Jos ima starijih ljudi koji pamte dobro kako je tesko bilo napisati pismo, napriliku sinu koji je u soldatima, ili tako kome drugome.

Onda je bio neki Aca ucen covек, - umro je, bog da mu dusu prosti, vise od pica nego od nauke, - a paori su ga zvali slajber, kazati pisar, jedna drevna pijanica, ali je zacudo lepo umeo da sastavi sve to i da napise, a boga mi, i naplacivao se. Za pismo su mu placali dva seksera i to sto popije dok pise i napise pismo. Kome treba, taj se samo potruđi i nadje ga, dozove ga kuci, pa hartiju i bokal vina pred njega, a već pero i mastilo nosio je uvek on sam sa sobom. Zatim sedne za sto pa samo promucka malo divit, nategne bokal i pohvali vino, a zatim oproba pero na noktu od levog palca pa zapita:

"Sta 'ocete i kome 'ocete da pisete?" A oni mu samo kazu: "Hocemo", na primer, "tome i tome u Galiciju ili u

Talijansku"; pa se onda onaj sto narucuje pismo nasloni preko stola na oba lakta, pa diktuje: "Pisite", veli: "Proka Beleslijin", ili tako nekom, "carskom katani u Galiciji, da smo svi, fala bogu, zdravi, koje mi i njega pozdravljamo i

molimo se bogu da se i on nama zdravo i veselo vrati, koje mi njega kao svog rođenog sina jedva čekamo da vidimo. A devojkicu smo mu našli i dobra kuća, a za miraz se neće postidjeti devojčaka vamilija. I pisite: da smo svi zdravi; baba kaslje i kr'ja k'o i pre i tut je zdravo; razbio onu finu stivu lulu kad se oblačio na jutrenje pa sad samo redja i psuje i ponekad kaslje, al' je sad fala bogu bolje. A mi smo svi zdravi; brata se tako ugojio da ne može da zakopca svileni prsluk što ga je kupio na sencanskom jesenjem vasaru. I pisite da mu saljemo pet forinata srebra da mu se nadje nedeljom u birtiji, da ne postidi Beleslijine, neka ne pusi bagov k'o svaki paor, nego neka pusi cigare, k'o i njegov strazmester, fine, da se zna što je nemeska kuća, a neka ne zali novac koje nam je bog dao, fala bogu dosta, i pozdravljamo ga svi, i baba i nana i brata, i Kata iz komsiluka, koja je sad već velika devojka i spevali su je već sa Pajom Kicosom."

Tako je negda diktirano i pisano pismo. Aca Slajber primi dva seksera za pisanje, isprazni bokal, napuni glavu, uzme pet forinti koje će radi Prokine bolje reprezentacije nemesaga metnuti u pismo, a pismo pošalje u Galiciju ili u Talijansku. Atresira, na primer, tome i tome katani u Galiciju, ili tome i tome soldatu u Talijansku, a onome veli:

"Pa vi sad nemajte brige, nego napun'te još ovaj bokal za sretna puta ovih pet forinti našem Proki. A, što mu zaveraka njegovih! Pisu mi odande da je prvi momak u Talijanskoj! A di bi i bio drukciji nemeski sin!"

A onaj zadovoljan, donosi još jedan bokal. I njega isprazni Aca pa ode da metne pismo na postu; a domaćin ostaje i zadovoljan razmislija u sebi kako nema ništa lepše od ucena čoveka, i kako sve ide kao namazano.

Tako se eto, nekad, još kad je car bio kaplar, pisalo i natezalo s ucenim ljudima, jer tek je po jedan Aca bio u selu. Ali, boga mi, od ovo trideset i nešto malo više godina, sve je bolje, tako da ponekad skoro i ne valja od silne pismenosti; jer pre ni ljudi nisu znali da pisu ni svojim sinovima, a sada i devojke pisu pisma, te još kako pisu, pa još da znate kome! Eto onomadne je tata jednu ukebao bas kad je pisala pismo u spajzu tamo nekom njenom sa roglja. Čuje tata gde nešto cici u spajzu, pa posao da vidi da se nije pacov uhvatio u gvozdje pa cici, - kad ali ono sedi njegova slatka kći pa place i pise nekom pismo. Pa nije da pise kao što se pise, nego i neke stihove veze po pismu što ih je zapamtila sa medenih kolaca sa poslednjega vasara. Ta nije da se zgranuo tata kad je dočepao pismo i video šta je pisala pa dočepao vile, srećom one drvene, pa za njom, a ona bez' u komsiluk! Tu se zavukla u komsijsku slamu, pa dok nisu krave dosle kuci, nije smela ni nosa promoliti odande. A u tome se i tata odljutio malo, a i masa se zauzela i umirivala ga spominjući mu iz davnih vremena neke dere i evedre; a tata se seca, pa samo suče zadovoljno desni brk pa veli: "Al' i jesam bio momak; aj, šta velis?! Ta nije me u tri varmedje bilo!"

No kako svaka stvar na ovom bozjem svetu ima svoje dve strane, dobru i rdjavu, to pored svih ovih tugaljivih strana pismenosti, svet je ipak uvideo da se treba izobrazavati. Navikao se na školu i na učitelja. Pa kad su svi postojali i voleli staroga učitelja Trifuna, koji je nosio do članaka dugacak pepeljast kaput na struk, i prsluk sa dva reda dugmadi i zakopčavao ga dogore, a oko vrata obavijao dva do tri put sarenu cicanu maramu, i kasljao i jednako jeo zuta secera, a brkove uvek potkresavao i doterivao, - a kako da jedva ne čekaju ovoga novoga učitelja za koga su već pricali koji su ga videli da je mlad i lep, pa tek svrsio bogosloviju, da mu odelo stoji k'o katani mundir, da nosi irosku posu, da ima lepe brčice i da lepo peva! S nestrpljenjem su ga očekivali i stariji i mlađji. Mnogi ocevi, a naročito mame, već su pravile neke kombinacije, ali su mame đavolski krile jedna od druge, pokazujući se sve krajnje ravnodusne.

Naposljetku dodje i taj dan, stiže i novi učitelj.

* * *

Bila je subota posle podne. Bas je zvonilo na večernje kad prodjose Velikim sokakom jedna kola i u njima jedan mlad čovek. Baba Pela, koja je sedela pred kućom i podstrikavala neke carape pod bagremom, videla je kako je onaj putnik u kolima skinuo sesir i prekrstio se, pa, kako je bila malo nagluva, odmah se setila da to zvoni na večernje, pa odmah ostavi rad i stade i sama da se krsti sapucuci: "O, bože, oprostite mene gresnu!" A da se putnik prekrstio nekoliko puta, potvrdila je i druga jedna baba, u drugom kraju, što sedi na raskršću preko puta od Velikog krsta. I ova ga je videla gde je skinuo sesir i prekrstio se kad je bio spram Velikog krsta. Obe te babe u društvu sa drugim babama slozile su se i zaključile da taj putnik nije ni Zida koji kupuje hranu, ni Svaba masinista koji se razume u parnim vetrenjacama što vežu zito po spahilucima, nego da je to čovek nase vere! A devojke su rekly da su ga videle da prolazi na kolima, da mora da je neženjen, jer posu oko vrata nosi bas iroski; jedan mu kraj sve lepece preko levog ramena kao barjak na damsifu.

Kola stadoše pred "Velikom birtijom", tamo gde samo gospoda i Zide svraćaju, a od ovih iz sela odlazi tamo samo gospodin popa, i jedan i drugi, ali vrlo, vrlo retko; dalje: gospodin notaros, apotekar, hirurg, gospodin-notarosev pisar, ali ovaj samo onih dana kad gospodin notaros nije u selu, inace ide kod Solema Civutina u trafikanu na komovicu. A dolaze još nekoliko kaputasa i zitarski trgovci što jedu puter i zemicke kad odsednu tu. Jednom reci, to i nije bila ona prava birtija, nego pulgerska kafana, gde se malo govori, a malo i popije. Jos niko u selu nije zapamtio da je u njoj ko kome razbio glavu, ili da su se potukli samo, ili bar da su, leka radi, koga izbacili iz kafane - a u drugim nikad ragastov nije citav! Sve je tu mirno, fino i pulgerski, a i kako bi drukcije bilo kad tu niko i ne pije iz bokala ili holbe nego iz onog gedzavog i zebrackog satljika. Donesu pred goste satljik vina i holbu vode, pa onaj mesa vino s vodom, frtalj case vina a

tri firtalja vode, pa malo pijucne a malo cita novine, pijucne opet pa opet cita dalje novine. Dok procita novine i popije tako satljik vina i holbu vode, prodje po dva sahata, a zatim se digne, plati i pokloni se kafendziji, i ovaj njemu, i izidje iz kafane trezan kao sto je i usao. A kafanu je drzao neki trbusko Svaba u somotskoj komotmicni sa zlatnom kvaslicom, neki dustabanlija koji se samo seta po kafani, pregleda je li sve u redu, i sravnjuje i doteruje duvarski sahat sa svojim dzepnim, i klanja se gostima i kad udju i kad izadju, a posle podne jednako drzi u rukama ono cime se ubijaju muve, pa po vazdan ide, ubija muve i rasteruje san, jer se boji sloga, pa ne sme da spava posle rucka.

Pred tu su, dakle, kafanu stala kola i kocijas skinuo dva sanduka; jedan veci a drugi manji, oba vrlo smesna izgleda, a videlo se po njima da su oba mnogo putovala i strapacirala, mnoge gazde dosad promenila, i da im mesto nije bilo u sobi. Kocijas skide jos jedan u hartiju umotan kisobran, nesto manji od vasarskog ringispila, i jedan upakovan krevet koji se vidi da je bio nekad politiran i da je stajao u gostinskoj sobi; zatim i jedan zimski kaput sa olinjalom jakom od krzna i rasparanom postavom, i naposletku jednu veliku zimsku maramu kafene boje, sa dugackim fronclama. Sve je to skinuto s kola u prisustvu putnika i uneto u kafanu.

Cim se umio i ocekao, zapita putnik birtasa Svabu gde je pop-Spirina kuca. Svaba ga obavesti i zovne jedno dete sa ulice da odvede gospodina i da mu pokaze. Umiven, iscetkan i ocesljan, krene se putnik, ali se na putu predomisli, pa ne ode pop-Spirinoj kuci. Da detetu tri krajcare, a ovo odlete zaboravivsi kazati: "Hvala!" Lupajuci se od radosti i silne brzine petama u ledja, ode da se

pohvali drugovima, jer dobiti tri krajcare ujedared - to nije doziveo jos niko u selu, a novi ucitelj se uputi zurno crkvi na vecernje koje je po njegovom racunu moralo jos trajati.

Usavsi u crkvu, pokloni se svima redom po stolovima, a nije ih bas mnogo i bilo - nekoliko staraca i baba koje su snaje otpratile u crkvu samo da bar jedno posle podne odahnu malo dusom - pa se uputio za pevnicu, i to za onu koju je drzao Arkadija crkvenjak, a drugu je pevnicu drzao stari ucitelj s kim se Arkadija natpevao, i naravno da ga je uvek natpevao, jer stari ucitelj je nekada vrlo lepo pevao, ali sad mu mnogo smeta starost. Dok je on pevao, ucitelj se predstavio crkvenjaku Arkadiji, na sto ovaj kaze da mu je vrlo milo.

- Jeste, ocekiivali smo vas zeljno, - veli Arkadija. - Cim koja kola prodju, a mi mislimo: "Eto ga!" A kad ono niste vi nego kakav Zida sto dolazi za perje, zito ili kukuruz.

- Hocete l' dozvoliti da vas malo odmenim? - pita putnik.

- O, molim... s drage volje! - veli Arkadija i mece preda nj knjigu.

Dodje red na novog ucitelja da prihvati. Kad pusti glas pa zapeva, svi se okrenuse levoj pevnici da vide ko to peva. I stari ucitelj dize naocari na celo pa pogleda bolje prekoputa, a stari Leksa leceder ostavi sto pa pridje blize pevnici da bolje cuje i izbize vidi toga slatkoglasnoga, kako sam rece. Kako je ostavio sto, nije se vise cele vecernje ni vratio u njega. Bio je ocaran pevanjem. "Susti heruvinski glas!" izrazio se kad je izasao iz crkve. Pa i sam pop Spira u oltaru, jer je njegova creda bila, zacudi se kad cu neki nov, nepoznat mu glas, pa pridje Severnim vratima na oltaru i proviri kroz njih da vidi ko je to.

Tako se novi ucitelj predstavio na vecernji svojim buducim sugradjanima. Sam taj prvi korak njegov u selu i prvi prikaz njegov dopao se svima, zaplenio je sve, kazem vam sve, od pop-Spire u oltaru, pa do one decurlije sto je povazdan na zvonari i koja, sluzeci u nekom vidu crkvi i oltaru, olaksava sluzbu i Arkadiji, i koja je strcala da je sve tutnjalo kad im dodje i rece neko da je dosao novi ucitelj.

Za pola sahata znalo je celo selo da je onaj putnik - sto se onako pobozno krstio kad je zvonilo i kad je prosao pored Velikog krsta, kako primetise babe; i sto onako iroski nosi posu oko vrata, kako rekose devojke - da je, dakle, taj putnik davno ocekiivani ucitelj. Sve su to najbrze raznela i razglasila po selu ona deca sa zvonare.

Kad je vecernja svrsena, ucitelj se nasao s pop-Spirom u porti crkvenoj i predstavio mu se:

- Petar Petrovic, svrseni klirik i izabrani i potvrđeni ucitelj za ovo mesto! - rece putnik i pokloni se pop-Spiri i poljubi ga u ruku, sto se ovome jako dopalok, jer se dosad nije bas najpohvalnije izrazavao o sadasnjoj mladezi, upravo Omladini, koja je predlagala da se svakome kaze" ti, ti brate i ti sestro ili: Srbine brate, a svakoj gospodjici: Srpkinja sele, a to nijednom popu nije islo u glavu. Ovim se umirio i pomislio u sebi: "Blagoobrazovan mladic! Isti ja!" A zatim produzi glasno:

- Milo mi je. Paroh Spiridon, ovdasnji. E, naravno! Mogu misliti da vam je tesko bilo rastati se i doci amo. Nisu ovo Karlovci; nema ovde gospodstva i blagovanja. Selo je ovo, mladi gospodine, selo. Bice vam prilicno tesko dok se ne naviknete, a narocito ako ste samac. Zenjen, no ja, jos i kojekako; ali samac, boga mi, vrlo tesko!

- O, molim, molim! Svugde je dobro, - rece Pera, a cisto se strese kad se seti svoga gospodstva i blagovanja u Karlovcima i tankog blagodejanja svoga. - Znete kako stoji tamo: "Dobar pastir ne sme na sebe ni da misli, nego kud ovce, odnosno povereno mu stado, tud i on". A, znate, i ja sam u neku ruku pastir, he-he, - smesi se - cuvam povereno mi stado mladih i nestasnih jarica ovoselskih.

- Da, da, bas sasvim tako k'o sto izvoleste lepo kazati. Zasada kao ucitelj djacima, pastir jarica, k'o sto rekoste, a posle, ako bog da, kao paroh pastir bogobojazljivim ovcama. Postepeno, samo postepeno. Jer vi se, naravno, ja drzim, mislite vremenom zapopiti, zar ne?

- A pa naravno. To je ideal i moj i mojih roditelja bio. He, al` to zavisi od slucaja, od sreće... ako budem tako srećan da docekam da se uprazni kakva dobra parohija.
- E, znate, kad bi samo mogli dobiti kakvu dobru, masnu parohiju; kao napriliku evo ova sto je u nasem selu. Bolju vam ne bih znao pozeleti. Moj cesnjejsi prijatelj, gospodin Kirilo, on je, eto na primer, uzeo parohovu kcer, kcer predstvenika svoga, i onda kad je doslo vreme, - lepo on dos`o na njegovo mesto. Ja sam, eto, ovde tako zadovoljan da se ne bih menjao ni s krusedolskim gospodinom arhimandritom, a siguran sam da bi je tako i moj posledovatelj cenio.
- E, sad moje je da cekam, - veli gospodin Pera - ostalo je, sto kazu, u bozjoj ruci.
- Naravno, naravno! Sve je u bozjoj ruci. Ali opet... - veli pop Spira. - Znete kako ono kazu kad se onaj davio pa vikao: "Pomoz, sveti Nikola!" a sveti otac Nikolaj mu odgovori: "He, sinko, mani i ti rukama, a vec moja ti pomoc nece oskudjevati!" He, pa tako vam je eto i ovo! U bozjoj je ruci sve to, naravno, ali ne treba ni vi da sedite skrstenih ruku. Dobra parohija je, boze me prosti kad vec moram da je s tim upodobljavam, k'o i dobra i lepa devojka: "Ko pre devojci, onoga je i devojka", - završi pop Spira, a pop Spira nije, kao dobar otac, bolju sreću zeleo svojoj Juli nego da i ona bude popadija kao i njena mama sto je.
- Ta ono, znate, to bi znacilo iskusavati boga kad bih odmah trazio to. Treba se upraznjavati u strpljenju, to je nasa prva duznost, velim ja - dodade gospodin Pera.
- Ta, no, no! Sve je to lepo, - veli pop Spira - to je lepa hristijanska dobrodetelj, znam ja to, ali opet, k'o velim, sto moze biti veceras, ne treba odlagati za jesenas, kaze paor. Kako ste ozenjeni, mogli bi odmah...
- A, izvint'e, - upade mu gospodin Pera u rec - jos nisam, jos nisam...
- Sta, jos ne?! - cudi se pop Spira, a znao je dobro da je gospodin Pera nezenjen.
- Ne, jos nisam izabrao sebi saputnicu zivota.
- Tako! E, vi'te, molim vas! Ta sta govorite! - cudi se pop Spira. - Pa to ste vi onda sami dosli?
- Sam samcat.
- Pa to ste valjda u birtiji odseli?
- Naravno.
- Eh, naravno! Kakvo naravno!? A, taman posla!
- Zasto, zaboga?
- Pa tako eto, ne sikuje se to vama, kod nas tolikih...
- Ne, ne, kroz dan-dva samo, pa cu odmah da se uselim u skolu, a dotle cu se strpiti vec.
- No, kvartir jos i razumem, ali da se hranite u kafani, kod Svabe... a, to tek nikako necemo dopustiti! Bar kod mene nije taj obicaj. Vi's ti to njega! Nego ma`nimo se toga sad, pa kako bi bilo da vas provedem malko kroz selo do skole?
- O, molim, molim.
- A ja cu samo da svrnem malo kuci, a na tu cemo stranu i udariti, pa cete o jednom trosku videti i moju kucu da bi je znali sutra naci, ako se ja, to jest, malo zadrzim posle sluzbe, jer se nadam da cete biti tako ljubazni pa da cete me sutra pocestvovati posjetom na rucak.
- O molim! Kakva paznja! S drage volje! - rece gospodin Pera i pokloni se uctivo.
- Dakle, izvol'te da se krenemo! - veli pop Spira i uputise se iz porte.

[Na vrh]

Glava cetvrta

Kakvih ti opisa nema u njoj! Tu je opisan i stari sarov, i lopov macak, i mladi guscici i stari patak, i popina cerka i uciteljeva poseta; drugim recima, opisano je jedno idilicko predvece uoci nedelje u kuci pop-Spirinjoj.

Pop-Spirina kuca nije bila daleko od crkve, odmah u drugom sokaku. Lepa, velika kuca, a na njoj ni krajcare duga. Pet prozora sa sokaka, a prozori puni cveca, a medju cvecem dva kaveza sa kanarinkama. Pesaci ulaze na vrata, a kola na braun-kapiju sa dugackim i cestim ekserima, sa vrhovima gore poredjanim zbog lopova, a jos vise zbog Madjarice sluskinje. Pred kucom red bagrenja i dva velika jalova duda, a ispod dudova je klupa, a na klupi ispod onog divnog hlada, vrlo zgodnog za pretresanje i ogovaranje svega i svacega, sede su rado i cesto obe popadije.

Stigli su vec pred kucu. Pop Spira otvori vrata i ponudi gosta napred, koji posle malog nutkanja udje porebarke. Popini su culi vec za dolazak uciteljev; dotrao je i izvestio ih je jedan deran koji je povazdan u porti, pomaze Arkadiji, zvoni i piri u kadionicu i za to dobije uvek pola poskurice, a poslao ga je Arkadija da javi. Znali su, dakle, da je putnik dosao, ali mu se, naravno, nisu nadali. Iz avlije ga je prvi opazio popin sarov, jedan grdan glavat i cupav pas, sa cupavim i punim cicaka repom, koji je izdaleka, kad zine, izgledao da se smeje, ali je ta spoljasnjost njegova bila falisna, jer je bio ljut bas

kao pas, sto bi rekli. Kad opazi stranca, a

on stade tako strasno lajati i skakati na lancu, da umal' sto nije iscupao kolac za koji je bio vezan, dok nije opazio i pop-Spiru i tako se obavestio i umirio malo. Posle toga je manje lajao za sve vreme vizite. Tek ponekad lane, pogleda sumnjivo na tu stranu od vremena na vreme, kao da progundja nesto na formu: "Hm, 'ajd, 'ajd !", a zatim se smirio, legao je i proizvedio spavanje, "lenjstina jedna, sto badava jede hleb", da se posluzim recima kojim ga je popadija cesto grdila, mrzeci ga i zamerajuci mu narocito sto je postao nepouzdan pa nece da laje na Zuzine mnogobrojne kurmahere.

U avliji se ukaza putniku divan prizor. Prava idila; divna idila seoskog gazdinstva! Ah, cega ti tu sve nije bilo! Jedan spahiluk, jedno bogatstvo, pa ne znas gde pre da se zaustavis okom i pogledom! Domacin i gost se zaustavise na avlijskim vratima, pa se nesto razgovaraju. Dok se oni razgovaraju, imace prilike citalac da razgleda avliju.

Avlija prostrana, oteglala se citavih duz njiva da jedva mozes dovikati onoga s drugog kraja avlije. A u avliji svacega; jedno bogatstvo dostojno zavisti. Tu su supe, ambari, golubinjaci. Tri kamare slame, kamara ganjeva i sapurika od kojih se dobijala dobra zeravica za stogl kojim se peglale frajla-Juline bele suknjice sa slingerajem, i gomila orezane loze spremljene za pecenje jaganjaca kojima je pocescce pop-Spira omastio brk. Tu je, dalje, u avliji bio bunar sa divnom hladom vodom u kojoj je pop Spira hladio vino i lubenice. Uz bunar je stajao nov valov oko koga se neprestano gurala i dzakala zivina, a narocito patke i pacici, a onaj stari vec olupani valov bio je privezan za donji kraj djerma da se lakse vuca ogroman kabao iz bunara.

I u avliji, kao i sa sokaka, bio je ispred kuce red bagremovih drveta i dva velika duda, ali ne jalova kao ona na sokaku, nego rodna, koja su svake godine donosila rod i stokrako nagradila negdasnji trud pop-Spirin oko njih. Uvek je pod njim bilo brbljivih pataka i pacica i druge zivine, a na njemu decurlije koja se castila dudom. Popadiji nije nikad potrebno bilo da izadje na sokak i da krivi siju i levo i desno da vidi hoce li otkud koje dete ugledati da je poslusa. Treba samo da izadje iz kujne pa da vikne: "O Neco, Pero ili Rado!" a ono tek polete najpre sesiri, a odmah i oni s grane kao majmuni uz stablo pa pred nju po dva-tri tresnu od silne

usluznosti, pa zalarmaju i grabe se koji ce pre. A u popinoj vrednoj kuci uvek je bilo posla i da se pomaze. Ili je trebalo pleviti bastu, ili kljukati gusku, ili cuvati od zivine razastrtu taranu koja se susila na suncu, ili tkao nesto iz domaceg virtsafta, a za to im je popadija odsekla parce hleba i dozvolila im da se popnu i natresu sebi duda. Mogli su se siti najesti, pa cak i napuniti sesire i poneti kuci svojim ubogim roditeljima. Zato su decji sesiri u tom selu bili iznutra kao kalajisani. Roditelji su obicno posle zablagozarivali i izvinjavali se bogzna kako zbog dece im, koja imaju, hvala bogu, sta da jedu kod kuce, ali koja su, govorahu oni, deca k'o deca bezobrazna pa svaki dan dosadjuju gospodin-popi, a popa ih izvinjava pa veli: "Eh, nije nego jos nesto! Kakva blagodarnost?! Nema tu nista od toga! S narodom sam", veli, "stekao pa neka sad taj narod i jede! Valj'da cu", veli, "poneti dudove na onaj svet?! To ti je sve sto na zemi ucinis!" "Bezumni" veli evangelist, "jos ovu noc uzecu ti dusu"... "A covek", sto kazu, "nista sobom ne ponese vec skrstene bele ruke i pravedna dela svoja!" - "To jest", odgovara paor, "kasti: vatate dusi mesta!"

Iz avlije se video lep hodnik u kome su u jesen pop Spira, Arkadija i Zuzi krunili kukuruz, a leti, kad su velike vrucine bile, u njemu je pod komarnikom spavao domacin sam glavom. Pop Spira je iz paorske ali nemeske kuce, pa se nikako nije mogao odviknuti - kako se pop Cira izrazavao - od tih paorenderskih navika da spava leti pred kucom pod komarnikom. Medjutim, to je imalo svoju dobru stranu ne samo sto se tice pop-Spirinog gojaznog tela i komocije nego i sto se tice pop-Spirine kuce, pa cak i za komsijske kuce bilo je dobro. Koliko je samo puta lopov stao pa ne zna u koju ce avliju, jer cuje neko hrkanje, ali ne zna u kojoj to kuci hrca, - pa ne sme preko zida ni u jednu kucu! Tako je pop Spira svojim spavanjem pod komarnikom i svojim uzasnim nemesko-paorskim hrkanjem spasao cesto i sebe i jos bar pet-est komsijskih kuca.

Po svemu se videlo odmah na prvi pogled da je kuca bogata. Neka sudi sada citalac: koliko se njih moralo roditi, vencati i razvencati i umreti u selu, pa da se ovakvo domacinstvo podigne! I to su samo krupnije stvari koje dosad spomenustmo, a gde su tek one sitnije?! Na primer zivine! Sta je i kakve je sve te bilo u avliji! Pravi Nojev kovceg! Bilo gusaka ugojenih tako da, kad ih pop Spira vidi onako u perju jos, a njemu podje voda na usta; pa luckastih curaka i medju njima glupi i uobrazeni curak, zadovoljstvo komsijske dece. Iako je pazio na sebe i dostojanstveno se ponasao, ipak je propadao medju komsijskom decom kao kakav nevest pedagog. Vrlo su ga cesto sekirala deca iz komsiluka kad izadje na sokak, tako da se obicno morala i sama gospoja Sida umesati i zauzeti za nj: "Sram vas bilo, becari jedni", grdila bih ih ona tada, "nemate ni srca ni duse! A sta vam radi da ga sekirate tako!? Jao naopako, a kaka ste u drugom soru i sta tek radite s drugim paorskim curkovima, kad ste take 'aramije pred gospodin-popinom kucom?!" A deca se pravdaju i bede jedno drugo. - Tu i silne kokoske sa svojim petlom, jednim dugackim grlatim klipanom, koji je sa svojom divnom krestom izgledao kao kakav jakobinac sa svojom crvenom kapom. On jedan, a one tolike! Prave mormonske familije! - A tek pataka i pacica sta je bilo! I sve je to bio porod, porodica jednog krasnog ali vrlo pohotljivog patka. Ta ga je mana tako kopromitovala da je vec usao u poslovicu u selu: "Lola k'o popin patak!" rekli bi obicno za izvikana coveka. A to je doslo i pop-Spiri odnekud do usiju, i naravno da ga je jako zabolelo to sto patak ni najmanje ne vodi racuna o kuci u kojoj je. Trebalo bi, da je sreće, da je primer selu, a on se osusio vec od te nesrecne ljubavne ceznje kao kakav provansalski trubadur. Od toga doba pop Spira ocima da ga ne vidi; i jednako je zbog njega bilo reci u kuci s gospoja-

Sidom, koja je, kao dobra domaćica na kojoj kuća stoji, imala u vidu samo ekonomske obzire. Popa naredio da se patak zakolje, a popadija odlaze smrt jednako: "Jao mene zalosne!" govorila bi popadija, "a kud bi bio virtsaft bez patka. A ako ovog zakoljem, moram drugog naci, pa opet mora tu patak da bude!" - "Ma koga, samo njega moje oci vise da ne gledaju; da ne gledjau toga..." zamuckuje ljut kao vatra pop Spira, "to-to-toga Tu-tu-turcina! Toga, toga Aga-ga-ga-garjanina!"

"Pak-pak? Paaak-pak-pak!" dere se patak gotov na svadju, cujuci zamuckivanje domacinovo i misleci da je neko od zivine voljan da se svadja s njim - jer pop Spira je imao i luksuznih stvari, koje nisu za jelo, kao na primer Gagu, jednog glavatog gavrana, grdnu svadjalicu i opasnog lopova kucevnog, cijje je ga-ga uvek naljutilo patka. A pop-Spiri dodje naposletku smesno, odobrovolji se pa veli: "Idi bestraga!" A gospoja Sida srećna sto je proizveden zivot njenom klijentu i ljubimcu do prve prilike. A da ne bi do toga doslo, nije zalila truda nego je ucinila od svoje strane i poslednji pokusaj za koji se nadala da ce spasti zivot njenom vrednom i poleznom sticniku. Napravila mu je kecelju od kože koju je oparala sa jedne starodrevne kozne fotelje, u kojoj je jos njena baba odmarala stare svoje kosti, i poslednjih pet-šest godina pred smrt slabo se i micala iz nje. Od te kože je napravila i pripasala lepo patku koznu kecelju, pa sad izgleda u njoj kao kakav pinterski kalfa. Sad se lepo vlada, i svi su s njim u kuci zadovoljni, a narocito pop Spira. On se odobrovoljio i ne trazi vise njegovu krv. Stavise, sad ga rado gleda svaki dan, i smeje mus e kad se ovaj saplece preko svoje malo poduze kozne kecelje i kad zadzaka ono njegovu: "Pak-pak?"

Pored gusaka bilo je tu i guscica. Bas to je ranila jedna mlada rumena devojka, frajla Jula, popina cerka, i zadubila se u posao kad se najedared trze, jer zasikta stari gusak iza njenih ledja na gosta koji se, posle duzeg pripovedanja pop-Spirinog o tome kako je skinuo sav dug s kuće, vec priblizio, stao i, skinuvs i sesir, klanjao joj se.

- Klanjam se, gospodjice! Petar Petrovic, ucitelj ovdasnji... to jest skorodosavsi, novopostavljeni. Gospodin vas otac imao je dobrotu da me svrati i dovede amo, a sad je, naravno, njegova, ako smem reci, krivica sto sam vas uznemirio u virtsaftu, to jest gazdinstvu.

- O, ni najmanje, - odgovori Jula, koja se brzo ispravi, a zbunila se pa u rukama jednako drzi jedno lepo zuto gusce, jer mu ostala njegova braca nikako nisu dala, kao najstidljivijem, da pridje canku punom kase, - naprotiv, ako ko, onda mi treba da se izvinimo sto u ovakvom vasaru docekujemo goste.

- A, bas naprotiv, gospodjice, vazda sam zudeo da se nasladjavam jednom takvom slikom - rece malo zbunjeni putnik, pa se saze da omiluje jedno krivonogo gusce, ali ga matori gusak napade i jos vise zbuni siktanjem svojim.

I Jula se zbunila jos vise i spusti na zemlju ono gusce. Oboje stoje tako i s nekom kao roditeljskom milotom gledaju guscice koji se guraju i padaju na trtice oko canka s kasom.

- A gde je mati? - zapitace pop Spira.

- Eno je kod krave.

- Idi je, sinko, zovi; ona i ne zna da imamo posetu.

Gospoja Sida bila je tamo gde se obicno muzle krave. Kravu je muzla Zuza sluskinja, zdrava jedna dunda jedrih obraza, sto kazu: da udaris po jednom, prsnuo bi onaj drugi! To kazu, ali niko joj nije to uradio; svaki je vise voleo da je ustine za obraz ili cak i poljubi, i posto se ona nije nikad otimala, pa joj je to dosta cesto i pasiralo. Samo je gospoja Sida nikad nije ustunula za obraz, nego je, stavise cesto grdila i nazivala je lenom devojcurom sto danju povazdan drema, a nocu krade mast i pece kradom lukumice kad svi po kuci zaspe, i casti se sa sebi ravnima, da se posluzim sopstvenim recma gospoje Side, koja je vec cula za gosta, i odmah se setila preksinocnjeg sna i dosla amo pred kucu.

Dosavsi, pokloni se gostu, i ovaj njoj.

- Moja supruga... gospodin Petar Petrovic, nas nov ucitelj - predstavi ih pop Spira.

- Milo mi je - veli gospodja Sida. I doista bilo joj je milo! Cim ga je videla, dopao joj se, a osobito joj je milo bilo sto se bas tako strefilo da je i nju i cerku gost zatekao u poslu: znala je ona da je ovo ucen covek, pa ce znati ono sto se kaze: "Gledaj majku, pa sacuj cerku!" A bas joj se dopao cim ga je opazila, uctiv pa smeran, pa kosu razdelio po sredi; isto k'o njen popa pre tolikih godina, kad je svrsio bogosloviju karlovacku i bio u nju zaljubljen pa joj pevao: "Ah, Venero, uzasna boginjo, Nad smertnima svirjepa knjaginjo!"

Ah, kakav bi to krasan par bio da se uzmu! On lep, visok, a ona lepa i malo niza; ali zena i treba da je malo niza, to je mnogo lepse nego kad su i muz i zena visoki, a sacuvaj boze kad je muz mali, a zena se oteгла u visinu! Eno kako ruzno stoji kad Arsa Grk podje kudgod sa zenom, pa ona dugacka k'o toranj, a on mali i snizak k'o patak. Pa jos kad se uzmu ispod ruke, izgleda ona zena, izdaleka kad gledate, kao da je uprtila s pijace kakav ceger pa ga vuće kuci. Tako je mislila u sebi gospodja Sida, pa prekide sama pauzu.

- A mi bas juce razgovaramo, ja i moj suprug, o tome kad cete doci. Mislili smo da vec necete ni doci. "Mozda se predomislio", razgovaramo se, "valj'da je pao na teme da dodje, pa da se zakopa u ovom nasem kaljavom selu kod tolikih krasnih varosi i tolikih varoskih frajljica. Mlad, ucen covek, vole provadjanje, klavir, nemecki unterhaltung, i on sad da dodje ovde pa da se popaori medj nama!" A zar bi i mi sedeli ovde da ne moramo.

- O, milostiva, - prekide je gost - vi slabo sacujete selo i njegove krasote kad tako govorite. O, i u selu se da sasvim lepo ziveti, verujte!

- Pa ono jeste, gospodine, - popravlja se gospodja Sida - ali tek-tek, opet k'o velim, drugo je varos a drugo selo. Sve je ovde druckije. Eto samo devojke da uzmemo. Ovde u selu su dosta neokretne, stidljive; ne mozes joj kljestima rec jednu iscupati. Kad joj stogodj kazete, a ona pocrveni do uziju pa u zemlju da propadne, a vec od unterhaltunga ni spomena! A nije da su proste ili zavezane i da ne znaju, nego tako! A u varosi fine, na stelung, pa persona, na klavir sa nemeckim arijama, he, a to se sve svakom mladom coveku uvek vise dopada. Priznajte, zar nije k'o sto kazem?

"Pak-pak ?" umesa se patak u razgovor i prekide malu pauzu koja postade posle gospoja-Sidinog pitanja. Pogleda ga gost onako sa onom keceljom, pa se nasmesi.

- Ali, Sido... - veli pop Spira - sta dosadjues gospodinu?

- O, naprotiv! - veli gost. - Kako ko, al' meni, verujte, uvek se vise dopadala i uvek mi vise imponovala jedna dobra, prosta, uredjena kucica, u kojoj skromna i vredna domacica ume da vodi gazdinstvo, da prethodi primerom, na primer svojoj cerci, da ova bude vremenom dobra kucanica i domacica, da pomaze materi u kujni, da, da i tome podobno - veli gost koji se malo upleo bio.

- Ta sta govorite? - cudni se gospoja Sida. - Ko bi to i pomislio da vam se to dopada?!

- Ne, ne, milostiva, verujte. To je moj ideal. Jedna mala kucica i bastica. Prosta kujna, skromna, prosta ali ukusna jela; kakva pileca corba, paprikas sa noklicama i jedna srpska guzvara, pa vise ne trazim da jedna domacica ume svome muzu zgotoviti rucak.

- Ta sta govorite?! - cudni se opet gospoja Sida. - Ko bi to i pomislio! Zbilja, kad spomenuste rucak, - rece i okrete se popu - a jesi li ti, Spiro, pozvao za sutra gospodina na rucak? Sta da se potuca kojegde? Valjda kod onog Svabe da ruca sto mu je kuvarica Cifutka, kako kazu! Sto bas u nasu nedelju da tamo ruca, da jede `leb s kimom i druga cifucka jela?

- A, pa dabome da sam, i gospodin je bio tako dobar pa mi nije odbio, - veli ponosito pop Spira.

- O, molim, molim, - klanja se gost, - vi ste isuvise gostoljubivi.

- A sutra je bas Jula redusa, - veli gospoja Sida - a zapamtila je lepo sve sta gospodin gost vole. Ona vam ne mari bas da cita i da pise, ali da skuva, u tome se ne boji nijedne svoje vrsnjake nadaleko. Juco, dete moje, idi u kujnu, jos malo pa treba vecerati; znas da tata vole ranije da vecera.

- Juco, sine, pa kad vec ides, donesi nam po jednu rakiju, ako vas smem, to jest, ponuditi - rece pop Spira i okrete se gostu. - I donesi stolicu jednu, dve stolice donesi. Imas crezvicajne sremacke sljivovice, kako ono kaze pater Inonenc kad iskapi, a, Sido? "Ajn vares getlihens getrenk, ajn varer nektar dize slingovic." Poslao mi je jedan moj prijatelj iz Fruske...

Samo jednu casicu.

- A, zahvaljujem lepo.

- Ama samo jednu.

- Ne, ne, verujte, ne pijem.

- Casicu, zaboga.

- Ah, ni kapi, ni kapljice, - brani se gost, ustaje i klanja se i blagodari - nikad ne pijem. Verujte...

- Zar je bas nikad niste okusili?

- Taaa, nije bas da nisam... Jesam kol'ko se secam, samo kao utuk, samo posle sljiva... pa znate, samo u celi da predupredim groznicu...

- Dakle, sljivama za ljubav 'ocete, a nama za ljubav necete, - veli gospodja Sida i gurnu i sanu krisom Juli: Kazi: "Al' meni za ljubav, gospodine."

- Meni za ljubav, gospodine, zar necete ? - rece Jula i pogleda ga usplahireno a crvena do usiju, i prinese mu poslužavnik s rakijom.

- E, vama vec ne mogu odbiti, - rece gost - ali verujte da ovo cinim preko principa! - pa uze casicu i ispi je do pola, pa je klanjajuci se vrati na poslužavnik.

- Zar tolicnu casicu, pa i nju samo do pola? - protestuje gospodja Sida.

- Verujte, ne mogu vise. Odmah osecam kako stetno utice na organizam i konstrukciju tela. - A zatim se dize i pokloni uctivo. - E, dakle, ja se klanjam i molim da me izvinite sto sam vas zadržao od poslova.

- Pa kad bas hitate, ono vas necemo zadržavati, a sutra? Sutra se, dakle, smem nadati da cete nas pocastvovati posjetom, - veli gospodja Sida.

- Ja cu biti tako slobodan.

- E, dabome! Tek stogodj! - veli gospodja Sida. - Kako slobodan?! Valjda smo mi neki tudjini, kakve Svabe...

- Klanjam se. Ljubim ruku, milostiva; ljubim ruku, gospodjice, - rece gospodin Pera i majku poljubi u ruku a cerci se uctivo pokloni.

- Sluzbenica! - odgovori Jula i pokloni mu se onako kako se obicno frajle sa sela klanjaju, to jest izvuca malo vrat kao kornjaca.

Kad je izisao gost, svi su zadovoljni bili posetom, a narocito tim sretnim slucajem sto je bas pri poslu zatekao Jula.

- Bas krasan, fajn mlad covek! - veli gospodja Sida. - Kako samo lepo govori, k'o iz knjige. Badava, nasa Bogoslovija moze se pofaliti sto taka vaspitana mladez izlazi iz nje. Fini mladici k'o iz stifta, k'o iz stifta! - ponavlja gospodja Sida. -

Pa kako se samo uctivo izvinjava! Kaze: "Skodice mi konstrukciji!" Jedva je popio pola casice! Siroma` mladice, i sam se
cudi sto ga je sad snaslo.

- Bas, boga mi! I sad mi ga je zao, - veli pop Spira u ironiji - a i di bi bogoslovac pio rakiju?! Tako sam se i ja nekad,
secam se, stimovao: a, Sido, pamtis li? A, boga mi, danas, danas...

- E, tek stogodj! A sta ti sebe sravnjavas sa snjim? Njegova konstrukcija i tvoja... i bijase!

- E nije nego jos nesto. Konstrukcija. A znas li ti, Sido, da su mrsave nilske krave pojele debele?! Gledam ga samo
kako se tu cifra! Ne poznajem ja bogoslove! I ja nikad nisam bio u bogosloviji; nisam je ucio! 'Ajde bogati ti, Sido,
govoris k'o, k'o... Pije taj, bojim se, k'o smuk, bas zato sto je suv; to ti ja samo kazem.

- E, dabome! - brani ga gospodja Sida i ne da na nj.

- 'Ajd, 'ajd! - Ja ti ipak kazem da ja dobro poznajem sve te sto se tako cifraju. To su tek oni, oni pravi.

- Ta sta si zaokupio tu pred detetom?! Juco, dete moje, ne slusaj ti tatu. Njemu dodje tako ponekad, pa mu srce i dusa
da sekira coveka.

- E, ja ti reko' - veli pop Spira.

I nije se prevario iskusni pop Spira, kojega ni najmanje nije zbunilo pozivanje gospodin-Perino na konstrukciju. Voleo
je gospodin Pera, kao svaki bogoslovac, sljivovicu. Koliko je puta uz nju pevao joj onaj svima bogoslovima tako dobro
poznati tropar sljivovici: "Presvjataja mucenice, prepecenice." Pio je on cesto i sam, i u drustvu s drugovima, i bio cesto
melanholican kao svaki bogoslovac.

[Na vrh]

Glava peta

*U kojoj je opisan raport koji je Erza sluskinja donela i raportirala ga gospodji Persi. U njoj ce vec citatelj
naslutiti sukob i zaplet, bez kojega je svaka pripovetka dosadna.*

Jos odmah toga istoga dana, u isto doba kad i u pop-Spirinoj, saznalo se i u pop-Cirinoj kuci da je dosao novi ucitelj.
Kako je u ovo selo, kao i u svako selo, malo ko svracao nije cudo sto je odmah po selu pukao glas da je dosao davno
ocekivani novi ucitelj, a i Erza, pop-Cirina sluskinja, koja je stajala bas u taj par na vratima i pratila svojim lojanim
ocima Lacka kisbirova, najmladjeg i po starosti i po godinama sluzbe kisbirova, videla je lepo kad je pop Spira usao u
kucu, a pred njim usao jedan stran covek, i odmah je to raportirala gospodja-Persi.

- Eto! Sta sam rekla! - rece ljutito gospodja Persa. - Onaj paor ga vec upec'o. Uncut jedan! dodade u sebi, pa se da u
misli. Radoznalost je morila; da se izede ziva. Kako samo vec da dozna: kakav je gost, kako izgleda i sta ce se
razgovarati. Da ode sad kad se krave muzu, - ne ide, nema smisla. Kajafa je ona gospodja Sida, setice se odmah. Aja, ne
ide! Misli se sta da radi. Kako su bili komsije - treca-cetvrta kuca - kako bi bilo, seti se gospodja Persa, kao svaka
zabrinuta mamica koja ima kcer na udaju, a opasnost tako blizu, - da poslje caskom Erzu kakvim bilo poslom, da
razgleda i javi.

- Erza, snago, - viknu gospodja Persa - idi caskom do pop-Spirini, pa kazi gospoja-Sidi: "Pozdravlja vas", kazi, "moja
gospoja da nam pozajmite caskom, upravo za nocas, vasega macka". Kazi da se javio odnekud iz komsiskog ambara
jedan veliki pacov pa nacinio cudo i pokor po spajzu i izgriz'o i cizme milostivog gospodina i pojeo ih, kazi, sve do
strufle: ostale samo, kazi, strufle i stikle. Tako kazi i zamoli je neka ti ufate i dadu njihovog macka, on je vec cuven
majstor za pacove. 'Ajd idi sad. Stoj! Ti ces to zaboraviti k'o i zapusac. Dakle, sta sam sve kazala? Sta ces da kazes? -
zapita gospodja Persa i formalno je preslisa. A to je i potrebno bilo, jer Erza je bila jedna vrlo zaboravna devojcica, zato
joj i prebacuje gospodja Persa za zapusac od stakla, koji uvek zaboravi u ducanu kod grka.

Eto tako je iskumstirala gospodja Persa i dosetila se lepo. Mozda ce ko od citalaca ovde stati i sumnjivo zavrteti
glavom i zacudjeno zapitati: "Sta, zar pop Cirina nije imao macke!/? Zar popina kuca i bogatstvo, pa da bude bez takvog
jednog cuvara?!" Pitanje sasvim umesno, ali pisca nece zbuniti, jer ima gotov odgovor na to.

Imali su i pop-Cirini macka. Ali je pop Cirina nesrecan bio sa svojim mackom. Jer isti, iako je bio od rane mladosti kod
njega, iako je vaspitavan ciglo u tom pravcu da bude, tako reci, jedan stup kuce, - ipak se on izmetnuo u nesto sasvim
drugo, sasvim suprotno. Sa godinama se razvile u njemu pogubne i opake dusevne osobine. Bio je nepouzdan. Pravi skup
sviju poroka, a izmedju sviju dva

najpogubnija: porok lenstvovanja i porok kradje. Bio je uzasna lenstina i cmavalica. Po njemu su se slobodno mogli ne
samo pacovi nego i misevi do mile volje setati i trekarati, on je samo sebe sklanjao. Pacova se bojao, a miseve opet
izgleda da je bagatelisao. A sem toga bio je kao lopov beskrajno lukav i drzak. Krao je gde sta stigne, i po kuci i po
komsiluku. Ako je verovati tuzbama komsija, nasrtao je i na zivinu, davio komsijske pilice i vrebao golubice, a konabio

mlade golupcice kao kakav stari penzioner. Stoga je sav komsiluk bio protiv njega, i vrebao ga da ga ubije, ali zacudo da je kraj svih tih pretnji i opasnosti jos ziv bio, mada se jedna komsinica zarekla pred kandilom, u kome je goreo najcistiji barabanc-zejtin, tako ona ne bila zival, i ne bila gospoja perzekutorica ako od njegovog krzna ne napravi sebi muf na zimu.

No sto je krao po komsiluku, to bi mu gospodja Persa jos i oprostila, ali on je krao i po kuci. Jednom reci, nije ukrao samo ono sto je o nebo bilo obeseno. "Od kucevnog lopova", govorila je gospodja Persa, "tesko sacuvati". Usunja se samo u kujnu, skupi se i uprepodobi i zazmuri kao da je ravnodusan prema svemu, a medjutim samo vrebao, i na sto baci oko - to je vec sigurno njegovo. Pa cim zgrabi, a on bega iz sve snage; pravo bega na tavan, na krov ili na kakvo drugo bezbedno mesto gde ce moci natenane omastiti brke. A nasrtao je i na krupnije stvari; nije se ustrucavao ni od vrele kobasice, drznuo je i na citavu obarenu sunku, hvatao se u kostac i sa citavom ocupanom guskom, samo ako mu se dala prilika! Zvao se Marko, ali ga gospodja Persa nije drukcije ni zvala nego lopovom. "Lopov jedan, sto mi jede vek!" - rekla bi ljutito.

A i on sam kao da je dobro znao da ga pored imena Marko jos i tako zovu. Jer cim bi cuo rec lopov, pa ma to i o nekom drugom, o nekom konjokradici rec bila, odmah bi, buduci uvek neciste savesti i svestan svoje krivice i grehova, begao iz kujne na kakvo uzviseno i bezbedno mesto, gde sedne, obviije rep oko nogu, zazmuri i cuti. A gospodja Persa ga nadje pa ga stane grditi: "Oces golubica, lopove jedan matori!" On samo cuti, zazmuri ocima, razglavi vilice, zavrne jezik pa zeva kao kakav blaziran aristokrata koga se taj svet bas nista ne tice, a gospodja Persa da se izede ziva. "Gledaj samo obesenjaka jednog, kako se pravi svetac! Pa jos zeva, lopov preispodnji! Hu, vile ga odnele!" pa ga gadja metlom ili portfiseom, a metla joj pade na glavu, a macak se i ne mice s mesta nego i dalje spokojno i natenane umiva i gladi i doteruje toaletu.

No mi smo se malo povise udaljili od predmeta i zaboravili se opisujuci ovog lopova. Ali tako je to u svetu! Pravo je receno da dobar glas daleko ide, a zao jos dalje; pa zato se o pop-Cirinom macaku vise govorilo nego o pop-Spirinom, o kome poslednjem cemo stoga i mi vrlo kratki biti. On je bio nesto sasvim drugo. Bio je ideal pravog dobrog macka: jer kad se on kapricira da uhvati misa ili pacova, u stanju je da zaboravi i na jelo i na pice i da ga sahatima vrebao, a uostalom, na to su ga i naucili. "Ne da mu, bome; eno mu miseva, pa nek ih hvata!" rekla bi gospodja Sida kad tranzira meso; samo kad je cistila ribu, onda bi mu bacala ono sto izvadi iz ribe. A hvatao se u kostac i sa samim kasapskim pacovima, koji su vec poznati kao vrlo drski.

Po njega je dakle otrcala Erza.

- Pozdravila vas je milostiva gospoja i moli vas: jedan nam pacov napravio veliku stetu po spajzu, izgriz'o milostivom gospodinu sve cizme, pa me poslala da vas molim da nam pozajmite samo za nocas vasega notarosa... ovaj, macka vaseg. (Macka su zvali, onako medju sobom, notarosem, zato sto i seoski notaros nije siljio nego rasceljavao brkove, pa je izgledao kao macak, a macak se opet setao po krovu onako isto gospodstveno i majesteticko, korak-dva pa stane, kao gospodin notaros kad ide sorom po zvanicnoj duznosti.)

Erza je bas kao sto valja potrefila. Dosla je bas kad su razgovarali s gostom, i dok su trazili i hvatali macka, ona je imala vremena da lepo posmatra gosta, i zapamtila mu je sve, i stas, i lice, i kosu, i oci, i odelo, i svojim rodjenim usima cula kad su ga pozvali sutra - u nedelju - na rucak. Cim se vratila i donela macka, koga odmah odnese i zatvorise u spajz, odmah je saletese s pitanjima i majka i cerka, gospodja Persa i gospodjica Melanija, a Erza samo odgovara. Kazala je da je visok, lep kao firer, a brkove da ima male i malo bradice; kosa lepa, smedja, pala na ramena onako omladinski, a razdeljena po sredi onako bogoslovski, a kad govori sto, a on gleda u zemlju.

- Sutra ce - svrsava Erza raport - biti kod milostivih na rucku.

Majka i cerka se samo zagledase na taj posao.

- Vidis, molim te, a nista mi ne javlja lukava paorska bestija, - veli gospodja Persa ljutito. - Gledaj ti, molim te, di ce medved najbolju krusku da izede! A, je li, Erza, dete moje, a kakav je u licu, je l' suv ili onako puniji?

- Suv, pa onako malo bledji u licu, - veli Erza - onako gospodske farbe u licu. Onako k`o Sanika, apotekarski kalfa.

- Kakav kalfa, paoruso jedna! - dreknu gospodja Persa. - Ne zove se on kalfa, nego gospodin asistent! Tebi puna glava kalfi, zato i zaboravljas uvek zapusaceod stakleta u ducanu! Samo ti je do andjaranja, nesreco madzarska! - grdi je gospodja Persa ne znajuci na kome da iskali svoj jed.

- Ali, mama! - umiruje je Melanija.

- Uf! - huće gospodja Persa, pa ne moze da stoji na jednom mestu, nego se uspropadala, pa joj sve smeta po kuci. - Eto, sta ja kazem! Cim sam cula za onaj njen san, odmah sam kazala i pomislila da ce to biti neka nji'ova huncutarija. Udesili oni to sve jos ranije. Pa k'o bajagi snevala da se kugla, nada se gostima, i sta ti jos nema! Ta dok je vidim, znam je i sta misli! Gledam je k'o da je od stakla. Dakle sta kazes: fini bled mladice! Zar je to prilika za onu njenu cveklu! On bled, a ona s onim njenim paorskim rumenim obrazima, pa tek ono njeno paorsko ime! Juca, frajla Juca. Bas je ona neka Juca!

Pударуса jedna!

- Pa kaz'o je jos i to sta vole da jede, - nastavlja Erza svoj raport.

- Pa mora da kaze, siroma', vidi i sam di je zapao medj paore! - veli gospodja Persa.

- Pitala ga milostiva - nastavlja Erza - vole li pokenes.

- O, paorusa jedna! I ona zna sta je pokenes!

- A on kaze da vole guzvaru sa sirom! - nastavlja Erza.

- Pa mora, siroma!! Daj, misli u sebi, ma sta, samo da ne ostane gladan. Bome, piskote mu i nece spremati! I kako to da se samo strefi da je bas sad njegova creda a ne Cirina!? Pa ga sad onaj zgrabio lepo, pa pravo kuci s njim! Hu, otrovala bi se, a drzala sam k'o u vosku!

- Zaboga, mama, a sta se vi toliko krenkujete! Nije to nista tako strasno! Ima jos, fala bogu, nedelja, pa eto, moze i kod nas doci.

- Hu! Nemoj mi bas ti pristajati na jed! - obrecnu se gospodja Persa. - Nisi se ti, cerko, jos udavala, pa zato tako i govoris. Danasnje su mladozenje k'o cikovi: taman ga ugledas i da kazes fala bogu, a on isklizi k'o cikov. - Tu se gospodja Persa setila sviju negdasnjih majstorija kojima su se poslužili i pored sviju onako povoljnih prilika da ulove mladoga klirika Ciru. Kakav mu je samo celepus sama svojom rukom napravila, prvi vidljiv znak nezne naklonosti prema njemu. - S tim se nije saliti - produzuje gospodja Persa. - Ne znas ti, 'rano, onu matoru bestiju; nije to nista u nji'ovoj familiji. 'Ajd' vec, vidicu sta cu! - tesi se gospodja Persa.

[Na vrh]

Glava sesta

U kojoj je opisan nedeljni dan u selu, a moze se cela preskociti, jer je samo kao epizoda u ovoj pripovesti.

Osvanula je sveta nedelja, to jedno valjda najlepse i najkorisnije delo blagoga stvoritelja. On je sam zapovedio da se toga dana nista ne radi, i pobozni svet pop-Cirinog i pop-Spirinog sela ni jednu ni napisanu zapovest bozju nije tako svesrdno ispunjavao kao ovu usmenu.

Lepa je nedelja svud na ovom bozjem svetu; lepa i u gradu, ali tek mislim da nije nigde lepsa nedelja nego u selu. U selu se jos u subotu posle podne opaza da se priblizuje. Drukcije je u kuci i pred kucom. U kuci se riba cisti. Decurlija je komotnija subotom; moze se igrati i kaljati do mile volje. "Neta, i tako je sutra nedelja, presvuce se", vele stariji prljavoj deci. Devojke spremaju slingovane suknje za rogalj, momci mazu cizme da omeksaju, a babe trae dugmad i nalivaju zejtin u kandilo i pale kandilo i krste se kad zazvoni na vecernje, i raspituju koji ce gospodin popa sutra da služi, i naredjuju da se tatine cizme dobro namazu mascu i istrljaju, jer se prosle nedelje tuzio da su ga ubijale i morao ih jos u porti skinuti.

Bio je lep letnji dan, ova danasnja nedelja. Jutrenje svrseno, izlazi svet iz crkve. Obe popadije se vracaju s jutrenja svaka svojoj kuci. Razgovaraju se iduci tako iz crkve o svacemu; o danu kako je lep, a kako je i nocas izgledalo da ce biti kise. O gostu ni reci! Gospodja Persa se resila da ne spomene, a gospodja Sida cuti, ili o kojecemu govori. "Vidis, bestije jedne", misli u sebi gospodja Persa, "kako se kapricirala, pa bas nijedne reci! Ni da se bar posali da nas pozove posle rucka!" Sva joj je morasta izgledala, ali joj nije dala primetiti da se ljuti.

Rastadose se ljubazno, i ode svaka svojoj kuci.

Ah, kako je lepa nedelja u selu! Lepa od ranoga jutra pa sve do ponedeljnika ujutru. I u varosi, pa ima neke razlike izmedju radnog i nedeljnog dana, ali nikada tako kao u selu. Neka svecana tisina jos s jutra kazuje da je praznik. Ispred svake kuce pocisceno i poliveno, a sve mirise na mokru prasinu. Sve selo cisto kao umiveno lice.

Ispred kuca ovde-onda vidjaju se gomile dece cisto obucene gde stoje, ne igraju se da se ne iskaljaju. Na nogama im cizmice, na plecima, preko kosulje od tankog srpskog platna, prslucici svileni sa srebrnom pucadi, a na glavi novi cisti sesirici, u dece vecih gazda svileni i cupavi, iz kojih jos nisu pili vode na Tisi, ni jeli duda, niti se njima igrali sorkape. Za sesiom zuckasto kovilje; rascvetalo se na suncu pa pokrilo i umotalo sav sesir. Sva deca umivena i ocesljana, a kosica im namazana zejtinom. Sve na njima cisto, a cesto i novo, pa i deca dobila neki svecani nedeljni izgled, pa i samima im nesto neobicno; nekako su ograniceni, ne smeju da se rvu, da se pentraju na drvo i jedu dud, ne smeju da se jure i soraju nogama prasinu, koja je neupotrebljena sa sake mirno lezala nasred puta, nego moraju da stoje tako mirno, pa da se gledaju ciji je prsluk lepsi i ko ima veci red srebrne dugmadi. Ali cim se svrsi liturgija, oni se odmah raskomote; jos u crkvenoj porti svuku cizme, pa bosu lete kucama sa cizmicama u rukama. Poneka devojka promakne brzo u komsiluk, ispod stare rekle vidi se cista kosuljica, a suste i zubore ciste bele suknje na njoj. Ali tek posle podne na roglju ce tek da sine u svoj lepoti svojoj, a sad je otrcala u komsiluk da pozajmi caskom oklagiju; njihova se skrhalala prekjuce kad je mama bila nesto ljuta, a tatu bas onda doneo andrak da joj se umesa u posao i da joj pokazuje kako da zgotovi neko jelo.

Stari sede pred kucom pa puckaju na lule; poneki se tuzi na kamis i vajka se sto ga je sinoc zaboravio da iscisti, pa sad dobio kao krajnike vukuci dim, te mu preselo sve zadovoljstvo i uzivanje.

Devojke se provrednile pa rade kod svojih kuca; rade da se satru. Trpe sve i ne odgovaraju, samo da ih puste posle podne na rogalj u kolo. Ala ce da se sarena posle podne sokak od momaka i od devojaka; ala ce da zamirise od kalopera i majkine dusice rogalj, gde se vije kolo! Tu ce svaka svoga videti, a sve ce videti Timu, notarosevog pisara, koji u selu zivi kao mali bog sa svojih trideset forinti mesecno.

I on se radovao nedelji, a osobito ako se desilo te je nedelja bila lepa, bez vetra ili kise; jer onda bi mogao obući svoje bele pantalone i metnuti na glavu svoj, jedini u selu, slamni sesir, koga sam pocesce sumporom opere. Tada bi obukao i somotski kaput i lakovane cipele, a kosu ocesljao onako, sto kazu, "na larmu", pa bi se setao po selu, pevucio: "Sedam sori, sedam dika moji", i pogledom unesrecavao sve devojke i levo i desno, sa cega je navukao na sebe ne malu mrzost i opasnost od paorskih momaka.

Nedeljom se pre podne smeo slobodno setati, jer pre sluzbe ga nije moglo nista snaci. Bas niko ne pamti tako stogod. Ni stari brica Jefta ne pamti da je za cetrdeset godina svog brijanja i ordiniranja u selu ikome, na primer, prao glavu i zaustavljao krv nedeljom pre podne. Takvi se slucajevi desavaju tek posle podne. A to je Tima znao dobro, mozda cak i iz sopstvenog i gorkog iskustva, jer se tako nesto zuckalo i pricalo da je kao jedared, jedno predvece, djavolski perjao sokakom. A posle, verovatno je jos i stoga da je nesto na tu formu moralo biti, jer sto bi to bas njemu pevali, kad prodje, onu danas vec jako rasirenu i poznatu pesmu:

*Sad pulgeri postali svaleri,
al' ne smedu nocom da idedu,
od vasaka, paorski' momaka;
vile vuku, a pulgere tuku,
vile zvece, a pulgeri drece!*

Ta je pesma postala u ovom selu, ali je dobrotom, odnosno pakoscu, Sace brice publikovana u "Velikom beckerreckom kalendaru", i tako spasena od zaborava i postala vec poznata "od Peste daz do Cerne Gore".

Pisar Tima se, istina, u sebi sekirao i ljutio na to, ali je svakoga uveravao da se to nikako na njega ne odnosi, jer njemu tako sto nije nikad u zivotu pasiralo, premda je on jedan obesenjaka odnosno zenskih. On tera samo "hec", od duga vremena. A inace, on se i ne misli ovde na selu zaboraviti i okovati, nego ceka samo to da mu umre neka stara bogata strina, pa kad je nasledi, on ce odmah u varos, a tamo ce imati na svaki prst po deset. Zna "buhalteraj"; trazice principala, gde ce imati lepu praktiku i lepu principalovu cerku, pa je onda na konju, sto vele. Jer on ne poznaje jos to zensko stvorenje, koje je u stanju da mu se odupre, samo kad je on onako obesenjacki, onako po njegovski pogleda. A znao je kad i kako treba pogledati. Na kaputaske, to jest pulgerske devojke samo pogleda i uzdahne, a na paorske namigne i kresne ocima tako zestoko da mu ponekad spadne i slamni sesir s glave. I danas je vec poceo svoje obesenjaku. Jedna mu je vec rekla: "O mustro!" ali to njega nije mnogo zeniralo. Znao je da je bolje kad zenska grdi nego kad se cini nevesta, pa se nije bojao; on se samo bojao onih drenovih budza koje se danju po ducanima prodaju, a oncu i zabadava po sokacima dele. Ali danas pre podne u nedelju on se ni toga nije bojao, nego je proizvodjao put u crkvu.

A vec je prvi i drugi put zvonilo u crkvu na sluzbu. Culo se da je novi ucitelj dosao, a onda naravno da se nadalo da ce on danas kao gost i heruviku pevati, pa su i gomile sveta sve vece bivale. Cim je prvi put zazvonilo, starci istresose lule i turise ih u cizme, prekrstise se, naredise u kuci sta treba, pa se dostojanstveno postapajuci krenuse u crkvu.

Posao svet na liturgiju, pa se sve sarena sokak od lepote. Cas iz ove cas iz one kuce ispadne tek iz avlijskih vrata kita; pridruzi se gomili, i gomila raste sve veca i veca sto blize crkvi. Ljudi se krecu dostojanstveno napred: nijedan nema lulu u ustima, nego sa stapovima u rukama idu i razgovaraju se, a zene i cerke za njima. Zene drze u rukama marame savijene na trougao, babe marame sa zavijenom kitom bosiljka, od koje kidaju struk i daju mladima kad ih ove poljube u ruku a one njih u obraz, a devojke nose suncobrane drzeci ih po sredini obavijene maramom da ih ne uprljaju. Sve to ide u crkvu, polako i dostojanstveno, da se pomoli bogu, da se porazgovori, da posedi malo u porti, da razgleda kako je koja obucena - i ko ce ti sve znati i ovde naborjati zasot sve ide svet u crkvu nedeljom preko godine. Ali ove nedelje svi su isli u jednoj celji: babe da cuju a devojke da vide novog ucitelja. Samo stara grkinja Sosa, ona se nije krenula u crkvu ni da cuje ni da vidi novog ucitelja, nego da cuje svoje unuce Savicu, koji je ove iste godine sa dve radosti vec obradovao babu; pre tri meseca je prvi put poneo gace, a sada evo prvi put cita apostol! Vec dve su nedelje kako ga baba preslisava, onako stara, ceo apostol napamet! To je zelela i molila boga da dozivi, pa onda ne mari da sklopi oci. Medjutim, njen zet Palcika, otac maloga Savice, veli da baba to samo tako kaze; uvek ona ima izgovora i razloga da se sto vise zadrzi na ovoj gresnoj zemlji. Tako je zelela i za prvo unuce svoje, Savicinog mnogo starijeg brata Gavru. Kad se rodio, pripoveda Palcika, a baba kaze: "Fala bogu kad sam docekala unuka; sad samo molim boga da me ne uzme k sebi dok mu baba ne sasije gacice". A kad mu je sasila, a ona opet veli: "Samo da mi bog da dana da ga vidim kalfom". A kad Gavra postade kalfa, a ona opet veli: "O boze, podrz' jos koji dan da ga baba ozeni lepo!" A kad je docekala i to, i ozenila Gavru, a ona posle ostavi Gavru kao da ga nikad nije ni bilo, pa okupi moliti boga da dozivi da vidi Djuru, srednjega brata, da je otvorio ducan i postao sam svoj gazda. E i to je docekala. Sad uzela najmladje unuce Savicu, i sad njega ceka da ozeni.

"Videcete samo", govorio je Palcika, "ja sam malerozan covek prezivece ta sve nas, ozenice i Savicu i posativace i praunucima gacice - a po testamentu, dok je ona ziva, ona sve uziva i ne sme se nista ni prodati ni deliti. Nece baba utruc da umre!" Tako se otprilike jadao Palcika prijateljima, a baba jednako zdrava, ide u crkvu na sva jutrenja, sve sluzbe, sva vecernja i sve pogrebe, - pa tako i danas, tim pre ide sto ce njen Savica da osvetli familiji obraz.

Sve se krenulo, samo reduse ostale kod kuće kod rucka, a medju redusama naravno da je ponajviše baba. One ce se vec kod kuće moliti bogu; kad zazvoni dostojno, a one stanu pa se prekrste i ocitaju ocenase ili i samo vjeruju; ono poslednje, naravno, nikad celo, preskoce mnogi clan vere, ali tek ocitaju i doteraju kraju.

* * *

Sluzba je bila i svrsila se. Sva se ocekivanja ispunila; i Savica citao apostol, a novi ucitelj pevao heruviku, pa cak, preko ocekivanja, i pop Spira govorio prediku. Kad je Savica citao apostol, a gospoja-Sosi grkinji oci pune suza, i ona polako u sebi cita apostol, a samo cujes kako brise nos od silnih suza. Bila je srećna preko svake mere, i jedva je cekala da mu kroz dan-dva da sto mu je obecala ako se lepo pokaze. A obecali su mu kod kuće da ce mu kupiti cizmice sa mamuzama i pokloniti zdrebe kad se ozdrebi stari Pirov, i da ce mu dati dugacak bic sa kratkim isaranim bicaljem i svigarom. - Kad je novi ucitelj zapevao, svi su se ljudi pretvorili u uvo, a devojke u oko, pa ga slusali i gledali i uzivali u pojanju i personi njegovoj. Kao i na vecernju juce, tako i danas, mnogi su mu pohvalili glas. A kad je pop Spira govorio pridiku o spokojnoj zizni, nekima se ote: "Ta gle pop-Spire!" - svi su se prosto zacudili i pitali - "Otkud sad on da govori, kad on to bas nije mario! Ta jedva ga natera pop Cira i o vecim praznicima da govori!" Zato su se mnogi cim pop Spira otpoce: "Ljubimoje stado!" primakli blize, ne verujuci valjda svojim ocima i usima; poneki se okrenuo upola oltaru, pa napravio sakom kao neki zaklon od uva da cuje bolje. Kad se svrsilo sve i zapevalo "Budi imja" i stala deliti nafora, pridje i novi ucitelj i uze tri komada: za gospodju domacicu gde ce biti na rucku, za frajla-Julu i za sebe.

Kulja svet iz crkve; puna crkvena porta. Prolaze jedni mimo drugih, pozdravljaju se, mere se od glave do pete, tako da nijedna sitnica nece ostati neopazena, a narocito sto se tice zenskog sveta. Kako je koja ocesljana, obucena, je li bledja ili rumenija nego radnim danom, - sve se to pocelo da posmatra u crkvi, a dovrсило u porti ili na sokaku. Babe se razgovaraju o redusama, i o tome kako je leti lakse nego zimi setiti se sta da se zgotovi za rucak; ljudi o poljskim radovima i o raznim lopovlucima pudarskim; a mladi momci i devojke prolaze jedni pored drugih, ali ne govore nista nego se samo pogledaju kradom ispod ociju, samo se pogledaju, ali ti pogledi mnogo vise kazu nego najdeblje knjige i najbrbljiviji jezici. Jos malo pa porta ostade skoro prazna. U porti jos ostase samo novi i stari ucitelj, ocekujuci pop-Spiru, koji se zadržao malo s tutorima i pregledao prihod sto je pao na tas, u kome se naslo dosta krajcara, gospoja-Sosin dvogrosak, pa cak i jedan sekser. Kad i s tim behu gotovi, izadje pop Spira i pozdrav se s uciteljem koji ga je cekao.

[Na vrh]

Glava sedma

Iz nje ce citalac videti kako je bilo kod pop-Spire na rucku, koji se sasvim mimo programa gospoja-Sidinog završio.

Gost je sedeo na klupi u porti pod jednim orahom, na koji su seoska deca uvek tako zeljno pogledala, ali ga je Arkadija cuvao kao oci u glavi, i razgovarao sa starim uciteljem, koji ga je ponudio burmutom, o pop-Spirinoj besedi, hvaleci ga i upoređujući ga sa ne znam kojim starim svetim ocem i sa trubom jerihonskom.

- Izvinite sto ste me morali cekati, ali sam mor'o da ostanem; zadrž'o sam se malo radi crkvenih racuna.

- Ta nista, nista, - izvinjava ga stari ucitelj. - A i onako, ponjamo mi to vec... i zbog slova ste malo vazbudjeni.

- A, gospodine, milo mi je sto vam mogu cestitati.

- A, dakle ste slusali.

- O, vrlo pazljivo. Vrlo, vrlo lepo.

- Ja to tako pocesce... Znate, kad se covek primi nekog posla, onda treba da ga svojski radi. Ako sam pastir pastvi, a ono treba da sam k'o sto treba pastir.

- Svakojako, svakojako. Kazem vam, formalno sam se u uvo pretvorio slusajuci, -veli gospodin Pera.

- O, molim, molim; vi me precenjujete, - veli zadovoljno pop Spira. - E, bas mi je zao sto ste morali toliko da cekate.

- O, nista, nista. Ja sam se uostalom lepo zabavljao. Moj gospodin predsestvenik im'o je dobrotu da mi da neke podatke o crkvenoj opstini i crkvenom imanju. Pa, boga mi, vama se moze cestitati; ova opstina, k'o sto vidim, dobro stoji.

- Jeste, vrlo dobro. Fala bogu, kako koja godina, sve bolje. He, mi se staramo i stedimo, parohijani ne zale, nego daju.

Kad smo mi, to jest ja i gospodin Kirilo, dosli na parohije, bilo je, boga mi, svakojako. Po cetir' tasa se nosilo nedeljom, tako da je svet izbegavao crkvu cerez tih silnih dacija, a danas, kao sto ste i sami videli, samo jedan, pa i taj cemo skoro ukinuti. Mozemo, fala bogu. Crkva bogata; ima tolke ducane, zemlje, vinograde, a i gotova novca dosta. Nego, izvol'te.

Podjose. Pop Spira produzi sa podacima o stanju crkve. Usput mu je pokazao mnoge interesantne stvari. Zaustavljali su se kod nekih kasapnica od kojih je crkva primala lepu kiriju, iako se kasapi tuze na pacove. Tom prilikom mu je ispricao istoriju jednog matorog kusog pacova kome je pre toliko godina rep odsecen kad je kasapin jednom iznenada banuo, pa od to doba je uzasno obazriv i prvi bega s panja, iako bi kasapin ne zna sta dao da ga moze ukehati. Gospodin Pera mu je preporucio neki lek protiv pacova. Pokazivao mu neke prazne placeve, opet crkvene, gde ce dogodne zidati neke ducane i zitne magaze, sto je sve gospodina Peru, naravno, interesovalo, jer je neprestano uzvikivao: "T'te, molim vas!" ili: "Ta sta govorite!?" ili "Ta je l' moguće!?"

Isli su polako, nogu pred nogu. Pop Spira mu je dalje pokazao sve bolje kuce i ukucane, ne spomenuvsi, naravno, nigde devojku udavacu, ako je gde bilo. Kad stigose pred kucu, sedose na klupu sto je pred kucom, gde posedese malo u razgovoru dok im ne javise da izvole, supa je na stolu.

Gospodin Pera je odmah povadio nafore iz ciste tanke dzepne marame, i dao jednu gospodji Sidi, a drugu gospodjici Juli.

- Gospodjice, - rekao joj je - vi'te kako se staram za vasu dusu. "Tjelo Hristovo primite, istocnika besmertnago fkusite!" Na sto mu je gospodjica Julia rekla:

- Fala! - uzela naforu i odmah je progutala, i pocrvenela do usiju.

* * *

Sto je bio namesten u najlepsoj i najprostranijoj, takozvanoj gostinskoj sobi. Namestaj lep i jak, ali stare mode.

Sve je bilo jako i temeljno, i sve prostrano i komotno: ako su kreveti, to su bili široki za dve persone; ako su jorgani, opet za dve persone; ambrel tako isto, jer pop Spira sto god je kupovao, kupovao je za dve persone. U sobi dva velika teska orahova sifonera stoje kao dve male kapele, a na njima poredjan porculan i tegle s raznim kompotom. Po duvarima neke slike mal'te nece biti sve iz prosloga veka. Bile su to neke stare kontrafe sa crnim okvirima; neke ptice na drvecu sa prirodnim prilepljenim perjem; jedan uramljen rad s perlicama, neka casna trpeza, sta li, sa silnim krstovima i ciracima sa svecama, to je davnasnji rad frajla-Jule kad je jos kao dete u ler isla, pa je na pop-Spirin imendan obradovala tatu, i podnela mu zajedno sa spremljenim slovom koje je zaboravila, i zavrсила s placem; a iznad toga jedna fotografija cele porodice: pop Spira i gospodja Sida sede, a izmedj njih stoji s albumom u ruci mala Julia u kratkoj suknjici i dugackim hozlicama sa slingerajem, pa izgleda kao mali gacasti golub; i slika dobroga cara Josifa kako je uzeo jednom paoru plug iz ruku, pa sam on ore, a paor Svaba digao ruke, a upro svoj blagodarni teleci pogled u nebo, pa veli: "O boze, ovakoga monarha daj da poluci svaka nacija!" A do ovoga slika onoga drugoga Josifa, onoga prekrasnog Josifa iz Starog zaveta, kako se otima od pohotljive gospeje Pentefrinice, i kako bega, smokljan jedan, kroz prozor, a ostavlja joj u rukama svoj gornji kaput koji ce ovoj malo posle poslužiti kao corpus delicti. Dalje ima jos nekih slika, starozavetnih i drugih, za koje se vidi da su bez ikakva plana nabavljene; ali posto je frajla Julia, sva zajapurena i rumena, donela corbu i stavila je na sto, to se gospodin Pera ostavi pregledanja slika na duvaru.

- Izvol'te, gospodine, - rece pop Spira - sedite tu - i pokaza mu mesto. - Ti ces, Sido, tamo; ja ovde, a Juca tamo blize vratima; ona ce svaki cas ustajati.

Posedase svi posto se prekrstise. Pop Spira izvadi iz dzepa federmerer i stade ga ostriti ocilom koje mu je uvek metano uz tanjir.

- Ne mogu nikako - veli pop Spira - da se naucim na noz, brica pa brica. Ovako sam se naucio; nekako mi je sladje s federmererom. Dvadeset i vise godina je kod mene; sam engleski celik, ostar k'o brijac. Izvol'te se uveriti! - pa ga dade gospodin-Peri.

Ovaj se cudio celiku, i rece znacajno jedno "O!" a zatim pop Spira okrenu kasiku na uciteljevu stranu:

- Izvol'te, sluzite se, kod mene nema mnogo nukanja.

- O, molim, molim, - veli gospodin Pera i okrenu kasiku na stranu gospodje Side.

- A ne, gostu pripada velika kasika, - rece gospodja Sida i okrenu kasiku na gospodin-Perinu stranu.

Gospodin Pera izvadi u tanjir i poce jesti. Corba je bila pileca, bas sto on voli, i dopala mu se. Za casak pokusa iz tanjira.

- Evo vam i noge, da vas voli punica, sto kazu! - smeje se gospodja Sida i sipa mu u tanjir.

- Blagodarim, - klanja se gospodin Pera. - Izredna, crezvicajna corba!

- E, to je Jucina slava, ona je danas bila redusa.

- A, gospodjice, mora se priznati... u tim godinama, pa tako majstorski zgotoviti! Mogli bi gastgeberaj otvoriti! - izvali

gospodin Pera, i kad rece, a ona se tek onda trze i pocrvene, vide da je preterao, pa pohita da popravi i dodade - to jest, oni tamo su pravi segrti prema vama.

Roditelji kao pametni ljudi ucinise se kao i da nisu ni primetili, a i sama Jula kao da nije sve ni docula; ona se predala jelu i srkala, i svaki cas brisala naizmence usta salvetom ili lice keceljom.

- Izvol'te paprikasa, ako vam se dopada; izvadite jos jedared, - nudi ga pop Spira.

- Hvala lepo! - odbija gost.

- Vrlo dobro, k'o da ste mene pitali. Stelujte se i za pokenes, - veli gospodja Sida. - Vidite samo kako se sve rumeni! - rece i metnu pred gosta. Pop Spira nije mario za pohovano pilece; kao Srbin i pravoslavne crkve sin mrzeo je na to svapsko pecenje, i cekao je guzvaru, omiljeno svoje jelo:

- Ne marim ti ja za te pokenesi i nokenesi, kako li ih zovete! Nikad ne znas sta si izvadio! Trazis i 'oces belo meso, a kad razvijes, a ono sija s glavom! Svapski zebrakluk i nista drugo, vrag im materi, kad vec tako moram da se izrazim! Od jednog pileta `oce stotinu da ugosti; `oce i da pocasti i da opet malo kosta! Nema ti nista lepse nego onako srpski zgotovljeno; pa lepo onda vidis jos iz kujne sta mu je glava a sta opet trtica, da prostite!

Kad je dosla guzvara, onda je nastalo opste hvaljenje. I sam pop Spira, koji je uvek naglasavao da pravi roditelj ne treba svoje dete pred njim samim da hvali, - ovde je odstupio od toga principa i pohvalio guzvaru.

- Dobro pecena, pa masna, e, to vredi! - veli pop Spira. - Ja vam ne marim za torte i druge kojekakve kerefeke. Nego jedna guzvara, ali da mi je pre toga samo jedno jelo, pa odmah guzvara. Nema ti tu melspajza kad nije mastan, pa ne curi mast niz bradu. Ama, fino je, kazu, aja, ne marim ti ja za to!

- Sasvim tako, imate pravo. I ja pretpostavljam dobru savijacu svakom cukerbekeraju, - veli gost.

Sa guzvarom je završen rucak, a otpocet je zivlji razgovor. Dotle se jelo i pomalo govorilo, a sad je nastao razgovor uz vino.

Pop Spira je bio prilicna cutalica i inace, a kad je jeo drzao se onog zlatnog Dositejevog pravila: "Kad jedse, jedi, a ne razgovaraj ni s kim". Vino je bilo izvrsno, a pop Spira ga je hvalio i redjao dobre osobine i dejstvo njegovo.

- Kod mene je to pravilo - govorio je pop Spira - da je covek veseo. A kako ce vraga i biti veseo brez vina, jer "vino veselit serdce celovjeka", sto rek'o car David u jednom psalmu. A ovoga vina necete nadaleko naci. Eto, gospodin notaros bas zna sta je vino, pa kad god `oce dobra vina da pije, a on eto ti ga pa k meni. "Srdili se vi ili ne srdili, ja dodjo', kaze, na jednu casicu". Kad al` jest, vraga, casica! Bude tu i deset.

- Pa i dvadeset! - dodaje gospodin Pera smeseci se.

- Ta da, da, sto kazete, i dvadeset! A da sta vi mislite!/? Niste ga jos videli, a da vidite kakav mu je crven nos! Dakle molim...

- A blagodarim!

- Ali kostajte! Aja, ne trpim ustrucavanja!

- Mogu, naposletku, - popusta gost - ali samo s vodom, onako k'o stari filozofi grcki.

- A, ta man'te ih bestraga! Kako su radili, onako su i prošli. Ono je Stari zavet bio, a ovo je sad Novi! - sali se pop Spira. - Nego vi 'ajde onako po hriscanski, cisto vino, onako po srpski nategnite k'o nas Kraljevic Marko! Kostajte ga samo! Gospodin Pera uze i popi pola case, a pop Spira se nasloni na desnu ruku, a levom drzi bradu, pa ga gleda blazeno i ne trepce.

- A, sta ja kazem? Sta velite na to?

- Izredno - veli gospodin Pera i gleda s izrazom divljenja po domacima i puca polako jezikom. - Boga mi! A, koliko ga imate jos u podrumu?

- He-he! Koliko ga imam da imam, tek velim, danas ga necemo popiti, pa sve da uzmemo u kompaniju i samoga Kraljevica Marka.

- Ja se, doduse, ne razumem bas mnogo u vinu, ali vas uveravam - veli gospodin Pera - da ovako sto jos nisam pio. Ovako nisam!

- A, to vam verujem, to vam verujem - smeje se zadovoljno pop Spira. - Pa ja vam govorim, cisto naturalno, bez specija, a vi mi se tu jednako cifrate. Eh, takva ti je sadasnja mladez! Pa onda se cude sto toliki umiru od apcerunga! Kad sam ja bio vasi` godina, ja sam toliko mogao naste srca popiti koliko trojica vas sadasnji! posle najmasnije karmenadle...

-Ama, Spiro, kako to jos govoris!/? Ko te nepoznaje, mislio bi samo da je sve to istina! - veli gospodja Sida.

- E, nije nego nije! Pa kad grunemo:

*Ujutru rano
cim zora zaplavi,
Vozd Novak tajno.*

- No, vrlo lepo! Valjda cemo sad jos pripovedati tvoje stiklove.

- A da sta bi ti 'tela ? Ako ti se ne dopada ta pesma, pevali smo mi onda i drugojace!

- Ta marim ja za pesmu, - brani se gospodja Sida - mogli ste sta ste hteli pevati.
- Pevali smo mi i ovu, - dira je pop Spira, pa zapeva:

*O, nezlobna golubice,
Nevina moja grlice!
Kako tiho ti pocivas,
I konacno ne cuvstvujes
bol serdca mog !*

- Ta idi, molim te! - ljuti se gospodja Sida.
- Pa tek ova! - dira je opet pop Spira, pa zapeva:

*Sjecas li se onog sata,
Kad si meni oko vrata
Bjele ruke savila?
I krijuci svoje lice
Meni skoro...*

-Ta koji ti je djavo! - prekide ga gospodja Sida ljutito. - Ju, izvin'te, gospodine! Juco duso, idi u kujnu pa spremi crnu kafu. Znam da varosani rado piju. Ja po tri dana ne mogu da spavam samo jednu soljicu kad popijem. S kafom je islo malo poteze, jer su jedva nasli znalicu; kako su cesto u pop-Spirinoj kuci pili kafu, tako im je i trebala. Posle nekog vremena Jula unese kafu i posluzi ih sve. Kafa je bila taman koliko treba vruca i crna, i ucitelj je pio i hvalio, pljuckajuci onu krupnije samlevenu koja je plivala po povrnsini.

- A gde je vama kafa, gospodjice?
- Ja ne pijem! Tata kaze da uzbunjuje krv i ne da spavati.
- A pijete li bar belu kafu?
- Da.
- A puns?
- Ne.
- A gefrorenes?
- Da.
- A ajskafe?
- Ne.

- Cudnovato zaista! Ko bi to rekao!? - cudni se gost, ne znajuci ni sam sta vise da pita Julu.

- E, - predlozi pop Spira - 'ocemo li da malo isperemo gusu vinom?

- A koliko ga imate u podrumu, zaboravio sam da vas pitam! - rece gospodin Pera.

- Pa imam tako trideset akova, ni jedno nije mladje od pet godina, niti slabije od ovoga sto ga sad pijemo, a pijemo ovo leti. Ali jedno je, bome, oteralo daleko i starinom i kvalitetom. A natoceno je u burad nekako jos prvih godina kad smo se, vo vremena ono, ja i Sida uzeli. Od njega mislim da nece biti davno i nadaleko boljeg. Ako bude bolje samo ono sto su ga, boze me oprosti, u staro vreme pili oni svatovi u Kani Galilejskoj.

- A to vino - upade mu gospodja Sida u rec - resio se moj suprug da otvori kad uzudajemo nasu Jucu; pa o njenim svatovima neka se potrosi. K'o velimo, kad je miraz k'o sto treba, neka bude i vino; kad vec mladozenja dobija vrednu devojku i dobar miraz, neka onda i svatovi vide 'asnu. A vec tu je, tek sto nije, javljaju joj se dobre prilike, eto...

- A-a-a, tako, zar vi znate?! zacu se jos iz kujne glas gospodje Perse. - Vidis ti to nji' samo! Dobili goste, pa se nikom i ne fale! A, a, dacu ja vama! Gledaj ti samo nji'!

E, sad predstavite sebi, dragi citatelj, da ste vi nesto namesto gospodje Side: kako je izgledala i sta je pomislila gospodja Sida kad je taman pocela, a gospodja Persa je iz kujne prekide! Pisac lepo sebi predstavlja sve to u pameti, ali mu je slabo pero, slab sav pisaci pribor da to verno nacrtaj; zato moli citaoce nek se potrude pa neka to oni sami predstavljaju sebi, jer je lakse sve to mastom predstaviti nego perom opisati.

Toliko samo dodaje da je gospodja Sida, kad su pop-Cirini vec usli u sobu, narocito izašla u kujnu da se tamo od cuda triput prekrsti. A i jeste bilo cudo i iznenadjenje! Sa ovim iznenadjenjem moglo bi se porediti samo ono pre godinu i vise dana, pre onih velikih eksera na kapiji, kad je jednom banula u Zuzinu sobu, pa zatekla tamo jednog kurmahera Zizinog gde sedi, pa se namestio taj sin kao da je dosao i seo da se fotografira. Pored njega stoji pun bokal vina, a on, bezobraznik jedan, pusta guste dimove iz pop-Spirine skupocene stive lule sa dugim kamisem. Ni onda nije umela od cuda nista da proslovi, pa ni sada. I sada, da je neko ubacio spolja kroz prozor citavu ciglu i polupao joj sav porculan, ne bi se tako skamenila gospodja Sida kao kad je cula glas gospodje Perse. "Kad me nije juce slog udario", govorila je gospodja Sida,

"živicu bar petnaest godina duze od pokojne mame".

- A mi, bogme, nismo 'teli da cekamo limun, nego se krenuli sami, - rece gospodja Persa kad je usla, za njom pop Cira, a za njim Melanija. I taman je izrekla to, a ona se trze pa nastavi: - Ah, izvinite! No, lepo cemo izgledati. A meni kazu: kod pop-Spirini' gosti, a ja mislim: valjda dosla Lalika iz Perjamosa s decom, a ono gle... O, molim, molim po sto puta...
- Nista, nista - veli pop Spira zadovoljno i ustaje. - Nije Lalika, ali je neko drugi, jos reci, pa jos bolji. Izvol'te, oce Ciro, sedite; sedite, gospoja-Perso; Melanija dete, eto ti do Juce.

Melanija podje tamo, ali je gospodja Persa povuce i gurnu brzo na drugu stolicu, bas do gospodina Pere, tako da je ovome sada s desne strane bila Jula, a s leve Melanija.

- E, bas, bas ste dobro ucinili sto ste dosli, - veli gospodja Sida - a ja sam bas mislila da posaljem po vas da dodjete, ili da nas cekate kod vas.

- Eto, vidite, a ono ispalo pa ce da bude i jedno i drugo. Jer ja mislim da nam ni sad necete odbiti poziv na jauzn.

- O, s drage volje, s drage volje! Samo ako, to jest, gospodin Pera pristane, - veli gospodja Sida, a u taj par dosla joj gospodja Persa sva zelena.

- O, koliko laskavo za mene, - veli gospodin Pera - raspolazite, molim, sa mnom kako vam je volja.

- E, e, - veli zadovoljno pop Spira - al' bas dobro kad ste dosli. Sido, 'ajde brze daj druge ciste case, i drugo, hladnije vino.

A zatim se okrete pop-Ciri da mu odgovori na pitanje koliko je danas palo u tas. Zatim je pohvalio Heruviku, a ucitelj opet prediku.

Dokle su pop Spira i pop Cira razgovarali, sedeo je gospodin Pera kao na iglama izmedju dve lepotice. Gospodin Pera nije bio od onih mnogih salonskih lutaka i glupaka sto se odmah u prvi mah umeju da snadju i dopadnu u zenskom drustvu sa onim dosadnim stereotipnim frazama od kojih su nekoliko tuceta napamet znali, i time plenili curkasto zenskinje; ali koji posle obicno kod pametnijih zenskinja postanu dosadni, jer sto su znali, to su odmah izdeklamovali, i u pravom, zanimljivom govoru i ne mogu ucestvovati. Ne, on je bio od onih koji su spocetka neprestane cutalice, ali koji sa zivljim i interesantnijim razgovorom postaju i sami zivlji i interesantniji. - A takva je bila i gospodjica Jula. - Gospodinu Peri se zavezao jezik pa ni reci da rekne, nego je uzeo pa razgledao jedan noz koji je ostao tu na stolu i procitao je u kojoj je fabrici liven. Sav escajg je bio staroga sloga, dobro ocuvan, ali davnasnji. Donela ga je gospodja Sida u miraz svome popi, i iznosio se iz sifonera samo kad su u gostinskoj sobi skidane futrole od konofosa sa stolica, fotelja i kanabeta, a to je bilo samo onda kad su gosti dolazili.

Frajla Jula je mogla u pauzama da zivi, ali ih frajla Melanija nije trpela, i zato ona poce:

- Pa kako vam se dopada, gospodine, ovo nase mesto?

- Vanredno, gospodjice.

- Eh, vi samo smajhlujete! - odgovara Melanija. - Otkad pre da vam se dopadne tako! - Doci iz Karlovaca, iz onaki' romantis predela u ovu ravnicu bez okoline!

- Ah, gospodjice, ovako lepa okolina, - pa pokaza na njih dve - kome da se ne dopadne!?

- Ju, gospodine, ta to je bas vrlo rano bilo! - veli Melanija.

- E, dabome, to je uvek delo jednoga momenta.

- Nisam znala, verujte, da su karlovački bogoslovci takvi smajhleri! - rece Melanija, i kradom gurnu Julu lepezom.

- Ja sam, verujte, jedan od najgorih, upravo nikakav smajhler ili laskatelj, ali sto je istina, istina...

- Je li, Julo, da je gospodin smajhler?

- Dabome - veli Jula.

- Sta, zar i vi tako mislite!? Ta to sam ja onda zapao medju sve same neprijateljje.

- Ju! A zar smo vam mi neprijatelji? Je li, Julo, - pita je Melanija iza gostovih ledja ljuljajuci se na stolici - jesi l' ti neprijatelj gospod'na Pere?

- Nisam... a zasto bi' bila? - veli Jula, a svu je oblila rumen i razmislja sta bi to sad mogla raditi u kujni, ili ma gde, samo da ne sedi tako.

- Eto, vi'te - veli Melanija.

- Al' vi ste svakojako.

- No, zasad jos ne, al' moze biti, vremenom - veli Melanija.

- No, gospodjice, - veli Pera, koji se malo vestacki oslobodio, popivsi dve naiskap - nisam ni slutio da ste tako opaki.

- A, ne, ne, ja mislim to ako, to jest, zaslužite.

- Pa onda, molim vas, pec'te mi napred da se cuvam! A cime bi' ja to zaslužio?

- Pa eto time... Ako budete, to jest, pred nama falili varoske gospojice. Je l', Julo?

- Jeste! - veli Jula.

- Na moju cast, verujte mi, - veli Pera - i da sam ih dosad hvalio, od danas bi' morao prestati i promeniti misljenje.

- A kako to da razumemo? - zapita ga Melanija koketno i stade se hladiti lepezom tako da vetrnici dodirnuse i Perinu kosu. - Dakle, molim odgovor? Kako to mislite?

- Kako mislim? Kako i da mislim kad me tako gledate?
 - Pa dobro, a ja cu onda gledati u Julu, a vi mi onda kazite. Je li, Julu?
 - Pa tako... mislim... Mislim, dakle, da se varoske gospodjice ne mogu ni sravnjavati sa gospodjicama na selu - veli Pera, kome se odresio jezik. - Ili, upravo, varoske su prema onima sa sela kao... kao ono bez mirisa ducansko cvece prema miomirisnom naturalnom i prirodnom cvecu iz baste ili perivoja.
 - Iju! - kliknu Melanija. - Ala vi to lepo sravnjavate, samo kad bi to bila istina!
 - Lako je sravnjavati, - veli Pera - kad je vec tako.
 - Pitaj, Julu, gospodina kakvo smo mi cvece, ja i ti? Kako bi nas nazv'o?
 - A zasto da ga ja bas pitam? - veli Julu zbunjena i rumena. - Pitaj ga ti.
 "Ej, sreco moja", sanu u sebi gospodja Sida, koja je jednako gledala kako Melanija uspesno vodi ofanzivu.
 - Hocete l' da vam bas kazem? - pita Pera.
 - Ju, slat... pardon... gospodin Pero, ovako vas molimo, - rece i sklopi ruke - i ja i Julu.
 - Pa, eto... vi ste ruza, duplovana ruza; a gospojica Julu je smerna ljubicica.
 - Uh, - huknu gospodja Sida - ove muve.
 "Dobro kad ne rece cvekla!" rece u sebi gospodja Persa, koja se takodje sva u uvo pretvorila. A bila je zadovoljna, videla je vec da se stvar vrlo povoljno razvija.
 - Ah, vi muskarci! Sto ste mi majstori u ismevanju, to vise nema! - rece Melanija i popreti mu zatvorenom lepezom. A zatim se razvi vrlo ziv razgovor izmedju Melanije i Pere u kome je Melanija mnogo vise govorila, a Julu se samo blago i pitomo smesila i tek ponekad "da" ili "ne" ili "dabome" rekla. Isto se tako ziv razgovor poveo i izmedju popova.
 Oni su se razgovarali o letini, o banatskoj pšenici i o vlaskoj pšenici.
 - I dobro je i ne valja, dragi susede, - veli pop Cira - sto je tako pocela godina. Zita puni ambari, a kotarke ocekuju kukuruz, a kukuruz izredan, pa nacikao, gledam ga bas juce; hulaner na konju da prodje kroz njega, ne bi se video; a klipovi k'o levca dugacki. Al' ce paor da pobesni, vrug mu babi! I dobro je, i ne valja! Zapamtio sam dobro, kad god je tako rodila godina bila i jeftina bila 'rana, uvek je bilo rata. Sad kako je, to ne znam! Valjda i ti carevi pobesne k'o i paori.
 Al' vidicete samo da ce bacuska zaokupiti! Bice, drz' ne daj!
 - Bome, ako se umesa onaj nas sjeverni stric, bice povuci-potegni; svi su izgledi za to. I ja isto tako sacujem, - potvrdjuje pop Spira. - Eno gledam samo na asentirungu: kakve ti ne uzimaju u vojsku. Cisto vele: "Daj samo nek je vise kanonenfutura!" Sad im je svaka zgeba i navrta dobra; nema vise untauglih! Eno i Perin onaj mucalo, nema prednja dva zuba, a ne ume sekser krajcara da
 izracuna, pa i on ost'o u katanama. Ne valja, nista ne valja! Bice, sto rekli nasi stari, krvoprolitija nekog. Bice, bice!
 Dok se oni tako razgovaraju, case se neprestano pune i prazne. Piju oba popa, a pijucka, boga mi, i gost, zaboravio na stare filozofe, pa pije bez vode vino. Poslusao je pop-Spirinu koji rece: "Da je voda dobra, ne bi u njoj kreketale zabe, nego ljudi". Svi su zivo i prijatno razgovarali, samo je kod popadija nesto zapelo, nesto islo coskasto. I jedna i druga se izvinjavala umorom i vrucinom. Tako je trajalo do pet casova. Tada gospodja Persa podseti drustvo da bi dobro bilo da predju malo kod njih.
 A to je bilo vrlo dobro. Jer da su jos malo samo ostali, otvorilo bi se grotlo na vulkanu prepunom gneva, hocu reci: planula bi gospodja Sida, i zaboravila bi sve obzire koje treba da ima jedna gostoljubiva domacica. A uzroka je bilo vec isuvise. Prvo i prvo, nije bila ni najmanje zadovoljna sa Jucom i Melanijom. Ona prva bila je dozlaboga stidljiva, da ne kazem zavezana, ovo posle podne; a ona druga, to jest Melanija, pustila se u unterhaltung s gostom, ali to tako kao da je sama ona tu. "Ono nije vise ni izgledalo da je u kuci", pripovedala je posle gospodja Sida, "nego k'o kad se neka beckercka cifucka frajla u promonadi unterhaltuje s lajtnantima ulanerskim, kad o sabecu svira regimencka banda u promonadi. Vid'la sam", veli, "svaka cuda, ali toga pokora - nikad!" A drugo, sto je tako isto, ako ne jos i gore, naljutilo gospodja-Sidu, bilo je i samo gospoja-Persino ponasanje. To, doduse, nije niko video, ali videla je gospodja Sida, a to je dosta. Videla je, naime, kako gospodja Persa brise svojom cistom snuftiklom jednu casu, - bajagi casa nije cista! "A casa bila cista, k'o dijomant!" uveravala je gospodja Sida. E, to je tako naljutilo da umalo sto nije planula i ocitala joj u svojoj rodjenoj kuci. No sreca te je ova napomenula da se polazi i popovi se digli vec. I tako je za taj par odlozena bila erupcija gneva gospodja Sidina.

[Na vrh]

Glava osma

Ili produzenje Glave sedme. U njoj je opisan "jauzn" kod pop-Cirinih, na kome se desio sukob i otpocelo otvoreno neprijateljstvo izmedju popadija, a posle, naravno, i izmedju popova.

Kuca pop-Cirina bila je nesto siromasnija. U njoj se, istina, manje bogatstva ali vise ukusa opazalo.

Svi udjose u gostinsku sobu, po kojoj se rasprostirao blag miris mirisljivih sapuna i verbene, - a kod pop-Spire, opet, miris od mladog sira i bosiljka. Kanabeta i sve stolice otkrivene, bez konofonskih navlaka, a po kanabetu i foteljama isheklovani jastucici i komadici heklera, a na njima sve neki goli amorcici sa tucima strele, - a kod pop-Spirinih su bili tanki peskirici od srpskog platna i veza. Po stelazama porculansko i stakleno posudje, a po duvarovima nekoliko slika: neke bitke, neke slike iz Gesnerovih idila, i scene iz zivota blazenopocivse Marije Terezije. Tu i slika pop-Cirinog oca, starog kabanicara Averkija, naslikana masnom bojom. On naslikan sa vrlo blagim izrazom lica, a pored njega nekoliko debelih knjiga, mada je slabo citao, ali kao covek koji je postovao ucene ljude i bio uvek medju prenumerantima, zahtevao je da se sto vise knjiga pored njega nalaze. I moler mu je i ucinio po volji; tako su dosle kraj njega cetiri debele sveske Rajica, Makroviotika Hufelandova i Sobranie Vesei od Dositeja, a Sovbte zdravago razuma od istoga drzao je Averkije u ruci. Ali sto je najvise moglo da iznenadi svkaog gosta, to je bio jedan klavir. Klavir u selu u ono doba! U selu je i krinolin bio jos jednako dosta retka i bar nepopularna stvar. Koliko je samo frajli bas u ovom istom selu izvuklo batina i bezalo u supu ili u zelenu metlu kad se baba zgrane pri spomenu krinolina, i onda nije nikakvo cudno sto su se ljudi cudili kad su nasli klavir u selu gde su od muzickih instrumenata poznate samo drombulje, frula i gajde, ali ka dmu, to jest tome klaviru, doznate istoriju, onda se necete toliko cuditi. Njega je pop Cira dobio od nekog njegovog dozlaboga rdjavog duznika, a tesio se time: bolje je ista nego nista, a posle, i proces mu je vec izasao na potiljak. Na njemu je cesto frajla Melanija zdroncala neke arije. Kad je pop Cira dobre volje bio, on je uzivao u svirci, pa ma to bile i svapske arije; a kad je bio zlovoljan, Melanija je ostavljala klavir i nije smela da svira ni omiljenu pop-Cirinu pesmu: "Sjajni mesec iza gore", jer pop Cira se toliko puta u ljutni zarekao da ce ga svega sekirom razlupati, ili ga prodati

kakvome verglasu.

- Molim vas, izvol'te sest. Molim, izvol'te tu na kanabe. Melanija, golubice, - veli gospodja Persa - skloni te svoje knjige; ne moze covek da se makne od tih njenih knjiga, stoji kuca k'o stajeromt. Uzmi onu sa kanabeta da sedne gospodin Pera.

I doista, bilo je nekoliko knjiga tako otvorenih i pocetih, jedna na kanabetu, druga na fotelji, a treca na prozoru.

- Nista, nista; ne trudite se, gospodjice, ja cu vec to sam - rece Pera, i uze knjigu i stade je razgledati. Bese to neka nemacka knjiga, trideset sedmi heft Rinalda Rinaldinija, interesantnog romana iz razbojnickog zivota, koji se tih godina rado citao. Melanija je dobila prilicno vaspitanje; bila je u leru kod neke stare frajle u Beckereku, - i tamo naucila mnoge, za mladu devojku vrlo korisne stvari, a izmedju ostaloga u prvom redu nemacki; nemackim je tako vladala da je, kako je gospodja Persa uveravala, nocu "buncala samo na nemeckom".

Dok se gosti namestali i pauza trajala, udje Erza sa posluzavnikom, na kome behu porculanski ibrici, solje i srebrne kasicice, i posluzi goste. Otpoce jauzn i razgovor opet, kao da pauze nije ni bilo. I opet je islo lepo i kod popova i kod mladezi. Najpre se pila bela kafa; Melanija je nalivala svakome i pitala svakoga voli li vise kafe ili vise mleka, vise ili manje secera.

- Gospodin-Pero, kakvu kafu volite, sladju iliobicnu?

- O, gospodjice Melanija, iz vasih ruku svaka je stvar preslatka.

- Uh, - huknu gospodja Sida - ta je l' jos kome ovako vrucina?

- Vi furt smajhujete. Evo vam i obrsta, znam da vi to volete! - rece i spusti mu jos dva grumena secera i sede do njega. "Ta jeste, sve su ga obrstom i od'ranili u bogosloviji", htede gospodja Sida da rekne, ali sto rekli: "Bog da prosti prednje zube", uzdrza se.

Svi posedase i pocese jauznovati. Nastade jedna poveca pauza. Svi se dali na posao. Cuje se samo srkanje kafe; svi srcu kao po nekoj komandi. Obe popadije podmetle snuftikle pod solje pa piju kafe, a jednako ispod oka gledaju na devojke i na ucitelja. Gospoja Persa bila je zadovoljna, blazena! Jos kod pop-Spirinih mogla je vec videti kako se stvar srečno uputila, i da je nesto znala latinski, mogla je jos tamo reci ono staro rimsko: Veni, vidi, vinci! A gospodja Sida je bila kisela, jer je vec otprilike videla i svoje i Jucino, sto kazu, dobroj'tro.

Uostalom nije nikakvo ni cudno sto je strahovala i vec pocela ocajavati za uspeh, jer nije i ne bi to bio prvi slucaj da njenoj Juli pasira tako sto. Uvek se njoj tako neki djavo morao desiti. Badava, morala je priznati i sad, i toliko puta vec pre toga, da je Melanija mnogo i srećnija, ali i umesnija. "A dabome, eto taka ce nesreca uvek pre naci sebi sreću, nego ova moja!" govorila je cesce gospodja Sida. "Gledaj, molim te, samo, kako mu pilji u oci k'o kakva cifucka frajla. Moja ti, dabome, to nit' ume a, boga mi, nit' 'oce. A sadasnji su momci coravi, pa ne vide sve to. Njima se ne dopadaju skromne i smerne devojke, nego eto takve

sindivile sto im igraju oci k'o na zejtinu. Take prave u danasnje vreme eroberunge!"

Ovde ce, mislim, biti najzgodnije, dok gosti piju kafu i jauznuju, da malo bolje upoznam citaoce sa obe ove devojke, - da ih, to jest, aufirujem. Nisam to ucinio onoga vecera kad su bile zajedno stoga sto je to bilo spram svece, nego sam ostavio za danas, na danu, to jest. Spram svece se prevari covek, a zenske su, opet, zacudo veste pa se doteraju te ne moze covek nikako da sazna pravu istinu. Nego ovako lepo na danu, tu se svaka pokaze bas onakva kakva je; tu ne

pomazu mnogo nikakve vestine i apoteke.

Jula je bila mala, okrugla, rumena i zdrava kao od brega odvaljena, a Melanija, visoka, vitka, i bledja u licu, a uvek se tuzila da joj nesto nije dobro. Jula je umela dobro da kuva, a Melanija da kritikuje jela; Jula je volela haljine otvorene boje sa cvetovima, a Melanija je uvek nosila haljine zatvorene boje. Jula je rado provodila vreme u basti, zalivala i plevila, a Melanija je gledala samo svoje kaktuse i romane. Melanija je procitala sijaset srpskih, a jos mnogo vise nemackih romana, u fotelji, na prozoru, ili se sakrije iza klajderstoka; a Jula vrlo malo, procitala je Ljubomira u Jelisiumu, Adelajidu, alpsku pastirku, i Genovevu. Vice je mama koliko je grlo donosi, a ona se zanela pa i ne cuje, nego se gusi u suzama i gnusava se bezbosnog Golosa, koji je napastvovao i oklevetao nevinu Genovevu. "Ti si opet citala onu prokletu knjigu!" - "Nisam", laze Jula. - "Jesi, jesi! Gle samo kako se umacurala od placa!" veli gospodja Sida pa je vizitira i otima joj Adelajidu, staru jednu knjigu koju je jos Julina baba donela u miraz Julinom dedu. Na poslednjem listu svaki je citatelj zapisao svoje ime i primedbu, preporucujuci knjigu svakome najtoplije. Melanija je znala nemacki, znala u klavir; a Jula tek natucala nesto malo i znala pomalo samo u gitar, jer kad bi gospodja Persa zapitala pop-Spiru zasto i on ne kupi Juli klavir, ovaj bi joj odgovorio da joj je kupio klavir na vasaru. "Eno ga", veli, "u supi, pa nek svira u njega svake druge nedelje u dujetu s njenom mamom!" Melanija je isla cesce na bal u Temisvar ili Veliki Beckerek, i tamo je igrala nemacke igre koje je naucila u leri, unterhaltovala se, pravila eroberunge, i vazda srečna i zadovoljna docne ostavljala bal; a Jula je znala od svapskih igara samo nekakvu sotis-polku i neki tajc, koji joj je mama, kad je bila dobre volje, pod dudom pokazivala. Na bal je isla od godine do godine, o Sv. Savi, a na balu je uvek bila malerozna. Okrene li je samo dvpaut tencer po sali, - njoj se mora desiti neki maler; mora da joj pukne haljina ispod pazuva na ledjima. Tek cujete gospodja Sidu gde veli, kad ovu dovede tencer i preda je mami: "Ej, teretu moj, sreco moja, - opet maler!" A sirota

Jula posle toga ne moze da igra, nego sedi pored mame medju zenama, a

posle nekog vremena: 'ajd' kuci bas kad je bal u najvećem jeku, kad se i same mame raspale pa porucuju po tencere i hoće da igraju, i kad se i Saca raspomami pa udari u poskocice i podvriskuje "Ijuju!" Celim putem place i proklinje cas kad se tako debela rodila na svet.

Melanija je bila malo sanjalica i sentimentalna; a Jula onako, ne znas ni sam kako da kazes, onako obicna. - Jula je pevala najradije: "Nici, nici, krine beli", a Melanija od srpskih: "Ko je srce u te dirn'o", a od nemackih sve neke u kojima se izlaze prezrenju muski pol, i pita se sta ce on na svetu.

I, naposletku, Jula je bila skromna i bogobojazljiva devojka, koja nije imala svoje volje, i koja je sve slusala u kuci, i oca zvala" tata, a mater mama. A Melanija je roditelje zvala: papa i mama, imala je svoju volju i nju su svi morali da slusaju, pa je uvek bilo onako kako je ona htela. Gospodja Persa je strepila za nju, pa se bojala, ako je naljute, da ne ucini sto od sebe, jer je bila slabih zivaca, vrlo osetljiva. Padala je cesto u nesvest i bila, - kako je gospodja Persa tvrdila - sklona samoubistvu. Koliko je puta samo poletela bunaru da se udavi, i srecom se uvek tu desi Arkadija crkvenjak, koji je stigne i spase je roditeljima. A jedared umalo sto nije zavila gospodju Persu u crno; jer kad je poletela bunaru, a Arkadija za njom saplete se nesrecom preko valova, pa koliko je dug nosom o zemlju, i dok se on osvestio i digao, ona je komotno mogla skociti u bunar, da nije, srecom, bas pred samim bunarom pala u nestvest. Posle toga uvek je sledovao kakav poklon: nov sesir, nova haljina ili vodjenje na bal u Beckerek, "da se dete malo razonodi i da izbije sebi iz glave te crne misli", kako je obicno govorila gospodja Persa. Pa i malocas spomenuti klavir kupljen je posle tri-cetiri takve ucestale nesvestice.

Eto take su bile te dve popine cerke. I kako znamo vec kako to ide danas u ovom svetu, mislim da nema nijednog citaoaca koji necevec unapred znati koja ce od njih dveju trijumfovati, a tako isto i razumeti da je to bas tako moralo biti.

- A vi se, gospodjice, k'o sto vidim, rado bavite citanjem! - rece Pera prelistavajuci onu knjigu.

- O, ja sam, verujte, strasna u tome.

- Man'te je, molim vas, - umesa se gospodja Persa - kad uzme knjigu, ta vam ondak ne zna sta je dosta. Ta bi vam zaboravila i da jede i da pije kad nadje kakvu-takvu knjigu.

- E, vi mama, uvek preuvelicavate! - brani se Melanija.

- Sve vam je ta, dragi gospodine, procitala, - veli gospodja Persa - sve srpske, a tek sta mislite za nemecke knjige! Uzme samo knjigu posle frustuka pa kaze: "Ajde, mama, vi budite danaske u kujni!" pa je tekem nestane. - Vicem ja:

"Melani, o Melanija!" Ajak, nje nema pa nema! Trazim je po svim sobama i po celoj avliji i siljem u komsiluk kod gospodja-Side, a ona kaze: "Nije ona

odjutros ni dolazila". - A ja opet razim, a ona, sta mislite? Zavukla se iza klajderstoka, pa se sva predala citanju, a nocom u snu sve govori iz knjiga: "O, Edmonde, mi se moramo na vjeki rastati!" - A ja je pitam: "Sta ti je, 'rano? Ti si opet nazebla", a ona opet u snu govori: "Mene je nemilosrdna sudba", kaze, "drugom opredjelila!" - Al' sve to govori na nemecki, pa dodje mnogo lepse! Pa malo koju noc da ne govori tako iz knjige; a ja sedim u krevetu, pa sve placem u pomrcini, i kunem te proklete spisateljice i njihove knjige. Grom ih spalio! Sedne tako kakav gladnica, koga mrzi da radi il' ne moze da dobije u amtu mesto, pa pise i mami novce i zaludjuje mladez.

- Ta... ono, milostiva, - veli Pera - vi ste u pravu, ali samo donekle. Vi tu mislite na one sensazione romane u kojima je sve izmisljeno, lazno.

- Ta jeste! - upada gospodja Persa. - Eto bas onomad cita mi Melanija kako je jedna ladja propala na moru i svi se podavili, a samo jedan se spas'o na jednoj dasci, pa se i on posle jednog dana udavio. Pa sad, otkud se u knjizi zna sta je on radio i razgovar'o se sam kad posle njega niko nije ost'o, a i on se tri dana daleko od svake zemlje udavio sam samcat; samo daska ostala posle njega!

- Da, da, imate pravo - veli Pera, pa nastavlja dalje. - Vi tu mislite na one romane gde se iznose ljudi kakvih nigde nema, i doživljaji kojih ne moze biti u realnosti; tipovi ljudi koji nisu nista drugo nego stvorovi pisceve bolesne fantazije. Protiv taki sam i ja, i svaki koji zna sta se zahteva od jednog dobrog romana. Ali ima, verujte, i korisnih stvari, koje su verno ogledalo, verna slika drustva; ima romana u kojima se bicem nemilosrdne i neumitne satire siba strasna pokvarenost drustva.

- Pa sad... ono ne kazem bas da nema; ono sto ima bolje, tome cast i postenje, - veli gospodja Persa. - Ali, tek, ja bar uvek pomislim da su druge sretnije matere sto im cerke nisu tako pasionirane za nauku i citanje, pa kazem u sebi: "Boze, kako je, eto, ova nasa gospoja Sida sretna mati!" - I toliko puta govorim ovoj mojoj: "Sto se neugledas, kazem, na svoju stariju drugaricu Jucu?! Eto, kad si, kazi mi, nju videla da je uzela knjigu pa da cita!? Nego ta lepo stoji sve uz svoju iskusnu mater, pa se uci i pomaze joj k'o dobra cerka materi; radi po kuci sve: kiseli krastavce, pravi komlov, kuva sapun, kopuni zivinu, i radi sve take kucevne stvari i uci se virsaftu jos dok je za vremena."

- Bome cita i moja Jula, iako je mladja! Doduse, ne velim bas da se zavlacu po sifonerima, ali tek cita, i to preda mnom cita! Ne, ne, cita ona; varate se, slatka, kad mislite da samo vasa Melanija cita! - prekida je jetko gospodja Sida videci kud cilja gospodja Persa. - Te jos kako cita ona, pa sve naglas!

- Ako ste tako strasne citateljke, - umesa se obazrivi Pera, obrativ se Melaniji - mogu vas poslužiti zaista lepim romanima o kojima se suvremena kritika najpohvalnije izrazila.

- Bas cu vas moliti - veli Melanija.

- Isti i ti, nesreco, jednu! - sanu brzo gospodja Sida Juli, i gurnu je krisom pojace.

- Ako zelite Rabotnike na moru, ili Poslednje dane Pompeja, ili Preodnicu, koju je izdala Srpska omladina.

- Ja cu vas moliti za ovu trecu knjigu za moju Julu, - pohita gospodja Sida.

- O, s drage volje - veli Pera.

- Ako su na nemecki napisane, - veli gospodja Persa - onda ce bolje biti da je posljete Melaniji; ona zdravo dobro govori nemecki, pa ce ona procitati i Juli sve na srpski ispriповedati i protolkovati.

- A ne, milostiva! Sve je bas na srpskom, tu skoro prevedeno. Rabotnike je preveo Djordje Popovic, a Pompeje Laza Kostic. A Preodnica je vec original; u njoj ima jedna krasna pripovetka, Karlovacki djak od Koste Ruvarca.

"Ah, bestijo jedna, gledaj samo kako je pakosna, mora da ujede!" rece u sebi gospodja Sida ljutito, a posmatra Peru i Melaniju kako su seli jedno do drugog, pa razgledaju album.

- Perso, dede malo vina - veli pop Ciru. - Gospodin Pero, ta dete, nemojte se tu snebivati i zenirati zbog promene, moja kuca i gospodin-Spirina kuca, to je jedno isto. Nemojte posle da se tuzite da vam je bilo dugo vreme.

- A, blagodarim. Ja sam sebi nasao najpriyatnije zabave: razgledam album - izvinjava se Pera, koji se vec poceo znojiti po celu i oko sebe pomalo sve u duplikatu vidjati.

- 'Ajte jos po jednu - navaljuje pop Ciru. - Razgovor, k'o sto vidim, k'o da malaksava.

Donese i vino i ciste case, i stadose sipati. Gospodja Sida je bila ljuta kao zmija, videci da joj je prevucena strikla preko sviju njenih racuna, i u toj srditoj svojoj nemoci bila je gotova da ucini svasta.

I ono cega se pisac bojao u prosloj Glavi, u ovoj se i dogodilo. Jer, nalivajuci case, gospodja Persa najednom preblede i kao okamenjena posmatrase gospodju Sidu sta radi. To je primetila i Melanija, i sluteci buru, približi se Peri tako blizu da je, razgledajuci s njim zajedno album, kosom svojom dodirivala obraz Perin. Pera je preturao listove albuma, gledao i pitao, a Melanija mu odgovarala. Kakvih ti tu sve fotografija nije bilo. Razlicnih i po polu i po godinama starosti i po stalezu, a najvise je bilo Melanijinih.

Kroz ceo album bilo je najvise njenih fotografija u raznim poziturama, izrazima, raznom odelu, u raznom dusevnom raspolozenju, i naposletku u raznim sezonama godisnjim, a prema svakoj njenoj slici vizavi po kakav mlad jurat, medicinar, doktor, oficir ulanerski, husarski, infanterijski, pa cak i jedan - neverovatno u Banatu! - marinerski oficir! Tako na jednoj Melanija zamisljeno cita, a prema njoj na drugoj strani mlad medicinar; na drugoj sa rajtpajcem, a prema njoj brkati hulanerski oficir; na trecjoj neka stena i skoljke neke na morskoj obali, a prema njoj marinerski obrijani oficir; na cetvrtjoj jesenji sumoran landsaft, a ona naslonjena na neku rujinu, sumorna takodje, a misli joj blude nekud u daljinu; na petoj s rukama u mufu i pahuljicama snega; na sestoj s lalom i zumbulom u ruci; na sedmoj u lakom, vrlo, vrlo lakom odelu sa snopom zitnog vlaca, kao ona drevna bozica Cerera. Zatim dolaze silne druge slike. Neki solgabirovi sa zasiljenim i trgovci sa opustenim brkovima; neke babe sa solufima sa kakvima malaju Izabelu, spansku kraljicu, neke prije sa velikim krinolinama, i udavace sa Amorom od gipsa pokraj njih; neki omladinci u dusankama sa dugom kosom i razastrtom Zastavom i Danicom na stolu, i udovice sa brosom nezaboravljenoga pokojnika; neke grupe sa licima kao porculanske "supsisle", bez nosa i usta, a sa ocima mastilom popravljenim, i naposletku kao poslednja u albumu slika cuvenog lopova Roza Sandora, baveceg se na popravci u Kufstajnu.

Dok su oni razgledali fotografije, gospodja Persa je posmatrala gospodja Sidu, a gospodja Sida jednu praznu casu koju je digla i stala okretati i razgledati prema prozoru, pa zatim huknu u nju dva-tri puta i stade je brisati svojom cistom cicanom keceljom. Sad, da li je bas casa bila prljava ili nije, to vam pisac ne ume kazati, jer takve sitnice u stanju je samo zensko ostro sokolovo oko - pa cak i kad naocari ponese! - da primeti, a gospodja Sida je bila pazljiva, vrlo haglih i vrlo cismenka.

- Proklete muve! - rece kao vise za sebe gospodja Sida. - Zato ja uvek kazem da je bolja zima.

- A sta vam je sad naspelo, gospoja-Sido?! - pita je gospodja Persa, a sva pozelenela od pritajena jeda.

- Prokleti ovi mladji! Bas se covek ni za casak ne moze na njih osloniti! - The, sta cu, kad nisam napred znala sta me ceka!... A ja, bome, ne povedoh sad za vasu ljubav sa sobom jednog pedintera! - veli gospodja Sida i metnu ruke na trbuh.

- Ta man'te... znam vas vec, znam... vi vec morate tu vase...

- The, tako sam naucila od moje pokojne matere, tako i ja vaspitavam moju kcer Jucu, - veli gospodja Sida, a gleda jednako u Peru - bolje da joj kazem sad, nego svekrva ili muz posle! A drugo, naucila sam kod svoje kuce da mi je sve cisto - rece gospodja Sida sva bleđa, a nozdrve joj pobešele, i prekrsti ruke pa opet pogleda na Peru, koji ostavi Album i poce citati Rinalda Rinaldinija, kao da mu ocima htede reci: "Zar nije tako?"

- Cudo, gospoja-Sido, kad ste bas taka cismenka Anka, cudo da niste poneli sa sobom pored snuftikle i kakvu opiracu.

- A snuftiklama ste vi naucili da brisete case; jest ako cete bas da znate! - veli gospodja Sida, pa i opet pogleda u Peru, koji se samo okretase cas drugoj popadiji.

- Ta, ta, ta, gospoja-Sido, Perso. Ta koji vam je djavo sad opet?! - pita ih pop Cira, koji je, zivo razgovarajuci se s pop- Spirom, tek pri kraju ove scene primetio nesto.

- A sta je to sad opet? - pita pop Spira, koji nikako nije ni opazio kako se razvijao dijalog jer je vas pripovedao pop-Ciri dokle misli hraniti i kad misli zaklati krmka. -Ta, sta je to?! Ta, sta ste pocele k'o deca!

- Ta, eto, - veli gospodja Persa - dosle joj lutke, k'o obicno; odavno nisu...

- Juco! - ustaje gospodja Sida, sva zelena, i ogrce veliku maramu. - 'Ajd' mo kuci; vreme je, stizu krave.

- Ta, gospoja-Sido, ta man'te se komendije! - zaustavlja je pop Cira.

- Ta, pustite je! - veli pop Spira - bolje nek se tamo ispraska. Eto nje sutra...

- Aja, nece moja noga vise krociti u ovu umacuranu kucu! Spiro, 'ajd' odma' i ti kuci!

- E, bas si potrefila! - veli pop Spira. - Sedi, Juco dete, a mama nek ide.

- Juco, napred, olbrekc! - komandira gospodja Sida i zalupi vrata i pljunu za sobom.

Sta ce Julia nego se dize, pogleda Peru blago i tuzno, i sledova razjarenoj mami.

- A vi kad ste taka cismenka, gospodja-Sido, - rece i potra za njom gospodja Persa - a vi onda eto bar dodjite sutra posle podne da pomognete i eksplicirate mojoj Erzi, kad...

- Zovi ti tvoga pokojnog deku, bestijo cifucka! - grmi iz avlije gospodja Sida.

Ovo poslednje nisu ni cula oba popa, jer je Melanija odmah skocila za klavir da zabasuri, pa zasvirala i zapevala omiljenu papinu pesmu: "Sjajni mesec iza gore", pa tako nisu ni pridavali mnogo vaznosti ovom sukobu. I posto to nije prvi put bilo, nadali su se da nece ni poslednji put biti; a, posle, i jedan i drugi pop bili su posle rucka uvek miroljubivi i dobre volje, zato su i posle ove scene produzili - kao da nista nije ni bilo - da piju i da se razgovaraju o ekonomiji.

- Molim vas, nemojte da vas to zbuni ni najmanje, gospodine, - veli mu gospodja Persa - vi je sad prvi put vidite pa vam je cudno mozda. Ona je taka, dodje joj tako, pa... al' inace je, uveravam vas, dobra srca, do sutra ce ona to vec sve zaboraviti. Zato molim, molim vas, samo se zabavljajte. Slusajte samo! Kako vam se dopada Melanijin glas i sviranje! U selu dosta, bome, i ovaliko. A to je papina omiljena pesma, jerbo zna ona i moderne pesme, je li, Nikolajevicu? - Tako je gospodja Persa pred strancem oslovljavala svoga popu.

- Ama sta je bilo, Perso? - zapita je pop Cira.

- Ta nista, zaboga; naljutila se gospoja Sida sto sam je dvaput ponudila kompotom, a znas je da je uvek taka kad su vrucine i kad joj muve dosadjuju.

- Boze! Pa zar zato?

- Ah, bozanstvena pesma! - veli Pera i tera prstima svoju bujnu kosu navise.

- Ta i zapustila se dosta. Kako retko svira, jos dobro i svira. A kako je pre lepse svirala! Neke komade svira pa i ne mari, k'o od bede. Tek kad nam tako neko dodje, onda jos i 'oce, a inace ne mozemo je namoliti. A tako rado slusamo i ja i Nikolajevic - Tu se Nikolajevic malo pocesa iza vrata, ali ne rece nista.

- O, pa to bi onda trebalo pocesce da imate gostiju - veli Pera.

- Pa eto, kad bi, na primer, bili tako sretni, - veli gospodja Persa - pa da vas pocesce vidjamo u kuci, i ona bi opet k'o pre svirala.

- O, molim, kako bi' ja to zeleo - veli Pera. - Ja cu, dakle, biti tako slobodan.

- Bice nam zdravo mило. Izvol'te. Izvol'te kad god imate slobodna vremena od nauke - veli gospodja Persa.

- Vrlo dobro! Bas i tako imam sutra da donesem gospodjici trazenu knjigu.

- Ta man'te ih dovraga! Mi, k'o ljudi, treba da smo pametniji. Ta zbog njih smo, sto kazu, i carstvo nase izgubili. 'Ajd' spasi bog! - veli pop Cira pop-Spiri pa se kucaju i piju.

- Al, bas ste mi iz usta izvadili! 'Ajd' spasi bog! Pa da se to ide - veli zadovoljno pop Spira ustajuci. - Znam ja nju dobro! Ali do dovece mora mi se ona oduriti! E, pa sad, zbogom! - prasta se pop Spira sa svima i odlazi sa pop-Cirom.

- Sreca, te su svi pametniji od nje u kuci pa joj ne dadu za pravo - veli gospodja Persa. - Prostakusa jedna; zao mi samo onog deteta, one Jule; kakvo ta vospitanije moze dobiti!

- O, gospojica Jula je doista simpaticna devojcica - veli Pera kome se ucini prazna soba po odlasku Jule. Onaj njen pogled ostade mu duboko u srcu. - Kako pitomo gleda, pa kako je samo smerna i stidljiva!

- I vama se to dopada!? - cudi se ocevidno malo uplaseno gospodja Persa. - Boze, gospodin-Pero, bas ste vi... bas je ova sadasnja mladez! Svaka joj se zenska dopada!

- Ta ne, al' verujte, pala mi je na pamet ona pesma: "U Milice duge trepavice". Pa ona njena zburjenost, idealna Srpkinja! Pa tek ona stidljivost...

- Prostota, prostota, bolje kazite - veli gospodja Persa. - Sad, necu da kazem da je ona kriva, ona je krasno dete, dobro dete, ljupko dete. - Pera zavija dugu kosu za usi i slusa je pazljivo. - The, ali sve je to samo a prva dva-tri magnovenija. Ta, boga vam, i lepo lice, a ona nije ruzna, sta vredi ako nema tu vospitanija?! Lepota prodje, a vospitanije traje, sto kazu, do groba. A kad pametan covek vec hoce da vek vekuje, a on gleda, doduse, na ono prvo, ali, bogami, jos vise i na ovo drugo. Zar ne?

- Ta, ono, doduse, tako je...

- Ah, vi, vi! - preti mu prstom Melanija, i gadja ga cvetom koji dotle drzase na grudima. - Znete li vi da nijedan vas pogled na nju nije izmakao mom ostrum oku! Cuvajte se, gospodin-Pero! Znete li vi sta to znaci do srca uvredjena sujeta? Znete li sta sve moze jedna ocajnica da uradi?! Pa bar da vam je odgovoreno ravnom paznjom, nego...

- E, a zar je ona, sirota kriva - umesa se gospodja Persa - sto je bog takvu stvorio, i ona njena mama je tako vaspitava! Samo jeste i nije, pa ni reci vise da bekne. Sacuvaj, boze, takvu kakvu kakvom muzu koji se bavi naukom, pa mu treba da se razgovori i razgali malo...

- O, pardon! - prekide Pera i skoci sa stolice. - Ta ovo se vec svi razisli! Izvin`te sto sam se toliko zadrzao. Prvi put pa toliko da traje vizita...

- Prvi put, al' nemojte poslednji put da bude - veli gospodja Persa.

- Gospodin-Pero, ja cu celu noc misliti na vas kako ste mi obekali knjigu. Dogod mi je ne donesete, mislicu na vas, samo na vas.

- Ah, gospodjice, kad ne bih zeleo da vas sto pre vidim, ne bih je zadugo doneo, samo da sto duze mislite na mene.

- A da ne bi zaboravili, evo vam ovaj puket cveca. On neka vas podseti na moju molbu i na vase obecanje - veli Melanija.

- Secace me na vas...

- Zbilja, gospodin Petrovic, - prekide ga Melanija - znate li govor cveca?

- Govor cveca? Ne znam, gospodjice.

- Steta! - rece Melanija i pogleda ga svojim crnim ocima tako znacajno da blaga Julina slika isceze jedared za svagda iz srca mu. Pera obori oci. - Ah, i te velike skole!

- Jeste - veli Pera. - Omilitike, dogmatike, eh...

- Sta biste samo procitali iz to nekoliko cvetica!

- A vi izvesno znate? - pita Pera, a gleda u zemlju. - Pa sto me ne naucite?

- E, to hocu, al' kad dobijem od vas puket, onda cu vam ga rastumaciti i pouciti, ali trazim od vas da vas niko, al' niko ne preslisava, pa ni moja najbolja drugarica Jula.

- Ah, kakva - rece i mahnu setno rukom, a gleda u nju.

- Nemojte, nemojte, - prekide ga Melanija - znam ja muski neverni rod.

- Al' uveravam vas...

- Verovacu, ali dajte mi prilike, dokaza i vremena.

- Pa, dakle, da vas ne uznemirujem ove nedelje.

- A, ne, ne. Sutra vas cekamo.

- Dobro - rece Pera. - Dakle, ljubim ruku, milostiva, - rece i poljubi gospodju Persu. - Klanjam se, gospodjice Melanija, - rece i rukova se, pa kurazan kao svaki bogoslovac u tom raspolozenju, dodade plasljivo i polako: "Laku noc, i milo i drago."

Melanija mu odgovori prijatnim stiskom ruke, i Pera sav sretan izađe pracen gospodjom Persom i Melanijom.

* * *

- No, ne znam sta bi' dala - govorila je gospodja Persa, kupeci solje i case sa stola posle jauzne - da se nesto mogu sad stvoriti kod pop-Spirinih, pa da onako iz prikrajka gledam i slusam kako djipa i praska ona paorska bestija!
- Boze, oni siroti brze odovud nego odonud - veli Melanija.
- A sta je to bilo, boga ti, Perso? - zapita pop Cira, koji se vratio u sobu.
- "Sta je bilo?" ... Ja sam joj kriva sto joj se cerka ne ume ni okrenuti ! A kad je sovjetujem: "Vospitavajte dete, gospoja-Sido, to se danas trazi, bez nemeckog vospitanja danas nikud", a ona: mislis da potrci u oci. Eto joj sad! Moje prorocanstvo se obistinilo; jerbo ja nikad kojesta necu da kazem. Klavir, hekleraj, valcer i nemecki...
- 'Ajd, 'ajd, vidicu i tvoju pamet - manu ruka pop Ciro dosadno.
- 'Ajd' ukloni se s tom luletinom, - veli gospodja Persa - pa da izluftiramo malo sobu.
- Sta ce samo taj mladi covек pomisliti?!
- Sta je pomislio to je i rek'o, a ti 'ajd' pred kucu - veli gospodja Persa.
- Ta tek da nije bez komendije - rece pop Cira, napuni lulu i izadjje napolje.
- A ti sad, drago dete moje, gledaj sta ces! A poslo je samo kako moze biti! Ucinila si eroberung, pa sad ne pustaj ga ni za casak.
- Ne brin'te se, mama! - Ostav'te vi to samo meni. Ta zar sam zabadava bila u pansionatu!... Ta zaludicu ja njega k'o Dona Ignacija Don Marijana u Ljubavnom napitku.

* * *

- Ej, teretu moj, - rece gospodja Sida kad se nadjose kod kuce - bolje je da sam panj rodila nego tebe ! Od panja bi' vid'la bar neke 'asne, sela bi' pa se odmarala u starosti, a od tebe bas nikakve!
 - Mamo, 'ocu l' da podgrejem veceru? - pita je ponizno Jula.
 - Jao, i tebi je jos do vecere! - dreknu gospodja Sida, pa stala pa je gleda. - Ta druga na tvom mestu drekala bi: "Otvori se, zemljo, pa me progutaj!" a ti k'o da nista nije ni bilo!
 - Pa znate kako se jedi tata kad nije vecera na vreme?!
 - A sto nisi govorila?
 - Pa govorila sam - veli Jula.
 - "Pa govorila sam"... Sta si govorila! Dede sta si govorila?
 - Pa sta me je pit'o.
 - Mladic ucevan i vospitan, dos'o iz varosi, iz Karlovaca, nesreco, pa k'o veli: "Ako se necu sa gospodin-popinom cerkom unterhaltovati, a da s kime cu!" A ona, gledam je, sela ko backa mlada, gleda preda se, pa samo: "Jeste"... "Nije".
 - Ali, mamo...
 - Idi mi s ociju, sva si mi morasta!
 - Nemojte me, mamo, samo psovati - moli je Jula, pokri lice keceljom, i zaplaka se.
 - Lepo je mladice pita, a ona se kipiila k'o... sveta Bona u sokackoj crkvi, pa ni slovca.
 - Pa kad me sve kojesta pita - rece malo jogunasto Jula.
 - Kojesta mu i odgovaraj! - rece malo jogunasto Jula. Kojesta pita... Kojesta sam se i ja nekad s tvojim tatam razgovarala; pa, fala bogu, eto, sta nam danas fali!/? Da se nismo kojesta razgovarali, ne bi se ni uzeli! Kojesta me pita! Vidis ti nje, mustre jedne! Valjda te nece pitati koliko nam je krmaca oprasila!/?
 - Jest, al' on mi se prdaci...
 - Tornjaj mi se s ociju, potprdo svetska! Druga bi se, da joj tako stogodj pasiralo, sva umacurala od placa.
 - Ja idem kod Zuze...
 - Idi bestraga, kad nisi ni za sta!
- Za vecerom su cutali i jeli. Pop Spira je bio umoran, gospodja Sida ljuta, a Jula kao ubijena sto se sve to tako dogodilo, a gospodin Pera je tako lepo nekoliko puta pogledao, a ona se tako dobro secala, ali ne ume i ne zna nista da kaze. Zato su svi cutali. Jula je jednako cekala da ostane malo nasamo, da se sita isplace, kao svaka nesrecna devojka koja bosiljak seje a pelen joj nice. Kad je Jula otisla da namesta krevete, gospodja Sida jedva doceka, pa ce reci:
- Jesi vid'o samo onu bestiju cifucku kakva je?
 - Koju bestiju?- zapita pop Spira umorno.
 - Ta tu tvoju slatku gospoja- Persu!
 - Pa sta jesam li vid'o?
 - Boze, Spiro, i ti si vec sve zaboravio!
 - A da! E, pa nisi trebala onako nakraj srca da budes!
 - Eto, sad ja na kraj srca! Ta jesi vid'o samo kako su saletele onog jadnog momka, pa ne moze nasa Jula do reci da dodje.

- Pa, neka! Sta to fali! Moze se sutra, preksutra sita narazgovarati. Ako je za razgovor, to kod nas nikad nije izgubljeno.
- No, i ti si mi neki krasan otac! Ta i kud ce se ova nasa meriti s onom njenom! Tako i na balu, tako svud, svud. Uvek ova nasa ode u zapecak. Ta znam je samo na balu! Ono ima, ima igranja... al' ono njeno... vec, vec... k'o ona Irodijadina cerka sto je upropastila, boze me 'prosti, onako krasnog jednog sveca.
- 'Ajde, nemoj tu kojesta govoriti.
- Ti kojesta govoris.
- Ama ja i ne govorim nista; vidis da dremam, spav'o bi'.
- Idi, ne probudio se! - progundja gospodja Sida. - Ovo sve k'o da se najelo bunike danas, tako govori! Sevaj napolje, sto si mi zadimio tu s tom tvojom lulekanjom!
- I ovog drugog popa isterase u avliju da pusi.

* * *

Bas kad je Nica bokter prosao ispod pop-Spirinog prozora i duhnuo jedanaest puta u rog i oglasio vec skoro uspavalom soru i selu da je jedanaest sahata, podize gospodja Sida glavu tuzeci se na vrucinu, i viknu preko sobe pop-Spiri:

- Spiro! O, Spiro, spavas li?
- A?
- Spavas li, rek'o?
- Spavam, mani me.
- A mora li gospodin-Pera uzeti bas pop-Cirinu Melaniju, kad je dobio za ucitelja?
- A?
- Hu! - huknu gospodja Sida. - Mora li ucitelj uzeti Melaniju?
- A sta ce starcu dve zene?
- Uh, ta ne stari, nego novi ucitelj, gospodin Pera.
- A, on! Ne mora.
- Moze, je li, koju 'oce?
- Moze ako hoce i nasu Zuzu... Mani me da spavam.
- Al bas je nece uzeti! O boze, boze! - rece zevajuci gospodja Sida, pa se prekrsti i namesti bolje slofkapu, koju je krisom u pomrcini metala na glavu, jer je pop Spira strasno mrzeo na te svapske zenske slofkape. A napolju se cuse tromi koraci seoskog boktera Nice, koji se u daljini gegase i glasno zevase.
- Time se zavrshi ovaj doista buran dan.

[Na vrh]

Glava deveta

Iz koje ce citalac videti da je istina ono sto su jos davno rekli pesnici i filozofi, i to je: da je sve zlo u svetu - od Adama pa do nasih dana - doslo bas od one polovine kojoj gospodja Sida i gospodja Persa pripadaju; jer su jednu malu iskru, mehovima svoje pakosti i mrznje, raspirili u uzasan pozar. U njoj ce se izneti sve ono sto se sutradan, a i sledecih dana, posle poznatog rucka i jauzna, dogodilo.

- Pop Spira je sutradan imao posla u polju, u vinogradu i po njivama, pa je sasvim zaboravio sta je juce bilo, jer kad je bilo posle vecere, uze lulu i duvankesu, pa ce reci popadiji:
- 'Ocemo l' tamo preko?
- Nije nego uzduz! - veli mu gospodja Sida. - Bog s tobom, Spiro, a kakvo te preko naspelo! Zar ti nije dosta bilo juce?
- A, izvetrilo je to cim sam izis'o na jaros! A, pa onda, ne moramo svaki dan piti, nego da se malo vidimo i razgovaramo.
- Jao mene! A kakav te razgovor nap'o sad, naopako ti zvonilo...
- Eto ti sad nje, kako samo govori!
- Ta da! A kakva bi' ja mati, jao zalosnoj meni, bila da danas idem tamo?!
- E, kao zasto da ne idemo?
- Ta zar ispred nosa ti ga odvukla, pa sad nam se smeju i on i ona bestija cifucka! I mi, mi da idemo!?
- Pa sta su ga odvukli?

- I odvukli su ga, i docepali su ga, i nece ga sale pustiti. Ne iskobelja se vise taj k'o ni paor iz fiskalskih saka.
 - Pa valjda se sad necemo tuci zbog njega?!

- Pa valjda da ostanemo flegmaticni! E, Spiro, Spiro, ne nosila ja tu mantiju!

- Pa devojacka vrata su svakom otvorena. A on neka bira. Valjda mu necu nametati k'o falisnu forintu?!

- Hu-hu-u! Ta sto ce je izabrati, i nije mi za to toliko, al' sto ce mi pucati pod nos ona bestija! I onako znam sta i kako o nama govore...

- Eh, ti sve znas!

- Sve, sve! Sve znam, Spiro, sve vidim, Spiro, i sve cujem, Spiro, al' pusto zensko sam, pa k'o zensko moram da cutim.

- E, to si ti prva zenska sto cutis!

- Cutim, Spiro, i jedem se samo u sebi, nisam neka svadjalica. Slusam pa gutam. Slusam samo sta govore za nas.

- A sta govore? - zapita ozbiljno popSpira i sede, a ustao je bio da ide pop-Cirinima.

- Sta govore! Govore da si paorenda. Da nisi ni za zvonara, a kamol` za popa.

- E, to ti znas i niko vise.

- To sav svet zna i cuje, samo su tebi usi voskom zalivene.

- Pa ko govori?

- Pa govore oni. I to otkad! Pa ja se sve cinim i nevesta. K'o velim: "Komsije smo, pa nije lepo da se svadjamo pred pastvom, i valjda ce prestati vec jednom", kazem. E, al' ono kako koji dan, sve gore.

- Hm! - huknu pop Spira. - Pa kad si cula, sto mi to nisi odma' kaz'la?

- Pa ja nisam gospodja Persa, da pravim spletke. Ali sad je vec dosta, i suvise. Samo kad pomislim kako su ga saletili, pa mu napunili usi! Sirota Juca, nje mi je samo zao! Ona dabome ne ume onako piljiti muskarcima u oci i prevrcati ocima k'o ona nji'na akterka.

- Ama, Sido, sve mi se cini da ti...

- Eto! Sto ga nema kod nas, a kod njih je bio i pre i posle podne! Dos'o je posle podne jos kad je Zuza isla po vesplau, a izis'o je kad su se krave vracale kucama! Izasli pred kucu, pa se citav sat spacirali. A ja je gledam pa mi se sve prevrce u meni i kuva k'o u sporetu. Spiro, treb'o si viditi, a ja ti ne umem sve kazati! Spacira se s njim ispred kuce, a iznela veliku loptu sto je na prezent dobila od onog Svabe kapetana sas ladje Maria-Anne, pa se lopta, pa svaki cas ispusti, k'o bajagi, loptu, a lopta se otkotrlja, a ona ga onda moli da joj donese, pa kad joj donese loptu, a ona mu zafaljuje, a sve prevrce s ocima i stisne ga za ruku. Kad brz' to, kazi ti to meni i protolmaci?! A furt se nesto smeju; a osobito ona. On i kojekako; snebiva se, siroma' mladice, pa se cudi ssta ga je snaslo. Al' ona, smeje se, boze, smeje, smeje, pa mislis sve zvoni sokak od njena smeja! Ona mu nesto govori, a sve gleda ovamo na nasu kapiju, - bas lepo sam vidila kroz izbijen cvor na kapiji - a on se samo smesi. A ona smeje se, boze, smeje, pa zabacila glavu, pa sve baca noge i sora nogama po zemlji, pa digla nos u nebo, mislis Venus je, niko k'o ona! Hu! Ta umal' joj nisam pretrcala preko sokaka; a kupila bi joj mama kofpuc i hornodle po sokaku a lokne po komsiluku; priselo bi joj i loptanje i smejanje! Mora da se nesto preko nas podsmeva, ne sme faliti, to je, Spiro, k'o ajmol ajnc; jer sto ja vidim, to je vidjeno, Spiro, pa punktum!

- Hm, hm! - vrteo je glavom pop Spira.

* * *

Proslo je nekoliko dana posle ovoga, a odnosaji se ne samo da nisu nimalo poboljsali nego su se sve vise i vise zapletali. Pera je redovno svaki dan dolazio pop-Cirinima, a tek jedared ili najvise dvared ako je bio kod pop-Spirinih. Gospodja Sida je uvidela naskoro da za njenu Julu nema nikakva izgleda. Jer Jula je i nadalje ostala onako mirna i povucena, a posle one scene u pop-Cirinoj kuci jos vise.

Gospodja Sida je bila ljuta, i cudno joj je bilo, kao sto je, znam, cudno i citaocima, ali pisac obecava da ce skorim svaki citalac videti u cemu je stvar. Kazace im on to vec na svome mestu, i znam da ce im onda jos cudnije biti kako to da se nisu ranije setili, kad je davno u romanima receno da se srcu ne da zapovedati, a u pesmaricama zapisano:

*Nije blago ni srebro ni zlato,
 vec je blago sto je srcu drago...*

Medjutim dok je Jula silazila, i kao zvezda zalazila za horizont, Melanija se sve vise penjala. Znala je oko Pere tako vesto i umiljato da se ponasa, da mu je vec tesko bilo i pola dana bez nje. I ne znam kako, vec tada mu je padala na pamet strasna misao: kakva bi to velika nesreca bila da nesto kao pop ostane udovac, da mu - ne daj, boze, - umre takva popadija! Osecao je da to ne bi bio u stanju preziveti. I slika Melanijina postajala mu je sve draza. A i ona od svoje strane koliko ga je samo svojim zrtvama obvezala! Uklonila je iz albuma sve muskarce ispod pedeset godina; i hulnerski, i infaterijski, i artilerijski, pa cak i marinerski oficir ustupise mesta svrsenom kliriku Petru

Petrovicu, cije se cetiri fotografije odsad nalaze u albumu prema njoj.

Svaki dan bi im odlazio i donosio knjige koje su zajedno u basti pod orahom citali, i zajedno uzdisali ako bi sto zalostivo bilo; na onim tronljivim mestima Peri bi drhtao glas, a Melanija brise tankom snuftiklom nos da bi predupredila potok suza. Gospodja Persa sedi i podstrikava popine carape, i ona slusa, samo sto ona ne place, ali se ipak cudi kako to sve lepo umeju ljudi da izmisle i sastave, kao da su bas tamo bili!

Posle citanja cekaa ih jauzn, a posle ovoga izlaze i setaju se ispred kuce i razgovaraju, a razgovoru zaljubljenih nikad kraja. Setaju se tako vec u mrak. Po dvared-trired izadje Erza i javlja da je sto postavljen, i Pera se klanja, a Melanija ga ne pusta, a porucuje:

"Kazi mami, odma' cu!" pa se dalje seta.

"I-ju ! E, ta bas ne zna sta je ni stid ni sram!" cudi se i veli gospodja Sida gledajuci kroz cvor na kapiji. "Gledaj samo, kakva je; ufatila momka k'o krlja, pa ga nepusta! Ta ta bi, kakva je, i osvanula na sokaku. Da mi nije zao momka, bas bi ga pitala misli li se tako svu noc spacirati, pa bi' mu poslala bokterski rog, bar da znamo nocu kol'ko je sati!" I opet izlazi

Erza i nudi i gospodina Peru na veceru, a on ili primi ponudu ili se uctivo izvini, klanja, rukuje, i odlazi, a ona sa poluotvorenih vrata stoji i gleda za njim, sve dok ne savije u drugi sokak; a kad savije u drugi sokak, a on jos jedanput pogleda na vrata, a ona jos stoji i gleda za njim, mase mu maramom i ulazi, a on njoj ma`ne sesirom i zalazi u drugi sokak, pa sve cupka od miline, i nikoga ne vidi ili se svakome javlja. A gospodja Sida se samo krsti iza one rupe od cvora na kapiji, krsti se i cudi i veli:

"O, casni te, devojko!"

Gospodja Sida nije mogla to da trpi, smetalo joj je, upravo kvarilo njen dojakosnji red i naviku. I ona je naucila svako predvece da sedne na klupu pred kucom i da se javlja mimoprolazecima i da daje savete Juli koja sedi pored nje ili Zuzi koja u to doba obicno poliva ulicu ili plevi zubacu, da ne bi sedela besposlena, jer besposlenost je, govorila je gospodja

Sida, izvor tolikim porocima. To je stara njena navika od toliko godina, i sada, gle, mora da se odvikne otkako je

Melanija pocela da se seta ispred kuce! Medjutim, da popusti kad je ona u pravu, i kad je ona gazdarica ispred svoje kuce, pa sve do pola sokaka, - to, boga mi, nikako nije htela, a nije ni traziti. Mislila je i mislila kako bi im doskocila, - i naposletku se dosetila, slavno dosetila.

U selu ima bas bogzna koliko policijskih uredaba, upravo ima ih dosta, ali malo ih ima koji ih zarezuje u sto. Sokak ili avlija, to je svejedno, u svakom selu. Zato i u ovom nasem nije bila retkost da se razapne pajvan i da se susi ves preko sokaka. Psuje, istina, svet i pajvan i gazdu, ali opet ostaje sve po starom; kako je kome udesnije, tako i radi. Pa kad je to sve tako, onda ce vam razumljivo biti i ovo sto je gospodja Sida sad uradila. A bas joj je zgodno doslo da uradi sto je smislila; nije imala koga da pita, nego je mogla sama da uradi, jer pop Spira ni pop Cira nisu bili u selu. Otili su kao prekjuce, a bavice se jos ne znam koliko koji na putu. Dakle, sve kao poruceno, ziva zgoda.

Sutradan je vec bilo namešteno jedno reseto za zito - vetrenjaca - i radili su od rane zore do mrkla mraka. Grdna prasina i pleva letela je i padala, blagodareci pospesnom vetru, na pop-Cirinu kucu bas kad su izašli da se setaju, a reseto je uzasno zabrebetalo i lupalo, da je Melaniju formalno ucitkalo, i ova ne mogase do reci doci.

- A, a, to se ne moze izdrzati! - vice Melanija.

- Zaista ne moze. Gotovo da ostavimo setnju za sutra. Klanjam se, gospodjice! - vice Pera.

- Sluzbenica! Bas mi je zao. Al' sutra morate mi obecati da cete ranije doci i duze ostati, da naknadimo danasnji gubitak.

- S drage volje! Ljubim ruku! - rece Pera i poljubi je u ruku i ode. Ali ni sutradan nije bilo bolje. Opet je reseto izneto i opet su poceli da rade bas u ono doba kad je najlepse bilo za setnju ispred kuce. Pa tako i prekosutra, tako da se to dosadilo ne samo Melaniji koja se unterhaltovala, nego i svima u komsiluku, pa cak i baba-Tini, koja se jos pre pedeset godina unterhaltovala. Setnja je davno bila prekinuta, za citavu nedelju dana, i u kuci pop-Cirinoj bese drvlje i kamenje na gospodja-Sidu. Gospodja Cirinica bila je sva zelena od ljutine, i cekala samo da se pop Cira vrati i da mu se potuzi, jer, kako se izrazavase, nije bila rada "da ima posla sa jezicnim zenama", a ne manje je u isto vreme bila zelena i gospodja Sida sto jos niko od pop-Cirinih ne protestira, a evo vec citava nedelja prosla.

[Na vrh]

Glava deseta

Njome se vracamo za nekoliko nedelja unazad. Kad je procitaju citaoci, ujedared ce im puci pred ocima i morace uzviknuti: "Vidi, vidi Jule !" jer ce im sasvim pojmljivo i razumljivo biti Julino ponasanje, i priznace da je zlatna i umesna ona poznata narodna poslovice koja veli: "Ispod mire tri djavola vire".

Znam da su mnogi citaoci, pa ma i ne bili kritičari, sumnjivo vrteli glavom kad su procitali prethodnu Glavu, jer im se cudno i neverovatno ucinilo sto se Jula tako lako utesila, dok joj je mama jos jednako praskala zbog Melanijinog uspeha. Prebacivace piscu da nije dobar poznavalac ljudi, odnosno zenskih, a ako se medju citaocima jos i kritičar nadje, - on ce izvesno dodati da sve dalje ponasanje Julino nije dovoljno motivisano. "Zar jedno mlado zensko stvorenje" - reci ce oni - "u tim godinama" (a koliko je pak godina Juli, koliko i Melaniji, to pisac nikako nije mogao da dozna), "pa da ne oseca, nego da je kao kamen prema laskavim recima jednog onako lepog i prijatnog ucenog mladica, i posle da je tako ravnodusna kad joj, tako reci, ispred nosa odnose priliku?!" Tako je! Istina je! Ali je i to istina da se mnogo stosta u ovom sarenom svetu i ne moze da motivise, - pa ipak se dogadja. Ali pisac ce se ipak potruditi da osvetli stvar sa svake strane, tako da ce sve motivisano i jasno biti. Bice svega dosta kao vode.

Nije dakle ni Jula bila kamenita stena. Onako jedra i zdrava, i ona je osecala, i njena krv joj je bujnije strujala u zilama, srce joj jace bilo, obrazi se zaplamteli zarom koji se jednom i nikad vise u zivotu ne vraca, i misli su njene od nekog vremena cesto bludile izvan kuce, i animale se jednom njojzi milom i dragom slikom vec od nekoliko nedelja. Ali to je jos bila velika tajna. Za nju je malo njih znalo: njih dvoje mladih, jedna stara tetka, i Onaj sto sve radnje ljudske zna.

Basta pop-Spirina, koja je bila velika, suceljavalala se s bastom tetka-Makre, koju je celo selo zvalo tetkom, ali koja je bila prava tetka samo Saci hirurgu. On se, doduse, zvaao hirurg, ali to je jos jednako samo njegova zelja bila, jer u stvari jos nije to bio; bio je samo berberski kalfa. Ali sto nije bilo, moze da bude, vele pametni ljudi, a kod naseg Sace utoliko lakse sto je Saca vec od rane mladosti bio namenjen na medicinu; zato je i dat u gimnaziju, ali je vec iz cetvrte latinske bio isteran zbog ateizma u nekom vidu, i onda sta ce s njim, nego ga kao Srbina i srpskog gazdackog sina dadu u berbere.

A cim sam kazao sta je bio, nije nuzno da napominjem da je lep u licu, neznijeg sastava i pitomije naravi a poetske naklonosti, jednom reci, gospodske persone, sto rekli. Tako isto je izlisno napomenuti da se lepo nosio, kicoski cesljao i uctivo ponasao, te ga je i zenski svet rado imao. Dosta je samo da jednom prodje sokakom, pa se tek oseti kako se prosipa i razleva miris od mirisljava sapuna i pomade, pa tek zatutnji kakva bosonoga na kapiju, i nadje bas onda da zove komsinicu iz prekoputa, samo da mu da na znanje da je tu, i da ga prati ocima. Naravno da to paorskim momcima nije bilo pravo, i da su vrebali priliku da mu se nekako oduze; ali on je, ne mareci mnogo za podvige junastva, uvek gledao da ne da kakva krupnijeg povoda, ponavajuci paorska grubijanstva. Mnoga je zenska bila spevana sa Sacom u pesmi, pa posle izlezana kod kuce; i obratno, to jest najpre izlezana kod kuce, pa posle spevana u pesmi, sto uostalom sve na jedno izlazi.

No, na stvar. Dakle Saca hirurg je imao tetku, cija se basta granicila, suceljavalala sa pop-Spirionom bastom. Kao sto je poznato citaocima koji se briju, berbernice ni u varosi ne rade svaki dan, nego vecinom subotom i nedeljom, pa tako je i u selu. Citave nedelje Saca, berberski kalfa, bavi se drugim poslovima. Ili udara u tamburu, ili prepisuje Pesmaricu, ili trazi gliste pa ide da peca ribu, u jesen hvata stiglice, ili, naposletku, ode kod tetka-Makre.

Tu je jednoga lepog dana imao prilike da vidi kroz bastenski plot Julu kako se zajapurila pleveci bastu, i da je cuje kako peva. Tako danas, tako sutra, ele on se nekako tako navikne, pa mu cudan dan kad ne ode svojoj tetka-Makri makar na nekoliko trenutaka, ili kad Jule nema u basti da je vidi ili cuje. Malo koji dan da nije dosao. Ponese zejtna i pola tuceta brijaca, pa sedi u basti i ostri brijace, a pevuca kroz zube. Donosio je ponekad i tamburu; pa kad Jula nesto zapeva, a on je prati sa tamburom.

Spocetka se Jula kao i zenirala i ljutila pomalo, jer joj se ucinilo da je Saca isuviše slobodan. "E, a otkad to?!" pitala se u sebi Jula. Sutradan kad je dosla i zapevala, nije cula tamburu da je prati. Sada je videla da je juce valjda nesto ljuta bila, jer, i naposletku, a zasto momak i da ne peva u svojoj basti uz svoju tamburu. Danas se vec ne bi nista ljutila. Ne zeli bas, ali ne bi joj ni nepravo bilo. Tako misli, a jednako kopa motivicom sto joj je tata narucio kod Orestija kovaca. kopa i misli. Ucini joj se kao da su zalupila bastenska vrata. Slusa. Nema nikoga. Ostavi motivicu i pridje plotu, pa viri kroz plot. Nema nikoga, ucinilo joj se samo. A tako bi volela da cuje malo tamburu; nesto je raspolozena danas. Gleda u bastu.

Tisina; nigde nikog. Carlija vetar, valjda je on i zalupio bastenska vrata. Ljulja se lastar i drvece i cvece.

"Gle, gle! Boze, bas k'o da su zivi!" veli Juca i gleda slatko i nasmejano na cvece, na rodin kljun i ruzu, kako se jedno drugom klanja i priblizuje i pada u narucje, pa kao da se ljube. Pa se opet razdvoje i stoji svako na svom mestu, pa cute kao da osluskuju da ih kogod ne gleda i vreba; pa se onda opet, kao kradom od sveta, zanihaju i padaju jedno drugom u narucje, pa se opet ljube. "O, o!" cudi se Jula.

Preksutra kad je Jula dosla pre podne u bastu i stala pleviti, zapevala je po svom obicaju. Pesma je potekla iz nekog raspolozenja koje daje mladost i raspolozenje, a ne iz kakve ljubavi, jer Jula jos nije bila zaljubljena, iako je ovo vec Deseta glava pripovetke. Ona jos nije mislila ni na koga, nije ni danju ni nocu snivala jos nikoga. Ona je volela svoje pilice i guscice i svoju Milkku, koju joj je tata jos kao junicu poklonio, a od cijeg je prodanog mleka spustala krajcare i seksere u svoju loncarsku sparkasu.

Pa opet, kako joj je mило bilo kad zacu iz baba-Makrine baste tamburu! Juli je tako mило bilo, i tako je veselo plevila bastu, da je s travuljinom pocupala i svu mirodjiju, tako da su sutradan iz komsiluka morali uzajmiti mirodjiju za krastavce iz vode, bedeci onu Rakilinu derlad koja cinu pustos po svima komsijskim bastama. A dan posle, vec se toliko oslobodila da je zapevala bas onu istu pesmu koju je Saca malocas udario u tamburu. Ah, kako je Saci bilo kad je cuo da

mu se neko odaziva iz komsijske baste ! Odmah posle te pesme udario je Saca u tamburu i zapevao:

*Cija li je taraba,
cija li su vrata,
a cije je ono luce,
sto odande guce?*

Nije proslo ni koliko jedan dobar ocenao da se procita, a iz pop-Spirine baste zacu se najpre, ocevidno forme radi, neka starisnka pesma:

*Tavni luzi i bregovi,
kazite meni bjednoj,*

a posle te pesme i jedne male pauze, zacu se iz pop-Spirine baste - kao kad pevnica pevnici odgovara - i druga strofa one pesme koju je Saca poceo:

*Mamina je taraba,
mamina su vrata,
a moje je ono luce,
sto kroz pendzer guce!*

To bese kao neki odgovor na ranije pitanje, bas tako ga je Saca, poznavajuci - sto rekli - lavirint zenskoga lukavstva, razumeo.

Ostavljam sada fantaziji mojih citalaca da predstave sebi - ako su, to jest, ikad u zivotu tako preko plota i tarabe otpocinjali ili cak i imali kakav roman - njima ostavljam da predstave sebi kako je bilo i Saci i Juli toga trenutka, jer to se i ne moze opisati, to vredi doziveti i osetiti, a posle ga se dovek secati. Milo oboma, i njemu i njoj. "Nema sumnje", misli i jedno i drugo, "to se mene tice!" Njemu milo sto zna da to sigurno ne peva gospoja Sida popadija a njoj opet tako isto sto je sigurna da stara tetka Makra ne udara u tamburu.

Tako su se jos posle nekoliko dana tamburom razgovarali, a posle su se vec sluzili prozom; poceli su se, to jest, pomalo i razgovarati.

- A, jeste l' svaki dan tako vredni, frajlice? - osmelice se Saca jednoga dana i zapitace je.

Jula cuti i radi dalje. Kratka pauza.

- Frajla-Julijana, - zapoce opet Saca - jeste l', reko', uvek tako vredni... he, he, tako k'o danaske?

- A sto se to vas tice?! - rece Jula i produzi kopanje.

- A pomaze l' vam kogodj?

- To se vas bas nista ne tice! - veli Jula, i stade razbijati jednu grudvu zemlje.

- He, a mozda me se i tice! - veli Saca.

- E, a zasto da vas se tice?

- Pa umoricete se, frajla-Julijana! Eto oznojili ste se, pa cete nazepsti, pa...

- E, pa neka ozebem!

- E, al' mozete se i razboleti!

- E, branim ja, pa neka se razbolem!

- E, al' mozete onda i umreti!

- Pa neka umrem: ima, fala bogu, ko ce me zaliti. Valjda cete me vi oplakivati?! - rece Jula i prestade kopati.

- Te jos kako! Ja cu bas najvise zaliti! Sav cu se umotati u flor, boga mi, frajla-Juco! Ne znate vi jos, frajla-Juco, kako sam ja zdrav o custviate lan.

- I-ju! Ala je bezobrazan! - Stade Jula s radom i pogleda ga. - Sram vas bilo! Sevajte odma' s te dere. Ma... Sad cu zvati mamu.

Nastade opet pauza. Jula produzi kopanje, a ljuta jako, pa prebacuje sebi sto se upustila u razgovore.

"On da me zalil!" odgovori Jula onako za sebe. "Vi's ti to njega! Uncut jedan. Al' sam mu dobro i odgovorila! Nema ga!" veli, a uvo joj okrenuto komsijskoj basti. "Jao, krsta! Ne znam da su moja!" rece i nasloni se na motiku da se odmori malo. "Sto ne bekne sad stogodj, mustra berberska!?"

A iz druge baste se zacu najpre tambura, a zatim i pesma:

*Ej, da je meni leci pa umreti,
al' da mi je smrti ne videti;*

*da ja vidim ko ce me zaliti.
Zalice me moja mila nana,
i zalice jos milija dika;
nana zali za godinu dana,
dika zali za nedelju dana -
ej, ta milija je dikina nedelja,
neg' nanini' sto godina dana!*

"I-ju, ala je bezobrazan!" prosaputa Jula kad onaj poce pesmu, ali je zato opet pazljivo dokraja poslusala! "E, bas je bezobrazan! A zatim uzdahnu, pa stade dalje da kopa. "Je l' on samo berberin... uncut je on!" veli Jula, a okopava sve sto joj pod motikicu dodje.

- Frajla-Julo... - osmeli se opet Saca, i zagazi opet u prozu - a jeste l' se umorili? Hocete l' da vam pomognem?

- Ta, okan'te se vi mene! Sta ste me zaokupili tu! - obrecnu se Jula na nj.

- Pa zar ja divanim sto zlo?! Velim, da vam malo pomognem. Ako ja k'o prvi komsija necu, a da ko ce!?" Drvo se na drvo naslanja", kazu paori, "a komsinica na komsiju!"

- Probajte samo ako 'ocete da pustim naseg sarova s lanca! Necete se skrasiti ni u toj vasoj basti.

- I-ju, frajla-Juco, nisam znao da ste tako svirjepi! He-he, al' necete, necete, znam ja to dobro! Znam ja, frajla-Juco, vase dobro srce! E, bas cu da probam! - rece Saca pa se uhvati za ogradu, kao da hoce da preskoci.

- I-ju! Ma... - trze se Jula i htjede da vikne mamu. - Probajte samo, sad cu da viknem tatu! Vi's ti to njega! Odma' sibajte iz baste.

- Ta sta vi tu mene furt plasite s vasim tatom, ovaj gospodin-parohom i sarovom, u mojoj rodjenoj basti!?"

- E, a otkud je to vasa basta? - veli mu zbunjena Jula.

- E, pa to je basta moje tetke, a ja sam tetkin k'o sto ste i vi tatina.

- Nisam ja tatina.

- Onda ste mamina.

- Nisam ja mamina.

- Pa da ciji ste?"

- Nisam nicija! - rece Jula kao ljutito.

- Bas nicija! O, maj! I-ju ! Frajla-Julijana, pa, 'ajde budite ondak moja.

- I-juf!!! Ala ste bezobrazni! - viknu zaprepascena Jula. - Sram vas bilo! Gledaj ti samo uncuta jednog! - veli Jula sva oznojena i zajapurena, pa ne moze jos da dodje k sebi od cuda, nego se naslonila na motiku, pa gleda zacudjeno oko sebe po drvecu kao da ih priziva sebi za svedoke ovog grdnog bezobrazluka Sacinog. - Ako jos tako uspiljite kroz tarabu, odma' cu vas ovom motikom! Sevajte taki od tarabe! Mol'te boga sto nije tata kod kuce! Sram vas bilo!

Nastade opet pauza. Jula kopa, a Saca se ucutao i povukao pa cuti. Tisina. Kaju se oboje, i jedno i drugo; Saca sto je bio tako drzak, a Jula sto je bila tako surova. Ne cuje se nista iz baste, samo zelena zabica se cuje kako peva sa jednog ne znam kog drveta, i golubovi kako gucu ne znam u cijoj avliji. Juli zao bas ozbiljno. Cas krivi, cas pravda sebe, ali opet na kraj kraja, kad ozbiljno pomisli, pa sta je tako bas strasno kazao; ta eno i u pesmama, trukovanim jos, pa sta se sve ne kaze, pa se niko ne nalazi uvredjen!

"Ho", misli u sebi Jula, "kako sam ga samo strasno izgrdila! Sad se valjda zastidio pa otisao u drugi kraj baste, a usi mu se", misli Jula, "sve crvene k'o cvekla iz kombosta od silnog stida! Siroma' mladice! Mozda i place sad od jeda i sramote!

Al' bas da vidim!" rece u sebi Jula, pa pritca lako tarabi, i stade zavirivati kroz tarabu u baba-Makrinu bastu.

Gleda po basti. Ne vidi nikoga; samo drvece i cvece, i visoku zelenu metlu i bikove od crna luka kako se izduzili u visinu. Tisina, ona prava bastenska tisina pred podne; samo se cuje zujanje i treperenje vilinih konjica oko onih silnih bikova u lejama, i silno lupanje u grudima Julinim od nekog straha.

"Nema ga... otis'o je", prosaputa Jula. "Huncut jedan!... Misli on, ja sam mu ona sa sora paorusa... Otis'o je! rece glasno.

- He, he! Frajla-Julo, a vi kanda zavirujete! Kanda mene trazite! Bas ste najgirig! Tu sam, tu - smeje se Saca demonski.

- Juf! - ciknu Jula, i trze se kao oparena od tarabe kad spazi Sacu koji joj, iako lep momcic bese, dodje sad gadan kao sam djavo sa onim njegovim smejanjem.

- He, he! Tu sam, tu - ponavlja Saca.

- Sram vas bilo! - dreknu Jula na nj, sklanjajuci zbunjena bujnu kosu svoju pod plavu cicanu maramu kojom je povezala glavu.

- E, lepa parada! Vas treba da je sram, a ne mene! Ja bas ako i gledam, a ja sam barem muskarac, pa mi se i sikuje, al' vi, vi! Frajla, pa jos gospodin-popina cerka! - veli Saca srecan sto joj se osvetio za raniju uvredu. Svestenicka kci, pa izviriye na deru!

- A otkud je to dera! - brani se Jula, ne znajuci sta da kaze. - Nema ovde nikakve dere. Jos cemo i s vama da imamo

deru!

- Ta kako ste to poceli, moze je jos i biti! No, to mi se dopada! Jos samo treba da vas cujedu i da vas spevadu sorom!
- Probajte samo! - veli Jula, pa produzi rad moticicom, ali sta je radila i sta okopavala, to ni ona sama nije znala.

A Saca uze zadovoljan tamburu i zapeva, onako radi svoga zadovoljstva, evo ovu pesmu:

*Seka-Juco, sto gledite?
Ala ste mi smesni!
Ako mene ne ljubite,
duse mi ste gresni!
Cisto znadem sta mislite
kad se nasmejete!
Kazali bi, al' ne smete,
da me milujete.*

"Ju! Ju!" ciknu Jula i baci motiku, pa se udari ocajno sakama u glavu, porazena tolikom drskoscju Sacinom. "Ju, kako je bezobrazan!" - i polete iz baste, koja joj se sva okretase. Silno polete da pobjegne, tako silno da se udari o jedno drvo, kao zec kad u strahu nagne da bezi, a nista, pa ni najvece predmete, ne vidi pred sobom. Od silne sramote i silna bola od cvoruge koja joj je iskocila, udari u plac kad se nadje u avliji.

* * *

Utom dodje i gospodin Pera u selo, i zbi se ono sto je citaocima vec iz ranijih Glava poznato.

Ni Jula ni Saca nisu nekoliko dana dolazili u bastu. Prva je Jula popustila i dosla. Od tog dana je opet pocela dolaziti svakog dana, pa pre podne je plevila, a posle podne zalivala bastu. Osluskuje, ali ne sme nikako da pogleda u komsijsku bastu. Malo joj cudno sto ne cuje odande pesme ni tambure. "Pa sta je to bas tako strasno uradio?" pitala se Jula u sebi. "Bas nista strasno! Lepo me pita: pomaze li mi kogodj? Pa to bas nije nista neuctivo!" Vec se kajala sto je tako gruba bila kad je on spocetka onako lepo zapitao, i zelela je da se samo jos jedared pokaze na plotu, pa da ga lepse doceka. "He, valjda je lud da dodje, kad ga tako docekujem. Tako mi i treba kad sam bila luda! Al` kanda ce zaboraviti!" tesila se Jula, ali Sace nikako nema, tako da se Juli ucini ovo nekoliko dana citav vek.

Jednoga jutra tih dana ustade Jula vrlo sumorna i rasejana. Tome je bio uzrok nocasnji san, upravo ne nocasnji, nego san u samu zoru. I otkud samo to da sniva!?! Njega da sniva! A snivala ga je vrlo lepo: i kao popino dete, vaspitano, naravno, u strahu bozjem, snivala je jedan san koji je, moze se reci, pomalo i pobožan bio.

Sniva ona, a ona se kao seta po basti, pa kao nema vise svedre izmedju njihove i tetka-Makrine baste. A u basti nista nije onako veselo kao pre, nego sve nekako sumorno, kao neka omarina, pa sve u nekom sutonu, i pticice spavaju i sarenji leptiri se polepili po drvcu kao mrtvi, pa sve cuti i kunja, samo se cuje neko tiho jecanje i plakanje, isprekidano gukanjem gavranovim, odande iz onog komsijskog jorgovana. Kad blize jorgovanu, a ono pod njim neki crn, veliki kao covek gavran, njihov Gaga! Kad malo posle, a ono nije gavran nego Saca pod jorgovanom place. A pored njega, na jednoj grani stoji njihov Gaga, stari gavran, onoliki koliki i jeste, pa i on tuzan jako, opustio krila, pa samo cuti, pa i on gleda zalosno na nju. A na Saci kao da nisu one njegove lepe iroske haljine, nego kao neka mantija i neka kamilavka; a u njega neka duga brada pa se bogu moli. A ona prolazi jednako pored onog jorgovana, a on je tuzno gleda, pa joj veli: "Julo, vidite li kako sam crn kao ovaj gavran!" - "Jeste", odgovara i gavran. "Dosad je brijao tudje brade, a odsad nece smeti ni svoju". A Saca kao opet nastavlja: "Julo, neka vam bog oprosti, vi ste me do ovoga doveli, al' ja cu se opet zato za vas bogu moliti!" veli joj on, a posle tiho zapeva, tako tiho i tuzno, kao grana zelena kad zapisti na vatri, tako zapeva on njenu milu pesmu:

*Tebi ljubav javit' ne smem,
jer tvoj biti ne mogu;
a da s drugim sretna budem,
molicu se ja bogu!*

A zatim se zaplakao i on i crni gavran, a zaplakala se i Jula. I mora da je dugo i glasno plakala kad se i sama mama probudila i oterala Gagu s vrata, a nju viknula i probudila, i pitala je sto place. A Jula joj kaze da je snivala strasno. "A ti uzmi, rano, malo vode pa popi, to pomaze; odma' ce te proci stra'", veli joj mama i kaze joj nek se prekrsti i nek prekrsti jastuk. I Jula je poslusala; popila je casu vode, prekrstila jastuk, ali mu odmah okrenu drugu stranu, da bi i Saca snivao nju kao ona njega.

Zato je ujutru sedela dugo na krevetu i gledala rasejano i zamisljeno u papucice svoje. Dosao joj Saca mnogo miliji. Nije ju vredjao kao dosad, nego joj tuzno cvileci govorio one slatke reci. Toga dana joj jednako u glavi; i toga i drugog i treceg dana jednako joj je posred srca, - ali ga u basti nema! Srela se s njim jednom u soru. On prosao pa joj se javlja, ali uctivo, hladno se javlja i prolazi. A Juli doslo cisto cudno sto se Saca tako cini nevest, a u snu joj tako mio i iskren i tuzan bio, a sad prilicno raspolozen. To je zabole jako. I ona postade sve sumornija, jednako joj zuje u glavi one reci i ona pesma iz sna, a pred ocima joj onaj tuzni pogled njegov! Jako joj zao sto je onaka bila. "Ah", mislila je u sebi, "samo jos jedared ako se nadje s njim, nece vise biti taka kao dosad".

Isla je svakog dana u bastu.

Jednoga dana radi ona tako u basti, kad cuje gde se nesto u komsijskoj basti provlaci, pa susti lisce. Sva pretrnu; srce joj jace zakuca, a obraze prodje mala rumen.

"On je zacelo!" misljase u sebi, i hitro doterivase kosu i odelo na sebi.

Zatim cuje neke korake, ali se jos nikako ne osvrce, nego se dala i kao zadubila u posao pa radi, a sva se pretvorila u uho, pa ceka kad ce je odande on nesto zapitati.

"Uh, bas je smokljan! Bas je pipav!" rece u sebi, a jednako iscekuje da cuje bas tamburu.

Ali svega toga ne bi. Zato stade sama pevuckati tiho kroz zube neku pesmu, a nesto joj se steglo u grlu, tako joj je zao i nepravdo. Postade vec i nestrpljiva, a i ponos devojacki bi dignut.

"Sta se samo skanjuje tu vazdan!?" rece u sebi, pa ne mogav vise da izdrzi, polako prileti plotu, pogleda strasljivo oko sebe, pa se primace i zaviri u komsijsku bastu. Vidi lepo ono bure nasred baste na suncu, a vidi i to kako se neko sagnuo iza bureta pa se mice, ali nikako da se ispravi.

"Vidis, molim te, kako se krije; e bas je obesenjak! 'Oce da me uplasi pa me vreba!" veli Julia, odobrovoljena, slatkim i mekim glasom.

"A jao, kosti moje!" cu se odande iza bureta.

"Ko je to sad?" rece polako Julia, pa se izdize na prste da bolje vidi.

"Ej, starosti, starosti!" cu se glas tetka-Makrin, koja je dosla u bastu da obidje bure i natoci sirceta.

Kakvo neprijatno iznenadjenje! Dakle, nije to bio on! I Julia oseti nesto tesko u grudima, kao kad covek proguta vruc mekan hleb.

- Dobar dan, tetka-Makro! - oslovi je Julia.

- Bog ti pomog'o, dete! - zasisti odande tetka Makra.

- A sta radite to, slatka tetka-Makro? Di ste za toliko?

- Eto, obilazim, ovako stara, sirce, sinko. Snivala sam nocaske tako kojesta, a utuvila sam dobro, 'rano, da kad godj tako sto snivam, uvek mi se posle toga mora strefiti kakva godj steta u kuci, to je k'o sveto; pa zato, evo dodjo' da vidim da nije pukla slavina, il' da nisu presli ovi Rakilini djavoli iz komsiluka pa odvrnuli slavinu. A retko, dete, i dolazim u bastu. Nesto sam ti slaba, jedva se vucem.

- Pa jeste, - veli Julia - niko i ne nadgleda to bure.

- Ta obidje ga pokatkad moj Aca.

- Da, vid'la sam ga kanda tu onomadne.

- Jeste, 'rano, nema ga vec sedam-osam dana. Gazda mu najpre is'o po nekim backim salasima i met'o kupice, a posle otis'o poslom u rit, u lov na pijavice, pa na njemu ostavio ducan, a sutra dolazi, 'rano.

"Fala bogu, kad je samo zbog toga!" rece Julia u sebi, a posle dodade glasno: - Pa pozdrav'te ga, slatka tetka-Makro, pozdrav'te.

- E, ozdravicu ja, 'rano, kad me pronesu velikim sokakom - veli tetka Makra odlazeci. - Kad me zakopadu.

Posle toga je Julia veselo proizvela rad u basti, i resila se, kad opet dodje na plot, da mu odgovori da je ona zasad tatina i mamina, a ono onomadne da je u ljutini kazala.

I, doista, sutradan, cim je cula tamburu, odmah je ponela kanticu za polivanje, i nasla se u poslu u basti. Ele, da ne budem dugacak i dosadan, toliko mogu reci da se opet razgovor otpoceo. Saca je pitao, a Julia je odgovarala, ali sad kako meko i kako nezno! I naposletku svrsilo se tim da je Saca bio posluzen dudom, onim krupnim spanskim dudom, kakvog nadaleko nije bilo, a nabrala ga je Julia sama svojom rukom; birala ga k'o golub zrno, i naslagala lepo na siroko vinovo lisce, pa mu dala kroz deru koja se toga dana prvi put pojavila na ogradi bastenskoj. A Saca je opet iz blagodarnosti izrezao na jednom drvetu u njihovoj basti jedno srce i dva pismena u njemu, pismo J i A.

- Ao, frajla-Julo, - rece joj Saca sav blazen - kad cu biti tako srecan da ja sam, svojom sopstvenom rukom, mogu brati u toj basci i ja sam ponuditi!

A zatim joj je pripovedao, drzeci je za ruku, kako je on od velike i bogate porodice, i kako nece dugo ostati u selu. Ici ce u Pestu ili Bec, da izuci hirurgiju. A njegova je porodica velika; sve sami notarosi i varmedjasi, a ima i dva arhimandrita u porodici. I sta ti sve nisu razgovarali! I kad jedno govori, ono drugo i ne dise i ne trepce od silne paznje i miloste.

Razisli su se zadovoljni. Saca je otisao blazen. Bio je poetski raspolozen. Celoga dana je prepisivao neku Pesmaricu, i

iz nje prepisivao sve pesme koje su godile raspoloženju njegovom.

Posle ovoga sastanka vrlo su se cesto sastajali i razgovarali. Koliko je samo puta precula Jula kad je mama zove: "Ti kad se stogodj nakanis, ne znas sta je dosta!" kara je gospodja Sida i preti joj da ce izdati bastu pod arendu ako se bude jednako u njoj bavila. Ali i jeste bila basta uredjena: sve okopano, oplevljeno, uvek zaliveno, kao kakva promenada! I niko ih ziv nije znao i zaticao, sem tetka-Makre, a i ona je, sirota, bila i slabih ociju i malo nagluva od starosti. "Boze, a da l' su se kojiput poljubili, onako stojeci i razgovarajuci se na ogradi?" zapitace mozda koja radoznala citateljka, koja bi, kad se vec zrtvuje da cuti i nakani da cita, htela odmah da sve u jednoj knjizi nadje. " A ko ce ih znati; i ko im je, sto kazu, svetlio!" odgovara pisac. Saca nije bio bas tako smokljan, a ograda nije bila tako cesta, po svojoj prilici da jesu. I kakav bi to opet roman bio bez poljubaca cak i u Desetoj svojoj glavi!

* * *

Eto tako se otpoceo i zapletao jedan roman u pop-Spirinoj kuci na mesec i vise dana pre i nekoliko dana posle gospodin-Perina dolaska. Dolazak gospodin-Pere nije izmenio bitno nista, - a mogao je vrlo lako. Da je gospodin Pera obratio dovoljno paznje; da je otvorio oci za cisto zlato a zatvorio usi sirenskim glasima, - bilo bi sve drucije. Stari nasi vele da je decje srce kao vosak, - mozes praviti od njega sta hoces; a ja velim da je i u mladih devojaka srce kao vosak. Tako je i s Julom. Jer Jula je gospodina Peru samo jedared bolje posmatrala, kad je, to jest, pila iz velike case vodu, pa ga onako, kako vec to smerne devojke cine, preko case posmatrala pijuci polako, i dopao joj se. I da je gospodin Pera samo imao vesto oko da razazna zlato od lazna varka, i da je bio malo obazriviji, - izezla bi slika Sacina iz Julina srca, kao da je nikad ni bilo nije! A ovako, Jula se oseti malo potisnuta od drugarice svoje. I ona odmah ponosno ustupi sasvim; i odmah nadje utehe porazu u samoci, u mislima na Sacu, i u mislima kojima se tako rado bave mlade, prvi put zaljubljene devojke, a to je: u mislima o svojoj smrti. Najradije je mislila o tome: kad bi umrla, ko bi je sve zalio, i kako bi je Saca tek zalio! I da li bi se od teske zalosti za njom iz pistolja ubio, ili bi u Tisu skocio? Pa kako bi ih jedno do drugoga ukopali i svi ozalili i cvecem im grobove zasadili, a njih spevale paorske devojke: kako su se voleli, i kako jedno bez drugog nije moglo da zivi na ovom svetu. A tek onaj san o Saci kako joj je zivo ostao u pameti! Tek posle toga sna Saca joj je dosao mnogo miliji, jer je tek u snu videla koliko bi joj tesko bilo kad bi ga izgubila. Ni ona ne bi mogla preziveti takav gubitak, sanjala je Jula budna; i ona bi se ubila, mislila je u sebi; ubila iz pistolja, ili bi u Tisu s brega. Posle toga sna nikako da joj iz glave izađe Saca! Zato ovaj i nije imao pravo kad je opet jednoga dana napao Julu sto joj je gospodin Pera doneo obećanu knjigu Preodnicu. Saca je bio ljubomoran i ljut; Jula mu se ispovedala sve kako je bilo. Ali joj on nije verovao; prebacivao joj je tako nemilosrdno da je sirota Jula sva uplakana izašla toga dana iz baste.

- No, sta ti je, sta slinis tu! Sta places? - pita je gospodja Sida.

- Pa kad vam nisam dobra! - odgovori Jula jecajuci. - Bolje da me nema, da se nisam ni rodila.

- No, no! Ne moras ti bas tako na kraj srca biti! 'Rano moja! Gle kakve su joj samo oci! - umiruje je gospodja Sida i ljubi je. - Idi odma' na bunar, pa se umi 'ladnom vodom.

Jula je poljubi u ruku i ode.

"Kako je sirota haglih i osetljiva! Pre toliko dana sam je karala, a ona, vidis ti to cudo, jos ni sad da se utesi!" - veli gospodja Sida, a oci joj pune suza. "Al' sasvim na moju familiju!"

[Na vrh]

Glava jedanaesta

U kojoj je ispričano sve sto je bila prirodna posledica Julinih cestih odlazenja i sastanaka u basti na ogradi, a sto je jos vise zaplelo stvar i dovelo do sukoba za koji se ca u Temisvaru culo. Ukratko, cela je Glava puna vrlo interesantnih stvari: izmedju ostalih, završuje se poduzim monologom i jednim carobnim lukrativnim snom Nice boktera.

Davno su stigle iz polja krave u selo, i svaka usla u svoju avliju sa vimenom punim mleka, davno su vec i pomuzene bile, i domacice se jedna drugoj hvalile neverovatnom kolicinom mleka, tako neverovatnom da nijedna nije vec ni verovala. Na selo se pocela spustati blaga letnja noc i, kako se to pesnici lepo izrazavaju, pocela je umotavati u svoju mracnu koprenu sve selo sa kucama i bastama, ambarima i avlijama, samo visoki djermovi kao da probise vrhovima svojim tu koprenu i dizahu se pravo tamo zvezdama. Davno su prosla i poslednja kola popinim sokakom, i prasina koja se bila digla visoko iznad kuca spustala se polako i slagala mirno dva pedlja debelo, a najesen ce od nje jedno slavno blato da bude. Ko je sta imao da svrsi i kupi u bolti kod grka, svrsio je i kupio; i grk je vec uneo sve sto mu je stajalo

ispred ducana: uneo i krupice soli i kenjecu, i lule i kamise, i bicalje i drenove budze, i ocila, i kremenja, i trud u sveznjicima, i bardak sirceta i grdno staklo kiselih paprika, i prekjuceranje zemicke i citavu cetvrt slanine koja je visila na zavidnoj visini i oko koje su povazdan obilazile, gledale, skljojale zubima i tuzno maukale komsijske macke sve dotle dok ne izgube glas i oci im ne izbele.

Niko ziv ne ide vise sokakom. Izumire polako i bahat ljudi, i topot konja, i tandrk kola i torokanje zena. Jedna po jedna klupa ispred kuca pod bagrenjem ostaje prazna. Ukucani sedeli ispred kuca posle vecere i razgovarali se o mnogim raznim stvarima. Razgovarali se: o koleri; o velikim ratovima i topovskim kuglama kolike su u staro doba velike bile, a kolike su sad; o mesecarima kako idu uz visoku dvokatnicu kao po patosu, pa tom prilikom spomenuli i o Glisi, koji je bio dvanaest godina u soldatima daleko tamo u Bukovini cak, kako je i on ili mesecar ili lopov, tako nesto, jer ide i onda po sokacima i kojekuda kad nikako i nema mesecine; razgovarali o gladnim godinama kad se sapurika mlela i jela i od sapurikina brasna cesnica i vasilica pravila; o skakavcima i pacovima, i o Talijanima majstorima sto imaju nekakvu svirajku pa umeju njome da ih izvabe iz sviju kuca i ambarova, pa ih izvedu za sobom, a pacovi trce kao na dacu za njima, a majstori jednako sviraju pa ih izvedu cak iza varosi do velike bare ili na Tisu, a pacovi sve jedan preko drugoga, pa kao ljudi skacu u baru ili u Tisu.

Pred drugom kucom opet pripovedali o Rusima. Jedan pripoveda kako su Rusi najvece carstvo, i kako sa svakim ratuju i svakoga tuku u ratu; a bog im pomaze, jer drze sve poste, pa poste i na sami drugi dan Bozica, ako se, to jest, strefi da padne u sredu ili petak. Dok je leto, oni hoce nesto i da otrpe, pa cute, ali tuve sve, i cekaju zimu, jer su, kazu, leti mlitavi, a kad zasvira severac i zaokupi mecava, a njima tek onda dodje prava njihova snaga, pa se onda njihov car samo prekrsti sa tri prsta kao i mi, pa baci kapu od sebe, pa zapita druge careve od druge vere (jer on je sprske vere): "Ko 'oce da se bijemo? Evo, tu sam nek mi izadje!" A oni cute kao misevi.

Pred trecim kucom, opet, sedela baba Savka, kocoperna baba, pa pripovedala svojoj komsinici, drugoj jednoj babi, kako joj se juce na noc prisnio njen pokojni Lala. "Dos'o pa stao pred mene", pripoveda Savka, "ali ni nalik na onoga zivog Lalu. A kere zalajale iz celog komsiluka pa laju, laju, a ja i' rasterujem zaracem i branim pokojnog mog. A on oslabio, boze, pa pocrnio u licu, a na glavi mu neki stari poderani sesir k'o da ga je sa strasila skin'o, a doroc mu sav iskrpljen, pa stao pa me gleda i zalostivo mase glavom. A ja ne mogu k'o odma' da ga poznam, a on se zaplak'o pa kaze: "He, ko je odande odakle ja dolazim, tog tesko poznadu. Eto", kaze, "i mene, pa moji me ne poznaju". - "Ta jesi li ti to, Lalo?" rek'o ja. "O, Lalo moj, a otkud ti?" A on mi kaze: "E, moja Savka, moja Savka! Ne pitaj me", veli, "odakle sam dos'o! Ja sam ti izdaleka, od tudje zemlje, iz tudja sveta, di petli ne poju, di zvona ne zvone, di se odzaci ne puse; ja sam ti, moja Savka, sa onoga sveta", kaze mi on, "di nema roda za mene". A ja ga pitam: "Pa sta bi ti 'teo, rode, sto ne sednes?" A on mi kaze: "Nije mi do sedenja, n i divanjenja, kratko je vreme, bojim se", kaze, " petlova, nego sam dos'o da tebe vidim i da te nadgledam i da ti kazem, Savka, dobro da utuvis ovo: trazi druga, trazi stubac kuci; a vec meni tamo kako je da je, nego se bar ti ne mucu i ne zlopaci na tim vasim svetu", kaze! "A ja cu se", kaze, " strpiti i pricekati tebe !"

A ja ga pitam: "Jesi li gladan, staratelj i jedan tutore moj; da ti spremim, rode, golubica u rasolu, to si ti uvek rado jevo?" A on mi odgovori: "Proslo je to za mene, snago moja, nego ti udari k'o sto sam ti kaz'o; slusaj ti samo meneka, ja sam ti", kaze, "uvek dobra zeleo!" A ja sve jednako k'o ne znam da je on umro, pa kazem: "A ko ce tebe, rode, negovati i po tabanima ceskati, ako se ja, ne daj boze, i po treci put udam, k'o sto mi ti, eto sadakana, sovjetujes!" A on mi kaze: "E, moja Savka, nije meni do zene! Tamo ja i ne znam", kaze, " je l' sam musko il' nisam! Udaj se ti samo, ta mozda mi", kaze, "neces vise ni trebati!" - " A posle ga kao ujedared nestalo, a mesto njega ost'o samo neki doroc, pa rasirio rukave pa kao ide meni, a ja se utom trgnem. I sad, nikako da mi izadje iz glave to sto mi je govorio. Pa sam ti, sadakana drugo, na muki velikoj. Jedno mi zameranje pristoji: ako poslusam njega, kasti, jedan testament njegov, - zamericu se svetu; a ako poslusam svet, zamericu se njemukana! A uvek sam ga za zivota slusala, rodjena moja, pa zar sad da ga ne poslusam!? Ej Lalo, Lalo! Kako je meneka brez tebe, brez svoga, kasti, druga! Badava je tu Arsa, i puna kuca! Sta je meni taj Arsa? Sogor! Sogor, sto kazu, tudja forinta! Ej, Lalo, Lalo!" Furt mi tvoje reci i tvoj testament zuji u glavi i u usima".

A pred cetvrtom kucom pripovedaju o nekoj svekrvi kako je vestica, pa se iskopistila na svoju snahu, zavadila je s muzem, pa dolazi svaku noc; dokle je tu, sve se cuju izdaleka sijacke gajde kako tanko sviraju, a ona je davi i vice joj jednako: "Ti si me", veli, "u ove neciste sile oterala i ja dusu moju izgubila!" pa se sve zatrcava od vrata krevetu, seda joj na grudipa se ceslja grebenom i davi je. I tako to svaku noc radi, i tako to traje dok petli ne zapevaju, a onda odjedared kao da u zemlju propadne.

Pred petom se kucom opet sakupili oko jednoga koji se onomadne vratio iz Beckereka - kamo je odvezao bio neke Civute, grosicare zitarske - i koji im je pripovedao mnogo novih i cudnovatih stvari. Pripovedao im je kako je u Beckereku slusao i cuo od jednoga gospodara koji je mnogo knjiga procitao, a i sad jos jednako povazdan cita sve novine, kako su se tu skoro, lane ili onomlane, neki ljudi, cak tamo preko mora u Americi, spremali da pucaju iz topa na mesec. Pa vec i izracunali lepo sve kredom: koliki treba da je top, koliko tane, a koliko baruta i do kog termina treba da stigne tamo tane i da tresne o mesec. Pa bas taman kad su vec hteli da pripale top, seti se jedan Banacanin, bas ce biti da je bio iz Idjosa, koji se tu strefio, da skine sesir i mane rukom i kaze: "Molim lepo", kaze, "gospodari! Sad vi 'ocete,

naprili kući, onako, k'o ljudi, da opalite na onaj mesec gore. To je sve lepo i krasno i fajn", veli Idjosanin, "ali je l' vam palo na um sta ce biti ondakana od nasi' usiju kad ovaj top rikne k'o sto magaraca; ta nece tu ostati citava uveta sve do Idjosa. Aj, jeste l' to promislili?! A posle, "neka", veli, "djavo nosi i nase usi, ni magarac se", kaze, "nije proslavio sa onolikim njegovim. Al' sta cemo brez mesecine ? Sta ga ce tu staloga probiveni' i konja posakaceni' biti, kad jos i pored mesecine pa jedva da sacuvam vranca od rdjavi' ljudi! Aj, to ja vas pitam?" A oni se, vele, uhvatili svaki za svoje usi, pa zinuli, pa se zamislili a posle ga pitali: "A odakle si ti, prijatelju?" A on kaze: "Ja sam iz Idjosa!" - "Iz Idjosa?" pitaju oni. - "Bas iz Idjosa!" - "A di je to?" - "Ta Idjos", kaze on, "zar Idjos ne znate?! Ta izmedju Sajana i Kikinde, al' ja nisam diskrecanin!" - "E, fala ti" kazu mu oni, "i za nase usi i za mesecinu. Necemo pucati; samo steta sto smo se toliko istrosili! A dobro si kaz'o: odkud ti samo pade na pamet to? A culi smo", kazu oni, "da su svi Idjosani na tvoju vormu pametni! A, bas ti fala!" - "I tako od oto doba", pripoveda onaj dalje, "kad si tamo, samo kazi da s' iz Idjosa, pa ne beri brige; jerbo su Banacani spasli svetu mesecinu, i mesec ostao na starom svom mestu. I tako odonda je svaki Idjosanin fraj na skeli i na cupriji i svud, i ne mora imati pasos kad kupuje barut za cvorke i zeceve, i ne mora da pusi trafiku, niti mu iko trazi pasos kad prodaje konje. To je idjosko pravo odondak." - Tako onaj pripoveda, a oni oko njega zinuli pa slusaju; poneki jos cetvrt sata ostao sa razjapljenim ustima od cuda, sve dok mu nisu kazali da zaklopi usta i da ide spavati. Tako se, eto, jedan nas Banacanin u dalekom svetu procuo, a Idjosanima obecano jedno zvono od onoga topa.

Tako se, eto, razgovaralo o svacemu ispred kuca po klupama. Razgovarali se najpre zivlje, pa sve lakse i lakse, pa kad se umorio i pripovedalo i slusaoci, i svima se vec pocele krpiti oci, nastade cezanje i nastade cesce pauze. Izumire razgovor duz celog sora, i zamenjuje se lavezom pasa i koncertom zaba iz svijuju jendeka ispred kuće.

Tek cujes ovde onde gde neko zeva i veli: "Ha-a-aj, ahj, 'ajde da se to malo pospava, bice i sutra dana za razgovor!" - "Laku noc!" vicu s jedne strane. - "Laku i blagu!" odgovaraju s druge. - "Zar tako rano? A steta ovako fajn noc!" - "Ta bilo je razgovora, pa isuvise. I tako sutra valja podraniti; do'ce nam napolicari", veli opet neko. - "A sta znate! Gotovo i mi cemo skoro. Treba i nama da podranimo", cuje se opet neki glas iz preka, "valja u rit da nasecemo trske, da pokrpimo krov, jerbo je vec sramota kakav je. Izgleda cupav i odrpan k'o bojtaroza kapa. Laku noc!"

Dok malo posle i to ne umukne zajedno sa nestankom onih silueta ispred kuće. Jos malo zivota ima po avlijama, odakle cujes kako se rakolje i cucore kokoske na drvetu ili kako skripi djeram; to vuku vodu da baba opere noge, i dok pere on grdi i izdaje naredbe za sutra. Zatim jos cujes kako se zatvaraju avlijska vrata i kako cupavi zeljov vuce lanac po avliji i lane ponekad, obicaja radi, dok i toga nestane naposletku.

Mrak je pritisnuo i omotao sve. Nema mesecine. A i sta ce je veceras kad se Saca sprema na nesto veliko i odvažno; a zato su taman dovoljne i one sitne zvezdice koje svetle i svalerski zmirkaju s neba amo dole na zaspalo selo i budnoga Sacu u njemu, koji se zurno uputio, pa najedared zastao. Cuo je neke korake iz daljine, pa se sklonio u hlad ispod nekog bagrenja.

To behu koraci seoskog boktera ca-Nice, koji je javljao selu koje je doba, i cuvao selo od lopova, pored sve kletve kojom su ga bedili da je i sam s njima ponekad bivao u ortakluku. Saca je cuo Nicu kako ide, kako se leno vuce kroz sokak, kako zeva, i posle krese ocilom u trud, pali lulu i psuje Civutina sto mu je dao sitnu trafiku; a posle grdi nekog gazdu sto drzi zla garova koji grize kapiju kad god on prodje i laje na vlast. I bokter je prosao popinim sorom, otisao u drugi, i iz ovoga u treci sokak, i tu je dunuo ravno dvanaest puta u svoj bokterski rog, a posle cetvrt sata jos jedanput, i ukravsi tako citav jedan sat, legao je kao svaki umoran

Covek kome je blagi tvorac odredio noc za odmor i spavanje, i zahrkao je, i nije primetio kad je Saca savio u popin sokak.

Saca je isao polako, sve ispod bagrenja, dok nije dosao blizu pop-Spirine kuće. Tad mu je jace zalupalo srce kao svkaom, ma kako smeo covek da je, sto zakuca pred drskim preduzecem. I on uze tamburu, i poce jos izdaleka polako udarati u nju onu vec dobro poznatu pesmu: "Ti vec spavas, zlato moje", tako tiho da je glase njene moglo cuti samo Julino zaljubljeno uho.

Saca se pre tri dana sporeckao s Julom na deri u basti, kao sto je citaocima vec poznato iz zavrsetka prosle Glave, i opet nije dolazio tri dana, i zarekao se da nece nikad vise doci, ni boga joj nazvati, nego ce otici u svet. Pa kao sto je rekao, tako je i porekao. Nije mogao da produzi bar jos tri dana, iako je rad bio, nego se krenuo da se javi Juli. Cuo je od tetke da je pitala za njega, i milo mu bilo sto je namucio malo svojom ljubomornoscu.

Posle male kavge najlepse je da dodje jedna serenada, a tako zahteva i logika dogadjaja. A Julia ce ga cuti jedina u kuci, jer tata joj spava cak u avliji ispod komarnika, a ona s mamom u sobi do sokaka, gde obicno sve udavace najradije spavaju. Ni mama u sobi nije mogla cuti tamburu. Ali Julia je cula, i odmah je skocila iz kreveta k prozoru, pa kroz razredjene salukatre videla neku priliku, i odmah u njoj poznala Sacu; cula sitnu tamburu i razumela reci dobro poznate joj pesme, iako je Saca, kao obazriv i moroljubiv berberski asistent, i nije smeo zapevati. On je samo tiho udarao u tamburu, tiho kao zujanje pcela u prolece, a ona je, u sebi naravno, pratila recima: "Ti vec spavas zlato moje, (govori Julia u sebi pesmu), tebe grli slatki san, spavaj, spavaj, laku noc, o, Julio, bog ti u pomoc!"

Jest, to kaze dragan kroz jasne zice i kroz suvo drvo tamburovo.

Eh ! Sta bi kazala sada Julia da sme od mame, da se, to jest, ne boji da je probudi?! Zar bi manje poezije bilo u recima Julinim nego u ovim gotovim stihovima, sad posle ponoci, kad sve selo, pa i sam Nica bokter spava, kad je noc tako lepa,

zvezde tako lepo zmirkaju s tamnoplavog neba, i krv kljuca i kipi u ova dva budna zaljubljena stvora?! Zar bi njen odgovor na pesmu bio slabija pesma, samo da je smela dati od sebe glasa? Srce joj je udaralo u grudima, kao pijan domacin kad gruva na avlijska vrata, udaralo da iskoci. Valjda je zato i pritisla levom rukom grudi, a desnom digla polako zavesu i stala slusati pesmu, i kroz salukatre rekla mu: "Laku noc, laku noc!"

- Juco! - cu se glas gospodja-Sidin. - O Juco!

- Jao, ta mama je budna! - prosaputa Jula.

- Juco! ... Jesi li ti to?

- Ja sam, mammo! - odgovori plasljivo Jula.

- Sta radis tamo u to doba? - pita je gospodja Sida, koju je komarac pecnuo i kasalj probudio.

- Pa... eto... vrucina mi...

- Sta je to tamo napolju?

- Ta onaj njihov macak dos'o tu pod nas pendzer, pa sve larma! Tako je bezobrazan...

- Kakvi su oni, - veli gospodja Sida zevajuci - taki im je i macak.

- Nastade mala pauza.

- Juco, jesi l' jos na pendzeru?

- Jesam, mammo!

- Otvori malo salukatre! U sobi je k'o u rernu, vrucina mi je. Pa zapali malo omana, eno na'ces tamo na ormanu, pored strikeraja, pa zapali. Ovi prokleti komarci ujedaju k'o kere, mora da su oni pravi ritski. Jedan me otoic uj'o bas ispod oka, tako da me je iz najtvrdjeg sna probudio, obesenjaka jedan!

Utom zaurla pop-Cirin pas, ne trpeci, kao i svi u njegovom rodu, muziku.

- Za gazdom! prosapta gospodja Spirinica.

Jula rado i veselo poslusa mamu, i otvori sirom prozor, a Saca se privuce polako, a Jula mu pruzi svoje bele pune rucice, koje je ovaj - nemojte misliti da pisac preteruje, iako se sve ovo dogadja u jednom selu - galantno i obilno obasipao poljupcima.

- Laku noc... dosta je, ukebase nas! - sapuce Jula, i otima ruke za koje se Saca kao davljenik uhvatio, i ne pusta ih, nego joj sapatom odgovara, pa se tako tiho razgovaraju.

- A sta ti tu stojis? - reci ce gospodja Sida, koja se docnije opet probudila kad je Jula kinula.

- Pa vi ste mi kazali da otvorim malo pendzer!

- O, casni te, dete! Pa sto ga nisi odma' zatvorila?

- Pa cekala sam da mi vi opet kazete.

- Pa zar ti onondak furt tu stojis?! O, dete, dete! 'Ajd zatvori, dosta je, nakupice se komarci opet.

- 'Ocu, mammo.

- Da nisi ozebla, 'rano? 'Oces da ti dam moju slofkapu?

- Fala, mammo! Toplo mi je zdravo - rece Jula, pa zatvori prozor i leze u krevet, ali ne sklopi oka i ne zaspaa cele te noci.

A i sta ce joj spavanje i san kad ovako budna lepse sanja.

A i Saca se brzo nadje kod kuce. Leteo je sav blazen na krilima srečne i utesne ljubavi, tako lako da cisto nije osecao da tabanima dodiruje zemlju. Usput nije srecom nikoga sreo do ca-Nicu boktera. Brzo natuce sesir na oci, pa ubrza pored njega, ali ga ostro oko ca-Nicino ipak poznade.

- Broj'tro, brico! - viknu mu malo lolinski ca-Nica, pa se iskaslja onako u srpskom smislu.

- Laku noc, ca-Nico! - odgovara mu brzo i tiho Saca, pa gura tamburu pod kaputic, i sve brze perja.

- A di smo to bili nocaske, sinovce, aj? Ko se to nocom u gluvo doba brije, aj?

- Niko! - odgovara Saca izdaleka vec.

- He-he! - smeje se Nica. - "Sve po 'ladu, da ga ne poznadu!" Aaa! Sinovce, ne valja ti pos'o!

- 'Ajde ne larmaj tu, nego duvaj sat,e kad si za to placen! - cu se jos izdaleka Sacin glas.

- Ajd-ajd - produzi Nica vise za sebe. - Nosi te djavo, a i trazis djavola! Samo nemoj posle drekati kad te tako digodj u brijanju ukebaju, pa ti vilama natrukaju na ledji slovo sca! He-he! - produzuje Nica, namestajuci se na jednoj klupi pred kucom - nemoj samo posle drekati, to ja velim, kad te stanu levcom ili tako cimgodj polivati. Trazite djavola nocom, - nastavlja Nica, posto se dobro namestio na klupi - a posle vam ca-Nica kriv, kad stanu vile da igraju po ledji; kriv vam ca-Nica sto ne cuva varos k'o da ja imam solginu placu! Cudna mi placa, al' su se prekinuli! Ne stize ni za traviku! Jos da nema onako pomalo kad neko zapadne u skripac, pa "pomogaj, ca-Nico", mor'o bi' bagov da pusim k'o poslednji pavor! Da sam se kojom srecom porodio za pudara ili bojtara, uha! Di bi moj kraj biosadakana! Nego 'ocu ja drzavu da sluzim; 'oce Nica da je i on neki majkin beamter, kad mu ni njegov cukundeda, a ni iko u vamiliji nije taj 'lebac jevo, ni to bio!

Al' kako sam radio, tako sam i pros'o; tako mi i treba! Jedva za duvan i slaninu!

A zatim stade zevati.

- Ha-a-aj, haj-haj! - zeva i veli: - Daj da se to zadimani jedna! - rece pa napuni i zapali lulu, i stade puckati i pljuckati onako po banatski, pa se da u duboke misli. Dugo je puckao i mislio, a posle opet otpocne monolog svoj. "Di li je to, da

mi je samo znati, bilo nocaske ovo berberce?! To ja furt studiram, pa evo nikako ne mogu da iskumstiram! Di je to samo, lola jedna, do ovo doba mog'o biti?!... Ako ne bidne kod Acimovi'?! Acim je juce ujutru, pre sveta, odvez'o neke Dzide u Temisvar,; tek ako priksutra dodje natrag. A njegova Krista, djavo od zene! A lepo sam ja njega ucio i divanio mu:

"Acime, more, Acime, slusaj ti mene! Nisam stariji, al' sam pametniji od tebe! Sve sam ja to, vi's, proter'o i prozivio, i vise, stono kazu, sveta vidio od tebe. Acime, Acime! Ne uzimaj mladu zenu, ne uzimaj sebi bedu na vrat, Acime, magarce Acime, nije to za tebekana, ta kadasnji si ti covек! Bice na vormu sto peva Giga Bacvanin svirac: "Sedam dera, cetрнаest svalera!" - "Aja, nece on da slusa mene, 'oce on da je pametniji od mene. E, moj Acime, moj Acime! Bolje da sedis kod kuce, pa da cuvas kucu, kad ti je bog dao dosta od cega ces da zivis, nego sto kocijasis kojekud po belim svetu".

Tako zavrshi Nica svoj monolog, pa opet produzi da misli; nabije ponovo lulu, ukrese i zapali je. I opet pusi, pljucka i misli, a od silnih misli zaboleda ga vec glava.

"Il' ako nije bio bas kod samog gospodin... he-he, a on i nije tu, nego na putu", veli Nica, pa vrti glavom. "A sta ja tu lupam glavu", veli Nica. "A kakva je fajn ova noc, nije ni cudo! Ta cudo bi bilo da nisam nikog sreo. Ej, da nisam samo na duznosti, doslo mi je da se i ja ovako mator kesa prodjavolim malo... He, he! A sta bi mi k'o falilo!? Ne da se bas ni Nica svakoj susi! Nego ubila me ova moja sirotinja, pa mi nije ni do cega! A da vi's da natucem svilen sesir preko desnog oka, pa cizme na bore na noge, pa stivu lulu pustim na dugacak kamis nuz trbu', da vi's ondak djavolstva! Nego ovako u ovom masnom sesiru i dorocu, pa i ne mili mi se ni da pogledam kudgodj. Eto, pa i ovako, kakav sam da sam, pa opet se strefi pa ponekoj zamaknem za oko. Eno bas u Taticevom soru, ona Arsina punica, k'o rek'o bi da me je begenisala; jerbo kad god prodjem pored nje, a ona se uvek ondak seti pa namesca maramu i zulove, pa namesca usta i pogleda me, a kad vec prodjem, ona se uvek ondak iskaslje malo, pa me pita: "Kako ti je, Nico, brez zene?" A ja joj kazem: "Bas k'o i tebikana brez covеka". A ona se opet nakaslje, a ja k'o velim: kad bas 'oces, i bice ti! Fajn zena, sto jest, zustra baba! A steta sto nije u mojoj parokiji! Pa cerez toga bas i mislim da se promenim sas onim mojim pajtasom i kolegom, onim Micom, jerbo to je njegova parokija, njegov kvart, pa da vi's ondak veselja! A sto sam ja tunakara stao da lupam glavu cerez Sace brice! E, cudo mi niko! Ta kad sad nece, a da kad ce, djavola! A zar sam ja opet bio bolji kad sam bio njegovih godina?! Tane mu gosino! Ta da nisam i ja priko jеgo brez fenjera ter'o kera, zar bi' danas stao da bidnem bokter, pa da k'o niki sarov rezim i lajem cerez tudjeg imanja, a za tudju 'asnu? Di bi moj gazdasag bio! Al' poslo!" odmahnu Nica rukom. "A da je ostalo ono staro, ta ne bi' mu bio bokter ni u samim Becu oko careve palate, a kamol' u ovom kavonim selu! Ali, sta je tu je; fala bogu kad nije i gore!" "Ha-aaa!" zeva i nastavlja. "Cisto me vec zaboleda glava od ovi' silni' misli. Daj da se to malo priligne i prodrema, evo vec i petli!" rece Nica, pa uze rog i dune triput - iako je tek dva sata po ponoci bilo - a lulu zadenu za kais od desnog opanka, pa leze na klupu i nasloni se na desnu ruku, sklopi svoje vazda budne oci, i zaspа po drugi put.

* * *

Nije trajalo dugo, a ca-Nica se stade u snu smesiti. Blazeni osmejак mu lebdijase na usnama ispod brkova koji su bili onako po banatski potkresani, pa isgledali nad usnama kao ivica ili streja dobro zbijenog i upravljelog krova od trske.

Bese to osmejак pravednika koji spava i sniva kako polucuje nagradu. I san stade plesti svoje tanko tkivo oko Nice boktera koji hrkase, i brzo ogradi oko njega divnu kucu od tvrda materijala, a bez intabulacije i krajcare duga, ogradi ga kucom velikom, prostranom, i punom svega i svacega. I Nica snivase divan jutarnji san.

Sniva, a on kao vec ozenjen bas onom istom Arsinom punicom, onom Savkom, pa su sad kao muz i zena. Usao Nica u gazdasag, pa ga svi u kuci postuju i rade, a njemu ne dadu nista da radi, a njemu vele: "Neka, ca-Nico, ne trudi se, mi cemo sve to vec i sami, i brez vas!" A on se bas i ne otima mnogo, nego se samo ujutru premesti iz kreveta na krevetac, odmah tu do kreveta, pa lezi tu ceo celcati dan bosonog potrbuske na krevetu, a ovaj malo potvrd. Oseca lepo ca-Nica kako lezi na tvrdoj dasci, pa mu samo pomalo cudno kako to tako gazdacka kuca, a tako tvrd krevetac. Ali se ipak dobro oseca. Lezi tako potrbuske, pa pusi i pljucka,

preko svog kratkog kamisa, - jer ca-Nica, iako je usao u gazdasag i mogao sad zapaliti kao solgabirov stivu lulu, ipak se nije ponevidio, nego je i posle pusio na svoj kratak kamis od krajcare. Pusi tako, i samo izvoleva. A Savka, sadasnja njegova baba, kao mesi u nacvama hleb, pa mu okrenula ledja. Malo-malo pa se tek okrene na nj, pa ga lepo pogleda, a jednako mesi živo i zustrо, a sve se na njoj trese, a Nica je zadovoljno gleda kako je vredna. A ona se kao okrenula, pa ga onako lepo gleda i pita: "Oces li, snago, da ti Savka napravi lepinje?" A on joj veli: "Ta bas nisam s raskida, samo je onako podebelo namazi s mascom; metni na nju dvaput onoliko masti koliko meces u zizak. Pa malo slanine kad bi mi ispekla na vatri, ne bi mi skodilo zbog kaslja prokletog. A i malo kozurice, znas da svi u mojoj familiji rado jedemo kozurice s vatre". "Pa kol'ko da ispecem kozurice, perzekutore moj?" pita ga kao Savka. "Pa, onako... kol'ko za jedan dobar opanak", veli joj Nica. "Ne skodi ako bidne i vise. Ako stogodj i pretekne; nije zgoreg da uvek ima u kuci przene kozurice. A trebate i cerez miseva; nakotila se pogan, nos da odgrize; ja cu nataknuti na misolovku, a znas da je mis

popasan na pecenu kozuricu k'o Vla' na ribu", veli joj Nica, pa se okrene malo na ledja da se malo odmori, a ona ga pogleda svaki cas, pa mu odgovara: "Bice sve k'o sto si rek'o i izvolev'o, solgabirove moj! 'Ocu, snago moja, a da kome cu ako tebi necu debelo mazati, ta da sto smo se uzeli! Gazdacka je ovo kuca, rode, ti samo izvolevaj! Ta stek'o je moj pokojni Lala, radio od jutra do mraka, i stek'o dosta, da ti sada ne moras raditi, nego ti samo, Nico, izvolevaj! Ta bice te bikana, makar ni Arsi ne doteklo, jerbo si mi ti blizi rod". A Nici milo, boze, kad je gleda kako mesi, kako se brine za njega, i kako se nadnela nad nacve pa mesi hleb, pa se sve na njoj trese. Milo mu, pa je gleda jednako, i jednako se smesi.

Ah, jutarnji snovi, vraski, nestasni snovi! Kakve divne i zanosljive, sarene i mile slike izatkivate vi zorom, i varate njima coveka, slabo to stvorenje! - Gledajte samosrecnoga i zadovoljnoga Nicu kako je zavarani i ocarani njima; kako mu se smesi brk ocekujuci vrucu, posoljenu i mascu debelo premazanu lepinju, i pecenu slaninu i kozuricu s vatre - sto svi u njegovoj familiji rado jedu - i gledeci s ledja jedru i okruglu svoju Savku kako zivo mesi i kako se sva trese!

I sve ce te krasne slike domalo, za trenutak jedan, nestati i isceznuti! Nestace ih kao dima i pepela od trafike kad ga ca-Nica duhne sa lule; proderace se naskoro lepa i sarena slika ta, kao tanka paucina sto se proderace kad bumbar proleti kroz nju, - cim samo prvi paor jutros prodje kraj spavaciva Nice, i vikne mu: "Broj'tro, ca-Nico!"

[Na vrh]

Glava dvanaesta

U kojoj ce, sto kazu, prsnuti tikva, i dogoditi se ono cemu se niko nije nadao, i sto bi se zamerilo i samim prostim parohijanima kad urade.

Ovo nekoliko dana dok su obe popadije mehovima mrzosti i pakosti jednako potpirivale i sve vise rapaljivale oganj kavge i svadje, nijedan od oba popa nije bio u selu kod kuce, nego obojica negde na putu. Da nisu tih dana odsustvovali, bog zna da li bi bilo svega toga, pa naravno i same ove pripovetke. Ne bi se, mozda, stvari od toga stepena tako nesrecno razvile. Ali, ovako... Ali uzalud sve deklamacije; otpucilo se nizbrdo, i ko ce sad pred to stati i zaustaviti.

I jedna i druga popadija jedva je cekala da joj se popa vrati, da se sita najada i potuzi na, tako reci, dojuceranju svoju najbolju drugu i prijateljicu. Najpre se vratio pop Spira, a dan docnije i pop Cira. Gospodja Sida je vec dobro spremila pop-Spiru i napunila mu usi, ostalo je samo jos da i gospodja Persa ne izostane iza svoje komsinice.

- Erza, o Erza! - viknu gospodja Persa kad cu da stadose kola pred kapiju - ostavi to pile, ja cu ga ocupati, pa strci i otvori kapiju, eto nam milostivog gospodina s puta.

Zatutnjila Erza, onako bosonoga, i otvori kapiju kroz koju ulaze kola, a u njima pop Cira sav prasan, u nekom starom sesiru koji je jos djakom kupio.

- Dobro dosli!

- Bolje vas nas'o - rece pop Cira skidajuci se s kola. Ja sam se malo poduze zadrz'o na putu. He, al' sta mu znas; te 'ajd ovo, 'ajd ono... ele, k'o sto vidis, ost'o sam citava tri dana preko termina. To je ono sto kazu: "U grad kad 'oces, a iz grada kad te puste!" Pazi, Erza, polako; porculan je, polupace se! Celog sam puta im'o s njim glavobolju.

- No, dobro samo kad si i sad dos'o. Mi se vec zabrinuli di si to. A vec Melaniju sirotu ne mogu da umirim. "Juh", kaze, "da nije samo papi unangenem stogodj pasiralo". A ja kazem:

"Nije, nije, 'rano, dobar je bog!"

- Nije, fala bogu. Meni nije, a valjda ni vama nije.

- The, kako se uzme. Zdravi smo, a vec cuces dok se odmoris, sve krasne stvari, sve lepse iza lepseg.

- No, pa kako, kako? Vi mi se i ne falite kako ste proveli ovo nekoliko dana bez mene? Kako u selu? Kako u kuci? Ded', boga ti, peskir, Perso - rece umivajuci se. - Kako ste zivili i provodili se?

- Kako!? Naopako! K'o kera u bunaru, sto rek'o paor. Dobro te si dos'o, a da je jos malo potrajalo, mor'o bi nas traziti po svetu. Doslo mi je bilo, u jedan ma', da ostavim ovu pustoljinu.

- Eto ti sad! - veli pop Cira. - Ta nije valjda?

- Ta ti vec dabome da mi nisi nikad verovao! A otkad ti govorim ja.

- Sta mi govoris? Pa sta je to, daklem, bilo? Da se nije kakva nesreca dogodila?

- A, bas naprotiv, sve je veselo islo. Steta sto nisi bio tu, mozda bi i tebi davali nahtmuziku - veli zajedljivo gospodja Persa.

- Ne razumem te bas nista - veli pop Cira.

- Pa to i nije lako razumeti.

- 'Ajde, nemoj mi tu... i tako ne znam ni di mi je glava od puta i silna truckanja.

- Bili smo k'o u aristu - nastavlja gospodja Persa. - Melanija samo sedi i place. Sto se ovo dana siroto dete naplakalo,

nece se celoga veka toliko naplakati.

- No, pa sta je dakle?

- Kod svoje rodjene kuce, pa da ne smes ni nos da promolis kroz kapiju. Eto tako smo vreme, Ciro, doziveli i docekali. K'o da smo poslednji u selu!

- Ta 'oces li vec jedanput kazati sta je to bilo?

- Ta... ona tamo, ona pop-Spirina, grom ih spalio! Nemoj me ni pitati. Ne volem ni da se setim toga, a kamol' da ti jos pripovedam.

- No, pa sta je bilo to opet sad?

- Pa od onog jauzna, Sida drvlje i kamenje na nas ovamo. Da propadnem u zemlju pred onim mladim covekom! Od njega me najvise sramota!

- Oho! Pa to ti meni nesto krupno kazujes!

- Takve sekiracije sto smo ovo dana od nji` imali, ne bi' ni u snu snivala, nit' bi verovala da mi je pre toga kogodj rek'o da ce do toga doci.

- Pa sta kaze onaj paor? - zapita vec malo ljutito pop Cira.

- Pa to i jeste sto me jedi! Potpustio onu bestiju, a on se izvuk'o: otis'o negde na put, a nju ostavio da gazduje.

- Al` ti mi ne rece sta je to sve radila?

- Otkad si se ti krenuo na taj prokleti put, - otpece gospodja Persa posto se namesti u staru fotelju - nisam ti ja, Ciro, ni ja ni Melanija, imali ni mirna dana ni mirna sna. Kazem ti, ni danjom ni nocom nismo bili mirni od nji'ovih bezobrazluka. Taman jedno prestane, kad al' eto ti drugo se pocne, pa tako furt. Danjom metnuli neko reseto pred kucu, pa se setili tu da resetaju zito; pa neka

pleva, neka prasina k'o da je i onako malo na sokaku; a nocom neki gajdasi, tamburasi, trumbetasi, Ciro, neki kurmaheri i neke nahtmuzike, k'o da smo na Tisa-partu, tako mi je izgledalo.

- Oho! No, to je, k'o sto vidim, sve lepse i lepse.

- Da sta ti mislis!? Celog bogovetnog dana lupa ono proketo reseto i tera plevu sve na nasu stranu; ne mozes k'o covek izaci na sokak od prasine. A nocom se opet vuca citava kompanija; tu su ti sa nekim trumbetama, nekim verglovima, pa ceo sor ne moze oka da sklopi.

- Pa sta su ti se zavezala usta, kad ih imas, fala bogu, pa da im kazes da valjda jos neko sedi u ovom sokaku?

- A da sta sam nego to uradila! Pa mislis da mi je stogodj pomoglo? Siljala sam Erzu da joj kaze kako to nije lepo da iznesu reseto za zito na sokak, kod onolike nji'ove avlije, kako nam svima smeta i pravi larmu po sokaku. Ta nije da je djipala i praskala, ta nije da je vikala, vec mislis sad ce je slog. Sve skace k'o gumalastika od zemlje, kol'ko je pakosna, bestija i aspida jedna vasilijska, pa porucuje po Erzi i kaze: "Pozdravi ti", kaze, "tvoju milostivu tejsasonku, nek ona ne tura", kaze, "svoj nos u moj virsoft; kome je dao bog, taj i reseta zito. Tako ti kazi", kaze, "da sam je pozdravila!" Umal' sirotu nasu Erzu ni krivu ni duznu nije istukla.

- No, to mi se dopada! - veli ljutito pop Cira, a popadija doliva ulja na plamen gneva pop-Cirina pa nastavlja:

- "Bolje", porucuje mi ona po Erzi, "neka pazi ona", to jest ja da pazim, "neka pricuva ona onu njenu princezu", a to je, znas, nisanila na nasu Melaniju, "nek pricuva onu njenu Genofefu", kaze, "dok joj nisu spevali paori u soru!"

- Oho! - rece pop Cira i dize obrve cak pod celepus. - Oho!

- E, sad gledaj ti samo, molim te, te uncutarije i toga bezobrazluka od jedne aspide, sto se ona usudila da kaze. I ona se nasla da mi cuva kucu; ona, i to moju kucu da cuva. Al` i ja sam joj k'o sto treba i odgovorila - veli zadovoljno i blazeno gospodja Persa. - Pozdravila sam je i rekla sam joj nek cuva ona, bolje ce biti, onu njenu dundu da ne uskoci za kakvim u dorocu sa roglja.

- A-a-a! Pa to je, boga mi, bas zagustilo? A to se ne sme vise tako ostaviti ni trpiti.

- A, pa videces samo sutra! I sutra ce sigurno biti larme po sokaku. Eto i gospodin Pera se od oto doba formalno odbio od nas, pa ga nema, redje nas posecuje. Izadje jadan mladac s Melanijom pred kucu, pa ne moze reci da cuje kad se razgovara od onog prokletog reseta! Jedan jed samo. Videces vec.

- A, to cemo tek videti! Nek probaju samo! - veli ljutito pop Cira.

- Ta, sad i ja mislim da je vec krajnje vreme da i ti k'o otac... a ne bila ja na tvom mestu, to samo ja velim, a ja bi' vec...

- No, dosta, dosta! Znacuj ja vec i sam sta mi treba raditi! - rece ljutito pop Cira. - Ocitacu ja njemu vec.

- Da mu ocitas, jest, - hrabri ga gospodja Persa - te jos kako da mu ocitas. Ej, da ti ja moj jezik pozajmim!

- Te jos kako cu da mu ocitam! Zar je to lepo da se mi kao komsije i parosi tako mrzimo?! Zar sam mu ja kriv, ili moje dete?

- Ili ja? - veli gospodja Persa. - On ga je prvi docepao i odveo bio svojoj kuci.

- Pa bio ga cuvati.

- A devojacka su vrata svakom, sto kazu, otvorena.

- Valjda je on dete, nije valjda jos majorent, pa ne zna sta mu treba.

- Nego mu sad treba tutor da mu tutorise.

- A, ta kazacu ja njemu sve to! Vidis ti, molim te, da covek nije ni u svojoj rodjenoj kuci miran! - veli pop Cira, pa stade hodati ljutito po sobi.
- Ako stogodj stane da prebacuje, a ti mu reci da svaki prema sebi trazi priliku; kazi mu da mladice ima oci i svoju nauku, pa vidi i razlikuje sta je pomorandza, a sta cvekla.
 - Ne brini se ti! Zapusicu mu usta, da ce pamtiti dok je ziv kad se sa mnom disput'o.
- A mozes mu i to reci da dockan setio. Mladice je vec razgovarao sa mnom, a i Melanija mi se ispovedila. To je vec svrseno. Sve mu je zabadava sad.
- Nemaj ti brige. Ti pazi kujnu, a meni ovo ostavi. Kol'ko sutra naci cu se s njim. Imamo i inace poslove neke da svrsimo.

* * *

Sutradan su se nasli i razgovarali poduze pop Cira i pop Spira. Pozdravili su se, razume se, hladno. Dosad su se uvek pitali za zdravlje i onda kad se obojica nisu makli ni iz sokaka, a sad se vratili obojica s puta, - pa jedan drugom ama ni jednom recicom da ne zapita! Kad su poceli zvanican posao, jedan drugome nisu u oci gledali, nego i jedan i drugi kad nesto ima da kaze, a on govori i gleda u onaj pismeni akt, ili okrece plajvaz, ili namesta pero u zdrzaljici, ili tako ma stogod, tek da se nadje u poslu. Svrse i taj posao, a izgledalo je da se pop Cira vec predomislio, i da nece ni odpocinjati kakav privatni razgovor, nego da ce se u miru rastati. Pop Spira je vec uzeo svoj stap i sesir, i gladio ga rukom niz dlaku, dakle vec bio spreman da podje, kad ce ga pop Cira jetkim i drhcucim glasom osloviti i zaustaviti.

- Ama... oce Spiro, 'tedo' se nesto s vama malo razgovarati, ako se, to jest, s vama, uopste i moze razgovarati.
- E, da!? A otkud to sad, gospodar-komsija?! A zasto kao da ne mozete razgovarati?! K'o i dosad, dragi komsija i kolega.
- Ta... ne znam, znate, - rece pop Cira i podize obrve, a dobi dve ozbiljne brazde oko nozdrva - jesam li se, to jest, dobro atresir'o i 'oce l' vrediti sto vama govoriti?
- Pa kako ste vi to vama nekako cudno izgovorili!? I posle, 'ocete l' o crkveno-opstestvenim stvar'ma da razgovarate? Ako mislite o njima, stojim vam na sluzbi; o njima se valjda tek necete sa mojom Sidom razgovarati?!
 - Dobro te niste rekli s vasom Zuzom!
 - A sta bi vam falilo, samo ako ona...
 - Oho! - veli pop Cira.
 - Oho! Dakako! - veli pop Spira i ostavi stap.
- O familijarnim stvarima zelio bi' da se razgovorim s vama, gospodar-komsija, o familijarnim... ako, ako, to jest nemate sto protiv toga.
 - Molim vas, izvol'te samo! - veli pop Spira. - Sta tu vazdan pravite nekakva predislovlja!
- Ta, znate, cesnjejsi gospodin' Spiridone, mislim, je l' vredno i da pocinjem s vama; jerbo ne znam ko je stariji u toj vasoj kuci, vi ili ona, ona vasa, vasa supruga?
 - No, pa ja sam, ja precesnjejsi gospodin' Kirilo! A sta bi k'o hteli? Dede, nemojte obilaziti kao macak oko vrele kobasice!
- No, pa ako ste vi stariji u kuci, k'o sto kazete, a ono molio bi' vas kad bi bili tako snishoditelni prema meni pa naredili onima tamo, onima vasima, da ostave moju kucu na miru. Znate, nisam rad ni da se svadjam, s vama, a ni da varmedja ima posla. Eto, to sam zelio da vam kazem. 'Ocu, - podigao pop Cira glas kao da diktando govori - 'ocu da sam odsad miran pred svojom kucom, oce Spiridone.
 - Po meni bas, - upade mu u rec pop Spira - oce Kirilo, mozete slobodno, ako ocete i cloviti pred kucom!
- ... a za reseto je avlija, a ne sokak - nastavlja pop Cira. - A ne izneti ga nasred sokaka, kao da je sokak vas spahiluk, da covek ne moze da izidje pred svoju rodjenu kucu od lupe, prasine i pleve.
 - Ja vodim virtsaft kako ja znam!
- Jeste! Vi vodite virtsaft kako vi znate, vasa suproga kako ona zna, a vasa slatka cercica opet kako ona zna! Neko danjom, neko nocom; tek doslo vreme da se posten komsiluk raseli od toga vasesg virtsafta.
 - Oho, oho! Ama vi, gospodin-Ciro, bas onako...
 - Jeste; mi onako, a vasa kuca svakojako.
- Oho! - uzviknu zacudjeno i uvredjeno pop Spira, pa ostavi sesir. - Samo kad je vasa kuca primer selu.
 - Bogme i jeste.
 - Doduse, imate se cim i ponositi, k'o macka s ogorelom sapom!
 - No tek na vasu se kucu necu ugledati.
- No, to vam i nece biti mozno, jer sam juce zabranio mojoj Juci i da prima vizite vasih, a jos manje da sme odlaziti k vama. Dakle, gospodjica Melanija ce nas postedeti.

- Nece vam ni doci, ne bojte se, bas da je i zovete.
- Ta da! Ima ona dosta unterhaltunga i kod svoje kuce. Fala bogu, onaj vam i ne izbiva iz kuce. A zbilja, gospodar-komsija, a otkad ste vi to postali hauzmajstor pa izdajete kvartire? - zapita pop Spira.
- Jest, al' bar dolazi danjom, a tu su i stariji! A kod vas onako, sto pevaju paori: "Sve po 'ladu, da ga ne poznadu!"
- To je laz! - grmnu pop Spira.
- Pa izvol'te zapitati i izvestiti se kod Nice boktera. On, k'o sto vam je poznato, najbolje znade te stvari.
- Oho! - viknu pop Spira.
- Moz'te vi vikati oho kol'ko 'ocete, ali to je sve tako. Ne moze covek uvece da razladi sobu i da pusti friska lufta, od larme i muzike; digli sokak na glavu!
- E, e! Ama to ce kanda da izadje na debelo, gospodar-komsija! - planu pop Spira, koji izgleda da je sad shvatio domasaj pop-Cirinih zajedljivih reci. - Koga vi to mislite kad tako govorite, molicu lepo?
- Pa govorim - veli jetko pop Cira - o vasoj krasnoj ceri Juci, nek vam je ziv' i zdrava!
- Gospodin-Ciro, - viknu imperativno pop-Spira - cer da ste mi ostavili na miru! Ne ispirajte usta s njom! Nju mi ostavite na miru.
- Nek ostavi ona moju kucu na miru, ili, bolje reci, nek ostavi na miru momke po selu, pa ce onda i moja kuca biti postedjena!
- A sta ima ona to s vasom kucom?!
- Ima to sto nije miran sokak od nahtmuzike. Sve tresti od nekih trumbeta.
- Pa zar je samo moja kuca u sokaku?
- E, nije nego valjda onoj baba-Tini prave muziku?!
- Ta kakva je corava sadasnja mladez, i zasto kao i ne?
- Pa kad prave baba-Tini, a sto ce onda vasa Juca, vasa bezazlena i krotka cercica na prozoru?! Sigurno se odala na astronomiju i zvjestočenje, - veli zajedljivo pop Cira - pa pogadja 'oce l' biti rata i ko ce dobiti batine.
- Pa i bice rata i batina! - dreknu pop Spira ljut kao zver, i polete na protivnika.
- Sta je odmah sledeceg sekunda bilo, doznace cotaoci odmah u sledecoj Glavi, od jedne, sa svim detaljima toga dogadjaja, dobro obavestene gospodje.

[Na vrh]

Glava trinaesta

U kojoj je pripovedanje, ili bolje reci izvestaj gospodjice ili gospodje Gabriele, koja je uvek vrlo dobro obavestena bila o svemu i svacemu, i znala do najsitnijih detalja sve sto se dogodilo (pa i sto se nikad ni dogodilo nije) u selu; i koja je, buduci dosta besposlena, vrsila ulogu i podmirivala potrebe seoskog "Tagblata" ili jos bolje "Interesanteblata".

Ovaj sastanak i razgovor izmedju popova bio je tako oko devet casova. Toga istoga dana, posle podne, pripovedale su se cudne i neverovatne stvari o tom dogadjaju. Uvece, toga dana znalo je celo mesto, i levo i desno od Velikog sokaka pripovedalo se u svima kucama o tom zbitiju. A zasluga za to pripada gospodjici Gabrieli. Ona je bila kao neka vrsta masamode u selu. Otmeniji su je zvali seoskim telegrafom, a paori seoskim dobosem, a nazvana je tako ne onako napamet, nego sto je doista licila i na jedno i na drugo. Sto se god dobro ili zlo, lepo ili ružno desilo u jednom kraju, za tili cas saznali su svi ostali krajevi, od Svabine suvace, pa sve do iza vasarista. A znala je dobro i nemacki, pa joj je utoliko siri bio teren i polje rada za kupljenje i raspostiranje novosti, i sa tih preimucstava bila je prisna prijateljica sa gospodjom Cveckenmajerkom, mesnom babicom, kojoj je svaki dan isla na jauzn sa strikerajem u korpici. Tu su jedna drugoj raportirale sto je koja doznala, i posle raznosile vrlo savesno i revnosno novosti po selu.

Koja je od njih prva doznala za taj strasan dogadjaj, to vam pisac ne ume da kaze, jer je svaka prisvajala za sebe tu zaslugu da je ona prva saznala, pa onoj drugoj kazala. Odmah posle rucka, uzela je gospodja Gabriela - molimo citaocze za izvinjenje sto cemo je zvati cas gospodjom cas gospodjicom, jer tako su i u selu svaki cas gresili - uzela, dakle, strikeraj u koricu, pa poletela i zaredila po kucama i sokacima. Prvo je otisla gospodja-natarosevici, dakle u beamterske, odatle u trgovacke, a posle u majstorske kuce, i tako dalje sve po rangju.

- O, pardon, izvinite! Neka, neka, rucajte vi samo, - veli gospodjica Gabriela ulazeci kod gospode natarosevih - ja cu malo posle doci.
- O, nista, nista! - veli gospodja natarosevica. - Mi smo malo povise zakasnili, izvin'te i vi! Bar da ste ranije dosli, a krasnu smo riblju corbu imali.
- Molim, molim, - ustrucava se gospodja Gabriela - k'o sto sam rekla, ja mogu i malo posle! Na mom duvarskom satu

vec proslo dva.

- Pa i nije vas prevario, - veli gospodja natarosevica - nego se mi malo zadocnili; a u drugim kucama dabome da su davno i davno rucali.
- Bo'me, kako gde! Kako kod koga! - rece zadovoljno Gabriela. - Kod gospodina Cire, paroha, znam da danas nije do rucka...
- Kod gospod'na Cire?! - rece radoznalo gospodja natarosevica, i postade odmah cisto usluznija. - A sta je to bilo tamo, slatka?
 - Sta, zar niste culi?
 - Nismo, rodjena! Ta molim vas, raskomotite se samo, k'o kod svoje...
- I nista niste culi?! I nista bas?! Ta je l' mozno? - pita Gabriela skidajuci maramu. - A ja potrcala da cujem, kazem u sebi: "Gospodja ce kao beamterka to najbolje znati, jer se na ove seoske torokuse, gnedige, ne smete osloniti".
 - Nista, slatka! Ja sam vam ovde k'o u pustinji.
 - Ta nije mozno! Taz is unmeeglih! Ta celo selo samo o tome govori.
 - Da nisi ti, Kipro, cuo sto? - pita gospodja natarosevica muza.
 - Ja..., bas nista, - veli gospodin nataros.
- Eh, moj suprug, - veli ocajno debela gospodja natarosevica - to vam je upravo beamterska natura; ima taj rdjav obicaj da ga se nista, ama bas nista, slatka, ne tice, i nista nece da mi kaze! Uvek od desetog nekog cujem sto se u selu dogodilo.
 - Ta sta govorite, milostiva!?
 - Ta brez sale! Nego izvol'te, ne zenirajte se ni najmanje.
- Molim, molim, ne ustrucavajte se ni najmanje, ni najmanje. K'o da i nisam tu! Ja cu evo ovde na kanabe! - rece Gabriela, i sede iza njihovih ledja na jedno kanabe, i izvadi svoj strikeraj.
- A ne, ne - ne da joj gospodja natarosevica. - Se'te, slatka, ovde sas nama. Izvol'te malo dinje, da znate samo kako je slatka, k'o da nije iz paorske baste, nego k'o da je cukras pravio.
 - Pa mogu bas jednu kriscicu, onako forme radi, samo da vam ne dam korpu! - veli Gabriela i ostavi strikeraj.
 - No, pa sta je, sta je to, slatka, bilo? - veli gospodja natarosevica.
- A ja bas idem pored vase kuce, pa mislim u sebi: "Daj", kazem, "da svratim k njima, valjda ce gospodin-noter znati sve..." Kad ono, vi niste ni culi! Ne znate ni kol'ko ja!
 - Molim vas...
- Ta sta vam ja bas mnogo i znam?! Cula sam al' cisto i sama ne verujem, a na spletke mrzim k'o na djavola. Ta znate me, fala bogu, pa nisam rada da mi se prebaci.
 - Verujem, verujem, slatka i sama sam vam takva.
 - Znam, znam, bar meni nemojte, gnedige, govoriti.
- Pa kol'ko znate, slatka, kol'ko znate! - navaljuje gospodja natarosevica. - 'Ocete l' malo secera na dinju? Ima svakojakih gustova. Eto, moj Kipra vole da pospe dinju biberom il' tubakom (burmutom)...
- Fala, gnedige, ja volim dinju onako klot naturalnu; osim rajs-pulfera znate, zbog vetra, i na lice nista ne mecem.
 - A, pa vi nemate ni nuzde! Taka koza!
- Dakle, slusajte! ... Al' molim vas, milostiva, da zadrzite to za vas. Bog zna je l' to sve i istina, pa nisam rada...
- O, molim, molim, to nije bilo ni nuzno. Ako ova riba na astalu - rece i pokaza na varku od soma - sto progovori, to ce se i od mene cuti. Dakle...
- Dakle, cujte! - rece Gabriela i pokloni se gospodinu Kipri natarosi, koji ispusio bese lulu i krenuo se da priligne malo, naredivsi da se ona lubenica ne vadi iz bunara pre nego sto se on probudi. - Dakle, vi znate da sam ja prijateljica i gospoja-Sidi i gospoja-Persi; ne znam vec, gnedige, koji vecma i vise volim. K'o da smo sestre ili tako stogodj. Ako se secate, ja sam vam jos pre dve-tri nedelje rekla i prorokovala da ce biti vasara izmedju njih. A ja sto vidim, gnedige, to je vidjeno. Jos onda sam primetila da nije k'o nekad. A to je sve zbog onog mladica, mladog gospodina Pere, sto je sad ucitelj ovde. Naravno, i sasvim prirodno; i jedna i druga ima kcer, pa mati k'o svaka mati. Svaka je dobru rada za svoju kcer; a jao zalosna, a kako i ne bi; ako mati nece, a da ko ce?! Ju, ja sam se bas zaljubila u taj vas cic, govorim, a sva mi pamet ostala na njemu! Di ste ga, gnedige, uzeli? Da lepa cica! - rece zagledajuci haljinu domacicinu.
 - Kod Piskelesovice na roglju, u Beckereku, treca kuca od apoteke.
 - Bas necu imati mira dok i sebi ne kupim.
 - Jest, vrlo lep cic! Niste vi prvi kojoj se dop'o.
 - A je' ostalo jos u komadu?
- Bo'me, potrcao je sve sam prvi nobles u Beckereku i sve razgrabio.
 - Juf! Ta nemojte me, gnedige, plasiti! A posto rif?
 - Trideset i dve krajcare, al' treba se umeti i pogadjati.
 - Ta sta govorite! Trideset i...
- Ta man'te cic dodjavola, - prekide je nestrpljiva gospodja natarosevica - nego molim vas dalje, samo dalje...

- A, da, pardon, pardon! Dakle, do tog doba su se i kojekako slagale; al' od oto doba, krv i noz, krv i noz! Jedna drugu i da ne vidi! A vec, doduse, i pre se jedna na drugu tuzila. Koliko mi se puta gospoja Sida tuzila na gospoja-Persu kako je obesenjaska zena. "Kad god ide Melanija u crkvu, uvek zove i moju Julu, a nece sama da ide; samo da se vidi kako je ona gospodske boje, bleđa, a moja Julia zdrava pa rumena k'o sto je bog dao. A posle", kaze, "primetila sam", kaze mi gospoja Sida, "i to da uvek ona ima nesto osobito, tek samo da nije k'o u ove moje. Ako moja Julia podje jedne nedelje bez rukavice, a kud ce na ovo vreme da ih navlaci, Melanija odmah navuce rukavice da pokaze kako je nobl; a ako druge nedelje moja ponese i navuce rukavice, onda ih opet Melanija ne navuce. Onda opet 'oce da pokaze kako ona ima bele ruke k'o u noblesa, a moja Julia, bajagi, samo ih zato navlaci da sakrije svoje od virtsafta ispucane ruke!!! I na to je", kaze gospodja Sida, "sve ona matora sakramecka bestija uci! Dugo sam", kaze, "lupala glavu i studirala dok sam se dosetila toj njenoj uncutariji". Eto tako su se i pre ogovarale. A ja je tesim i stisavam, taka mi je, znate, narav, volem sve lepo, brez svadje, pa joj kazem: "Pa mozda je to, slatka gospoja-Sido, samo slucajno; vama se to tako cini! Bas vam mogu otvoreno kazati i uveriti vas da gospoja Persa, kol'ko je ja poznajem, da ona, naprotiv, bas k'o svoje rodjeno dete vole vasu Julu. Bas meni samoj je onomadne kazala kako vam zavidi sto imate tako vrednu i zdravu cer...

"Eto", veli ona... - Ju slatka, bas bi' vas molila jos za jednu malu kriscicu, ova vasa dinja sve se topi u usti.

- O, pa sto ne kazete! Izvol'te, molim, izvol'te.

- Fala lepo! Moj pokojni nije mario za dinje. Uvek sam ih krdom jela u kujni s mladjima. Bio je nervozan na dinje zdravo.

- Verujem, ima ljudi razne fele...

- "Eto", veli gospoja Persa, - pripovedam, znate, ja gospoja-Sidi, "eto ona moja, Melanija to jest, malo-malo, pa kaslje! Te kuvaj ovo, te kuvaj ono. Zdravo je nezna", kaze, "haglih k'o leptirova krila! Sve ja moram da radim, zao mi deteta; sta cete, kad se za nesto vise rodila", kaze. "A gospoja Sida kako koji dan, sve sira; njena Julia sve radi za nju. Ono je devojka", fali je gospoja Persa. "Kad koraci, sve se trese zemlja pod njom! A ova moja k'o neka balska lepeza; da je dunes, zaustavila bi se negde na tarabi ili na bagremu, kako je laka! Nikakav tezi posao nije za nju. A gospoja-Sidina Julia kad se popne na kacu, pa im traje do novoga, a nama oko Sretenija nestane, pa moramo da kupujemo kupusa s pijace".

Evo vi'te," kazem ja gospoja Sidi, "sta kaze gospoja Persa!"

- I zar mislite - okrenu se gospodji natarosevici - da sam je umirila? Boze sacuvaj! - nastavlja Gabriela. - Tek onda se zgrane, pa stane da djipa i da praska. A ja je jednako umirujem; jerbo ne volem, znate, svadju; volem svaki sa svakim da lepo zivi. Molim vas, slatka, ja sam se vec obezobrazila, al' vi ste krivi sto umete tako slatku dinju da izaberete.

- O, molim, molim, s drage volje! Izvol'te - rece gospodja natarosevica drzeci jednako noz u ruci i dinju na krilu. - Al' poslušajte me! Uzmite malo secera pa posolite krisku!

- 'Aj'd' bas da vam ne ucini nazao. Ali samo jednu kasicicu! Dakle, tako ja stisavam. Volem sve lepo; s lepim se, slatka, moze sve uciniti. Tako sam utiskavala i, sto kazu, krpila! E, al', bo'me, i tome je bilo kraja! Dok su mene slusali, i dok sam ja mogla, bilo je i kojekako. Al' otkako dodje onaj mladac, ne slusa me vise ni jedna ni druga, pa tako je i doslo do skandala.

- Do skandala?! Molim vas samo brze, sta je, dakle, to bilo? - rece gospodja natarosevica, i odsece i sebi krisku dinje. - I ja ogladnila cisto od ljubopitstva. Dakle?

- Samo se malo, glednige, strpite! Dakle, k'o sto sam rekla i kazala, cim je novi uctelj dos'o, odmah su ga saletili i jedni i drugi. Jedan ga docep'o za rukav, pa ga vuce na rucak; a drugi za drugi rukav i kragn, pa ga vuce na jauzn i veceru. A mladac, siroma' da se ne zameri ni jednim ni drugim, aj'd' i tamo i ovamo; pa zaredj'o iz jedne kuce u drugu k'o neka komesija. A oni i jedni i drugi udri fali svaki svoju, a on se samo krece cas jednoj cas drugoj. Mladac, naravno, ima i oci pa probira i sacuje. Ele, gospoja-Persina Melanija, boga mi, bolje umela; ucinila odmah erobring! Ta ono, znate, ne treba se bas mnogo ni cuditi; u tom joj je, sto kazu, i vek prosao! A posle, i nemecko vospitanje... sto ja furt predikujem i govorim, al' nemam kome. Eto, i ovde se pokazalo! Sad ce joj padati na um, znam dobro, moje reci, al' sta je 'asne sada!?

Govorim ja njoj odkad jos: "Gospoja-Sido, ako ste prava mati i prijatelj svome detetu, nemojte da je ostavite da bude slepa kod ociju i bez izobrazenja; podajte je u ler kod frajle Nimfidore da nauci da hekluje strumfpandle i sas perlama cackalice za zube i nemecki unterhaltung! Do'ce vreme pa ce vas dete proklinjati! Badava, sto jest jest; al' za ljubezne stvari - samo je nemecki jezik stvoren, slatka!"

- Nije to da govorim i drzim stranu sto mi je mala bila Nemica, al' sasvim je tako. Zar ne? Ja samo kad moram da se svadjam i da psujem koga, onda govorim srpskim, nekako je za to zgodniji: ali za fine stvari, opet vam kazem, samo nemecki! Samo nemecki, slatka moja! Sad se ujeta gospoja Sida, a kad sam je ja savetovala da da njenu Julu negde na stranu u kucu, u ler, a ona sva pozelenila, pa djipa, mal' me nije udarila, pa kaze: "Ne dam ja, dok sam ja ziva", kaze, "moje dete u svapsku kucu; u jednom isto koritu", kaze, "i mesidu 'leb i peredu ves, i kupadu decu, poganija jedna!" - E, eto joj sad.

- Al' molim...

- Elem, gospodin Pera se zaljubi do usiju u frajla-Melaniju, pa je svaki dan kod njih, i donosi joj sve lepe nemecke knjige, sentimentalne i pune zalostivi' stvari za plakanje. I kaze sad da ne bi ni jedne sekunde mog'o biti bez nje, to jest

Melanije; a da se, ne daj može, strefi stogodj, otis'o bi, kaze, iz desperata, u kloster Mesic u kaludjere.

- Ju, siroma' mladice!

- I tako frajla Jula ostala na cedilu, pa se iz desperata zaljubila u Sacu, onog mladog, zdravog, lepog; ta znate sigurno, berberskog asistenta. Ta kako ga ne znate?! Onog sto uvek zalepi mali k'o mladez okrugao flaster na donju vilicu, k'o bajagi, bole ga, ima bubuljicu, a ono nije, ne fali mu ni djavola, nego samo iz obesenjakluka, da je jos lepsi! A obe mamice vise da ne vididu jedna drugu, nego se sekiradu, a sve zbog buduceg zeta. E, sad ko je tome kriv, pitam vas, sto se Juli izmakla tako lepa i dobra partija?

- Al' molim vas, slatka, - opominje je gospodja natarosevica - al' ja jos nikako da cujem.

- Ah, pardon, pardon, milostiva! Naljutila sam se, zao mi sirote Jule k'o da mi je rođena sestra. Dakle, dosta do toga da je nastala 'ladnoca medju njima cerez mladoga her-lerera, toga mladica. Gospoja Sida naucila da pred vece posedi pred kucom, al' ne može da gleda kad se seta frajla Melanija i gospodin Pera, pa gospodja Sida protolkovala to tako k'o da je to truc njojzi i Juci. Pa ona onda iznela reseto pa reseta zito, a pop-Cirini onda oni ne mozedu da izidjedu pred kucu ni poslom, a kamol' radi unterhaltunga. Onda gospodja Persa pocne pozivati gospodin-Peru na veceru i posle vecere, a iz gospoja-Sidine avlije bacadu se sas krompirima u gospoja-Persinu avliju, samo da ne ostanedu duzni. A onda gospoja Persa napusti svoju sluskinju, onu sindivilu Erzu, sto su je spevali u soru s onim mladim apotekarskim subjektom, da truciira gospojzi Sidi... Izadje k'o bajagi da pocisti sokak ispred kuce, a ona zapeva kol'ko je grlo donosi onu paorsku pesmu: "Pusti, boze, sve gromove tvoje, pa potuci sve komsije moje", a to se, znate, odnosi na pop-Spirine. Sta mislite! Bi l' vam to ikad palo na pamet! A gospoja Sida onda k'o veli: "Kad ti mene sekiras pesmom, ja cu tebe muzikom! Da vi' kako ja umem!" I jedno vece dodje lepo Saca, onaj sto sam ga malopre spomenula, sa citavom bandom bleh-instrumenata, gajdi i drugih instrumenata, i digne sokak na glavu; srela ga, lepo ga vid'la k'o ja vas, milostia, sad, frau-Cveckenmajerka kad se vracala od porodilje iz arendaskog sokaka. Kad su se vratili popovi s puta, jer nijedan se nije strefio tada kod kuce, a one obadve udare u plac i tuzbu, a supruzi mesto da uredidu stvar i stisadu, a oni se potucedu! I pop Spira, kazu, inzultir'o je gospodin Ciru; gadj'o ga peskonicom, i onaj ost'o bez jednog zuba, izbiven mu levi kutnjak, bas s koje je strane i jeo pop Cira, jerbo desnom se stranom i ne služi, na desnoj su mu svi zubi slabi i suplji.

- Ta sta govorite! - pita zaprepasceno gospodja natarosevica.

- Da sta vi mislite! Gospodin Cira je haglih covek, a ono je paorenda, pa jos nemeski sin! Moz'te predstaviti sebi! Zar niste culi kakve je muke im'o otac pop-Spirin dok ga je nater'o da se skoluje? To je salasar. Triput je, kazu, beg'o iz škole i beg'o na salas, pa se bricom branio i nece nikako u skamiju. Pa ga onda, cetvrti put, otac vez'o ularom i pajvanima iza straznjeg sica za sarage, pa ga tako odvuk'o u skolu, te se jedva skrasio u skamiji.

- Ta sta govorite?

- Da sta vi mislite?! Jos onda k'o dete, pa se vid'lo da ce biti od njega neki grubijan - završi Gabriela mecuci strikeraj u korpicu, koji je posle trece skriske opet izvadila bila.

- Ta, sta je...

- Izvin'te, milostiva, - rece oblaceci se - al' ja sam se malo i odviše zadržala! Sluzbenica! Ljubim ruke, gnedige! Al' molim vas samo, nikom ni reci! Nek ostane kod vas! Nisam rada! Nisam rada, znate, da me posle popreko gledaju. Sluzbenica!

[Na vrh]

Glava cetnaesta

U kojoj je sav onaj "rest" Gabrielinog pripovedanja koji nije mogao stati u Glavu trinaestu. U njoj ce, dakle, citalac saznati jos neke podrobnosti koje se odnose na onaj krupan dogadjaj, i videce kako seoska "fama" postaje i raste.

Cim je izašla od gospodje natarosevice, uputila se gospodja Gabriela brzim korakom gospodji Soki grkinji. A tako isto i natarosevica pohitala je, obukavši se na vrat na nos, gospodji Gecinici, kasirki, i gospodji apotekarici da vidi da li su one cule sto od svega toga; pa ako su cule, da sazna jos vise, a ako nisu, da im prva javi.

- 'Oce l' kera? - cu se sa sokaka glas.

- No, ko je sad opet? - pita gospodja Soka, i pogleda na avlijska vrata.

- Gospoja Soko, 'oce l' kera? - cu se i po drugi put glas, i gospodja Soka pozna glas Gabrielin.

- Nece, nece! Na lancu je pod ambarom. Izvol'te slobodno! - odgovori gospodja Soka. "No sta ce sad opet ta matora torokusa?!" Gospodja Gabriela nije bila ni matora ni ruzna, nego bas naprotiv; ali gospodja Soka bila gnevna, a onda ni sami muski ne biraju izraz, niti su objektivni. "Opet ce me zadržati od posla k'o i odonomadne", veli gospodja Soka, pred kojom stojase jedna gomila starih plesnivih rukavica, koje je sekla i spremala da pokriva flase od paradajza koji je bas toga dana kuvala i za zimu spremala.

- Dobar dan; kis ti hant! - klanja se gospodja Gabriela. - Pardon, pardon, ako sam vas stogod uznemirila... k'o i uvek, i danas ste u poslu. Zaboga, gnedige, ta kad se vi odmarate, to bi' samo volela znati.

- O, bas naprotiv. Ni najmanje me niste uznemirili. A ja bas malopre u sebi mislim: "O, nece l' bog kog doneti! Kako sam sada, bas bi mi taman k'o porucena dosla"; kad al' ono, gledaj, eto vas. O, sam vas je bog don'o.

- Bogme, slatka, necu se moci dugo ni sama zadržati, jer sam za poslom, a i vi ste, k'o sto vidim, u poslu.

- Ta, eto, cunjam po ormanu. Trazim i kupim stare rukavice da pokrивam flase od paradajza. Sve same balske rukavice, od bog te pita kade. Gledam ih, boze, pa mislim i pitam se: ta jesu l' to, boze, moje? Ta zar je u njih stala ova moja sadasnja ripida!? Kako se covek samo izmeni! A naravno, i kad je to, slatka moja, bilo! Boze, sta je covek! Ne zna ni kad prozivi, a tekem dodju godine! Pa mi pade sad i to na um, boze, kakav je stucer moj pokojni bio nekad, kao mlad trgovac, kad mi je smajhlov'o! The, pa sve je proslo!

- No, al' i vi morate priznati, slatka, da je imao i kome; im'o je, bo'me i kome da smajhluje! - veli gospodja Gabriela.

- Ta... bas ne velim da nije; nije mi jedan to prizn'o. Bila sam mlada; a sto je mlado, to je i lepo. Bilo pa proslo! - uzdahnu gospodja Soka.

- He, gospoja, "prolaze godine k'o godj mutna voda", sto kazu paori. Sto prozivate, slatka, to vam je.

- Pravo kazete - potvrđuje gospodja Soka.

- Jeste, bo'me! Pa opet ljudma sve nesto tesno dok su zivi! Gledam bas nasu gospodu parohe, pop-Ciru i pop-Spiru samo; the, a sta cete! Jedno, sto kazu, tesno, a drugo besno! K'o da ce hiljadu godina da zividu!

- Pop-Ciru i Spiru? - zapita zacudjeno gospodja Soka, - A sta je to bilo?

- Zar nista ne znate? - cudi se gospodja Gabriela.

- Nista.

- I vi bas nista niste culi?

- Ni reci, slatka moja, ni reci?

- Ta je l' mozno!?

- Ta zadrž'o me ovaj prokleti paradajz kod kuće, i bas sam danas nasla da ga kuvam! Efi! O, Efika! Uzmi ove drukavice pa ih ovlazi i razvuci, ocisti ih od plesni, i iskomadaj ih ovako k'o sto sam ja pocela, - naredi gospodja Soka Efiki, jednoj okrugloj dundi belih trepavica koja je dotutnjila - dobila sam vizitu, nemam sad kad. 'Ajde, nosi to brze! Dakle, sta je to bilo, slatka? Sedim k'o na sporetu od ljubopitstva, tako sam najgirig! Nista, nista vam ne znam.

- O, to sam vam ja onda u velikoj steti! A ja sirota, mislim da se o'asnim stogodj, pa kazem sama sebi: "Daj da odem caskom do gospoja-Soke; ona ce to znati, kad drzi ducan!" O, o, bas mi je zao.

- Molim vas, ni reci, k'o sto vam kazem, nisam cula! Rec'te samo kol'ko znate; nemojte me, slatka, muciti! Kol'ko znate, pripovedite, a ja vec mogu sebi predstaviti!

- Ta, naravno, kol'ko znam.

- Da se nisu posvadjali?

- Ta, da je samo to, pa i boze pomoz!

- A zar ima, naopako, stogodj jos i gore?

- Da sta vi mislite.

- Ta sta govorite! I'ju!

- Inzultirung! Potukli se!

- Potukli! Frau-Gabriela, vi se valjda samo salite! Id'te, molim vas.

- Na moju cast, slatka!

- I'ju! Ko bi to rek'o!

- Te jos kako!

- Ta ne govor'te!

- Da sta mi mislite! Izvuk'o bo'me nas gospodin Dira k'o Talijan kod Kustoce!

- I'ju! Gospoja-Gabriela, ta sta vi to meni govorite?! A od koga, naopako!

- Od pop-Spire.

- Jao, naopako mu zvonilo! A cerez cega?

- Cerez mladozenje! Otimaju se o njega; i jedan i drugi ima u kuci na udaju, pa cerez gospodina Pere, ucitelja.

- Ta znam, znam, al' tek k'o mislim da ne mora zbog toga bas tako! - cudi se gospodja Soka. - Ta i dosad je bilo prosevine! Ju, boze, - cudi se i krsti gospodja Soka - ta to bas k'o neki paori.

- E, al' pripoveda mi gospodja natarosevica... slucajno sam kod nje svratila malocas i od nje cula. Skamenila sam se kad sam cula i jedva sam dosla k sebi. Ja vam sad ne umem ni deseti tal od onoga sto mi je sve kazala da isprippedam, a nema ni kade, slatka. Kaze mi gospodja natarosevica, izmedju ostaloga, da nije samo oko toga bilo ciju ce cer uzeti. "To bi mu", kaze, "pop Spira jos i oprostio; nego je on docuo da je onaj", to jest pop Cira, "cak isao di treba da izradi da njihov buduci zet", to jest sadasnji gospodin Pera, "dobije pop-Spirinu parohiju!" Kako je to trebalo da bude, to vam sad ne umem bas kazati i eksplicirati, ali dosta do toga da je to pop Spira docuo, pa lepo seo u kola pa za njim; i srečno mu

pokvario taj posao. Pa jos tamo su se u Temisvaru, kaze gospodja natarosevica, sporeckali, a ovde jutros i dovrtili.

- Za ime sveta, pa zar se bas tukli! A koji im je djavo u tim godinama?!

- Formalno tukli. Po selu samo o tom i govore. Idem da cujem jos stogodj. Sluzbenica! Sluzbenica! - rece, i pohita da ide.

- Ta sed'te jos malo! - zaustavlja je gospodja Soka ispracajuci je do avlijskih vrata. - Ta tek sto ste dosli! Ta ne zadržavate vi mene ni najmanje!

- Moram, slatka, isuvise sam se zadržala. Dakle, zbogom!

- Ta, ta, frau-Gabriela, ta sta vam se to vuće! - povika za njom gospodja Soka. - Ta vratite se brže! Kud cete tako? Ta spala vam donja bela suknja, pa se vuće; ta saplecete se, pa cete razbiti nos.

- Jao mene zalosne! - viknu ocajno gospodja Gabriela, koja je bila vec prilicno odmakla. - Ju, ubio je bog, kako to da mi pasira! - pa stade i pogleda dole i vide da je sasvim tako. - Uf, uf! Kud sam sad ovako pristala!!!

- Frau-Gabriela, - cu se i drugi glas iz jednog otvorenog prozora iz kuce gospodina Gece kasira. - Ta di su vam oci! Ha, ha! Ta izgubicete suknju nasred puta! O, zeno, bog te vid'o!

- Izvol'te brze u avliju! - cu se treci glas iz treće kuce.

- Oh, bas cu vas moliti! - rece gospodja Gabriela i utrca u kucu. - Molim vas, samo malko. Uf, uf, kako to da mi se desi! Molim vas, slatka, ja sad nemam kade, nego evo vam suknje, a ja cu poslati sutra moju malu. Uf, uf, kad ja najvise posla imam, odna mi bas pasira kakav maler. Izvolte, samo do ujutru.

- Ne brin'te se nista.

- Al', slatka, nemojte samo nikom ni reci o tome! Uf, uf! Bas vam fala! Sreca te mi je taj maler pasirao pred vasom, a ne pred kakvom drugom kucom! To mi je uteha bar, jerbo vas znam da ste zena na svom mestu! A kud bi' znala! Jao naopako! Ako vide paorski muskarci, 'oce, djavoli, jos da me spevaju! A kud bi znala od sramote da su me kakvi muskarci vid'li! Prokleti muskarci! - rece i ode kao vetar u kucu gospodina Gece kasira, gde je rasirenim rukama docekala gospodja Marta, Gecina supruga.

- No, - rece gospodja Gabriela ulazeci u Gecinu kucu - i ja vam krasno izgledam. I gledam k'o da su mene tukli, a ne gospodin- Ciru!

- Ta je l' istina, boga vam, to sto sam otoic cula za nasu gospodu parohe.

- Od koga, slatka?

- Ta od gospodje natarosevice. Njoj je gospodin suprug njen, Kipra, sve iz akta procit'o, kaze ona.

- Ona to kaze! Ona!!! Ta ja sam joj slatka, sve kazala!

- Dakle, istina je! - cudi se gospodja Gecinica. - Dakle tukli su se?

- Formalno tukli. Jedva su ih razvadili. Pop Spira je inzultir'o, onako paorski, gospodin-Ciru. Udario ga.

- Udario! Jao naopako? A cime?

- Udario ga stoglom u levi obraz, i sve mu zube poizbijao i pros'o po porti.

- Kakva stogla?

- "Kakva"! Boze moj, kako me to pitate?! Pa stogla, stogla od peglajza! Boze, gospoja Marta, k'o da ste paorkinja, pa nemate peglajza u kuci, nego peglate k'o paorkinje na veliku rolju!

- Ta... znam, al' opet, - rece Gecinica pa se prekrsti od cuda. - Jao meni, a otkud mu stogla?!

- Pa poneo sa sobom u dzepu. Vi bar znate, slatka, k'o kasirka, kakvi su popovski dzepovi i sta sve moze u nji' da stane!

- O, o, boze! Stogla...

- Pa-pa-pa im'o stoglu.

- Ta znam, znam... - veli, sumnjajuci, gospodja Gecinica - 'ajde-de da su se popadije sas stoglama potukle; zene su, pa ne bi bilo nikakvo ni cudo, da polete peglajzi i sporeti! Al' ljudi, pa jos popovi! Ah, - rece odbijajuci odlucno - kakva stogla, bog vas vidio!

- Pa stogla, slatka, stogla! - rece zalosnim glasom gospodja Gabriela. - Uostalom, - trze se pa nastavi - sad vam ja bas ne umem kazati otkud mu bas stogla, al' tako sam cula; posto sam kupila, poto vam, sto kazu, i prodajem.

- Otkud samo stogla! - cudi se jednako gospodja Gecinica. - Pa onda...

- E, pa kad mi ne verujete, ja necu pripovedati... - rece gospodja Gabriela, gotova vec da udari u plac.

- Al, molim vas, pripovedajte!

- Ne, ne! Vid'li ste da mi je pasir'o onaj maler, - rece Gabriela pa udari u plac - pa me samo sekirate i ne verujete mi. To bas ni najmanje nije lepo od vas, gospoja Marta! Ja, iako mi spada suknja, al' ja opet nikad nemam obicaj da lazem! - rece gospodja Gabriela, i stade liti grozne suze. - A to moze svakoj pasirati kad hita za poslom! - zavrsi sva uplakana.

- O boze, boze, s cim da se potuku!

- E, pa lepo, ako mi ne verujete, a ja vam necu ni doci vise nikad. Zapisite slobodno kad me vidite kod vas!

- Ta nemojte opet i vi biti tako nakraj srca! - umiruje je gospodja Gecinica. - Zaboga, zar izmedju takvih ljudi pa da dodje do toga?!

- Ta znate, fala bogu, gospodin-Spiru, - rece brisuci suze malo umirena gospodja Gabriela - salasar, pa jos nemes, grubijan.

- No, to ce lepo da se svrsi! Kaze mi bas gospodja natarosevica kako joj je muz kaz'o da ce gospodin Spira biti obrijan k'o dvaput dva, a parohiju ce dobiti gospodin Pera cim uzme Melaniju, a bas ce biti krasan par, i cim se zapopi. Da sta vi mislite! Ode brada...

- Hahaha! - nasmeja se gospodja Gabriela onako uplakana. - Moram, slatka, da se smejem, iako mi i nije do toga! Sta mi pada na pament! Sirota Julia! Bas je malerozna; naslutila je. Nije se zabadava zaljubila u Saciku berberina. Bar ce imati ko ce obrijati pop-Spiru. Hahaha! Njegov rodjeni zet! O, ubio te bog, Gabriela, otkud samo to da ti padne na pamet! O, zeno, zeno, idi dovraga! Da me ko cuje di se ovako smejem, mislio bi jos da sam neka pakosna zena. Sirota, sirota Julia! Bas lepo naslutila! Sluzbenica, klanjam se!

- Ta ostanite jos malo, slatka! Bar na belu kafu, a krasan obrst imam.

- Drugi, drugi put. A sad moram! Imam jos neke kuce - rece, i ode kao vetar na avlijska vrata, i prodje neka tri-cetir sokaka, i svrati u nekih sest kuca. Vec se poceo polako mrak spustati kad je izašla iz seste kuce, i pohita jace.

Gospodja Gabriela je hitala kao bez duse sokakom, gde se sreła najpre sa gospodjom natarosevicom, posle sa gospodjom Sokom grkinjom - koja je ostavila svoj paradajz na Efiki i naredila joj gde da je potrazi ako se slucajno sto dogodi na vatri - i naposletku sa frau-Cveckenmajerkom, i zadržala se s ovom poslednjom poduze na putu. Frau Cveckenmajerka je bila kao ubijena kad je cula da njena prisna frau Gabriela zna mnogo vise od nje, i zelela je da joj se cim bilo osveti, ali nije umela ni reci proslovati i, sto joj je najteze bilo, frau Gabriela je nije mnogo ni zapitkivala, zato je jedva cekala da je skine s vrata.

- Pa zbogom - rece frau Cveckenmajerka.

- Zbogom, slatka, necu da vas zadržavam, a i sama sam u poslu. A sutra cu vam kod vas na jauzni sve potanko ispriповедати! Boze, poznaje se da je vec jesen, dan kraca! Dok operes sudove i pospremas, a ono se vec smrklo! A imam jos sedam kuca da obidjem Adije! - rece i poljubise se i rastadose.

Gospodja Gabriela udari u kabanicarski sokak. Na avlijskim vratima zatece Pelu, Leke kabanicara zenu, nesto ljutu, gde grdi segrte.

- Da se niste i vi tukli s kimgodj? - zapita je gospodja Gabriela.

- Nisam, slatka, nego s ovim segrtima, sam jedan jed kad nije majstor tu.

- A, tako stogodj! A ja mislim, vi ste se tukli, jer to je sad, znate, uslo u modu i kod samog noblesa. Pa rek'o, kad mozedu popovi da se tucedu...

- Ju, a koji popovi?! - trze se Pela majstorica.

- Pa popovi, ovi... nasi.

- A koga su, rekoste, tukli?

- He koga; toga koji se nece sigurno pofaliti. Bajagi, ne znate! Vi ne znate!

- A otkud i da znam! Otkako mi je covek ot's'o po vasarima, slabo vam i izlazim, pa tako nista i ne znam.

- Verujem, verujem; bo'me pop Cira vam i nece doci da se pofali. Molim vas za jednu casu vode s bunara; sasvim sam promukla od uzbudjenja i potresa.

- S drage volje! Izvol'te unutra - rece Pela i podjose obe.

- Juf! - dreknu gospodja Gabriela uplasena od zveketa lanca.

- Idi, Milo, oteraj zeljova pod ambar, - viknu Pela segrtu - znas da ne trpi kaputase i obucene ljude. Odma' misli da je neki vandrokas.

I, doista, to je bilo nuzno, jer lekin zeljov manje je lajao na bose paore, al' kad vidi gospodina ili samo obucena coveka, a on se pomami i sve za stikle hvata zubima.

- Proscavajte, - veli Pela kabanicarka - moj Leka vec tri nedelje kako je po vasarima, a ja se opet bojim da se kogodj, kad je ovako sama kuca bez muskoga, ne usunja, pa pustam zeljova s lanca.

- Bas vam fala! Lepa voda. Boze, kad rekose vode, pade mi na pamet, sto kazu, opiju se ljudi pa se potucedu; e al' kad je nekima sudjeno, a oni se potucedu i bez vina i bez vode. K'o sad s pop-Cirom sto se...

- Ju, ja i zaboravila da vas pitam. A ko ga je napastvovao?

- Pa pop Spira!

- Pop Spira! Ju, zalosna, a zasto?

- Pa zbog mladozenje, gospodina Pere.

- Pa mi u ovom sokaku culi da je to sve sas Julom i gospodinom bilo svrseno jos dok je ovaj bogoslovac bio; kazu da je odma' sutradan, kad je dos'o, bio i prsten.

- E, bilo djavola! I vi to, boze, slatka snas'-Pelo, odma' tako verujete?! To je samo tako izneto, pop Spira je 'teo, doduse, i bogzna kako rad bio, ali steg'o se k'o kakav Grk, pa nije 'teo ni krajcare da da nuz devojkju. A pop Cira, boga mi, pametniji, pa privuk'o mladica! Jer, bo'me, kad ko ima devojkju na udaju, pa jos pod felerom, taj ne treba, boga mi, da dzimrija?

- Feler! A zar je Juca popina pod felerom?
 - A da sta vi mislite?
 - Ta zdrava je k'o tresak, zaboga!
 - E, cini vam se to samo, slatka.
 - Ju, strasna i velika! A kakav to feler ima? - pita Pela zacudjena.
 - Ta zar je jedan, slatka! Ne znam ni s koga kraja vec da pocnem!
 - Ju, rodjena, - cudi se Pela, - a ko bi to rek'o?!

- Eto, prvo, ne zna nemecki! Zar to nije feler za jednu mladu devojku! Eto, kazite sami!
 A Pela se zamisli pa cuti; i njoj izgleda da je to doista jedan feler.

- ... Te jos kakav feler... jos kakav, slatka! Vama k'o majstorici, nemojte se naci uvredjeni, naravno, dabo'me, i ne treba, ali njoj, njoj...
 - Pa se potukli?!

- Mal' ga nije probo kljucem cim se cupa slama. Srecom se strefili tu gospoda tutori i Arkadija crkvenjak, pa mu oteli kljuc.
 - Ju, zalosna, a otkud mu kljuc?!

- Pa u porti bilo to, u crkvenjakovoj avliji. a on onda docep'o ciglju, pa ga udario po glavi, i sve mu zube izbije. Eno, konzilium od beckereckih doktora skupio se u bolesnikovoj kuci, pa kazedu: "Donja vilica, bog da prosti" Bog zna 'oce l' i ziv ostati!

- O, o, zaboga sta cujem!
 - E, a sad zbogom snas'-Pelo. Zurim se! Zbogom! Zbogom! - rece pa se pozuri, al' se najedared saplete na vratima avlijskim. - Ju! - viknu iznenadjeno.
 - Ju, ta sta vam je; umal' niste ljospnuli.

- Ju, hozl..., grom ih spalio! I bas sad kad sam u najvećem poslu! Molim vas, slatka snas'-Pelo, nemam kad sad da se toaletiram, kad imam eto drugih poslova! Neka prenoci kod vas, a ja cu vec ujutru poslati. Evo vam... - rece i predade ih hitajuci Peli... - Ju, nesretna Gabriela, ta ti kako si pocela, ako ovako furt ustraje, neces nista ni odneti do kuce!
 - O, zeno, zeno, casni te! A kako... Ha-ha-ha!

- Sreca te mi taj maler nije digodj u drogoj kuci, ili na sokaku pasir'o. Di bi od sramote, da su me kakvi muskarci! No, lepa parada!
 - Bo'me, kakvi su obesenjaci, bilo bi vam sutra!

- Juf, snas'-Pelo, nemojte mi ni spominjati. Bolje u zemlju da sam propala! Ubio ih bog, svud se oni moradu da strefidu. Muskarci! Juf, samo kad pomislim. Pa jos oni paorski muskarci cim vididu, a oni spevadu sorom. O, o, mog malera nema nigdi, slatka snas'-Pelo!
 - Ubio ih bog!

- Samo, molim, ni reci. Ni reci. Znate, cula sam od frau-Cveckenmajerke. Ona mi svaki dan dolazi na jauzn, pa me tako saleti da naposletku popustim, pa moram, 'tela ne 'tela, da je slusam. A ona mora da isakati. Ja joj zato ni deset u verujem.

- Ta necu, slatka, znam ja sta je tajna - veli ispracajuci gospodju Gabrielu koja se izgubi u mraku, proklinjajuci tu svadju zbog koje se gube suknje i hozlice. Odmah za njom krenu se i snas'-Pela, pa zaredi po komsiluku. Ona nije ni ulazila u kuce, nego je s avlijskih vrata vikala i dozivala domacice i zensku celjad da im kaze sta je cula. Na prva tri mesta rekla je da je povreda naneta gvozdenim kljucem, a na druga dva u hitnji pogresila i rekla da je to bilo gvozdenim vilama.

Gospodja Gabriela je poletela, laka i cila, kroz sokake, i u cetvrtom se sokaku opet srela sa Cveckenmajerkom, u petom sa gospodjom Sokom grkinjom, u sestom sa gospodjom natarosevicom i gospodjom kasirkom, a u sedom sa gospodjom apotekaricom.

I tih pet mobilisanih dobrih zena raznele su, kao one zene mironosice, brze nego da je celo selo isprepletano telefonom, glas o jutrosnjem strasnom dogadjaju. A bas im je i zgodno bilo, jer je toga dana bio neki zenski praznik "Kirijak Otselnik", koji pada dvadeset devetog septembra, pa se toga dana i ne radi u tom selu otkako je pre dvadeset i nekoliko godina udario slog jednu zenu za koritom bas na sam dan svetog Kirijaka Otselnika. Sve su toga dana formalno spale s nogu, jureci iz sokaka u sokak. I sama gospodja apotekarica - koja je spocetka ustezala da se krene, jer je smesno govorila srpski - i ona se naposletku dala najrevnosnije na posao.

Kao mala gruda snega kad se otisne, mala i nezatna, s vrha brega, pa na podnozje stigne kao ogromna lavina koja zatrpao citave kuce, - tako je i taj glas od jutra do uvece narastao i formalno zatrpao pop-Cirinu i pop-Spirinu kucu!...

Uvece, u krajnjem soru gde se prodaje krisom duvan, i gde obicno ne smatraju da je grehota isprebijati ili cak i ubiti financa; tamo gde se kradene stvari iz sela obicno prvo trae i najcesce tu i nalaze, - u tom, dakle, kraju su se toga dana uvece pripovedale ne verovatne pripovetke, vec citave basne sa svima pojedinostima. Zato je pisac i prinudjen da se sluzi podacima malocas spomenutih postovanih gospodja, a ove sa kraj sela samo da notira, - jer najverodostojniji izbor za taj

dogadjaj, to jest Arkadija crkvenjak, taj izvor vrlo je stur, i izdao je pisca vrlo rano. On, to jest Arkadija, bio je tamo pred vratima, i cuo i prisustvovao samo dok su se svadjali, a cim je cuo neku lupu u sobi, on je pobegao na zvonaru da ne bi bio u neprilici uz koga da pristane i da svedoci. Fama je po selu kruzila, fama sa svima ukrasima svojim; jedra, gojazna fama, debela fama, deblja nego obe popadije ujedno.

Zato je, dakle, na krajeve sela i stigla ta vest tako jako preterana. Tamo se pripovedalo da su se popovi jos u Temisvaru potukli, ali da su ih tamo brzo razvadili, i oni se, vele, pritajili, jer su uvideli da, doista, nisu u tudjem svetu komotni kao kod svoje kuce, u svom selu. Pa zato cim su se nasli kod kuce, odmah su se sutradan i dohvatili. I jedan i drugi, vele, sakrio je levcu pod mantiju, i tako otisli na razgovor, da se k'o ljudi i njihovi stari, obaveste. Rec po rec, pripovedao je dalje Rada Cilasev, pa je bo'me, doslo i do gustog. Pop Spira izmakne nekako udarcu, izbije pop-Ciri levcu iz ruke, pa ga dohvati svojom tako nesretno da mu jeokrenuo donju vilicu cak na ledja! Jedva je Sofra brica namestio na staro njeno mesto; ali zube, bog da prosti. Ako ostane pop Cira u zivotu, nece se, zarek'o se, smirti dok pop-Spiri ne skinu i bradu i brkove da izgleda k'o sokacki plebanos! Vec je dva lanca najbolje svoje zemlje ponudio da proda, i fiskala nasao; a terace, kaze, proces dok traje fiskala i lanaca. A kazu da su mu vec porucili i od gospodara vladike da se ne brine; uzece, vele, od pop-Spire toliko sokaka parokijana kol'ko pop-Ciri zuba u glavi fali.

Sta je od svega ovoga istina, doznace citalac iz sledecih glava, koje ce krace ali ne manje interesantne biti.

[Na vrh]

Glava petnaesta

Iz koje ce citaoci videti da je i u ovoj prilici potvrđena ona stara poslovice koja veli: "Gde ima vatre, mora i dima biti";

dakle, da tu ipak ima nekog djavola gde se toliko mnogo pripoveda. Sem toga, videce sta je bilo i u jednoj i u drugoj kuci posle onog dogadjaja.

"Svako cudo za tri dana", veli nasa poslovice; pa tako je bilo i sa ovim dogadjajem. Selo je dva-tri dana govorilo, pa se i umorilo, zeljno, naravno, novijih novosti. Znalo je da je pop Cira u zavadi sa pop-Spirom, pa je to notiralo, i pocelo smatrati kao staru i vecobicnu stvar. Ali je selo k'o svako selo: svoj hleb jede, a tudju brigu vodi. Nije tako stajala stvar s popovima. Kod njih nije vazilo to pravilo da svako cudo za tri dana traje. Oni su tek otpoceli pravo neprijateljstvo. Pop Cira se odmah sutradan posavetovao sa svojim prijateljima o tome kakve korake valja da preduzme. Svi su bili saglasni da treba da tuzi pop-Spiru, ne proti ili kome drugom, nego samom njegovom preosvestenstvu vladici.

I on sede i napisu tuzbu.

Necemo je navoditi celu, nego samo poneko mesto iz nje ispricacemo. U tuzbi se pop Cira bavi prvo samim sobom. Spominje nekih trideset godina besprekorne sluzbe crkvi i oltaru; trideset godina trudnog apostolskog rada u vrtogradu gospodnjem, gajeci i usadjujuci u srca poverene mu pastve razne dobrodetelji. Spominje koliko je njih supruzeski ali nevjencaoziveciv privoleo da prime svetu tajnu braka; koliko je Svabica i Madjarica izveo iz jeretickih zabluda i priveo, zajedno s bezlobivom im decicom u krilo pravoslavlja i privencao za pravoslavne Srbe; spominje niz pridika koje je drzao i njima istrebio silan kukolj i korov, i razduvao plevu greha i zlih navika medju svojim parohijanima... I tek zatim prelazi na sukob koji je imao sa pop-Spirom, i uvredu koju je pretrpeo od istoga. Tuzi pop-Spiru, a dodaje da dokaze o svemu sto se odnosi na sukob i sledece, cuva pri sebi, i da ce iste na sudu pokazati. - Tuzba je bila konceptovana, i rukom samoga pop-Cire, koji je imao vrlo lep rukopis, napisana. Toga dana kad je prepisivao nacisto tuzbu, poslao je sve od kuce da mu ne smetaju, a on ostao sam kod kuce i prepisao je i postom poslao.

Posle ovoga, posle poslate tuzbe, otvorila se grdna provala izmedju jednoga i drugoga popa. Nikad vise od toga dana nisu zajedno bili. Ako je jednoga creda bila, drugi nije ni privirio u crkvu, ni on ni njegova porodica. A kako kod velike gospode ide sve polako, to se i sa tom tuzbom nije hitalo. Stajala je poduze bez ikakva postupka po njoj, a za to vreme hladnoca i mrzost izmedju njih rasle su sve vise i padale svakom sve vise u oci. Ako je, na primer, kakav bogatiji umro, i porodica mu zahtevala da ga oglase sva zvona i opoje oba popa: to su ga, istina, oglasila sva zvona, ali oba popa nisu htela da budu zajedno; jednog je od njih obicno uvek zamenjivao pop iz susedna sela.

A sta su radili njihovi ukucani; sta popadije i cerke im, sta gospodin Pera i Saca? Zapitacete, radoznali citaoci. Gospodin Pera se odmah drugi-treci dan po dolasku u selo nasao u cudu, pa ne ume mladice da se snadje nikako. Nema on nista ni protiv koga. Mila mu i Julia i Melanija, dobar mu i pop Cira i pop Spira podjednako bio do ovog nemilog slucaja. Dopala mu se bila i Julia dosta; nasao je na njoj dosta cega za voljenje. Njeno zdravlje, pa bujna plava kosa, pa njeni rumeni obrazi, rumeni kao breskve duranclije - i docnije kad god su ga poslužili kod pop-Cirinih breskvama duranclijama, njemu odmah padnu na um Julini crveni obrazi - pa njen miran i dobrocudan, njen detinjast pogled, - sve mu se to dopalo, a padalo na pamet kako bi to lepo bilo kad bi svega toga bilo i kod Melanije koju je, naravno, jako

voleo. Jest, tako je osecao i mislio gospodin Pera do ovoga nesrecnog slucaja. Ali sada, kao castan covek, predje sasvim na stranu pop-Cirinu, i odsudno i skoro otvoreno stane protiv pop-Spire. A nije ni чудо. Ta vec su ga u pop-Cirinoj kuci zvali prosto: sine Pero ili sinko, a on njih otac, mati ili roditelji. Ispovedio je vec i on Melaniji i ova njemu najpre simpatije i naposletku i samu ljubav; a to su isto i oboje priznali pred roditeljima, i vec onako privatno, i kao krisom, izmenjali i prstenje. I sad, kao buduci zet te kuce, naravno da je uzeo dosta ucesca i u neprijateljstvu koje je tako ozbiljan vid uzelo.

A Saca i Jula? I njihova je stvar napredovala, onako u potaji. Sastajali su se i dalje u basti, naravno malo redje, jer je bilo skopcano s opasnostima otkako je nastala jesen. Basta se prorodila. Nema vise onog gustog zelenila, koje je islo na ruku zaljubljenima i krilo ih od one nesnosne kontrole koju je bog svakom mladom zaljubljenom stvoru, u licu njegovih roditelja, natovario na vrat. Lisce vinove loze opada, pa se prorodilo, makova cveca davno nema, samo strce u visinu suhe glave pune maka, i daju povoda Saci da se baca u sanjarije i da stvara slatke slike kako ce mu skorim, ako bog da, kao zetu u toj kuci, goveti i ciniti po volji od svake ruke, pa izmedju ostalog pocesce mesiti savijacu s makom koju on, kao svaki Bacvanin, od sviju testa najradije i jede. Metla davno pocupana i povezana i u supu odneta, i duz tarabe, koja se predje u leto sva zelenila i sarenila od ladoleza i vreze koja se uz nju puzala, i od zelene metle, suncokreta i rodina kljuna, - duz te tarabe ne vidi se vise nista od svega toga do gola taraba, sa ovde-onde osusenom vrezom, koja sad ne moze nikoga da prikrije i da tako pomaze bezazlenom asikovanju.

Zato su sada i sastanci bili u prisustvu tetka-Makre, sto kazu, pod vidom cesnosti, tako da bi im to uvek bilo zgodan izgovor da su se slucajno tu nasli. Za te, dakle, simpatije izmedju dvoje mladih nije zadugo niko vise znao do njih dvoje i jos bog na nebu i baba Marka na zemlji, s tom samo razlikom sto je bog sve video i cuo, a baba Makra po malo videla, a slabo sto cula od svega razgovora njihovog. I tako je to trajalo sve do onog fatalnog i nemilog dogadjaja. Ali posle toga pocelo se iz kuce pop-Cirine stroze motriti na sve sto se u pop-Spirinoj kuci dogadja. I naposletku se i prokljivi. Nije neosnovana sumnja, koju su izrazavali pop-Spirini, da tu ima i frau-Gabrielina masla. I tako, iako su Saca i Jula kao svi zaljubljeni, najradije voleli samocu, - ipak su bili te hude sreće da budu ne samo opazeni nego cak i spevani.

Ko ih je spevao, to se nikad nije moglo doznati, ali je vrlo jaka sumnja ostala na Timi srajberu, - upravo slajberu, kako su ga paori nazivali - koji je sa Sacom, kao sto vam je vec poznato, vrlo rdjavo ziveo, kao, sto kazali, dva petla na bunjistu. Jos od one pesme, ako je se secaju citaoci, u kojoj se spominju neki pulgeri i paorski momci, i neke vile i neko drekanje, a za koju se pesmu drzalo da ju je spevao i poslao u kalendar, velikobeckerecki, Saca brica, a da je, kad ju je spevao, mislio na Timu slajbera, jos od toga doba mrzeli su se njih dvojica. I sada kada se pocelo zuckati po selu da se Jula popina i Saca rado gledaju, - omrznuo ga Tima jos strasnije, jer se i njemu jako dopadala Jula popina. I dok je on nju smatrao kao nedostizni ideal, kojega je samo izdaleka smeo posmatrati i mislio da je i samim tim vec srecan i presrecan, -

dotle se, kao sto se vec uveliko pripovedalo, on, Saca, s njom cak i sastajao u basti i kurisao kroz tarabu, i eroberung napravio, pa cak i dotle doterao da se drznuo ponadati da ce mu zenom postati! Pa koga to ne bi naljutilo, recite po dusi, dragi citaoci! Jer ako cemo pravo i objektivno, u cemu je Saca umakao Timi? Obojica su bili skolski drugovi, obojica ucili latinsku skolu, obojica isterani iz skole: Saca iz cetvrtе, a Tima iz pete latinske. Sacu je isterao katiheta, a Timu profesor latinskog jezika kad ga je ovaj, Tima, jednom u vrlo uctivoj formi zapitao kako se latinski kaze salaj! I vrlo je prirodno da je Tima smatrao sebe za boljeg od Sace iz dva uzroka: prvo, sto je Saca isteran iz cetvrtog, a on iz petog razreda; i, drugo, sto je Saca otisao u majstore, a on, Tima, u beamtere. A to je, mislim, prilicna razlika. I zato je, dakle, on sebe smatrao za bolju priliku i partiju jednoj svestenickoj kceri kakva je Jula bila, nego Saca, koji je, istina, vrlo lep bio, ali uvek kratke rukave nosio, i zimi isao bez zimskog kaputa. Ali, sto bi, bi! Jula je bila Sacina i Saca njen. Tima kol'ko je pre voleo Julu, toliko je sad vise omrznuo. Pa kako je bio darovit za stihove - oni mnogi lepi stihovi na srcima, to jest na lecederskim medenim kolacima, najbolji su dokaz jake pesnicke zice Time srajbera - a naljucen i uvredjen do srca, nije cudo sto je seo i sastavio jednu pesmu, koju, istina, nije hteo a ni smeo nikako da prizna za svoju, ali za koju je celo selo znalo da je njegova i nicija vise, jer se on sam najcesce pored nje pratio sokakom i Ciganin mu je pred zoru svirao, a on je pevao iz desperata tu pesmicu, koja je glasila:

*Juret i dve ludaje!
Juca nam se udaje;
Udaje se za berbera,
Momka bez felera, ej!*

To je ta pesma koju je Tima srajber spevao, a koju je i pop Spira jedne vecer cio, i razabravsi koga se tice, kao pomaman kuci dosao i viknuo Zuzi:

- Di su te dve ludaje?!

- Koje ludaje, milostivi? - zapita ga zacudjena i preplascena Zuza, videci ga onako jarosna.

- Zovi mi odma' gospoju i gospojicu! - rece i tresnu nogom ljutito.

One dodjose, a pop Spira ih uze preda se.

Niko dotle u kuci nije znao ni slutio sta se iza brda valja, ni pop Spira, ni popadija mu, - zato je sve iznenadila, kao grom iz vedra neba, ta novost.

Odmah na prvo pitanje Jula je udarila u gorak plac, a gospoja Sida se samo krstila i pogledala cas na popa cas na cerku. Pop Spira je vikao da se sva kuca tresla, a popadija ga je jednako utisavala, dok se naposletku nije malo smirio i ostavio joj odresene ruke da ona sama svojom zenskom vestinom izvidi tu stvar i da mu javi.

I doista, Jula se ispovedila mami. Kazala joj je sve. Nije zaboravila ni bogat rod Sacin, ni njegovu nameru da ide u Bec da tamo svrsi hirurgiju. Gospodja Sida bila je najpre kao da ju je covek hladnom vodom polio. Stala je kao okamenjena, pa nije znala ni reci da kaze. Bilo joj je to cudno, neocekivano, sto je cula iz usta Julinih; nije verovala svojim rodjenim usima, pa se zato i zamislila. Jula je u cosku plakala, potokom lila suze i brisala ih keceljicom, a gospodja Sida se setala po sobi, zastajkiivala kod prozora, i gledala bez ikakvog interesovanja i izraza kroz prozor na ulicu, i jednako mislila, ali se ipak nikako nije mogla da seti da je kadgod cula da se neka tako iz popovske kuće udala za berbera. U tom joj pade na pamet i Melanija i Pera i gospodja Persa.

- Nema od tog nista! - rece odlucno gospodja Sida. - No, jos bi nam to trebalo! - rece i ostavi svu uplakanu nesrecnu Julu, kojoj te mamine reci ugasise i poslednji zracak nadezde.

* * *

Jula je zalosno provodila dane posle ovog razgovora s ocem. Niko joj nije bio naklonjen; ni otac pa ni mati. Oboje behu protivni njenim simpatijama Saci, i sastanci prestadose, jer se na Julu ostrim okom motrilo kao na svakog krivca. Zato je i zavolela samocu. U samoci je koliko-toliko utehe nalazila. U samoci je mogla misliti na koga je htela, to joj niko nije mogao zabraniti. Kako je mislila da je svaka nada propala, najradije je mislila o svojoj smrti, i prastala je i ocu i materi, iako su oni mogli uciniti da ne dodje do toga. I misli njene, i pesme koje je najradije tada pevala, i knjige koje je citala, - sve je to pokazivalo da je Juli tezak zivot, da joj nema zivota, i da joj je smrt bila jedina sreca. Otac, kao svaki otac, nije na to ni obracao paznju, pa nije ni primetio; cak je poveo jednom rec, i to pred Julom, o jednoj dobroj partiji koja joj se javlja, ali gospodja Sida, kao svaka mati, kojoj je cerka vazda na ocima te i srcu bliza, - ona je primetila i nije joj se to nikako dopadalo. Najpre je razumela iz pevanih pesama Julino raspolozenje. Zato je ostro motrila na svaku Julinu pesmu, i sve se vise i vise s bolom u srcu uveravala da je njena Jula nesrecna.

Gospodja Sida slusa, slusa pesmu koju Jula peva uz gitar.

A Jula peva onu krasnu backu romansu, koja se nekad rado i mnogo pevala, a koja je sad davno vec zaboravljena u nas, kao i mnoga druga dobra i krasna starija stvar, i niko je vise ne peva kao nekad. Peva Jula:

*Posla Juca u Becej kod ujca,
Posla mlada kako ce da strada!
Kad je bila blizu Feudvara,
Susrela je tri mlada drotara:
"Di si posla, Madjareva Julo?
Di da ides, nasa biti moras!"...
Jedan skida zlatne belenzuke,
Drugi skida dukate sa vrata,
Treci veli: "Poljubi me, Julo!"
Al' govori Madjareva Jula:
"Mene j' nana uvek zaklinjala
Da ne ljubim kog mi srce nece!
Volem biti tiskoj ribi 'rana
Neg' ljubiti tri mlada drotara!"
To izrece, u Tisu utece,
Pa otuda mlada progovara:*

A gospodja Sida ostavila davno pletivo, pa je pazljivo slusa; i trlja oci i brizno vrti glavom. A Jula nastavlja jos tuznije:

*"Oj, boga vam, tri mlada drotara!
Pozdrav'te mi moga dobrog babu:
Da ne kosi ukraj Tise travu:
Pokosice moju kosu plavu!
I pozdrav'te moju slatku nanu:*

*Da ne pije Tisu vodu 'ladnu,
Popice mi moje oci carne!
I pozdrav'te moga milog diku:
Da ne brodi Tisom vodom `ladnom;
Polomice moje bele ruke,
Natrunice moje oci carne!"
To izrece, u Tisu utece!*

Gospodja Sida oseti kako su joj vec natrunjene oci, i pocela ih brisati maramom, ali se savlada i dize i udje u Julinu sobu. Pa, iako joj se srce cepalo, namrsti se i zapita je ozbiljno:

- A kakva ti je to pesma?

- Pa pesma, mamo; iz Backe pesma, pevali su je onomad backi risari!

- Ta znam, znam; al' otkud nadje da pevas bas nju?

- Pa jos od vas sam je, slatka mamo, i naucila, - pa onomad me podsetili na nju.

- Tu pesmu vise da nisam cula! Jesi l' me razumela? Vi's ti to nje! - viknu gospodja Sida, a steglo joj se u grlu od silne zalosti. - Da mi vise nisi zapevala! Gledaj ti to nje samo! Kad ne umes pametniju kakvu da nadjes, bolje nemoj ni pevati!

- Necu, slatka mamo! - veli Jula. - Zar je meni do pesme i do pevanja! - rece i ubrisa nos spicem od marame kojoj joj bese povezana glava, pa udari u plac i pokri lice keceljicom.

Zaplaka se gospodja Sida; ne mogase nista reci, nego ostavi sobu.

Posle toga je gospodja Sida nikako nije samu ostavljala. Jednako je ili isla k njoj ili je dozivala k sebi, tek da joj je uvek na ocima, i da je razgovara i razgali. Ali joj to slabo pomoglo; Jula je tugovala, ne smem reci venula, jer, kao za pakost, mada je bila zaljubljena, ostala je jednako, protivno svima pravilima poetike, onako isto punacka i okrugla kao i negda jos kad jos nije znala za tu, tako reci, paklenu, ali ipak tako slatku strast.

Gospodja Sida se dovijala od svake ruke da joj izbije iz glave te zelje i misli, ali se, nekako, uvek svrsavalo Julinim placem i gospodja Sidinim neuspelom. Jula je ostala stalna, a gospodja Sida sve meksa i popustljivija. Cesce su i citale ponesto. Jula cita, a mama radi kraj nje i cuti kad ona u sebi cita; ili je slusa kad Jula cita naglas.

Jednoga dana tako sedi i Jula i mama i rade neki zenski rad i jedna i druga, a Jula pokraj toga i cita i pocesce brise suze.

Gleda je gospodja Sida ispod oka i nije joj pravo.

- Ti si opet docepala kakvu zalostivu stvar. Sto ne uzmes nesto veselo i za smejanje? Sta ti je to?

- Preodnica gospodin-Perina, ostala jos odonda. Citam Karlovackog djaka, mamo.

- Ostavi to odmah!

- Ta tek sto nisam svrsila.

- Taki kad ti kazem! - viknu strogo na nju gospodja Sida. - To valjda vec po treci put citas!

- Al' samo jos pola strane pa sam gotova. Slusajte, slatka mamo!

I Jula pocne glasno drscucim glasom citati:

"Ljubinkove kosti leze sad u junackoj zemlji hercegovackoj, al' groba mu niko ne moze naci; no bas da se i znade za njega, ko bi mu dosao u pohode, ko bi nad njim naricuci suze prolio, kad nikoga nema od svoga?

Prolivajte barem vi, drage sestre Srpkinja, suzu zalosti nad nesretnim udesom naseg Ljubinka; pokazite time da cenite i uvazavate pozrtvovanje za rod, a srpska vila upisace mu ime u citulju srpskih mucenika i sacuvace mu spomen i za potonji svet.

No, ako vam je odvec zao, nezne duse srpske, sto se Sac... ovaj... Ljubinku grob ne zna, te sto mu tako niko ne moze na nj otici i suzama ga svojim zaliti, a vi otidite do gospodar Jove; tu cete se dovoljno utesiti.

Gospodar Jova ce vas odvesti na karlovacko groblje, i pokazace vam grob u kome polovina Ljubinkova zivota veciti sanak boravi...

Tu na grobu Jul... Draginjinom pripovedace vam tuzni otac kako mu je mila jedinica posle udaje sve vecma i vecma venula, dok nije i uvenula. Kroz plac ce vam priznati da je ubica deteta svoga, da je ubica zene svoje, i ona je naskoro posle smrti Draginjine svisnula od zalosti; a vi cete, gledajuci gorko al' kasno kajanje samovoljna oca, i secajuci se tih nevinih zrtava samovoljnih, uzdahnuti, te reci: "Samovoljo, nigde te ne bilo!" - dovrsi Jula, guseci se u suzama, i ispusti knjigu, a gospodja Sida pletivo, pa se i ona zaplaka.

- E, kad bi to bilo istina! Nego tek tako, ma ko... A ko je spis'o to? - rece gospodja Sida, brisuci suze.

- Napisao je Kosta Ruvarac...

- Kosta! Ta... ta to je pop-Vasin Kosta, pop Vase iz Sasa. Eh, eto sta velim ja. Otkud on zna to? Ja poznajem tri gospodar-Jove u Karlovci, i nijedan nije im'o cer Draginju. Sve kojesta! Makar nije im'o druga posla. Et' tako! Pop Vasa ga silje i, sto kazu otkida od svoji' usta da mu sin studira, pa da vremenom bude od njega covek, a on: izmisljava sve kojesta. Ta da je sto puti trukovano, ne verujem ja to! - veli gospodja Sida preteravajući se da nije potresena.

- Mamo, je l' te da je zalostivno napisano?

- Zlato moje, ta nece dotle doci! - rece potresena gospodja Sida. - Ne daj, boze! Nije tata tvoj bezdusan k'o taj gospodar Jova.

- Mamo, slatka mamo, meni je zdravo tesko!

- A zar je meni lako, 'rano moja... Al' gledacu sto god mogu; morace popustiti, nije on, 'rano, tako jugunast! - tesi je gospodja Sida, a posle nastavlja mirnijim glasom: - A, kazes, on je bogate familije, moze da svrsi i hirurgiju?

- Moze, kaze, vrlo lako - veli Jula, umirujuci se malo pomalo.

"The", rece gospodja Sida u sebi, "ne lipsi magare!" A posle se opet zamisli.

- No, za hirurga, vec ide - rece glasno, pa se opet zamisli. Poznavala je ona vise gospode hirurga. Sve su to bili fini ljudi koji su se druzili opet s finim ljudima, kao s gospodinom prezesom, apotekarom, ritmajstorom, a i sami se zvali doktorima i druge doktore zvali kolegama. Pa i drugi ih drukcije i ne zovu nego gospodin-doktor. Gospodin hirurg ide posle podne u kasinu, tamo igra saha ili pije punc i cita novine, zna kako ce ovaj car onoga fino prevariti i razgovarati se o tome, a kad jede grozdje, a on ga opere u casi, i ne jede ljuste, nego ih ostavlja u tanjir, pa kad pojede, a on opere ruke u istoj casi, kao sto sem velike gospode jos i Civuti rade. Jednom reci, rezonuje gospodja Sida, svaki se hirurg vlada sasvim gospodski, i onda, naravno, vredno je malo i porazmisliti, jer prilika nije rdjava. Jula je uputila na tetka-Makru da se od nje jos bolje o svemu izvesti. I gospodja Sida se resi da se i ne razgovara pre sa pop-Spirom, dok se najpre ne razgovori sa tetkom toga momka. A mora se priznati i to da je gospodja Sida, kao i svaka mati, omeksala jako gledajuci svoje dete kako joj iz dana u dan cezne, i uveliko se pomirila tom mislju da je Saca doktor, ili jos bolje Aleksandar doktor, dobra partija za njenu Julu.

Odmah sutradan dvaput se nasla sa baba-Makrom u basti. Tako i prekosutra. Izvestila se o svemu i od baba-Makre, a i inace; i bila je potpuno zadovoljna sa dobivenim podacima. "Boze", govorila je u sebi gospodja Sida, "sto je sudbina! Tu nam sreca pod nosom, a mi da je ne vidimo!" Rezgovarala se i sa popom, i razlozila mu sve, i dodala da ona, kao mati, ne bi imala nista protiv toga; stavise, ona bi oberucke docekala takvog zeta.

- Momak je dobar; nista se za njega tako nesto ne cuje, a od dobre je i bogate familije! Ima vec sad lepo imanjanje kojim rukuju tutori. Ucio nesto latinske skole; dakle, nije onako neki. A posle toga, ima neke stare tetke i strine, sve bez dece, a tek sto su zive! Jos koji dan, svaki cas ocekuju vest. Spiro, spiro, ne ispustaj terno, - zavrsvuje gospodja Sida - takav hauptrefer nece ti se skoro trefiti!

A pop Spira je samo slusa. Duva na nos, okrece stivu lulu oko kamisa, i seta se po sobi, i zastajkuje svaki cas; razmislljava, gleda u stukator ili kroz prozor, pa, najposle, sleze ramenima, pa rece:

- Ta, sad, sta je tu je! Ti k'o mati nisi trebala da dopustis da dotle dodje. I sad mi ne pomaze sva moja pamet i skolovanje. Sta mu sad znam! A, bas kad se rado imaju, a sta im ja drugo znam raditi! Pa, neka im je: srečno! Samo, tek, nikad mi nije padalo na pamet! Drukcije sam mislio! No, pa... neka ih.

- Boze, Spiro, - veli radosna i zadovoljna gospodja Sida - a ja sve velim, to je valjda tako sudbina.

- Pa, mozda ce biti srećna! Eto, da mi je ko u Karlovci rek'o: "Uzeces Sidu!" - "Kakvu Sidu!?" rek'o bi' mu ja. E, a vi's sad kako lepo zivimo.

- E, pa dabo'me! Uzmite se, sto kazu, i koji se nikad ni vid'li nisu, nit' voleli, sto kazu, pa lepo ljudi zividu srećno i zadovoljno, a kamol' kad se ovako strefilo! Ja opet, Spiro, velim, to je taka sudbina.

- Ta ovo, fala bogu, skinuli smo kojekako s vrata. Nego ona, ona komendija samo da prodje, da mi se skine s vrata; dan'o bi' dusom, cisto bi' se nanovo rodio!

- A... kako stoji, boga ti? - zapita ga i pogleda zabrinuto gospodja Sida.

- Ta, malo rodjavo, onako, svakojako...

- Pa ti kazni - uci ga gospodja Sida - da ga toga dana nisi ni vid'o, a kamol' povredio.

- E, vraga! Kad je uzeo zub, pa ga cuva kod sebe k'o oci u glavi.

- Ju! Pa sta ce biti? - pita preplaseno gospodja Sida.

- The, bice sta bude! Ja ti sad iz ove koze ne izidj! Nego, dok se ta komendija ne svrsi, kazni, boga ti, momku, da se i on povuce malo, nek' cuva ducan. Vidi valjda, fala bogu, i on sam kakav je danas svet.

- Dobro, kazacu mu! - veli gospodja Sida zadovoljno i pohita da javi radosnu vest Juli, tom najnesrećnijem stvorenju pod ovom bozjom kapom, koja je sva uplakana i neutesenjena sedela u kujni i probadala viljuskom paprike spremajuci ih za zimu.

[Na vrh]

Glava sesnaesta

U kojoj je opisano jesenje vreme u selu. Ko je sit spletaka iz proslih glava, preporucuje mu se da procita, odmora radi, ovu Glavu koja nema nikakve jace veze s glavnim dogadjajem, u koja ne bi trebala ni da dodje, da se pisac, kao druga

srećna braca njegova, obzirao na zamerke kritičara i držao strogo pravila poetike.

Prođose lepi letnji dani, dani nesnosne dnevne zege i vrućine, ali i prijatne večernje i noćne hladovine. Da je za danom sve kraci bivao. Najpre neosetno kraci, "za jedan kokosiji korak", sto rekle iskusne babe, a posle osetno kraci. "Prođje leto", rekla bi tek vredna domaćica, "okrac'o dan. Taman operes sudove, a ono se već i smrklo, taman si usto od rucka, 'ajde sedaj opet za večeru. Ne zna čovek kad mu prođje dan, a on se tek smrkne!" Prošlo je i "sirotinjsko leto" i nastade pozna, vlažna i mocarna jesen. I Mitrovdan je tu, tek sto nije svanuo. Nestalo onog vedrog i nasmejanog plavog neba, pokrili ga sivi oblaci, koji se povazdan gone, stizu i prestizu. Oseća se čovek pod njim kao vojnik pod prokislim i mokrim satorom. Sitna kisa sipi, sipi povazdan, od jutra do mraka, i celu noć bje monotonu u prozore, i ujutru opet svane oblacno nebo, kisa i blato; i vidis samo pokisle kokosi pred kućom i cavke na granju, i vrapce čuješ pod strehom kako dzakaju. Sipi sitna kisa, pa probija i sirotinjski doroc i gazdinsku kabanicu; pada jednako i pravi po putu blago preko članaka. Upadaju kola do glavčina i junaku cizme do članaka, pa čak i do strufli. Treba da su, sto kazu, pasent cizme i debeli flanelski obojci, pa da se čovek usudi preko sokaka i njegovog debelog blata. Zato se na takav put u ovo doba i salju samo stariji i jaci, a malisani u to doba ostaju kod kuća, pa se dzaveljaju i preturaju po cilimcu u toploj sobi, ili se sa dedom, koji takodjer čuva zapećak bodu i tućaju glavama kao ovnovi i celice svoja temena na taj način, da vremenom postanu tvrdoglavi, i da se ne dadu svkaj susi pulgerskoj! Tako ih spremaju za doćniji zivot, ali ih ipak ne pustaju napolje preko sokaka. Jer kad se jedan takav malisan krene preko takvog blata, desi mu se to da se formalno uglibi u blatu sa batinim cizmama, na čije sare može komotno da sedne kad god hoće, pa ne može da makne odande, nego ga stane dreka i dernjava i zapomaganje odande. Vice za pomoć, a na viku njegovu leće u pomoć usplahireni ukucani; uhvate ga za usi, pa izvuku najpre njega iz cizama, a posle cizme iz blata. Stoga cim i komsija komsiji redje dolazi, narocito ako nisu jedan uz drugoga, nego preko puta jedan od drugog.

Izgleda kao da se uspavao, kao da izumire zivot u selu; ućutalo se sve, po sokacima i svirke i pesme i zagor i razgovor.

Lisce opalo, i crni se ogoliceno i pokislo granje na drveću; opao krec i lep sa kuća od silne kise, pa ti izgledaju kuće izdrpane kao red prosjaka pred crkvom. Rode se sele i ostavljaju gnezda prazna na dimnjacima, a noću čujem kroz mokr vazduh sa daleke visine nad tobom tuzno kliktanje zdralova, - i oni nas ostavljaju kao lazni prijatelji u nesreći, i begaju od ovih sumornih dana, i traže vedrije nebo i blaze podneblje. Samo će nestasni i bezobrazni vrapci ostati i posle Mitrova dana u svojim, letosnjim kvartirima. Cvrkutace ispod strehe, glozice se i kavdzice sa korisnim kokoskama ovi nezvani gosti kad onima vredna domaćica baci zrna pred kuću; i ostace i preko zime, i doćekace svoje stare znance, i rode i laste.

Sve je selo zajedno sa seljacima promenilo fizionomiju svoju. Ne vidis više bose noge, ni kratke rukave, ni papucica, ni cicanih suknjica; sve se to, i musko i zensko, i staro i mlado, fatiralo i ubanturalo dobro. Na glavi subare jagnjeće ili astraganske, na pleći izvrnut kozuh ili doroc i sarena kabanica, a na nogama ne vidis više opanke - koje kakav gurman sarov ili zeljov hoće u slast da pojedje kad se raskisele - nego cizme do kolena, namazane lojem ili mascu, svinjskom ili ribljom, koja se prekonoc dobro upila u kozu da ne propusta vodu i da ne ubija nogu. Posle babe i svekra, nikoga valjda ne neguju i ne postuju tako zimi u kući kao cizme. Pa i sama zivotinja i zivina nije ona letosnja. I sarovi se povukli pod ambar, pa redje laju. Povazdan spavaju pod ambarom, a lanu tek u snu kad im, to jest, sto neprijatno i strasno doćje u snivanju. Po avliji vidis danju samo brbljave i prozdrjljive patke ubrljanih kljunova, kako se, većito gladne, ustumarale po avliji i jednako brbljaju i brljaju kljunom po zitkom jesenjem blatu; vidis i glupe pokisle kokoske i jos gluplje i mizerne curke, koje ti izgledaju kao kakva stara koketa sutradan posle burnoga bala, kako su se skupile i cute, cucore pokatkad ili pucnu od vremena na vreme. Sve, sve se promenilo; samo domaci petao posred njih ostao jos onaj lep, stari, letosnji petao. Pokisao, istina, malo i on, i kresta mu, kao rekao bi, pomodrila, ali je ipak ponosit; ne da poznati da mu je zima, otima se. Sto ti je, bože, leventa i staro gospodstvo! Tako mora svaki pomisliti kad ga vidi i pokisla i ipak ponosita.

Ukucani se povukli u kuću, pa retko izlaze u avliju. Kujna im je sad najmilije mesto. Tu se uveliko sprema zimmica. Doslo je doba svinjskih daca, takozvana disnotora. Kolju se svinje, sprema se ukras odzaku. Deca se raduju besikama od kojih će gajde napraviti, a stariji kozurici i svima već onim djakonijama koje se obicno dobijaju od jednog tako ugojenog a posle zaklanog i spremljenog svinjceta. Iz avlije se diće gust dim i lize plamen od zapaljene slame u visinu. To se prlji zaklano svinjce, i greju zadovoljni ukucani oko vatre. Bukti slama posuta po svinjcetu koje se prlji po svim pravilima, a domacin ga struze kresackom kojom se leti krese trava po bastenskim stazama, a u isto vreme bodrim okom pazi da ko od oblaporne kućne celjadi, ili iz komsiluka ko, ne odseće kradom svinjcetu oprljeno uho ili rep, jer to i jeste najveća delikatesa na jednom tako oprljenom svinjcetu, i stoga će sa njom, po starodavnom i lepom obicaju, omastiti brke sam domacin. Posle će svinjce razuditi na trista delova, i od njih trista nekih stvari naciniti, od kojih je sve jedna od druge bolja za jelo; a njima će posle prekracivati ukucani vreme u doba kratkih dana i dugih noci. Domaćica će jedna drugoj slati po pun tanjir od zaklana svinjceta, i kobasica i krvavica i kozurica, i pricace jedna drugoj koliko je koja dobila od zaklana svinjceta masti i cvaraka i sala. Citava ćuda pricace jedna drugoj, i slusace pazljivo jedna drugu, ali nijedna nijednoj neće ni reci verovati. I sve će se to povesati u odzaku i po ostaloj kujni tako visoko da domaci macak može samo videti sve to i zazubice dobiti, ali se neće hasniti! Zaboleće ga vrat gledajući povazdan tako u visinu, ali neće svoga brka omastiti. To je ostavljeno za ukucane, a ponekad i za vertepase, koji zimi od Svetog Nikole pa do Bogojavljenja idu

svaku noc po kucama, i koji se - uzgred budi receno - umeju vec i sami ponuditi. Jer dok Irod i Melhior i Baltazar i Kaspar predstavljaju u sobi s golim macevima cudesno rodjenje Hristovo pred zablentim domacima, i dok ih ovaj peti iza vrata, stari Pera iz Staroga sela Kera, zabavlja svojim starodrevnim humorom i salom, - dotle cesto onaj sest i prekobojni, koji obicno nije ni predstavljen domacima, skida kobasice, suve jezike, svargle i drugo jestivo iz odzaka, a u tome mu ide na ruku omirski smeh ukucana, izazvan salama i dosetkama svuda omiljenog starog Pere is Staroga sela Kera.

I pozna jesen ima svoje poezije i svoje topline, - bas oko ognjista i oko banka i zapecka; jer sve ceretanje i kikotanje komentarisalo se oko ognjista, a kasljanje i zevanje, gundjanje i savetovanje oko zapecka i banka. Omladina u kujni, a ostarina na banku ili iza zapecka prica i seca se lepsih dana i drukcijega, boljega sveta. Povazdan stoji kraj vatre lonac s kukuruzom koji se, onako okrunjen, u zrnu, kuva, i sakama ga jedu ukucani celoga dana, ali zato i izgleda sve po kuci zadovoljno i okruglo i debelo, samo sto ne grokce od debljine.

Vec se nocu ceslja perje, da se koliko-toliko prekrati noc. Posedaju u toploj sobi, pa cesljaju perje. Sve sama zenskadija, sve od baka iza zapecka pa do male unuke sa kurjukom od pedlja, dugackim kao misji rep, - sve se to dalo na posao, revnosno radi i pazljivo slusa babje pripovetke. A baka prica o starim vremenima kad su jos soldati nosili kurjucke, kad je ona bila devojka, pa je pevali po soru s nekim koji je davno umro, pre no sto se od ukucana iko i rodio, i kad su se jos perisani nosili. Ili pripoveda jos davnije stvari, iz vremena kad nije bilo porcije ni egzekucije, ni trukovanih novaca od papira, ni arende, ni perzekutora, - nego je svet ziveo srecno i carevi sinovi uzimali paorske kceri. A mladja je zenskadija pita jesu li i nju spevali u soru sa carevim sinom, pa se smeju, a baba se ljuti i kija, a perje leti cak pod gredicu i po sobi cak do babinih cizama, koje se, napunjene slamom i namazane mascu, suse na banku pored vruce peci, a ova zahvatila pola sobe, pa izgleda kao civutska kancelarija. Ide smeh i kikit. Baba se ljuti, a smeh sve jaci; jedva se stisa kad se cuje kakva lupa iz kujne.

Onda se trgnu svi i osluskuju okrenuti kujni, a baba veli: - Idi, vidi da se opet nije onaj lopov macak docep'o ziska, pa ce da poloze svu mast k'o i onomadne sto se pocastio.

Ali to nije bio macak, koji je na pravdi boga danas obedjen, nego je to bio poznati nam Nica bokter. Cuo i on zagor i kikit i pesmu, pa prolazeci kaljavim sokakom i gacajuci po blatu, svratio je, kao vlast, da vidi sta je i kako je u kuci gazda-Pere Tocilova, jer o njegovoj kuci i jeste rec u ovoj glavi.

- Ta gle Nice! - viknuce svi veselo, jer ca-Nicu je svak voleo.

- A zar tako vi pazite na kucu! Vi se zadivanili i uzandjarali tunakara unutra, a da sam neki, k'o sto me bede, ta mog'o sam vas do gole duse po'arati! - veli Nica ulazeci.

Pa i on se zajedno sa prirodom i selom promenio. Na nogama mu cizme, na plecima doroc, a preko njega duga kabanica, ispod kabanice rog u koji duva i oglasuje sate i budi selo, i duga drenova budza koju vuca po zemlji kad ide.

- Dobro dos'o, Nico, - docekuj radosno ukucani i skidaju mu i kabanicu i doroc.

- Ala da pasje noci, tane mu gosino! - veli Nica. - Taman za lopove!

- Nece, nece, Nico, - vele mu oni - a ko bi se usudio kad ti cuvas selo.

- Eto, ja svrn'o malo! Vidim svecu, pa k'o velim: daj da k'o vlast vidim sta ti tamokara rade, da otkud ne trukujedu i ne pravidu kakve falicne banke! - smeje se Nica. - Pa ako me dobro podmazu i podmite, mozda ih necu izdati i prikazati, kako mi je i 'nako mala placa sprama velike brige i glavobolje i sekiracije moje!

- S drage volje, Nico! E, fala, fala. Pa 'oce l' ti dosta biti tako jedna iljadarka, a, Nico? - pita ga domacin Pera Tocilov s kreveca.

- Ama ne volem ti nista sto je falicno; a ti bi, znam, dao! Neg dad' ti menikana malo onog tvog vina, jerbo to sam ciguran da ti nije falicno. Ha, ha! Aj, sta velis, je l' dobro divanim?! - zadzakao Nica, pa sve jeci kuca, pa se smeje i ostavlja budzu i rog u budzak. - Aj, je l' dobro divanim, tane mu gosino! Vina ti menikana daj, da ca-Nica ogreje malo svoju beamtersku dusicu, kad je ovako pasja noc napolju.

- 'Ocu, 'ocu, Nico ! 'Ocu, rode, samo kad ne trazis stogodj vise nego mito. 'Ajde, gucni malo! - veli Pera Tocilov, i pruza mu pun bokal vina.

- Ta svoji smo - veli mu Nica, pa jednom rukom dize bokal, a drugom kapu s glave. - A, pa, spas' bog, gazda Petre! - veli Nica, pa otpi dobro, a zatim uze pozituru, pa nastavi: - E, pa, zasad nek ti se na ovom prodje; sto si natrukov'o banki, natrukov'o, nek djavo nosi; necu da se posle kaze i da mi se prebacuje da sam ti ja napakostio i metnuo crn komad u torbu. I onako je velika povika od vas paora na nas beamtere! Al' drugi put, boga mi, brez poveceg komada slanine, il' pecene kozurice, il' malo suvi' rebara svinjski', nece ti se, boga mi, proci. Pa i malo suva jezika svinjeca iz odzaka ne bi Nici skodilo. Znas, kad mi se ovaj moj jezik oduzme i izda me od pica, nek mi se, velim, onaj svinjeci u torbi nadje kao ciguracija. Aj, sta velis, ha ha ha, - dere se Nica da ga svi cuju, - je l' dobro divanim!? Aj?

- A zar jos nisi vecer'o, Nico? - pita ga domacin.

- Ti znas, mi beamteri, k'o i sva gospoda, veceramo mnogo docnije neg' vi paori, pa ponikad, sto kazu, tako dockan da skoro i ne veceramo od silnog beamterskog gospodstva.

- He, he, - smeje se domacin - pa sto onda pijes vina kad jos nisi ni vecer'o!

- Pa ja, znas, ovo tolkujem - veli Nica - da je ovo jos k'o posle rucka; a posle rucka moze vino, je l', gazda?
 - A bi l' se privatno malo? - pita ga domacin.
 - A ima l' stogodj? - pita Nica.
 - Ta bice, Nico, k'o za tebe.

- I treba, i treba! - veli Nica. - Znas sto kazu: "Veselo srce kudelju prede". E, pa tako ti je i sa mnom sadakana kad mi je prazna glava, ovaj, 'tedo' reci, prazan trbu', pa i ne mili mi se ondak ni da duvam u duznost, ovaj u rog.
 - Pa sto se ne fatiras, sto kazu, iznutra, k'o ja? - pita ga domacin.
 - E, "lako je djavolu", sto kazu, "u ritu svirati", pa i tebi, gazdi coveku, prdcitati se sa mnom.
 - E, e, gospodi nikad nije dosta. Svi oni mislidu da mi paori imamo bogzna koliko.

- Ta kol'ko vam treba, i kol'ko vam je bog dao, znamo mi to. Namiris'o je Nica jos sa sokaka. Sve mu golica nos ova tvoja silna salamura. Zar ja ne znam, zar ne znam, k'o jedna vlast, da si pre tri nedelje zakl'o dva, pa k'o Englezi debeli. Da si i' posl'o u Bec, dobio bi cigurno kolajnu k'o jedan, napriliku, dobar, sto kaze Svaba, virsofter.
 - A zar si osetio, Nico? - veli komplimentom zadovoljan domacin. - Ala imas fajm nos, tane mu gosino!

- Pa zato ga i negujem i timarim k'o gospodja perzekutorovica ono njeno matoro lice - rece Nica, i pridje lojanoj sveci, i stade mazati nos vrucim lojem od svece koja je gorela. - Ta kako da ne osetim! Ta drugo je vas pavorski, a drugo nas beamterski nos! A zasto nas i placaju, neg' da ga svud zabodemo! Aj, je l' dobro divanim! Ta ne mogu da prodjem sokakom od silna mirisa.
 - E, kad je tako, a ono, Djuko, idi pa skinu iz odzaka koji par kobasica, pa ih metni na vatru za naseg Nicu. I malo slanine mozes.

- Nemoj samo mnogo kicosko parce! - dodaje Nica. - Otkroj ti, onako, jedno parcence, kol'ko, kad ostane kozurica, da moze da izadje jedan par pavorski' opanaka od nje. Nemoj da te buni stogodj sto je ca-Nica beamter; proslo je to posle bune i Klicana! Nego oftkari ti onako po pavorski komad jedan. Ko zna u kom ce sokaku ca-Nica osvanuti i frustukovati! Pa neka mu se nadje u njegovoj beamterskoj torbi. Aj, sta velis, - zalarma Nica smejući se - je l' dobro divanim?!

- I slanine donesi - naredjuje domacin - i malo suva jezika, i jednu okrajku 'leba.
 I dokle Djuka sprema za Nicu, ovaj se razgovara s ukucanima i domacinom. Njemu se obraca posle nasamo, i razgovara s njim, a domaci cesljaju perje, kikocu i pevaju.

- Nisam ti dos'o bas cerez jela i pica, gazda-Petre, a za koje ti opet fala, - veli mu Nica - nego sam ti dos'o cerez tvoje 'asne, gazda-Pero.

Pa mu onda tisim glasom pripoveda sve sto je cuo od Arkadije, a i inace po selu o popovima, o tuzbi pop-Cirinoj, o skorom putovanju njihovom, i o oskudici kola s arnjevima, sad bas kad oba g.g. paroha moraju da putuju.

- Dakle, sad, gazda-Pero, - zavrjuje Nica - ti znas sta treba da radis. Pa k'o sto sam te naucio. Ne popustaj sto zacenis. Sad je tvoja berba. Samo, - opominje ga Nica prstom - cutkac. Nikom da se nisi salio da kazes da sam te ja naucio. Znas, oba gospodina su upravo u mojoj bokterskoj parokiji, pa, znas, nisam rad da se zna.
 U tom stize i Djuka s punim tanjirom i metnu ga pred Nicu.

- Pa, domacine, - veli Nica - zar da veceram, a prid veceru zar bas ni casicu rakije, aj?! Makar one becaruse.
 - Ama ti, Nico, otoic rece da ti je "posle rucka" Zar posle vina rakije?!

- To je beamterska forma, domacine, a ti nisi bio beamter, pa i ne znas, pa nije ti bas ni zameriti! - sali se Nica. - Tako beamteri mesadu; piju vino, pa presecedu rakijom, pa onda opet vinom.
 - 'Ajde, da mu i rakije - veli domacin.

Doneli mu i rakije. Pije Nica rakije, pa se prihvata jela i nudi domacina.

- Ovo mi je po treci put sto veceram veceras! A kako i ne bi', kad te samo gledam kako umes da jedes! - veli mu domacin, pa se primice i jedu zajedno, nudi jedan drugog boljim zalogajima, i zalivaju ih iz bokala koji se prazni i puni, i razgovaraju se o hitnom putovanju popova. A domacin se jedna cudi Nici kako i otkud on sve to zna.
 - E moj Nico, moj Nico, - veli mu domacin - ko tebe ima, taj zna sta ima! Otkud samo prokljuvis sve to!?

- E, moj gazda-Pero! Ne zovedu se badava moji stari Cunjalovi, i ne zovem se ni ja zabadava Nica Cunjalov! Utuvi to, gazda-Pero, - veli ponosito Nica i otpi za pola bokala, pa nastavi - ja ti, vidis, gazda-Pero, sve na svetu bolje znam i cigurnije, nego i onaj vetar sto svud zaviruje i zabada svoj nos, i neg' onaj mesec sto blene po svu noc po ovom svetu; di ja stignem, tu ne moze ni mesec ni vetar! Sto ja znam cuda po selu, to malo ko zna! A da mi je rek'o bog da pisem knjige, k'o sto duvam sad u rog, pa da napisem cuda i pokore seoske, pa tri djakona da citaju tri dana i tri noci, pa da im jos pretekne! Utubi to, gazda-Pero, - veli Nica,

na kome se vec moglo osetiti dejstvo vina iz Tocilova podruma. - Sto se Nica kaplicira, on mora to i naci, ne sme faliti!
 - Pa kako ne mozes nikako da nadjes sebi zenu? Sto ne nacunjas sebi zenu? - pita ga Rakila, jedna lepuskasta mlada udovica iz komsiluka. - Dokle ces samovati, Nico, tako k'o niko tvoj?
 - He, sta ces!?! Drugu Pelu ne mogu lako naci! - veli Nica malo i tuzno. - Otkad mi ona umrla, a ja udario u nikakav desperat, pa prop'o i ja i imanje. Od onakog gazde, eto na sta sam spao!

- A di ti je, Nico, ona Madjarica iz Sente, ona Kakas-Verka? - pita ga Rakila djavolasto.
- ... Pa sam i propao od derta i od jedne teske zalosti za Pelom, - zabasuruje Nica i oglusuje se prema Rakilinom pitanju
- Pa, eto tako ot'slo sve - rece Nica i ma'nu rukom. - Tako mi valjda sudjeno, a zar sam ja kriv?!
 - He, Nico, Nico, kriv si ti k'o djavo - veli mu Rakila ne pustajuci ga. - 'Oces ti talirima da potkivas Kakas-Verkine cizme! A di ti je sad?
 - He, odonda i nisam vise vid'o talira - veli tuzno Nica.
- Odskitala - veli druga komsinica - za nekim skadrnom - za nekim tockim ulanerskim filerom.
 - A vi to kanda cesljate perje? - zapita Nica, da bi okrenuo razgovor na drugu temu. - Aj?
 - Jeste, - odgovaraju mu - spremamo za svatove.
 - A ko se to udaje?
 - Ta, ne udaje se jos niko, al' moze biti - veli baba. - Eto, fala bogu, dve devojke.
 - A sta ja opet i pitam, - veli okurazeni Nica - ta eto i nase Rakile...
 - Pa nece me niko, Nico, rode! - veli Rakila djavolasto.
- Pa ni za koga i ne razbiras, nit' koga trazis - veli Nica. - A sta bi ti k'o valilo napriliku, za udovca.
 - A ko ce, Nico, udovicu sa troje dece? - pita Rakila.
- Pa, eto, ti udovica, a ja udovac; pa sta bi nam k'o falilo!? Ta tek mi je cetrdeset peta, a u pozdaniku mi pise da cu doziviti i citavu stotinu i jos tri rados.
 - Salis se, Nico, - veli Rakila.
- Uz'o bi' te, Rakila, pa ne troje dece, nego da i' je k'o devet Jugovica. Jednome da ostavim moj bokteraj, a druge ce bog izvesti, sto kazu, na put. 'Ajd, spas' bog, ukucani!
 - Ama to, to mi samo nije milo, taj tvoj bokteraj! Mnogo skitas nocu, Nico, pa bi' venula za tobom, bojim se! Pa te zato i necu!
 - Pravo velis. Necu te, bome, ni ja.
 - Za zasto, Nico rode?
 - Ta im'o bi' samo brige, a 'asne bas nikakve kad bi' te uz'o. Vi's mene jednog placa slavna opstina za tolike kuce i sokake sto i' cuvam. A dok ja cuvam tolike sokake, koliko bi' tek ondak ja treb'o da drzim boktera i iz moje male place, da i' placam, da cuvaju moj sokak, aj?! Di je tu 'asna? Aj, Rakila, je l' dobro divanim aj?! - veli Nica, zadovoljan sto se oduzio Rakili za Kakas-Verku i zavrjuje i veceru i razgovor pri kom je pomalo zapletao jezikom.
 Utom mu unese i suva jezika i slanine dobar komad.
 - Eto ti, Nico, suva jezika, taj te tvoj vec izdaje, - veli mu Rakila - vec zapleces.
- Ta, nije bas ni trebalo, samo ste se zabadava trudili - veli Nica, i trpa suv jezik u rukav od kabanice, koji je dole zavezan i lepo sluzi i kao torba. - Necu nista ni govoriti; samo cu duvati u rog, a zato mi ne treba ni Nece Muckalova jezik! A ovo parce slanine cu ja ujutru da ostavim - veli Nica i mece slaninu u onaj zavezani rukav od kabanice. - A kod Buckalovi' mese sutra ujutro 'leb, tamo cu svrnuti ujutru na vrucu lepinju, a i da im kazem da sam nacun'j'o trag nji'ovim vrancima, onim ukradjenima. A sad, laku vam noc svima, pa i tebi, Rakila, dindusmanine moj jedan.
 - Laku noc, ca-Nico.
- Eh, kad ovako ide sve lepo, pa ondak mi se i mili da sluzim! Al, gazda-Pero, - veli Nica i metnuo prst preko usta - samo cutkac! - A sad, laku noc. I fala na doceku. Al' bas je bilo sve lepo! Ta nije da cu duvati u rog, da vec niko nece znati kol'ko je sati!...
- I tako odlazi Nica, a neko od ukucana ga isprati do avlijskih vrata i zatvara ih za njim, pa se zurno vrati u toplu sobu.
 - Jednako oblacno, nema ni forme da ce se prolepsati! - veli i seda medju ostale.
 Jos neko vreme sede i cesljaju perje. Baba ponekiput zevne, zatvori oci, pa izgleda k'o da spava, ali jos jednako ceslja i mece ocesljano perje na jednu, a patrljice na drugu gomilu.
 A devojke i mlade komsinice sapucu. Cujes poneku rec glasno izgovorenu, pa onda opet smeh, a perje leti na sve strane, i jasan devojacki smeh gasi iznenada svecu, i budi i ljuti babu.
 - 'Ajde, dosta vec jedared! Dokle cete! Kad pocnete, a vi ne znate, sta je dosta! Dobro! Dobro! Do'cete i vi u moje godine, a sad vam je lako - veli baba, domisljajuci se da se njoj, i na njen racun, smeju. - 'Ajde, kup'te perje, pa da se poleze!

* * *

I malo posle dizu se komsinice i odlaze pracene fenjerom. Ostaje Sosa s ukucanima samo. A zatim se gasi sveca u kuci, prestaje sapat i nastaje tisina. I iz topla perjana kreveta slusaju zadovoljni ukucani tiktakanje duvarskog sahata, kisu kako lapa u prozore, i vetar kako zvizdi, kako tresne prozore i tresne od vremena na vreme tavanska vrata, koja je domaca celjad zaboravila da zatvori. Psuje domacin zaboravne i nesavesne mladje, i pita ko je bio poslednji danas na tavanu, ali

ne dobija nikakva odgovora. A devojke zavukle glavu pod toplu perjanu dunju, pa tiho kikocu, ali im domacin ne cuje kikota, pa se i on ucuti. Samo se jos cuje tiha i monotona kisa, ona mokra jesenja kisa, koju je tako lepo slusati iz toplu kreveta, cuje se kako lupkara u prozore i cuje se rog Nice boktera, koji je duhnuo dvanaest puta, ali Tocilovi ukucani cuse samo triput; ono ostalo puta odneo je vetar u druge sokake, u drugu parokiju drugoga boktera.

[Na vrh]

Glava sedamnaesta

Koja je samo zato postala sto bi inace Glava sesnaesta porasla kao glavurda. U njoj ce citalac videti ko je glavni vinovnik sto se ljudi, ne samo gresni mirjani u parohijama nego cak i parosi, mrze.

Ah, jeseni, jeseni! Kako si sumorna kad te covek posmatra gacajuci blato po sokacima, ili onako pokisao kad se grci u kolima bez arnjeva! I jednog takvog sumornog novembarskog dana, stize iz vladicanske rezidencije T. poziv i jednome i drugome parohu. Tamo su razgledali tuzbu i uzeli je u postupak. I sad moraju obojica da predstanu nadleznom sudu. Da idu odmah, jer u subotu se mora bar jedan vratiti, da bude tu radi crkve. Ozbiljan i jedan i drugi pop; i jednog i drugog spopala neka trema. I sam tuzitelj Cira se prepaao, pa mu cisto doslo da pokusa da trgne tuzbu i preda stvar zaboravu.

- Neka ga djavo nosi! - veli pop Cira. - "Pametniji popusta", vele nasi stari. Uzdrzao sam se, savladao sam svoj gnev, i posramio ga svojom uzdrzljivoscu i dolgoterpljenijem, a to vise vredi nego da sam ga bacio pod noge. Neka ide bestraga, kazacu da odustajem i prastam velikodusno nanetu mi obidu.

Ali gospodja Persa ne da nikako, nego jednako potpiruje plamen mrzosti i omraze.

- Sta?! Zar onaj paorenda i dalje da bude paroh tu di si i ti?! - praska gospodja Persa setajuci po sobi, pa od vremena na vreme zastaje, brise porculan keceljom, gleda pop-Ciru s ledja i nastavlja da podbada. - Ciro! Odma' idem u rod; idem u beli svet ako taj grubijan ne povuce sto je zaslužio! Idem, Ciro, kud me oci vode, a noge nose, i ti gledaj sta ces bez popadije: da te vidim onda sta ces!

- Ali, Persida, slusaj, zaboga.

- Necu nista da slusam, nista da cujem! Punktum! - vice gospodja Persa, podobna razdrazenoj lavici. - Ciro, utubi dobro to sto cu ti sad izdiktirati: dok ga ne vidim obrijanog da mu lice izgleda klot k'o jurget, nece mi, Ciro, biti srce na mestu.

- Al', Perso, zaboga! Ta ti i ne znas kako je sve to islo dok je doslo do gustoga.

- I necu da znam, i ne treba da znam! - sikce gospodja Persa. - I brkove mu skini, grubijanu jednom salasarskom, a ne samo bradu. Ako mu je vo vremena ono onaj njegov deka mog'o dobiti onda nemesag od Princ-Evgena kod Sente kad se tuk'o pod Jovanom Tekelijom s Turcima, valj'da i ovaj sad da dobije zato somborsku parokiju, sta li? Cujes, Ciro, i brkove dole! I da sam ja kojom srecom na tvom mestu, ja bi' trazila od njegove ekselencije gospodina vladike da ga bas onaj njegov, kako se djavola zove, no ta onaj njegov Saca, jest on bas da ga obrija! Bas on, i niko drugi! A ja bi', da sam ja nesto na tvom mestu, ja bi' sela preko puta od njega, evo ovako, Ciro, - rece i sede u jednu fotelju - pa bi zapalila lulu i naredjivala kako da brije. "Jos ovde; ovde nije dobro obrijano! Eno tamo jos tri dlake vidim", rekla bi' i pokazivala kamsom na tu stranu! Cujes li, mamaljugo banacka?

- Al', za ime boga, Persida, pa dosta mi je udovletvorenija! Eto, Pera je isprosio nasu Melaniju; kroz nekoliko nedelja ce biti i svadba. Pa zar ti nije dosta kad si mu, tako reci, ispred nosa ugrabila zeta?! Ako ces pravo da ti kazem, ja mu se, ta boga mi, i ne cudim sto mu je bilo tesko. Ta otac je tek!

- Ciro! To je vec stogodj drugo! Drugo je nasa Melanija, a drugo ona njihova landpomerance! Mladic lepo vaspitan, izobrazen, pa trazi spram sebe i svoga vaspitanja i priliku, k'o sto bi' i sama uradila da sam na njegovom mestu. Nista mi tu, Ciro, nismo krivi, nego im'o mladice oci pa probir'o. A ona njihova da je bila za nesto bolje rodjena, ne bi se zadovoljila kalfom.

- E, e, - ti vec daleko teras!

- E, sad ja daleko teram! Ja, daklem, teram daleko! Ej, mamaljugo, mamaljugo banacka! Dakle ti si vec konten da sve zaboravis! Ciro! Kad mrzis, treba da mrzis ljucki. Jest, tako je to! Sve dole! I bradu i brkove, i...

- Ali njegovo preosvestenstvo, gospodin vladika, ekselenc...

- Kakva ekselencija! Kakav vladika! More, ne bila ja na tvom mestu, a ja bi' to vec... vid'o bi ti! Ciro! Da znas da ces tamo naci sva cetiri vasselenska patrijarska i petoga rim-papu, pa nist' ne treba da se plasis, Ciro, kad znas da si u rezonu, nego treba da im kazes sve sto ti je na srcu, sto te jede i pece. Ciro, kad mrzis, mrzi! I brkove mu nemoj oprostiti, sve dole, sve! Sve!

- Ali, Persida...

- ... A nasem Peri treba da kazemo da odma', od sutra, pusti jos duzu kosu; kad dodje vreme, nek je gotov i za djakona i za popu!

- Lako je tebi! - uzdahnu pop Cira.

- Sve, sve mu obrijaj, nek izgleda k'o celavi Muslija! I u grob kad legnem, Ciro, mislicu furt na to! Iz groba cu, cini mi se, ustati sa brijacem, pa cu ga sama obrijati ako ti neces! Da pamti kad se bacio na tebe.

- E, ti kad nekoga mrzis, a ti ne znas da postavis, tako da kazem, plot tvojoj mrzosti i jarosti! - rece pop Cira, smeseci se malo. Valjda mu je doslo smesno, pomisljajuci kakav bi to prizor bio kad bi gospodja Persa stala da brije pop-Spiru, a ovaj se otima. - Ah, ne, ne! Ti si strasna kad nekog omrznes.

- Nije neg' da se jos izmirim valj'da! Ako ti 'oces, ja bo'me necu! Ja kad volim nekog, ja sam onda melem, a kad ga mrzim, onda mu ne treba gori pelen!

- Pa, zaboga, Perso, trideset skoro godina zivimo k'o prijatelji!

- Ne trideset, Ciro, nego trideset puta trideset da je, pa necu da znam! Nema vise nist'; bilo pa proslo! "Pokvareno prijateljstvo", pamtim kako mi je govorila uvek moja pokojna mama, bog da joj dusu 'prosti, bila je zdravo pametna zena, "nije", veli ona, "k'o kakva poderana strimfla, pa da se moze podstrikavati!" Aja, nema toga, Ciro! "A ponovljeno prijateljstvo, to ti je, dete moje, bas k'o podgrijan cuspajz od krompira! Ako od podgrijanog krompira od podne moze biti vecera, to ce i od pokvarenog prijateljstva moci biti stogodj!" Njema ti tu, moj Ciro, vise nista! To je bilo, bilo, Ciro, a i ne daj, boze, vise da se povrati! - grmi gospodja Persa.

- Ama neki strah us'o u mene, - veli pop Cira - pa nikako da se ohrabrim. Nije to sala ici pred preosvestenstvo! Valjda sam ja to naucio! A kakve sam srece, jos mogu ja biti kriv!

- Sav svet zna da je on kriv.

- E, slaba je to uteha za mene! Znam ja Spiru. Ne da se taj lako! Kako je deb'o, a da vi's kako se pracaka k'o saran kad ga izvuku iz vode. Naucio je taj na te kolace. Koliko se samo puta taj iskobelj'o, i to bas tamo di sam mislio da mu, boze me prosti, ni sam savaot nece moci pomoci! Eno kad se ono vuk'o klipka, pamtis i ti, pre petnaest godina, kad je bio hram crkve, pa kad se vuk'o u porti klipka sa paorima, pa sve nadvuk'o. Javili gospodinu episkopu, pa nista. Pa pre toga, ako se secas, jos kad je ono zadocnio na jutrenje, ja pomisli': "Ode mu brada k'o da je nije ni im'o", a on jos pohvaljen i crven pojas dobio! Ima taj vise srece neg' pameti, to ja samo znam.

- Dolijace! Dolijace, Ciro, ako ima boga, k'o sto ga i ima! Nego ti samo ne popustaj tvoje pravo i tvoj rezon! Vid'la bi' ja nji', da je nesto pop Spira u rezonu; tesko bi bilo meni ! Morala bi' od one Side u beli svet bezati! Pobedices, Ciro, drz' se samo!

- Ta, ja vec vidim moje dobrojtro, - veli pop Cira - vidim ja i moje i pop-Spirino dobrojtro!

- Ti samo cuvaj onaj zub! Da ga cuvas k'o oci u glavi! To ti je najvaznije sad na ovom svetu!

- Tu je kod mene. Nosim ga uvek sa sobom, u zlu ne treb'o! Al' koje mi i 'asne od njega, kad ce mi se, znam, zavezati usta k'o zvono na Veliki petak, pa necu umeti ni jedne kad dodjem pred njegovu ekselenciju.

- Ej, da mi je, Ciro, da ti ja moj jezik nesto mogu da pozajmim! A kad ces morati tamo?

- Prekosutra se krecem.

- A jesi l' se postar'o za kola?

- Sutra cu da gledam u selu.

- Gledaj, bo'me, zimmje je vreme, nije k'o u leto, a znas obesenjake paorske!

* * *

- Kad ces na put, Spiro? - zapita gospodja Sida.

- Sutra, u ime boga - uzdahnu upitani.

- Pa jesi l' se spremio? - pita ga brizno.

- Ta, nisam, bas k'o sto b' ja zelio, al'...

- Ta samo da prodje jedared ta komendija. Strasno sam se dala u brigu, Spiro! Ima tri-cetiri dana kako sve snevam neke episkope i neku berbersku sapunjavicu; a to ne sluti na dobro!

- E, pa kad 'oces zeta berberina, to ces i snevati!

- Ta ne cerez toga, nego se bojim da te ne kastiguju.

- A, do toga nece doci - hrabri je pop Spira. - Ne dam se ja dok sam ziv! Taman! Makar odn'o djavo lanac-dva.

- Dakle ima neke nadezde?

- A kako je, naopako, ne bi bilo?! Sto kazu, covek dok je ziv, on polaze nesto na nadezdu, nada se! Ja sam se ispocetka malo k'o i boj'o, jerbo, znas, kako je! To mogu tebi da kazem. Kriv sam. Kriv sam, vidis i sama, k'o djavo sam kriv! A toliko sam se uzdrzav'o! No, al' zato ipak ne treba se predavati ocajaniju.

- A jesi l' se posavjetov'o s kimgodj?

- A s kim cu, kad i ne smem nikom da kazem kako je bas sve to bilo! Saca je dete, a sta bi' i znao s njim?

- Pa zar nemas bas nikog drugog? A kako Arkadija, kako s njim?

- Ta, on mi je vec kudikamo pouzdaniji, pa njemu sam vec smeo da kazem sta je i kako je, a nesto je vec i sam znao.
 - Pa sta ti on kaze?
 - Pa kaze da ima nadezde. Samo, kaze, da isplanira jos malo, pa ce mi danas kazati sta je iskumstir'o.
 - O, daj boze da ispadne samo stogodj dobro - veli gospodja Sida, pa se prekrsti krisom od pop-Spire. - 'Oces li da ti spremimo sto za put, k'o obicno?
 - Mozes; mada mi nije ni do cega.

[Na vrh]

Glava osamnaesta

Iz nje ce citaoci videti kakve teskoce ima da savlada covek koji mora hitno a u nevrema da putuje.

Utom udje i Arkadija.

- 'Ocu l' da trazim kola? - zapita Arkadija.

- A, pa dabo'me! Samo se pogadjaj, jer ti bar znas paora! - veli pop Spira. - Obesenjak je. Kad te vidi da si u nevolji, a on onda ne zna ni za boga ni za dusu, vec k'o veli: "Kad si mi samo pao saka!" Pa onda vec i ne zna sta da iste!

- Ta kome vi to divanite?! Ta zar ce mi to biti prvi put da se pogadjam! Ta umem ja, te jos kako, da se cenjkam; ta ni brige vas! - hvali se Arkadija.

- Pa koga mislis da uzmes? A? - pita pop Spira.

- Ta... sad, pravo da reknem, nije bas, znate, ni lako. Jesenje je to doba, putevi pokvareni, a blato veliko.

- Da, da, to je nevolja jedna!

- A kako bi sad dobro doslo da imas svoja kola i konje! - veli gospodja Sida.

- He, to sam ti, Sido, i sam vise puta pomislio, he... al' sta ces! Da i' drzim, skupa je 'rana; pa p'onda, oni odande, oni preko: oni nam jos i ponajvise smetaju! Cim cuju da ko ovamo kod nas u Banatu ima lepe konje, odma' se ustumaraju ti prokleti Bacvani! Sto ti ljudi imaju tu prokletu pasiju da ukradu konje od Banacanina, to je jedno cudo! Pa, sto ukradu ukradu, 'ajd nek i' nosi djavo; nego sto jos volu da namagarce gazdu kome ukradu konje! Eto, pre tri meseca kad su onom Neci ukrali konje, pa malo im sto su odveli konje, neg' mu jos met'li ular na vrat, pa otisli s konjima, a njega ostavili k'o nikog njegovog; a on kad se probudio, jedva su ga ukucani kurtalisali oni' amova! Eto, tako! A jos spav'o u stalogu; 'oce covek da cuva svoja konje! Eno, od sramote jos i sad ne sme covek medj svet.

- A brani se - prihvata Arkadija - "Ja sam", kaze Neca, "mesecar, pa nista ne znam sta je sa mnom", kaze, "kad jedared zahrцем. Mogli su me", kaze, "slobodno upregnuti u stajerska kola da i' vucem i brez bica; ja", kaze, "nista ne bi' znao ! Nego fala im", kaze, "sto su bili ipak ljudi, pa nisu!"

- Eto, zbog toga me i mrzi da drzim kola i konje - veli pop Spira i pridje k prozoru, pa se zagleda u jednu staklenu teglu i gledase je dugo.

Nastade pocivka.

Mozda je sada i to, malocas spomenuto, bio jedan razlog; ali ne manje jak razlog bio je taj sto je pop Spira, kao svaki pametan covek i ekonom, voleo sto jeftinije da prodje. Leti mu je bilo lako. Uvek je imao poneku priliku da putuje, jer se uvek desilo da je neko iz sela isao svojim poslom nekud. I kad sad gospodin-popi trebaju kola, on se i poveze na njima, jer koji bi to parohijanin bio koji bi svome parohu odrekao kola! Ali sad u novembru mesecu slabo ko i preze konje. Ako ih i preze, preze ih samo u svatove, pa zato nijedan pop ne moze vise onako prilikom da se vozi, pa jedna nevolja! Kome se sad obrati, mislio je i slutio pop Spira, taj ce mu sigurno naplatiti sad i ono sto se, bog te pita kad jos, badava vozio, pa ce mu presesti sva voznja zabadava.

Toga se bojavao pop Spira, pa je zato i odlagao tu neprijatnost, i docekao, evo, poslednji dan da pogadjja kola. A, posle, bacao ga je u brigu i njegov barometar u kuci, jer onaj zeleni zabac u onoj staklenoj tegli na prozoru, pokazivao mu stalno od nekoliko dana kisovito vreme.

- Pa sta ste resili? - pita ga Arkadija.

Pop Spira cutase i jednako stajase na prozoru i gledase rasejano na teglu sa zapcem. Od ovo nekoliko dana gore imenovani je jednako bio dole na dnu. Tu se dan-noc zadržavao, i u ne malu brigu bacao pop-Spiru i sve ukucane, a osobito Julu. Jer Saca je dao cizme da se naglave i naglavke unapred platio, a Nika cizmar, drevna jedna pijanica, zatvorio i ducan i cizme, pa zapao u jednu birtiju vec blizu vasarista, pa vec treci dan sedi uz gajdase, a Saca ostao u letnjim cipelama, pa ne sme nikud preko blata. A onaj u tegli ucitao se na dnu, scucorio se, pa samo siri mehure, a nikako nece uz merdevine, koje su njega radi tu u tegli i namestene, te da tako pokaze i nagovesti prolepsanje vremena. Sve se zabrinulo. Pop Spira ga gleda rasejano. Jula place kad ga vidi, a gospodja Sida skida gromove cim ga pogleda u onoj njegovoj vazdasnoj pozituri. "Sav mi je zelen" govorila bi gospodja Sida kad god bi prosla kraj prozora. "Gledaj

samo, molim te, kako se kapricir'o, obesenjaka jedan zeleni, pa bas nikako da se popne uz lotre, nego me gleda odande bezobrazno k'o kakva buljooka Cifutkinja! Grom te spalio, obesenjace zeleni!"

Tako ga je grdila gospodja Sida, ali on se ipak nije penjao uz merdevine.

- A... jesi l' sto smislio? - zapita pop Spira Arkadiju posle duzeg cutanja, ne mogavsi duze da izdrzi drzak i bezobrazan pogled onoga na dnu.

- Pa, da vi'te, i smislio sam. Samo ne znam 'oce l' valjat' stogodj - veli Arkadija.

- Pa sta si to k'o smislio?

- Pa, eto, to sam smislio: da se vi morate posto-poto docepiti onog prokletog zuba, da ga on niposto ne uzmogne pokazati njegovom preosvestenstvu gospodinu episkopu. A krom toga morate furt ostati na tom da, to jest, svega onoga nije bilo cime vas on bedi u tuzbi, da ga, to jest, niste gadjali nicim. Vi samo kaz'te: "Ne znam ja nista od svega toga, a on", kaz'te, "neka dokaze da je to tako bilo k'o sto on kaze". Obraz splasnua, a zuba nema; e, pa ondak nek dokaze ako je majstor.

- E, pa to i ja znam, al' to je djavo sto je zub kod njega. Pa kako onda?

- E, pa to je i kod mene djavo, sto se ni ja dosad, bas k'o za pakost, bas nikako da domislim kako! Ja k'o mislim da potplatite kocijasa sto ga bude odvez'o, pa on da se kakogodj dokopa zuba.

- Znas li bar koji ce da ga vozi?

- Pa i nece ih biti bas na probiranje. Oni sto su sad kod kuće, i sto bi k'o mogli da voze, nisu se nijedan, kol'ko ja znam, pogodili.

- Ne znam koga da pogodim! 'Oce l' Pera Bockalov?

- Man'te ga vragu! - odgovara ga Arkadija. - Skup je. A i ako se pogodite, imacete komendije sa njim. On ima jedan lud obicaj; vole, neg' bog zna sta da mu date, da udari prekim pute, pa kad ga ukebaju, ko placa strof nego onaj koga vozi.

- A Proka Cikanov?

- Izescete se zivi ako ga pogodite. Pipav je dozlaboga, zato su mu i izdenuli ime, pa ga niko u selu drucije i ne zove nego Proka Oces-Neces! Svaki cas ima on nesto da radi; cas pali lulu, cas ga zulji cizma pa je svlaci, pa onda ispusti bic pa silazi s kola i ide bestraga natrag, a vi sedite u koli pa cekate. Sto drugima treba pola dana, njemu treba citav dan, pa i dan i po! A posle, pa i konji mu nisu nikakvi! Neke sremacke rage, pa k'o macke sitni! K'o da sljive tera po vasarima. A sto je najgore, nikad ne znate posto ste pogodili kola. Kol'ko je onako na oci pipav i zavezan, al' da ga vidite kako ume da se svadja i da laze kad ga isplacujete. Njega niposto!

- A kako bi bilo da uzmemo Radu Karabas a? Aj? On bas lepe konje drzi!

- Hu, ta man'te ga bestraga! Da je on samo polak dobar k'o sto su mu konji, bila bi jedna krasota! On dobro tera, doduse, al' i on ne valja.

- Pa kad dobro tera, a sta ces vise i bolje!?

- Bacvan je pa vole malo vise da divani. I cim koja carda, a, fala bogu, nisu retke, a on stoj da napoji konje i sebe, a posle kad uzme uzdice u sake, a on tera k'o lud! Samo vikne: "Drz'te se, gospodari!" pa kad osine konje, a gospodar, ako se nije dobro u'vatio za lotre, izlete k'o da nikad nije ni bio u koli! E, to mu, eto, bas ne valja! Tako je priklane vozio jednog Dzidu iz Simiklusa u Veliki Bikac, pa ga jos kod Bocara izgubio iz kola i tek kod Karlova opazio da tera prazna kola i ne vozi nikog. "A sto ne pazis?" pcuju ga ljudi. "A sto se ne drzi ljucki!" brani se on, pa jos ispadne da je drugi kriv. Pa bar da se cesce okrene, 'ajde-de; nego kad natuce sesir na oci, a on se po dva sata ne okrene, nego samo vice i siba konje, a sve leti blato na onog za njim u sicu, pa ne znas kad si kavoniji, il' kad ispadnes iz kola, il' kad ostanes u koli!

- O, o! - vajka se pop Spira.

- A, posle, - nastavlja Arkadija konduitu Radinu - ima jos i tu ludu narav da ne da nicijim kolima ispred njegovi' kola. Taki potera pored nji! A vest je, obesenjaka, da izvrne tudja kola samo dok zapne levcom o levcu! I, posle, 'oce da pije, i da se tuce usput. Cim je malo djornut, a on 'oce da peva. Pa sto on sam 'oce da peva, 'ajde-de; nego sto tera i onoga koga vozi da i on peva, pa ako ovaj nece, a on odma' skida levcu, pa tera s kola! Kaze, on je nemes, pa bas i nije spao na to da kocijasi.

- Pa to je onda lud covek!

- Lud, sasvim lud. Ne znas ko je ludji, il' on il' oni njegovi besni konji. Trezan, i boze pomoz; al' kad je pijan, niko s njim ne moze da izadje na kraj. I pije, i bije se, i kupuje konje usput i placa i pije aldumas; on vas poveze, a neki deseti vas doveze, nikad ne znate ko ce vas dovesti kad vas on poveze. Dobro tera, to je sve tako; al' je nezgodan za jedno svesteno lice k'o sto ste vi, napriliku.

- E, pa koga cu, za ime boga, da uzmem? A kakav je onaj Pera Tocilov? Sta velis, da njega uzmes?

- Pa on ce, da vi'te, jos i ponajbolji biti. A ima i dobre arnjeve. Kupio i' bas tu skoro kad se prodav'o neki stajervagen, pa skin'o i metno'o na svoja laka lepa kola. Njega, njega najbolje.

- E, vrlo dobro. Pa idi, pa se cenjkaj. Il' kako bi bilo da ja sam odem? A, sta velis?

- Pa mal'te nece to najbolje i biti! A ja cu bar za to vreme da se natenane razmislim malo za ono i da raspitam je l'

gospodin Cira pogodio kola i koga je pogodio; pa ako nije, onda da ja sam to nekako udesim; ako bude k'o sto ja mislim, onda smo na konju, gospodine. Na konju dodade pouzdano Arkadija.
- 'Ajde, potrci - veli mu pop Spira - potrci, poradi k'o da se tebe samoga tice.

[Na vrh]

Glava devetnaesta

Iz nje ce citaoci videti da su imali pravo nasi stari kad su rekli onu zlatnu poslovicu: "Tesko svome bez svoga !"

Posle pola sahata krenuo se pop Spira da pogodi kola. Obisao je onako usput sve paore koji kocijase. Bio i kod Pere Bockalova, i kod Proke Cikanova i kod Rade Karabasa, a i jos kod nekih; i ni kod jednog nije nasao cestitih arnjeva, a gde bi ih i bilo, tu je opet gazda na putu. Ostade mu jos samo gazda Pera.

Pop Spira udje unutra u kucu gazda-Pere, i bas ga zatece u kuci gde sedi u hodniku pa kruni kukuruz.

- Pomoz' bog, Petre sinko!

- Bog vam dobro dao, gospodin-popo! rece Pera i skoci sa stolice, ostavi brzo lulu iz usta u jedan cosak, pa skide sesir i poljubi gospodin-popu u ruku.

- Pa, kako je? Kako? Radis li, jesi l' vredan? - pita ga pop Spira. - Pa meti taj sesir na glavu, Petre sinko, pokri se, pokri!

- Ta, eto, kol'ko mogu, gospodin-popo, i kol'ko, sto kazu, moram! - "Aaa, jedan po jedan!" - rece u sebi gazda Pera Tocilov, i namignu djavolasto ispod sesira.

Jer isti gazda Pera nije niko drugi nego dobro poznati nam sinocni Pera Tocilov kome je Nica bokter dosao i kod njega se dobro pocastio, kao sto je strpeljivim citaocima dobro poznato iz Glave sesnaeste. Domacin je Nicu pocastio, a ovaj je to, boga mi, i zaslužio, jer je toga vecera narocito dosao bio Peri Tocilovu. I dok su oni tamo pevali i kikotaći cesljajući perje, dotle je Nica ispriповedao sve, i dodao da ce mu sutra oba popa doci na noge da se pogadjaju da ih vozi. Moraju putovati, a sem njega niko nema onake arnjeve i onake konje. "Pa nemoj da sramotis svoje krasne konje, pa da i' budzasto vozis", savetovao ga je Nica. "Ta

vidis li kako ti je zapala sikira u med, pa nije da je samo sikira, neg' i sve drzalje. Zato budi pametan, k'o uvek sto si bio, pa ne ispuscaj Ta, znas kako oni nas deru kad je neko od nasi u nevolji; kad se, napriliku, zeni! Ta, volijem popovsku krajcaru, neg', sto kazu, trgovačku forintu! Ta seti se samo sta nas parokijane kosta samo ono jedno nji'ovo Gospodi pomiluj, i Podaj gospodi!" ucio ga je one veceri Nica; i sve je to sad palo na pamet gazda-Peri Tocilovu kad je video pop-Spiru u svojoj avliji.

- Eto, ja svrn'o malo! - otpocinje pop Spira razgovor. - Vidim te u avliji, pa rek'o: "Daj da svratim malo kod nasega gazda-Petra". A ti uvek vredan!

- Pa fala! Fala vam, gospodin-popo, koji ste me se siromaska setili.

- E, moj sinko, nisi ti siromasak. Ti si covek gazda, kad ti mozes da drzis konje samo cerez gazdasaga i svatova.

- Ta, gospodin-popo, i vi kako divanite da je, al' nije. Jadan mi gazdasag! Nego krparim, krparim k'o niko moj. Kakvi svatovi; zar je meni do nji'. Nego, eto, tako, malo njivice, malo ranim svinje, malo kocijasim, pa kraj s krajem. Tavori se, gospodin-popo, od talijanskog rata i otkako izidjose ove sekseruse banke, sve gore; pa dok mogu, dobro; a kad udari ruda u breg, a ja cu, sto kazu, aljku na bataljku, pa il' u Srem preko, il' jos dalje u Serviju. A zasad jos pomalo od kocijasenja...

- A imas li 'asnu od kocijasenja?

- Pa, k'o sto reko' ne daj boze i gore! A sto rekoste 'asna? Eh, a ko danas ima 'asne od rada? Niko! A paor ni toliko!

- A jesi l' bar majstor u tom poslu?

- Ta, sad ja necu nista da divanim preko sebe, nego, eto, pitajte druge ljude i Dzide i gospodu. Izvol'te pitati druge ljude koje je Pera Tocilov vozio, pa pitajte i' jesu li drugog kocijasa posle trazili!

- E, lepo, lepo! Bas mi je mило. Pa sad bas kad sam i onako besposlen, da se bar razgovaramo... A, bi l' na primer, tako, ovo dana, vozio?

- Ta-a-a, ono, znate, - oteze Pera i pocesa se - vidite i sami kakav je belaj napolju! A bas, da vam pravo kazem, i ne bi mi mило bilo sad na ovakom vremenu. Leti je drugo.

- A, dabome da je leti drugo. Leti moze covek bas i peske da ide. A, posto vozis, napriliku, leti?

- A, kao... koga, napriliku?

- Ta, sad koga bilo, ma koga. Leti, na primer, kol'ko trazis na dan?

- Pa osam srebra.

- Mnogo. A zimi?

- Pa duplo; sesnaj'st srebra.

- Hoj, hoj! To je bo'me papreno, Petre sinko! A ujesen?
 - Po k'o i u zimu, sesnaj'st.
 - To je, bo'me, mnogo, mnogo...
 - E, pa jesen je, blato je, gore neg' i suva zima il' sneg.
 - Ta znam, Petre sinko! Al' koliko je duzi letnji dan nego onaj zimnji, pa ipak za zimnji trazis duplo! 'Ajd' desetica, i koje kako.
 - E al' opet, vi zaboravili, koliko je dugacka zimska noc. Pa svu noc konji jededu, a noc se otegne k'o gladna godina, a konje treba 'raniti, pa onda i' dobro mozes terati. Sta je desetica! Ode, sto kazu, sva u konjsku zobnicu; deseticu u zobnicu!
 - Ama mnogo je, mnogo!
 - Pa spram kese, gospodin-popo, i spram cina. Ono, znate, sto kazu, vandrokasa na putu covek i zabadava uzme u kola, al' on je vandrokas, a nije gospodin. A gospodin sto godj bolje plati, to sve bolje i za njega; pripada mu veca pocest. A dika, sto kazu, i ridji u taljigama, nek'mol' gazdi!
 - Ja bi' se, znas, ovo dana krenuo na put; onako, palo mi na pamet, dosla mi volja da se malo razonodim. Pa, reko', daj da obidjem i pripitam najpre naseg Petra.
 - E, fala, fala, gospodin-popo. I ja, sto kazu, vas pocitujem, i vec, onako svi u mojoj kuci, vas pa vas; niko vas od moji' druckije i ne zove nego nas gospodin parok.
 - Pa, kol'ko dakle trazis?
 - Pa rek'o sam, sesnaj'st srebra.
 - Osam, Petre.
 - Pa malo je, malo, gospodin-popo, nije sad leto.
 - Pa prolepsace se! Mora se prolepsati. Eto onaj moj mi zabac kaze da ce biti promene, promene nabolje.
 - Ta kakva zaba, gospodin-popo! Ta kako to opet divanite!? Ta sto zabaca da mi ne krekecu, nego da mi natrukovanu obligaciju dadu, pa im ne bi verov'o. Ta sta ce meni zabac, kod mene zivog! Padace ovo, gospodin-popo, bar jos citavu nedelju dana! Poznajem ja to po meni; ta bolji mi zabac ne treba! - Pera Tocilov je nekad sekao drva u neko spahijskoj sumi, i tom prilikom zaostale mu neke sitne sacme i so, pa od toga doba je bolje i sigurnije znao da predskaze svaku promenu i vreme bolje i sigurnije nego i sam "Kalendar stogodisnjak".
 - Ama kad ti kazem, - uverava ga pop Spira - promenice se.
 - Ta nemojte mi, gospodin-popo, soliti pamet, ta usoljen sam ja dobro, pa zato tako i divanim. Kera bio, ako ne potrefim! Ta jos moj pokojni baba, bog da mu dusu prosti, govorio mi je: "Sinko Pero", govorio mi je on, "kad kisa probije zoru, probice i opakliju". I to je bas tako k'o sveto! Bas sam to dobro utubio! Nema tu lepa dana jos zadugo, gospodin-popo! Nego cetnaj'st srebra, pa da se sutra zorom krenemo u ime boga.
 - Ama ti si, Petre, tako zacenio k'o da si ti sam u selu.
 - Pa, gospodin-popo, mal' te nece taj djavo i biti! Kome trebaju kola s arnjevim, taj me mora potraziti. Jerbo, sto je bilo kola s arnjevi' po selu, to je sad sve na putu.
 "Vidis, obesenjaka paorskog kako sve zna. Tako i jeste; sta znas!" veli pop Spira u sebi, a zatim rece glasno: - Osam, osam, Petre. Dosta ce biti i osam srebra. Pa, eto, mozes, ako se strefi da uzmes jos koga u kola.
 "Ako nisam i necu!" rece u sebi Pera Tocilov, a posle doda glasno: - Cetnaj'st, gospodin-popo; 'ajd', dajte, eto, dvanaj'st srebra i jos jednoga da uzmem u kola, da isteram bar tako ti' sesnaj'st srebra. Eto, nadj'te vi jos jednog, pa da vas vozim ne za osam nego za sest srebra!
 Razmisli se pop Spira i posle poduzeg razmisljanja, setanja i cenkanja, pristade naposletku. Popusti i Pera i pogodise se za deset srebra.
 - Dobro! - veli pop Spira. - Deset, deset, - ali kad ti platim deset, 'ocu dobro da teras.
 - Nemajte brige, k'o ajzliban!

* * *

Posle jednog sahata dotrca Arkadija pop-Spirinoj kuci i zatece popa kod kuce.
 - Koje dobro, Arkadija? - zapitace ga ovaj.
 - Dobro je! Raspit'o sam! Gospodin Cira pogodio je onog Peru, onog Tocilova, da ga sutra vozi.
 - Eto ti sad! Pa i ja sam ga pogodio! No, sad ce biti komedije!
 - Pa vi dakle zajedno putujete! Eto, to je bas k'o poruceno! To je dobro! Nikad bolje!
 - Kakvo te dobro spopalo?! Ta to bas ne valja!
 - Ama to, to bas i valja! "No fala bogu", dodade Arkadija za sebe, "dobro mi je isp'o moj plan za rukom!" A zatim rece glasno: - E, bas fajn se strefilo!

- Kako to mislis?

- Pa, evo kako! Sad se mozete vrlo lako docepati onog zuba.

- E, al' kako?

- Pa, evo kako sam ja to istudir'o. Ako se krenete sutra zorom, stici cete uvece u Temisvar, - i onda nema nikakve nadezde. Zato se i nemojte krecati ujutru, nego podjite oko podne, pa onda morate nociti u Ceneju kod gospodin-paroha, onog sto ga paori zovu Oluja, vasesg i njegovog prijatelja. A ja taki idem Tocilovu, da mu kazem da ne preze zorom, nek nadje kakav godj izgovor, jer vi, kazacu mu, ne mozete pre rucka da se krenete.

- No, pa dobro, al' ja, ipak, jos ne vidim... Pak sta onda?

- E, pa sad kaz'te mi, molim vas, jos samo ovo: kome je isti pop Oluja veci prijatelj, vama ili gospodinu Ciri?

- Pop Oluja! Ta meni, meni dabome! Te jos kakvi smo pajtasi i prijatelji bili, i to jos otkad! Jos od prve latinske! Ta zajedno smo, k'o deca, a katihetom vertep nosili; ja producir'o cara Baltazara, a on Peru iz starog sela Kera. Ta nije bilo veceg spadala u skoli od njega! Te jos kakav, kakav prijatelj...

- Taman k'o sto valja! Kad je tako, a vi cete mu se onda moci slobodno poveriti; i onda gledajte pa da vam on pomogne da se docepate zuba. Znete kako je putovanje, pa jesenje mocarno vreme, pa prozebe covek, pa vecera, pa ondak razgovor, pa vino! Ta vi me vec razumete. Moze se, zgodno je...

- E, al' kako cu, kako? Kad ga on, kazu, cuva k'o oci u glavi; svaki cas ga zagleda i pipa je l' mu na svom mestu. Pa bas i da ga se docepam, al' kad on vidi da ga nema?

- Ima i za to leka, nemajte vi brige! Ja sam se za sve postar'o. Evo vam ovo ovde zamotano. Pa kad mu sklonite onaj zub, a vi mu onda lepo podmetnite ovo na njegovu mesto - veli Arkadija i predade mu jedan mali zamotuljak. - Valjda ga nece usput razvijati.

Pop Spira ga uze i razmota, a kad vide sta je, a on se grohotom, slatko, nasmeja.

- "Sej den jagoze sotvori Gospod"! Arkadija, covece, ti si moj izbavitelj, evo vec po drugi put! E, ako se jos i sad izvucem iz skripca, necu ti to vo vjeki vjekov zaboraviti. E, Arkadija, - rece pop Spira dignuvsi zadovoljno obrve - ti si, ti si... formalni stranjgov! - veli i tapka ga zadovoljno po ramenu.

- He, he! - smeje se i snebiva Arkadija.

- Ali, kako samo, vragu, da ti to padne na pamet, kad ti nisi ucio nikakve skole?!

- He, - veli Arkadija, pa trlja onako smireno popovski ruke i uvlaci snebivljivo vrat - ucio sam, gospodine, kakve sam mog'o. Ucio sam, te jos kako ucio! Svrsio sam vam ja, gospodine, i onu trinaj'stu skolu! - zavrjuje Arkadija ponosito. -

A, posle, svi su Provlakovi majstori za to; a i ja, ako cemo pravo, treba da se zovem Provlakov!

- Ah, badava - veli zadovoljno pop Spira. - Kazu: "Trista, bez popa nista!" Ako niko nije, a ono cu ja da je preokrenem, pa odsad nek se kaze: "Trista, bez crkvenjaka nista!" Aj, je l' dobro divanim, sto rek'o nas Nica bokter. Sto jest, jest!

Pravo su rekli nasi stari: "Tesko svome bez svoga!"

[Na vrh]

Glava dvadeseta

U njoj je opisano jedno jesenje putovanje sa jednom epizodom na cardi. U prvoj polovini Glave je zabava, a u drugoj pouka, to jest izneta je uzasna slika jednog alkoholom ruinisanog organizma, za pouku mnogim citaocima.

U sredu tako oko deset sahati, bas kad se gospodin nataros kretao u amt, otvorila se sirom kapija Pere Tocilova, a na kapiju izadjose kola i konji; na kolima lepi arnjevi, a pod arnjevima sedi Pera Tocilov. Iskrivio se i ispruzio siju, pa naredjuje iz kola nesto svojimama tamo u avliji. A zatim se prekrsti pa, opsovav blato i kisu, - koja je tako svesrdno padala kao da su bar nedelju dana i dodolama i litijama molili boga za nju - osinu konje, i potera upravo u popov sokak pred pop-Spirinu kucu. Kad ga uze na kola, prekrsti se jos jedared onako mahinalno, videci gospodju Sidu kako se krsti na vratima, pa se krenu pop-Cirinoj kuci i stade pred kapiju.

- "I brkove i bradu", culo se jos iz avlije, "sve, sve obrijaj, sve skini salasaru jednom paorskom sve, sve ! Nek' ide svet na njega k'o na cudo, nek..."

I ujedared zastade i gospodja Persa, koja je govorila, i pop Cira, koji se uhvatio za levcu i metnuo nogu na potegu da se popne u kola; oboje zastadosse kao okamenjeni, jer oboje spazise u kolima pop-Spiru, ogrnuta gospoja-Sidinom velikom zimskom maramom, kako se pomace ulevo, a - iz pocasti - ostavlja pop-Ciri da on sedi o desnuju.

- A-a-a, - zamuckuje prenerazeni pop Cira - a-a-a, a sta je ono tamo, a, Petre? A kakva je opet to komendija?

- A kakva bi, opet, komendija bila, molim lepo? - pita Pera Tocilov, a nacinio naivno i posteno lice kako to vec paor ume.

- Pa, Petre sinko, je l' to posteno od tebe; ded' kazi sad ti sam Jesam li ja pogodio kola i kaparu dao, il' neko drugi? A?

- pita ga pop Cira stojeci kraj kola.

- Pa, pa, molim lepo, gospodin-popo, pa i vi ste pogodili, a i drugi gospodin popa su pogodili. Obojica ste pogodili i posteno mi, sto kazu, i kaparu dali, koje ja vama, k'o jedan covek siromasak, nikad necu zaboraviti, i za koje vama fala. Ono, kasti, i niste vi pogadjali, nego vas Arkadija pogadj'o za vas racun. Nego izvol'te u kola; izvol'te da ne kisnedu za banbadava i konji i amovi.

- He, Petre sinko, ma necemo tako - prebacuje mu pop Cira.

- Al' molim ponizno, gospodin-popo, za zar mi niste vi sami dozvolili da jos jednog mogu primiti na kola u prednji sic nuz mene!? Pa eto i gospodin su, napriliku, parok, k'o i vi sto ste, pa di bi ja njega metnuo do mene, a eto i on vam odaje pocest, ostavio vama udesno, a zato vas i vozim po po. A za deset srebra, sto kazu, ne vredi ni prezati na ovakom belaju od vremena. A valjda je pravo da i ja, sto kazu k'o siroma' jedan covek, zaradim koju krajcaru za porciju, jerbo i konji imadu dusu, makar da su, sto kazu, jedna marva.

- Ta umete vi paori, znamo mi vec vas i vase politike! - umesa se gospodja Persa. - Zaboga, Nikolajevicu, zasto nisi dobro otvorio oci kad pogadjas kola; kad znas dobro paore, grom ih spalio i sas obesenjacija! Ta di bi se ti, bog s tobom, - produzuje gospodja Persa sva zelena od jeda - vozio s kim bilo! Trazi druga kola, ta bar toga zelja ima dosta, fala bogu.

- Ima kola, al' nema arnjeva, milostiva! - veli Pera Tocilov. - Ta gledajte samo kakvo je to vreme! Ta grijota bi bilo i keru isterati na sokak na ovaku kisu i u ovako blato!

- Ta obesenjaci ste vi svi, kol'ko vas je godj! Nemesi vama trebaju, nemesi!

- Eh, ta man'te se, gospoja, komendije! Ta kakvi nemesi! Ta svi smo mi nemesi, nit' bi vi bili bez kola, nit' 'bi'ja spao na to da drugoga vozim. A i nemesi bas, al' 'su i oni prokopsali! Ta eno Rade Karabaseva, pa on je bar nemes, pa i on kocijasi! Pa spao na Dzide perjare i grosicare, a ja bar gospodu paroke vozim! Nego bolje vi sedajte, da manje kisnemo i mi i konji!

- Ta kako ne bi bilo kola u tolikom selu?! - praska gospodja Persa.

- Ta ima kola, ne velim ni ja, milostiva, da i' nema, al' to je djavo sto nema arnjeva. Znadu to i gospoda pope. Zar mislite, nisu oni k'o, napriliku, jedni pametni i ucevni ljudi, obisli sve, pa jedva, u zlo doba, nasli kod Pere Tocilova.

- Pravo kaze, obesenjaci jedan parasnicki! Ah, Arkadija, ti si mi sve to napravio! "Moram! Sta je, tu je!" - veli pop Cira polako gospodja-Persi.

I ona uvidja i pristaje, i daje savet pop-Ciri, i veli mu polako:

- Pa, nemoj da popuscas, nego drzi srce. Pazi, za zivu glavu, da se nisi upustao sas njim u razgovor. Nit' ga pitaj, nit' mu odgovaraj sto. Najbolje ce biti da se odmah umotas u bundu. Uvuci glavu, natuci kapu na oci, pa spavaj. A ako bas ne mozes da zaspis, a ti se ucini k'o da spavas, to je bar lako. Do Temisvara nemoj da se salis da se pokazesz budan! Drzi srce, Ciro, ako si prijatelj svojoj deci!

- He, lako je tebi! Al' ja sve slutim da ce se iskobeljati, znam ja njega! E, pa zbogom! Pa paz'te na kucu. Ako dodje Lorenc Cifutin, kazi mu da cu u subotu ovde biti, pa nek me priceka dotle. A vi zatvarajte rano kapiju, i odma' pustajte Trezora s lanca, pa pazite da se kakvi vandrokasi ne usunjaju u kucu.

- Teraj vec jedared! - rece pop Spira kad pop Cira sede s desne do njega.

- E, pa zbogom! - veli pop Cira iz kola.

- Srecan put! - pozdravljaju ga njegovi, gospodja Persa, Pera, pa i sama Melanija, koja se oporavila od lake nesvestice, u koju je malocas pala kad je videla pop-Spiru u kolima u kojima ce joj se papa voziti.

- 'Ajd, u ime bozje! - veli Pera Tocilov, i stade tek sad puniti lulu.

- Tako vas volem, to je lepo! Sarmant! Ausgecajhnet! Bravo, gospodin-Ciro, bravo! Klanjam se! Kis ti hand! Tako, to je krasno! A ne da se mrzite i svadjate. Daklem ste se izmirili; niste vise fase, daklem; "Alte frajndschaft rostet ni", dakle opet vredi stagodj; pa sad pravite lustrajze? Je l' te? Putujete zajedno? Bravo! E, sad sam srecna, jerbo sam videla sto sam davno i jednako zelila. Moja gratulacija i majn grus! - vice frau Gabriela koja je bila zavirila u kola i videla, na veliko i njeno cudo, oba popa kako sede lepo jedan pored drugog. Nasla se odnekud, ne znas ni sam kako, onako, ulopana, pred pop-Cirinom kucom, dok je Pera Tocilov punio lulu i kresao ocilom i psovao i trud i kremen i ocilo i Civutina.

- 'Ajde, teraj vec jedared! - viknuse ljutito u jedan glas oba popa.

I kola podjose.

- Srecan put! - vice za kolima i mase belim rupcem frau Gabriela. - E, to je bas lepo. Ko bi to rek'o? E, bas bas... Sva sam onako, nekako, kako da vam kazem, srecna! Sve mi nesto falilo dok su bili fase, pa sam bila, necete mi verovati, gnedige, k'o ubijena, al' formalno k'o ubijena! - produzuje frau Gabriela s gospodjom Persom. - E, e, ko bi to i pomislio! A ja, jos kad sam ustala, a ja sve sesperatna, pa jos mislim sta ce, boze, biti sas vasim gospodin-suprogom, pa sas vama, pa sas vasima! A, ono, eto, sta sam videla! Ju, ju, ju! Nece mi verovati ljudi kad stanem da im pripovedam; a, formalno, ni ja svojim ocima jos ne mogu da verujem. Idem odmah da javim to desperatnim prijateljima vasega gospodina supruga!

Milostiva, kis ti hand! Frajllice, gospodin-Pero, sluzbenica! - veli frau Gabriela i odlazi zurno.

- Idi dodjavola, vrat skrjala! - veli, gledajuci za njom, ljutito gospodja Persa. - E, bas od ove hucese i torokuse svapske ne mozes ama bas nista sakriti! Svud se ona nadje, grom je spalio! Stvori se k'o iz zemlje! Gledaj je samo, molim te, -

veli gospodja Persa gledajući za njom - kako se sva ulopala od blata k'o da su je bikovi vijali. O, casni te, zeno! - krsti se gospodja Persa. - Kakva je to samo pasija, tumarati tako brez nuzde po blatu! E, ovo ti je bas prava kastiga bozja za selo - veli gospodja Persa gledajući rasejano za njom. - 'Ajte, deco, ozepscete! A ti, Melanija, cedo, ti ces nocas opet buncati, ako nazebes sad tako u toj lakoj haljini.

I avlijska vrata zalupise za njima, a iz avlije se i opet cule one strasne reci:
- I bradu, i brkove, i sve, sve... sve obesenjaku jednom salasarском!

* * *

Prodjose kola kroz selo; ostavise ga i udarise preko vasarista. Kako pusto i zalosno izgleda to mesto sada, a kako je veselo i zivo izgledalo pre sedam nedelja, kad je tu bio trodnevni vasar, na kome je Rada Karabas, sa jos nekima cikosima iz Backe, sest dana ostao pod jednom satrom, pio aldumas s cikosima radi kupljenog divnog zdrepca, koji je kostao pet stotina srebra i kostalo ga popijeno vino i porazbijane flase i glave sedamdeset i pet srebra njega samo. Koga tu sve nije bilo i sta se sve nije prodalo i pokralo za ono tri dana dok je vasar trajao, a sada nista ne cujes! Tisina, nista ne cujes, ni zagor, ni vrisku i ciku pod satrama, ni podvriskivanje i poskocice u kolu, ni kako puca batina po ledjima kakvog Ciganina lopova, ni pravdanje kakvog Nece ni Proke pred komesarom da je prodavani konj njegov, a da pasosa nema zato sto su mu dindusmani njegovi ukrali najpre pasos, pa ce posle i konja, pa zato ga, veli, i prodaje sad jevtinije.

Tera Pera Tocilov preko vasarista, pa i njemu doslo tesko; setio se Pera proslog vasara i jednog vranca za koga se cenkao, pa ga ispustio, a bio je jos iz martonoske ili basahidske ergele! Umrece i prezaliti nece sto ga nije ili kupio ili ukrao. Zato je sada setan, lula mu se ugasila, i pogled mu bludi po pustom vasaristu. Poznao je ono mesto gde je vranac stajao, pa puno sveta oko njega, - a sada sve pusto, nigde nikoga, samo pokisle vrane i gavrani grakcu i prelecu sa bagrema na bagrem. Prenu se iz misli Pera Tocilov, zadenu ugasenu lulu u cizmu, navuce kabanicu, pa osinu konje.

Ostade za njima za tili cas i vasariste i groblje i dudara, i uhvatise se glavnoga puta. Njive i s jedne i s druge strane. Pred svakom njivom dva duda, pa se po njima zna dokle je cija njiva. Sve je sada sumorno, i njive i drvece. Po putu nikoga, na njivama nikoga, a dudovi ogoleli, pa im se crne pokisle grane. Tek na nekom vidis vranu ili parce repa od decijeg zmaja, koji je, bog te pita s koje strane, pao i zapleo se u granje sa kojega je lisce davno otpalo, a rep ostao tu da krasi golo drvo, i stajace tu sve do druge godine do leta, kad drvo ozeleni listom, i kad se nakiti mirijadama dudova ploda. Tada ce ga tek mozda skinuti kakav gladan vandrokas, koji se popeo na dud - ne birajuci je li crn, beo ili murgast - da se najede i potkrepi svoje sile za dalje putovanje peske, i uzicom mu prekrpiti svoj pintl, i proizvoditi svoj put dalje sve pored dudova, ovim istim putem kojim danas ne sretaju nasi putnici ni zive duse.

Pera Tocilov tera konje i razgovara se s njima, jer oba popa cute i ni reci ne cuje iza sebe. Pop Cira valjda spava, a pop Spira, koliko mu briga dopusta, dremuca pomalo. Pera bodri konje, kara ih i spominje im onog Martonosanina, vranca, i kori ih i zastidjuje njime, te oni povuku bolje. Posle tri sahata putovanja, zaustavise se kola pred jednom naherenom i cupavom cardom.

- 'Ocemo l' malo da se odmorimo! - zapita Pera koji je nerado prolazio pored carde kao pored turskog groblja. Njegov je princip bio iskazan i nadaleko poznat vec kao popularna poslovica: "Kad prodjes pored krsta, ma ciji bio, prekrsti se; a kad prodjes pored birtije, ma kakva bila, zaustavi se!" Aj! - zapita jacim glasom one unutra - 'ocemo l' malo da odmorimo sirote konje?

- Pa, ne bi zgoreg bilo! - odgovori mu pop Spira, zeljan da malo pobegne od silnih svakojakih misli koje su ga ophrvale onako sedeceg u kolima, a i da se prihvati malo.

Kola stadose. Pop Spira i Pera sidjose. Pera pokri konje cebetom, a posle ih ispreze, pa udje s pop-Spirom u cardu, a pop Cira ostade u kolima bajagi spavajući.

Carda - jedna stracara, naherena na jednu stranu - bese prazna, samo jedan podaduo bojtari sedi za jednim dugackim camovim stolom, pa gleda iz budzaka kao pacov iz rupe. Pred njim stoji jedan ficok rakije. Pijucka iz njega i razgovara se s birtasicom koja je peglala neke slingovane suknje u birtiji. Bas joj je pripovedao nesto o proslim zlatnim vremenima, i o negdasnjim velikim i sadasnjim malim platama bojtarskim. Pripoveda joj - iako ga ona i ne slusa, jer je vec sto puta to isto cula, pa zna napamet - kako je pre trideset godina, kada je on jos momak bio, vredno bilo biti bojtari i svinjar; kad su gazde i trgovci terali svinje u Pestu na vasar, pa su i bojtari onda prosli i videli sveta kao malo ko.

- O, birtasu, - lupa i vice Pera Tocilov - zove te gospodin parok.

- 'Ajde, donesi stogodj Peri, - veli pop Spira - a mozes i meni.

- Rakije, rakije malo! - veli Pera. - Bice bas dobro za ovu `adnocu.

- Odma', taki! - veli jedna jos dosta lepa zena sa povezanim vilicama, pa ostavlja posao, poljubi pop-Spiru u ruku i donosi im rakiju, pop-Spiru u manjem, a Peri u vecem staklu.

- A di ti je covek? - pita je Pera Tocilov.

- Ot'so juce u Temisvar poslom, gospodine. Spremamo!... Imacemo u nedelju malo kalabaluka, veselja! - veli

zadovoljno birtasica.

- A kakva kalabaluka? - pita je Pera.

- Ta, eto, nismo imali drugoga posla! - veli stidljivo birtasica izlazeci.

- Sad vi, napriliku, - umesa se u razgovor onaj bojtjar iz budzaka; jedan tankih poduzih brkova, prava ruina, koga sad prvi put i primetise gosti - 'ocete, k'o jedni putnici, da znate sta ce biti u nedelju kod nas ovdekana. E, pa ja cu vam, molim lepo, moci to jesplicirati. Jerbo ja sam i neki rod ovom birtasu sto je sada, to jest, u Temisvaru. On ce, znate, da se zeni; pa u nedelju ce da tu bidnu svatovi.

- E, to je bo'me lepo - veli pop Spira, prihvativsi se sunke koju je doneo iz kola.

- A uzece ovu ovde sto je sad tu peglala, pa izisla tamo - produzi bojtjar i pokaza kamisem na vrata na koja je birtasica izasla. - Jedna cestita dusa; ta da je, sto kazu, priko novina trazio, pa ne bi takvu potrefio, tako je to blago jedno od zene! - rece bojtjar, pa ustade i brzo sunu sebi rakije u ficok. - Ja sam ovde, znate, k'o neki rod, pa zato se i ne civram, nego se i sam posluzem. To mi je

balsam, i, kasti, jedna sladost. Al' pomazem im k'o svojima, jerbo ima ljudi koji 'ocedu da pijedu, a necedu da platidu, a ja im ne dam to, i pazim na nji' k'o njihov rod, i, napriliku, branim ovo imace k'o i moje da je.

- E, to je lepo od tebe, lepo! - veli pop Spira, doruckujuci i pruzajuci i Peri da jede.

- A ona je Vla'inja, a moj Misa je Srblijin k'o godj i sam sto sam, a i svi u nasoj vamiliji, a ime joj je Tinkuca, kasti Tinka. Pa drze se snjimekana vec neki' jedanaest godina, jos onda kad je onu Toticu, sto je pre nje tu bila, oter'o. Pa sad ga saletili i porucili mu iz slavne varmedje: il' nek je uzme, il' cedu je pelsubovati u Lugos, odakle je i dosla.

- A tako? - veli pop Spira.

- A ona udri u plac, a njemu ondak doslo zao. Bili, sto kazu, tolike godine k'o da su i vencani, pa di bi on to sada dopustio, i kakav bi opet covек bio! Pa kaze: "E, bas nece biti k'o sto slavna varmedja kaze, nego", kaze, "k` sto ja 'ocu". Pa sad ce se, k'o sto sam otoic reko', u ovu nedelju da vencadu. Eto, pegla za svatove. Sprema se, jadnica, pa radosna, pa vec bogzna kako, a i on je vec citavu nedelju dana nije tuk'o, a sve cerez vancanja.

- I treba, i treba! - veli Pera Tocilov jeduci. - Ljudi su, treba da se vencadu; nisu marva, napriliku, pa da bez vancanja zividu. Od cega bi, napriliku, eto gospoda pope zivili, da nemađu eto tako ponikog da vencadu. Sto kazu: "Ruka ruku mije!" Za svakog je bog ponesto ostavio i, sto kazu, opredjelio. Eto, napriliku, ti sluzis goste, a ja kocijasim, a oni se uzimadu, a gospoda parosi, oni vancavadu. E, pa tako, svak ima svoje jedno poslovanje i, kasti, zaradjivanje. Ne moze svaki sve da radi.

- Samo da vi's komendije i belaja, - nastavlja bojtjar, plaslivo nalivajuci sebi opet jedan ficok rakije - da vi's belaja, ako joj dotle ne splasne obraz! Otek'o joj, pa je, k'o sto vidite povezala vilicu. Bole je zub, pa k'o da je neko tuk'o. A nije je ove nedelje, sto kazu, ni malim prstom dodirn'o. A to ja znam najbolje, jerbo ja sam, sto kazu, povazdan tunakan. He-e-e, - uzdahnu duboko bojtjar i nateze ficok i otpi dobro - nisu vise za bojtara ona vremena, pa da ide u Pestu, da prodje svet; nego... eto tako, kapam tu bresposlen, a bas mi to nije milo, k'o covеku radniku. Ta zar sam ja nosio kadgodj ove pudarske opanke?! Neg' cizme i leti i zimi, pa sve potkovane talirima! He-e-e, ali sad, eto tako. Otrc'o sam se k'o neki stari svigar! - zavrshi bojtjar, pa nateze ficok, pa ispi onaj ostatak. - A moja su stradanija velika; kad bi' ja poc'o...

- E, pa 'ocemo l', Pero? - rece pop Spira i dize se.

- Mozemo, gospodin-popo, - rece i skoci Pera i viknu birtasicu koja udje.

- Je l' kakav put do Ceneja?

- Rdjav, gospodin-popo. A zar bi' ja sedio i zlopatio se ovde k'o u aristu - veli bojtjar.

- 'Ajde popi ovo da ne ide u stetu! - rece pop Spira i dade mu svoju rakiju, a i od Perine nesto ostalo. - A kad mislis da cemo stici, kad je takav put?

- Fala, gospodin-popo. Bog vam za to platio. Pored vas sirotinja moze da zivi! - rece bojtjar i uze ispred pop-Spire i Pere rakiju i popi. - Pa jos za dva sata puta sticete. Sticete komotno jos zavida u Cenej.

Platise birtasici rakiju i vino. Birtasica i bojtjar zahvaljuju i ljube pop-Spiru u ruku. Oni odlaze, birtasica ih stidljivo ispraca, zeleci im srecan put.

- A, ti, pestanski trgovce, ti si se kanda opet pocastio dok sam ja bila tamo napolju - veli mu birtasica kad odose putnici.

- Ti si opet tocio, a?

- Nisam tocio, a sta ja da tocim! Valj'da je sljivovica! Nego nika komadara i becarusa!

- Jesi, tocio si! Poznajem ja! A velis: sljivovica, a? Ubila bi te u vrat.

- A sto da tocim, i kome da tocim, kad sam jedva i ono popio sto mi je od dobre volje dato?! Tocio!... - gundja bojtjar. - Sve ja kriv, samo ja tocim i pijem! Teli bi i da prodate i da vam ostane!

- Cuti, cuti, znam ja tebe.

- Ta sta me, sta me znate! Ta jedva sam i ono uz'o. Znate i sami kol'ko sam se nec'ko. Tek da vam, sto kazu, ne ucinim nazao, uz'o sam i popio. A zar se nisam nec'ko?

- E, nec'ko si se! Ti si se nec'ko? I jesi mušta da se neckas!

- A valjda ja bas to pijem od besa? Nego, tako, pijem, pa mi se ondak pomalo jos i mili da zivim. Jerbo to je moja

sladost jedna. Pa velis: "Ta dobar je bog, pa nece on svoje bojtare bas tako ostaviti. Pa ondak imam niku nadezdu; jerbo je to za mene jedan balsum kad malo gucnem.

- Blasum!... Sto godj ti grebe tu tvoju prokletu gusu, sve je to, znam ja, balsam za tebe; nek samo grebe.

- E, grebe! Otkud grebe, kad klizi k'o zejtin! Sve se tocilja! - veli bojtari.

- Klizi, dabo'me da klizi. Zato ti i velim da si tocio i pio, sundjeru jedan.

- Ta nisam, sunca mi! Nisam, boga mi! Nisam se ni mak'o, a kamol' tocio i pio. 'Ajde bar da je kakva sljivovica, pa da kazes, namamio sam se na nju; nego nika ordinarna i komisna becarusa!

- Pio bi ti i sajtvosera!

- Ta nemojte gresiti dusu! Ta nemojte me, snaja, za banbandava cveliti! Ta nemojte me bediti i ruziti, kad me je dosta i onaj bog naruzio! - ropce ovaj novi Jov sa carde.

- Izgoreces, nesreco jedna! Izgoreces od te silne rakije.

- E, izgorecu! A ko je jos u mojoj familiji izgor'o od rakije! Et' tako! Sad mi vec i familiju ne ostavljate na miru!

- Ne znam ja tvoju familiju, al' ti ces bas izgoreti...

- Eh, da izgorem od rakije? - brani se i ne da bojtari. - E, valj'da sam neki fidibus, pa da izgorem. Necu se ni zapaliti, a kamol' izgoreti! Ona me 'ladi kad je pijem. Valjda ima u njoj pedeset gradi, pa da izgorem! Ja necu samo pred tudjinom da kudim espap, jerbo smo rod; a zar je to cestita rakija?! Da je to cestita rakija, ja bi' se bar stres'o kad je pijem. Blaga k'o bozja rosica, mo's je piti k'o kesa baru, nist' ne osecas! Ta zar ja ne znam; ta zajedno sam je s mojim Milosem kvario!

Ja mu jednako vicem: "Ta imas li ti duse, ta nemoj vise; dosta je!" A on veli: "Jos malo", pa jos kvari.

- E, gledaj ti samo jedne kere neblagodarne! - rece birtasica iznenadjena, i ostavlja peglajz u cudu. - Jos on probira!

- ... nego ti tako; uvek volis da me cvelis... A ja te jos bog zna kako falim prid gospodin-popom kako si vredna i dobra...

- Ta dobra sam ja, nego ti ne valjas! - veli birtasica i nastavlja peglanje.

- E, sve ja ne valjam, nikad ja ne valjam! A kad nisam dobar, pa ondak bolje i da me nema!

- Pa otkad sam ja to vec rekla! - veli birtasica, peglajuci jednako.

- Ta sta me i taj bog vec ne uzme jedared sebikana i ne kurtalise me!

- Ne boj se! Nece te skoro uzeti! Ne treba ni njemu sto ne valja, nego to ostavlja nama ovde na vratu.

- ... da se ne mucim i zlopatim na ovom svetu kad sam svakom na teretu i na putu! - jada se bojtari pa se primace i ispi jos ono malo sto je ostalo u ficoku Pere Tocilova, pa uzdahnu tesko - He-e-e! Jos da mi nije ovog balsuma, pa dodje mi ponekad da nadjem kakvu krivu granu, pa da...

- Da se obesis, je l'?

- Ne, - presece je bojtari brzo kao da htede pobeci od krive grane - nego da skocim u vodu, jerbo tu mi je, znam, cigurna smrt.

- Ti da skocis u vodu! Gle ga samo kako laze! Ta bezis ti od vode daleko k'o besna kera.

- He! - uzdahnu opet bivsi bojtari. - Divanite et' tako, pa samo gresite dusu. A dabome, kad ne znate zasto ja sve to. Meni u Rozdaniku pise, - govori birtasica, a navlaci na dasku drugu slingovanu suknju - onda je to tvoja sudbina, a ja nisam znala E, onda mozes skakati...

- Eh, znam ja da bi vama bilo srce na mestu tek ondak! Ej, ta sto me cvelite, snaja! Ta sta se bog vec jedared ne smiluje na mene jadrnika! - jada se ovaj.

- Ajde nemoj mi se tu prenemagati i prevrcati ocima k'o sokacki pop, nego uzmi klipova, pa idi pa nakruni svinjama i na'rani i'!

- 'Ocu! 'Ocu, taki! Samo me nemojte, snaja, cveliti vise...

- Pa onda, - daje mu birtasica uputstva - kad metnes pred nji' da jedu, a ti ondak onog zutog furt cesi rukom po ledji sve dok jede; halav je pa gura svud njusku i otima od drugi', a kad ga tako poceses malo, onda i oni stidljiviji dobiju reda i jededu.

- Ta znam ja to! Zar sam ga jedared ces'o po ledji! Trgov`o tolike godine, sto kazu, i bio jedan pa jedan; i srebrna pucad, i curdija s tokama, i cizme, i svilen cupav sesir nosio... Ej, da ste me nesto onda poznavali, snaja, i da smo bili svoji k'o danas.

- ... a kad ga ko cese po ledji, - nastavlja birtasica, i ne slusajuci ga - a on je onda malo uctiviji, pa ne otima od drugi', a on je i onako ponajdeblji...

- ... Kakav sam ja bio ondak, i di treba da je sada moj kraj... pa di sam samo pogled'o, bilo je cigurno moje, i kako sam se mog'o ozeniti!

- Znam, cula sam za tvoja cuda i pokore! Cula sam sta su te kostale one cizme i one kacabajke onim Madzaricama u Kun-Sent Martonu, sto su ti svu noc igrale cardas. Zato si ti sad i doter'o do pasa.

- Al' i jesam bio iros, ao, duka mu! - rece i lupi o sto. - Nisam se, sto kazu, boj'o ijednog backog irosa, ni pusc'o ga ispred sebe! Ej, da mi je danas onaj tal a ova moja pamet!

- E, pa sad 'ajd' idi! Pa kad ga zakoljemo, osmastices i ti brkove! Bice kozurice u kupusu, a dobices i besiku za

duvankesu; a ja cu ti je, kad uzimam kade, opsiti crvenom pantlikom. Ajd', irosu moj!

- 'Ocu! Sve cu uraditi k'o sto mi kazete, samo mi nemojte prebacivati za ono malo rakijice; jerbo to je moja sladost, moj balsum ! Rakija je jedna moja sladost, kasti! A je l' vama onako malo 'ladno, snaja! Bas ne bi skodilo da se cimgodj malo ugrejem iznutra.

- Pa ti si pre rek'o da te 'ladi, a sad opet kazem da te greje?

- E, pa kad je covek dobar, k'o ja sto sam, pa sve mu na dobro izlazi.

- 'Ajd' bas da ti dam - smeje se Tinkuca, i daje mu ficok rakije i on ga iskapi namah. - Pomozi mi, vidis da sama ovo dana ne znam ni di mi je glava od silna posla i peglanja sukanja.

- Ehe, - zaustavi se bojtjar i uzdahnu - sto kazu:

*Pegljaj mi se, suknjo slingovana,
U subotu bic -*

- Taki napolje, da se istreznis! - obrecnu se Tinkuca. - Vi's ti to njega samo!

- Hej - uzdahnu bojtjar izlazeci, uzdahom punim melanholije koji je tako obican kod sviju strasnih ljubitelja rakije. - Proslo je, vidim ja, bojtarsko i svinjarsko vreme, nit' ima vise oni' vasara ni oni' aldumasa, kad su isli u Pestu i vidili sveta; a sad im je lako brez nas, kad ima ajzlibana. I ko ga je izmislio! Oznrogere mu svapske !

* * *

- Dji! Sarga, Piros! 'Ajde, momci! Ded', kicosi moji! Ajd' jos malo u blato! - cuje se glas Pere Tocilova i pucanj bica, i kola ostavise cardu.

Pop Spira se namestio pored pop-Cire, koji jednako kao bajagi drema uvucen u bundu. I jedan i drugi pop se pipase: pop Cira da vidi je li mu tu zub, a pop Spira da nije izgubio onaj Arkadijin zamotuljak.

- Obesenjak paorski", mislio je pop Cira, "mene vozi za deset, a njega za pet srebra".

A to je isto mislio i pop Spira:

"Civutin jedan, on se vozi za pet, a ja za deset srebra. Uvek se on tako jeftino vozi".

Tako misle oba popa. A Pera Tocilov pusi i preko kamisa se razgovara s konjima. Zadovoljan je, pa obecava i Sargi i Piroso nove cizme od onih zaradjjenih dvadeset srebra.

[Na vrh]

Glava dvadeset prva

Sadrzi u sebi veceru i konak kod gostoljubivog paroha cenejskog, pop-Oluje nazvanog. U njoj je vrhunac zapleta, koji se razvijao u Ceneju i Temisvaru.

Opet poduzi i dosadan put. Kisa prestala. Pera Tocilov je poterao malo bolje konje, koji su se u cardu dovoljno odmorili. Vec se vidi cenejski toranj, ali je daleko jos od Ceneja. Putuju, ali na putu jos nikog da sretnu. Tako su isli dva i po sahata, i vec pocese sretati najpre kola a posle i pesake, neke Svabe u drvenim klompama, sa rukama ispod pazuva, pa idu jedan za drugim u redu kao guske.

Blizu je i Cenej.

Jos malo, eto ih na vasaristu. Prodjose kraj groblja, ostavise i veliki bunar nakraj sela, i veliki krst i udjose u Veliki sokak. Prodjose i njega, i stadose pred parohovu kucu, jos zavida.

Pred popinom kucom puno kaljave decurlije. Skupili se na meko utapkano blato, pa se igraju kolja. Jedno od njih cim opazi da se kola obrnuse i uputise popinoj kapiji, ulete kao bez duse u avliju, i razdera se koliko ga grlo donosi:

- Otvor'te kapiju, evo gostiju!

- Sta se deres k'o magarac! - obrecnu se na nj iz avlije domacin, kojji je, kao svaki popa, radije isao u goste nego ih primao. - Ako su gosti, nisu valjda kurjaci!

Kapija se otvori i kola udjose.

- O-o-o! Dobro dosli! Dobro dosli! - docekuje ih, i pozdravlja domacin. - Kakva sreca, kakva cast!

- Bolje vas nasli! - cu se pop-Cirini glas duboko iz bunde, a kad se sidje na levu stranu iz kola, pojavi se i pop-Cirina glava, koja se pusila k'o obarena sunka kad je izvadis iz velikog lonca.

- O, kakva sreca, kakva sreca! Ta jeste l' vi to, cesnjejsi?

- Usput, onako usput, - veli pop Cira - a sutra cemo dalje.

- O, drago mi je, osobito drago, o, o, o!

- Sutra, rano zorom, cemo dalje - veli i pop-Spira, silazeci i prilazeci domacinu.

- O-o-o! Ta Spiro, - viknu radosno domacin - ta jes' ti to, Spiro? O-o-o! E, bas, bas dobro! Ta je s' ti to...

- E, nije nego si ti! - veli mu pop Spira, i poljubi se s njim nekoliko puta najsrdačnije.

- E, e, e, pa, izvol'te, izvol'te! Rokso, Gliso, ta di ste se zavukli vragu! - razdera se domacin, i ustumara se po avliji.

Utom istrca i Glisa i Roksa, i pocese skidati s kola.

- E, e, bas mi je milo - veli domacin. - Dakle tek sutra putujete. Bar cemo se malo, onako, natenani porazgovarati.

Izvol'te, izvol'te u sobu, raskomotite se.

Ulaze u kucu. Pera cisti tockove i psuje blato i put; Glisa uvodi konje u stalu, a Roksa vija zivinu po avliji.

I dok su se komsijska deca, citavo jedno tuce, potrpala u kola i dzakala, gurlala, preturala i plakala u kolima, a oni u kujni cupali zivinu i spremali bogatu veceru, popovi su se razgovarali vec o mnogim stvarima. Iz razgovora je mogao domacin, pop Oluja, primetiti da ni jednom ni drugom popu nisu sve koze na broju. Pa kako je bio intimniji sa pop-

Spirom, on ga naposletku i zapita, kad ostadose jedno kratko vreme nasamo:

- Ama, Spiro, ja nesto primecavam! Rek'o bi' k'o da ti nisu sve koze na broju; i tebi, a i pop-Ciri! A? Koji je to vrag medj' vama? Da se niste na putu posvajali! Ovo pogano vreme, pa nije ni чудо sto je covek ljut na svakoga, pa bi se samo svadj'o.

- He, - uzdahnu pop Spira - posvajali smo se mi jednoga bas lepog dana, ali sad mi je sav crn, samo kad ga se setim.

- A kako, zaboga?

- Ta one nase zene. Zene k'o zene! Napravile trista cuda; pa sad obojica imamo pune sake posla i jednu glavobolju; al' ja vecu.

- Nista od svega toga ne znam ti ja, Spiro!

- Nije valj'da imala frau Gabriela kola da plati, a znali bi i vi.

- Ta sta govoris!

- Pa, ovaj, najbolje ce biti da odemo u koju drugu sobu; ne bi' rad bio, znas, da nas ko prekida! A tamo cu ti sve natenani ispriповедати; jerbo to je dugacka istorija, a ti si mi, sto rek'o Psalmopevac: jedino moje uzdanje i moj stit.

- O, o! Ta sta govoris! Sta govoris! - cudi se pop Oluja. - Nista ti ja, kazem ti, od svega toga nisam cuo. O-o-o! Pa 'ajde, s drage volje, kako ti ne bi' pomog'o! Hehe, - smeje se domacin - kako ne bi', kako ne bi'! Ta secas li se, Spiro kad smo ono k'o bogoslovci vilovali; pa ja dav'o serenadu plebanosevoj virsofterki! A? Da nije bilo onda tebe, zlo i naopako po mene! Kako ti ne bi' pomog'o. Samo kazi di te bole!

- A, znam; bila mu i neka rodjaka, a?

- Tako nesto! Dakle 'ajde!

Odose obojica u pobocnu sobu. Dok su se oni tamo zabavili, dotle se u kujni spremalo, sve u prisustvu Pere Tocilova, koji je sedeo kraj vatre i pijuckao komadaru u drustvu sa cenejskim crkvenjakom. Razgovarali su se o ovogodisnjoj letini i jeli przenice namazane mascu i belim lukom, tek da se kol'ko-tol'ko zabave do vecere. Za to vreme pronadje se iz razgovora da su Pera Tocilov i crkvenjak i neki rod, ili bolje reci: bice rod, dok se samo neki njihovi, koji nevensano zive, venciaju.

Sto se postavi i jelo se donese.

Izadje i pop Spira s domacinom iz sobe. Ovaj ga hrabri i veli mu:

- Nemaj ti brige! A kako te ne bi' kurtalis'o. Ta secas li se kad si ti opet mene kurtalis'o belaja! Nego, 'ajde, 'ladi se vecera na astalu.

Dodje i pop Cira.

Posedase svi, a gospodja popadija s crkvenjakom i Roksom posluзуje.

Oba gosta su izgladnela jako, i zato se do pola vecere i nije ragovaralo, nego se svojski jelo. Tek kad su doneti na sto ustipci, naslagani povisoko na dva tanjira kao dve piramide, i bili pri osmoj ili devetoj casi, otpoce zivlji razgovor. Razgovarali su se o svojim stvarima. O parohijama, o vencanju, krstavanju, i sahranjivanju; o episkopima i uciteljima, o starom vremenu, i ot tom kako je danas.

- Pa kako parohijani, domacine, kako; je l' k'o u staro doba?

- Ta ja samo kazem: "Ne daj, boze, gore!"

- Ta nije valj'da? - veli pop Cira.

- Ta da vid'te, slabo nesto sad svet i umire... pamtim druge godine: a i ne radja se k'o nekad - veli domacin. - Slabo se radja, pa valjda zato slabo i umire.

- Da, da, imate pravo, i ja sam to primetio - potvrđuje pop Cira.

- Nema ti staroga vremena - veli domacin. - Znam, boze, nekad, pa ti svaka kuca puna dece, sve po devet Jugovica! Pa je tu onda lako. Ima i zenidbe i udadbe. Pa je lako bilo i mililo se coveku onda popovati! Nego popuj ti sad kad je sve taksirano i po nekoj tarifi, pa 'ajd' zivi ti sad ako mozes.

- Ne valja, ne valja! - veli pop Spira.

- Eto, zadajte sad iz kuće u kucu, pa nigde necete naci, k'o pre u sretna vremena, punu kucu, nego il' ima il' nema po jedno u kuci. Pa ako je devojka, a ona uskoci za momkom, pa ih posle jedva mozes da nateras da se sto pre vencaju po obredima naseg blagocestija; a ako je momak, on ti se zeni iz drugog il' treceg sela, pa se tamo i venca, a ja ostanem tako praznih saka. Pa ne znas sta je gore.

- Rdjava vremena, zaista! - veli pop Spira.

- Ja sve mislim - veli domacin - da su krivi nasi episkopi. Nema vise onih starih popova, a starih popova nema jer nema vise ni onih starih vladika. Pamtim ja, boze, u moje detinjstvo sta se pripovedalo i govorilo o mitropolitu Nenadovicu, pa o Stratimirovicu! Kakve su to sile bile! Pa kakav sapt i kakva strogost! Kakva glava, boze moj! E, pa onda su, naravno, drukcije i vladike i popovi, a drukciji i parohijani! To je bio jedan grom, formalan grom za svestenstvo mirsko i duhovno. Da on cuje da neko ima raspru s parohijanima; il' da je pusio pred svetom; il' da se veselio u drustvu: tesko njemu! Tesko njemu! A da neko, k'o udovac na primer, ima domostroiteljku po primeru inovernih popova; ili da se paroh s parohom na sablazan stada svoga svadja, no, toga bi' vol'o videti ko bi mu smeo izici na oci! Za najmanju sitnicu kastigovao je nemilice.

- Eh! Pa ne valja bas ni to kad je neko isuvise svirjep. E, boze, pa ljudi smo, slaba stvorenja, pa, pa onda i zgresimo ponekad, jer "niktoze bez grjeha tokmo jedin Gospod", kaze se. Pa zar sad zato da me kastiguje k'o bezboznu Sodomu i Gomoru?! - veli pop Spira, kome se ni najmanje nisu dopali razgovori o strogim episkopima i arhiepiskopima.

- A da paroh paroha tuzi i tuzaka episkopu, - nastavlja domacin - da to jos parohijani znaju! Taman posla! Ne znas ko prodje gore, tuzitelj ili tuzeni.

- Ta, ta, ta manimo se ti' razgovora! - veli pop Cira. - Citav se dan truckali u kolu, pa sad sve takve neke stvari. Bolje kaz'te ukratko: nista nije k'o u starije doba; niti ima vise starih episkopa, ni starih paroha, ni starih parohijana, ni starih ucitelja.

- A, bas ste mi iz usta izvadili, pocitajemi - prihvati domacin. - A zar sad to valja sto rade ovi noviji, danasnji ovi ucitelj?! Sve kod njih k'o ni kod koga! Ne pustaju djake da pomazu zvonaru; kaze, djaci su zato da uce. "Jest istina da su djaci zato da uce, al' su i sinovi nase svete crkve", kazem ja uctelju, "pa zasto da ne sluze crkvi i oltaru!" A bar da ne znam da deca volu zvonaru; nego dusa im je i srce da se vesaju o uze! Povazdan bi da su na zvonari. E, bas onomad sam se bas slatko nasmejao. Pitam jedno dete: "Sta ces ti biti, Pero, kad velik porastes?" On kaze: "Ja cu zvonar biti." - "A ti, Ivo?" - "I ja", kaze on. - "A ti, Zivko?" - "Ja cu prvi tas da nosim." - "A ti, Niko?" - "Ja cu crkvenjak." - "A ti?" - "Ja cu da pirim kadionicu." - "A ti?" - "Ja zvonar." - "Ja u ripide." ... Kad pogledas, svi hoce da sluze samo crkvu. I oni mi tu jos nesto pripovedaju! Puce im vec, mislis, srce za citankom! A kako je to pre lepo bilo; deca na zvonari, a zvonar kod moje kuće, pa pomogne stogodj. A sad mora da drzi jos i, i, i, i vice-zvonara! He,

daleko smo doterali! Ne valja, ne valja nista ova nova nauka. Kud ce nas to odvesti, sam bog ce znati!

- Dede, spasi bog! - prekide ga pop Spira.

- Na spasenje! - odgovori mu domacin, i kuca se i s njim, a i s pop-Cirom, i to jos dvaput.

Piju i razgovaraju se, i opet piju. Pop Cira se zarumenio, pa ne samo da on pije nego i sam naliva i svoju i domacinovu casu, kao da je on domacin. Razgovor je zivo i neusiljeno tekao, case se svaki cas i punile i praznile. Domacin navalio pa ih jednako nudi, cesce pop-Ciru s kojim je manje poznat; kad se kuca, s pop-Spirom se kucne jedanput, a s pop-Cirom uvek po dvaput. Posluzise se i puncem, koji se u ono doba pio u svim boljim domacinskim kucama.

Pop Spira izadje napolje da naredi Peri Tocilovu kad da ih probudi, i dok se on napolju bavio, a domacica u kujni nesto cunjala, dotle se domacin upustio s pop-Cirom u drugi jedan razgovor.

- Pa, vi mi se i ne falite, cesnjejsi, vama se k'o mislim, sme cestitati. Culi smo da vi, ovaj, udajete gospodju kcer, a?

- Ta, tako je! - veli pop Cira. - Sad posle Bozica.

- A, dakle istina je. E, taj ce bo'me, dobiti dobru domacicu i, sto kazu, soputnicu u zivotu - veli domacin. - Gotovo, bolje da je on tu, pa da njemu cestitam, jer njemu se tek moze cestitati! Sta mislite, dobiti devojku iz takve kuće!

- A, - doda pop Cira - pa i on je dobar! I ona ce dobiti, sto se kaze, dobroga druga! Ja sam sasvim zadovoljan, sasvim! - veli zadovoljno pop Cira, i natoci zadovoljno i sebi i domacinu. - Dakle, spasi bog!

- Na spasenije! - Iskapise do dna. - Svrсени klirik, a, je l' tako?

- Jeste, soverseni klirik, s eminencijom. A ima glas, jedna divota, k'o car David uz harfu. Persona, ponasanje; sve! Sve!

- A trazi l' mnogo?

- Ni reci nije spomen'o. Ni rec'ce...

- A, dabo'me, pametan mladac, pa k'o misli: ono sto je najskupocenije, to je dobio, a? Dobio je vrednu i vospitanu devojku, primernu punicu i cesnoga tasta; pa k'o veli: ono drugo sve nacast vam! 'Ajde, dakle, u zdravlje zarucnika. Spasi bog!

Kucnuse se. Pop Cira ispi svu i natoci jos jednu sebi.

- E, pa da se kucnemo - veli domacin - u zdravlje roditelja zarucnicina!

Kucaju se. Pop Cira iskapi i sad do dna.

- A i on, i on je krasan. Susta smernost! Da ga vidi njegova ekscelencija, no, bilo bi belaja. Ugrabio bi ga odmah. Ne bi mu taj dao da se zeni, nego bi s njim u manastir; a bio bi, ta mal'te ne bi bio drugi Rajic ili Musicki! A sasvim, sasvim sam s njim zadovoljan! - rece razdragan pop Cira, i ne primeti kad mu nali u casu domacin s kojim se onako nesvesno kucnu. Domacin ispi do pola, a pop Cira svu casu. - Njoj, njoj ima se vise cestitati, moram priznati! - veli iskreno pop Cira.

- Upravo, - veli domacin - sva zasluga ima se pripisati vasoj postovanoj supruzi, gospoja-Persi, jer, sto kazu: "Vidi mater, pa prosi cer!" Daklem, ako smem uzeti sebi slobodu, u zdravlje primerne supruge, vase gospoja-Perse!

Kucnuse se; pop Cira naiskap, a domacin iskapi onu ostalu polu do dna.

- Ta, ono, - nastavlja domacin - ako cemo bas tako sve dalje, onako znate, da oprostite sto cu se tako izraziti, ako stanemo sve dalje tragati i njusiti, pa nije toliko zasluga ni gospoja-Perse, vase supruge, kol'ko vasa, bas vasa, cesnjejsi gospodin-Ciro, sto ste, to jest, vi, u svoje vreme, izabrali gospodju Persu sebi za suprugu, a ona opet vaspitala gospodjicu Melaniju! Dakle, suma-sumarum, vi ste krajni vinovnik sve ove danasnje sreće gospodin-Perine, a i gospodjica-Melanijine, k'o sto bar vi velite.

- Ta pomalo jeste i tako! - veli pop Cira.

- Eh, pa onda sto smo i pili uzalud, i pre vas, drugima, manje dostojnim. Trebali smo prvo u vase zdravlje, dragi moj i retki moj goste, cesnjejsi gospodin-Ciro! Al' neka, mozemo jos sve i popraviti. Daklem, sve ovo brisemo, pa iznova! Ovo je daklem prva zdravica, i ona neka je u vase zdravlje. Spasi bog!

Kucaju se i piju; domacin pola, a pop Cira ispi celu casu. Razveselise se popovi dobro.

- "Na rjekah vavilonskih, tamo sjedohom i plakahom", zapeva pop Cira razdragan. Zaturio se malo u stolicu, pa pustio glas, a dize obrve, veze i kiti sve lepse i lepse, na zadovoljstvo i divljenje domacina, koji ga od vremena na vreme odobravase rec'ma: "A, to, to! To mi se dopada!" Ispeva ceo psalam, svih devet stihova, a izmedju svakog stiha namigne ocima na domacina kao trijumfujuci, pa veli: "Aj, sta velite?!"

Vesele se popovi. Domacin otpeva drugi jedan psalam: "Iz dubini vozzvah k tebe, gospodi", a pop Cira opet treci: "Gospodi, vozzvah k tebe, uslisi mja; vonmi glasu molenija mojega".

Raspolozi se i domacin i pop Cira, pa se naizmenice kucaju i pevaju psalme, sve lepse od lepsega, i piju u zdravlje gospodje Perse i ostalih redom.

Zatim se opet produzi razgovor o devojci, o mladozenji i parohiji; hoće li ostati u selu, ili će traziti kakvu varos. Tu pop Cira nagovesti da je zelja Melanijina da se presele u varos. Jos su se neko vreme razgovarali, kucali i iskapljivali case, hvalili jedan drugoga glas i pjenije, dok se nije pop Spira vratio, i domacica ih jos po jedared poslužila puncem. Posle punca obredise se opet vinom. Najrazgovorniji je pop Cira; doliva i sebi i ostalima. Hvali sve svoje po kuci.

- Kakva majka, takva i cerka! - veli pop Cira. - Moja Persida je jedan, tako da kazem, skup dobrodetelji, pa je, naravno, i svoju kcer tako vaspitala; a ko je uzme bice srecan i zadovoljan k'o i sam sto sam u supruzeskom zivotu svom.

- Ta kome vi govorite, - veli domacin - ta znamo mi vec to odavno!

Piju, kucaju se, pa opet piju. Ali vec nastaju pomalo pauze. I kad je govor počeo sustajati, a oci se krpiti, spomenu pop Cira prvi da bi rad spavati, jer se sutra ranom zorom krecu. Domacin nije nista imao protiv toga, i gosti se digose od stola i odose na spavanje. Pop-Ciri dadose gostinsku sobu, a pop Spira, kao intimniji, dobi krevet u domacinovoj spavacoj sobi.

Malo posle udje domacica sa jednom dremljivom cupavom sluskinjom, i pokupise posudje sa stola i podjose.

- A sto si uprtila tu saksiju s tim kaktusom, kud ces s njom? - zapita je domacica koja je zastala, pa je gleda, a Roksa se klanja dreljivo. - Ej, nesreco cupava, ta ti si na nogama zaspala. Samo da ti je da cmavas, ne nacmavala se, lenjstino vlaska! Ostavi tu saksiju, pa pokupi taj escajg, pa idi pa spavaj; a u zoru da si mi rano na nogama, pa operi sve to kad veceras nisi ni za sta! Dok mi sve ne operes, ne nadaj se bo'me frustuku. A, moram ja, vidim, drugi red otpoceti s tobom. Ta, daj taj kaktus ovamo, sto ga drzis jednako; pa sad 'ajd' tornjaj se, pa cmavaj. Ej, blago onom ko se na tebe osloni!

Izadjose napolje.

Nastade tisina, a malo posle cu se neko saputanje.

-A di ga drzi? - pita domacin.

- Pa valjda je u dzepu? - sapce pop Spira.

- 'Ajd' da vidim! Al' najpre da vidim spava li?

Nastade opet tisina. Osluskuju obojica, okrenuti pop-Cirinoj sobi.

- Oce Ciro! - viknu malo jace domacin s vrata. - Cesnjejsi... O, oce Kirilo! - viknu jos jacim glasom. - Zaboravili ste da mi kazete kad da vas probudim.

Tisina. Nikakva odgovora.

- Oce Ciro! - viknu malo jace domacin. - Spavate l', a?

Opet nikakva odgovora. Tisina. Iz sobe se cuje samo snazno hrkanje, pomesano s nekim zvizdanjem.

- Dabome da spava! - veli domacin. - A, koga moje vino obori, taj se ne dize sale.

- A, a! Taj bas junacki struze cuture - sapce pop Spira, sav zadovoljan. - Dobro je! Sad mozes slobodno. Znam ja njega

k'o i sebe. Kad taj jedared zaspi i zahrce, može mu slobodno pored kreveta sto i jedan top ispaliti, ne probudi se taj lako.

'Ajde, dakle, idi...

Domacina nestade u gostinskoj sobi.

- Nema po dzepovima, - veli domacin s vrata - trazio sam, pa nema. Sve neke mustre; mustre od kukuruza, i neke mustre od vunice, valj'da za cerku, treba nesto udavaci.

- Pa di je, vragu, metnuo! - rece zamisljeno pop Spira. - Vidi da nije u cosku od pojasa? Ima on jedan kao dzepic u pojasu samom.

- Ama nema pojasa medj' aljinama! - veli domacin malo posle. - Mozda ga nije ni pon'o.

- A kako da ga ne ponese! Ta di bi on pred vladiku bez pojasa!? Tu ce negde biti da je i pojas. Vidi da ga nije otkud metnuo pod glavu, pod jastuk. Stari je to kurjak... Kajafa je to!

Domacin se opet vrati, i malo posle ga iznese sav radostan.

- Pravo si kaz'o, metnuo ga pod glavu, bio mu pod jastukom.

- Dad' ga brze ovamo! - veli pop Spira, pa groznicavo docepa pojas. - Ha, evo ga, evo! Ovde u cosku, ne rek'o l' ja?!

Sad brze njega napolje, a da metnemo ovo na njegovo mesto! - I pop Spira izvadi brze onaj zub iz zamotuljka, i metnu ga sebi u dzep, a iz dzepa izvadi onaj zamotuljak sto mu ga dade Arkadija, i zavi ga u zavoj pa metnu u pojas pop-Cirin.

- E, je l' gotovo?

- Sve je u redu; svakom svoje. Brze ostavi odakle si i uz'o. Zamotaj k'o sto je i bilo.

Domacin uze pojas, ostavi ga na svoje mesto, i vrati se natrag.

- I jednako spava i hrce isto onako! - cudi se domacin.

- Spava taj k'o zaklan. Da smo kakvi rdjavi ljudi i dusmani, mogli smo mu komotno izvaditi jos dva zdrava zuba; taj ti se ne bi lako probudio! - veli pop Spira, ohrabren uspehom. - A velis, vino jako bilo, a?

- K'o grom, k'o grom; oborio bi i samog Golijata!

- Dokaz je pop Cira! Al' je i povuk'o, ha-ha-ha!

- No, fala bogu! Jesam li ti kaz'o: ostavi ti to samo meni.

- E, e, bas ti fala. E, kad bas spomenu otoic ti Golijata, onda posle ovakog srecno okoncanog dela mogu i ja kazati sa carem Davidom: "Da postidjatsja i smjatutsja vsi vrazi moji; da vozvratjatsja i ustidjatsja zjelo vsokrje". Ha, ha ha!

- Ha, ha ha! - smeje se pop Oluja.

- E, pa sad laku noc. Bar cu jedared mirno spavati posle toliko nedelja! E, fala, laku noc! E, ti si me sad, tako reci, po drugi put zapopio. Laku noc. Cekaj samo da unistim ovaj prokleti corpus delicti. Ako mi ostane u dzepu, opet necu imati mirna sna, dok ga se ne kurtalises! - rece pop Spira i izadje u avliju.

* * *

Ujutru rano krenuse se kola, i oko podne stigose u Temisvar.

Sutradan pre podne i jedan i drugi pop odose pred njegovo preosvestenstvo, jer je ovaj hteo da ih pre svega posavetuje, i da, kako se to kaze, utisa stvar pre no sto bi dosli pred nadlezni sud i formalno sudjenje. Nisu nam nikad ni bila pri ruci akta iz episkopske arhive, pa zato i nemozemo ulaziti u detalje u pripovedanju, jer bi ova inace poduza pripovetka izašla jos za jednu glavu duza. Toliko samo kazemo na zavrsetku ove Glave da su oba paroha otisla ka njegovom preosvestenstvu. Zadrzala su se tamo poduze, i posle podrug sahata ostavili episkopski dvor. Cudo je bilo to sto je pop

Cira izasao, iako je kao tuzitelj usao, prilicno pokunjena nosa i crvenih jagodica, a pop Spira naprotiv, iako optuzeni, sasvim veseo, onako veseo bas kao sto je bio i onda kad je ono odlikovan crvenim pojasom. Jos je cudnije sto su objica odgovorila jednom svom poznaniku koji ih je sreo bas kad su izlazili iz Episkopije. "Sta je, kako se svrsilo?" zapita ih poznanik. " Je l' se svrsilo?" - "Jeste, jedva jedared!" odgovori mu pop Cira. - "Fala bogu, sve je dobro!" dodao je pop Spira zadovoljno. Ali sto je najcudnije, oba se popa ne rastadose na izlazu iz Episkopije, nego zajedno produzise put u razgovoru i objasnjanju nekom.

Dakle su se pomirili! - kliknuce citaoci. Ali zasto je pop Cira malo pokunjen i uzbudjen, a pop Spira veseo i zadovoljan, to ce vec citaoci iz sledece dve glave doznati.

[Na vrh]

Glava dvadeset druga

U njoj ce se citaocima pokazati sasvim suprotna slika onoj iz prosle Glave, to jest sto se tice popova, pop-Spire i pop-Cire; jer se na ovom poslednjem (to jest pop-Ciri) zbile one reci od poslovice koja veli: "Ja bosiljak sijem, meni pelen

nice".

Popovi su ostali jos pola dana u Temisvaru da nakupuju nekih stvari. Imali su od kuca svojih porudzbina, kao sto je to vec svkaom poznato da se familijaran covek ne moze ni na pola casa izvan varosi na put krenuti a da ga zenska celjad kao kamilu ne natovari kakvim porudzbina koje ni Stratimiroviceva glava ne moze da popamti, toliko ih je mnogo. A utoliko je pre bio to sada slucaj kad se islo cak u Temisvar, u kom bi one sa sela mogle citavo pola dana da zazjavaju samo pred jednim izlogom ducanskim. Pop Cira je imao sijaset porudzbina, pop Spira, istina, nijedne, jer nikom nije bilo do toga, ne znajuci ishod stvari, ali se njemu samom sad otvorila volja da nakupuje i iznenadi svoje ukucane. Radostan sto je tako jeftino prosao, mislio je u sebi da za te novce, za koje je drzao da su vec gotovi da odu djavolu u torbu, biti najbolje da sada kupi sto korisno u kucu. Pop Cira je kupovao da umilostivi, a pop Spira da obraduje kod kuce.

Sta ti sve nisu nakupovali! I porketa, i flanela za zimu, i botuse za obe popadije. Pop Cira je kupio jos i rajspulfera za lice, i onu spravu za brenovanjue kose, i neke komendije za pravljenje lokni, i neke nove hornodle (nazvane po nekoj svapskoj princezi, udavaci tadasnjoj), i gumalastiku za ciscenje, i spravu za zakopcavanje rukavica, i neke silne konce i vunice od nekih deset raznih numeri, koje sve nije mogao ni da zapamti, nego je sve to zabelezio jos tamo kod kuce na jedno pola tabaka hartije. Pa kad je usao u ducan, izvadio je iz spaga i to pola tabaka, i razmotao i metnuo preda se, seo na stolicu, a naocari obrisao i natakao na nos, pa iz pola tabaka diktovao jednom malom lepo ocesljanom Civucetu, i sa plajvazom jednu po jednu porudzbinu prevlacio na hartiji dokle nije sve tacno po inventaru nabavio. - Pop Spira je kupio i veliki kalup sapuna, noz za tranziranje sunke, i jos mnoge kujni potrebne stvari, koje su bile tako potrebne, a po selima jos malo ili nikako poznate.

A setio se i svojih izbavitelja, Arkadije i pop-Oluje. Arkadiji je kupio visoke botuse, u kojima ce sluziti u crkvi, sal od tri srebra i lepu stivu lulu sa dugim kamisem od trinaest srebra za spomen. Takvu istu lulu kupio je i pop-Oluji, domacinu.

"Boze moj, sto ti je covek; ne zna sta nosi dan a sta noc!" mislio je kad je kupovao. "Di sam se ja i mogao nadati da ce mi biti do toga da kupujem i Sidu iberasujem!"

A obojica su kupili kafe i secera i podosta zemicaka i kifli. Nakratko, iskupovali su toliko stvari da vec skoro nisu imali ni gde da pomecu sve to u kola. I kad su se u petak zorom krenuli i posedali u kola, sedela su oba popa na straznjem sedistu svog, kao - oprostite mi za taj izraz jer je rec o popovima - sedela su tako udobno kao djavo na dzombi, sto se kaze. A tome je pomalo bio kriv i sam Pera Tocilov, koji kao da se zakleo da upropasti sve popove koji mu saka padnu. On se u dva maha slavno koristio gostoprinstvom u kuci cenejskog popa. Dobro se ugostio i on i konji mu, a sem toga, tako je savesno nabio oba sica, i prednji i straznji, domacinovim senom, tako savesno da ce se konji jos bar nedelju dana castiti cenejskim senom.

Kola su posla, i putem od Temisvara do Ceneja popovi su se razgovarali u kolima.

Razgovor nije im tekao onako od srca, iskreno, kao nekad, sto je, naravno, i vrlo pojmljivo; ali tek-tek su se razgovarali pa cak i slozili u jednoj stvari.

- Kol'ko ste platili vi za kola? - zapita pop Spira.

- Deset srebra! - veli pop Cira.

- Sta, vraga?! Pa i ja toliko. Al' valjda zato sto ste vi prvi i pogodili! - veli pop Spira.

- E, to je bas taj djavo sto i ja jednako mislim jos od moje kuce. Sa mnom se pogadj'o k'o da ce samo mene voziti. Ja mu kazem: "Skupo je, Petre, moze l' jeftinije?" - "Uzmite koga, pa cu jeftinije da vozim." - "Pa nadji koga", kazem mu ja.

- "Ne mogu", veli on. "Nadj'te vi, pa cu vas voziti za sest srebra", pripoveda pop Cira.

- Ao, obesenjak jedan; ama isto se tako i sa mnom razgovar'o! Isto tako! - tuzi se i pop Spira. - Kaze: "Nadj'te vi jos jednog, pa cu vas voziti za cetiri srebra". Kad ono i od jednog i od drugog uz'o svih deset srebra. Pogadj'o se sa mnom k'o da sam mu ja prvi dos'o. Obesenjak paor!

- Svi su oni taki, vrag im babi! Ja sve mislim: oanj lopov, onaj arhilopov Nica bokter, on ga je mor'o svemu tome nauciti. K'o misli, u zavadi su, nece cuti jedan drugog.

- E, po to bi' i ja kocijasio - veli pop Spira. - A paor paora drzi.

Kad stigose u Cenej, svratise na jedno pola sata na odmor kod pop-Oluje.

- No, pa kako je bilo, kako si pros'o? - zapita radoznali domacin kad se nadje nasamo s pop-Spirom.

- Crezvicajno dobro, - veli veselo pop Spira - i fala ti, velika ti fala jos jedared. Ispalo je preko svakog, ama kazem ti: preko svakog ocekivanja dobro. Ekselencija nas je naterala da se lepo izmirimo, i da sve obide, ucinjene od jednog drugome, zaboravimo. Ta cak smo se i rukovali i poljubili pred njim...

- Poljubili! Ta idi, molim te! Ta sta govoris!? I poljubili...

- Da sta ti mislis!? Poljubili, dabome. Al', naravno, islo je k'o kroz ponjavu il' nategacu, sto se kaze.

- A ta da, vec, naravno, mogu sebi predstaviti.

- Ja, naravno, dabome, sto se mene tice, sto ono kazu: "Kako sam se nadala, dobro sam se jos i udala"; meni i nije bilo bas tako tesko. Cutim, pa u sebi velim: "Fala bogu, kad je samo do toga doslo!" E, al' njemu, njemu...

- Verujem, verujem. Neg' molim te da mi sve isprippedas.

- Al' kazem ti, sto si mi puta pao na pamet, a da ti dokazem da sam te se sa zahvalnoscu secio, - rece pop Spira, i izvadi iz bunde i donese mu jednu lepu skupocenu stivu lulu i predade mu je - evo, to nek ti je znak moje iskrene blagodarnosti.

- A, vrlo, vrlo, lepa, - veli zadovoljno pop Oluja i razgleda je - a sta je kostala?

- Sta je, da je, tek to nije nista prema onoj tvojoj usluzi meni ucinjenoj. U zdravlju je ispusavao. 'Ajd', odma' zapali jednu, a ja cu da ti isprippedam kratko.

Pop Oluja zapali lulu, a pop Spira mu isprippeda sve:

- I tako ti gospodin episkop zavrshi svoje slovo, prebacujuci pop Ciri da nije lepo da se on drzne da vara svoje pretpostavljene; ali mu, veli, prasta - zavrshi pop Spira pricanje.

Taman je zavrshio, a udje pop Cira i zatece ih u smehu. Smejali su se obojica tako slatko kao sto to samo zdravi i debeli popovi mogu.

- E, cesnjejsi, - oslovi ga pop Oluja, pokazujuci mu novu lulu - vi mi i ne cestitate! Moram sam da vam se pohvalim. Gle'te samo sto mi je don'o moj Spira na prezent.

- Aa, vrlo lepo, vrlo lepo! - veli pop Cira, smejuci se usiljeno, a u sebi je izvesno pomislio: "Nije to tebi pop Spira zabadava prezentirao; ima tu i tvoga masla, Kajafo jedan!"

- E, dakle, 'aj'te, izvol'te, izvol'te, prihvatite se malo - ponudi ih domacin kad domacica unese kajganu, omiljeno putnicko jelo. - Izvol'te cesnjejsi, ded' Spiro!

Putnici posedase. Nude domacina. On se izvinjava.

- A, fala, fala! Ja, bome, sad ne ispustam ovu lulu iz usta do dovece! - rece smejuci se.

- Ta sluzite se, cesnjejsi gospodin-Ciro, - nudi ga domacin. - Sta, valj'da vam se ne dopada kajgana ? - rece pop Oluja, terajuci guste dimove nadole preko kamisa na novu stivu lulu.

- A, fala, fala! Nije to! Nego nisam vam bas nekako najbolje sa stomakom - veli mu pop cira, a u sebi misli: "Znam te, znam, stari kurjace, i zasto si tu lulu zapalio i zasto si me bas kajganom posluzio! Ovo je bas ono sto kazu: "Kosta ga k'o svetog Petra kajgana". Ja sam platio i tu stivu lulu i tu kajganu. Sad tek vidim kol'ko su pametni bili nasi stari kad su rekli: "Cuvaj se popa", a ja sam im'o posla s dva popa i jednim crkvenjakom!"

- E, dakle, 'ocemo l' pri... ovaj, saputnice? - veli pop Spira, svrsivsi sam s kajganom.

- Mozemo, mozemo! - veli pop Cira, omotavajuci sal oko vrata. - E, pa sad, dragi domacine, da se rastanemo. Fala na doceku.

- O, namalo, namalo! Kamo sreca, pa da me se pocesse tako setite!

- E, boga mi, - dodade pop Cira, - sad vi treba kod nas; na vas je sada red! Pa, izvol'te na svadbu. Jos nekoliko nedelja, a javicemo vam, pa cu imati roditeljsko veselje u kuci, svadba moje kceri.

- A javicu ti vec ja, - veli pop Spira - i kod mene se sprema, uveliko se sprema.

- Sta? - veli iznenadjen i obradovan domacin. - Zar i ti udajes? A za koga, za koga?

- Eh, za koga! Pa za njenu priliku, cuces i videces! "Nasla vreca zakrpu", kaze se, ha-ha-ha! - smeje se pop Spira. - Mi smo se dugo odupirali i kvarili, al' devojka ga hoce: njega pa njega. Sto rekli paori: "Il' za njega, il' u Tisu s brega!" A mi, sta smo znali, nego popustili. Pa k'o velim: "Idi, bedo, aratos te bilo! Kad 'ocete, a vi se uzmite!" Ha -ha-ha! - rece pop Spira izlazeci iz kujne. -

Dakle, zbogom, domacine, i fala ti bas od srca - rece pop Spira izlazeci iz kujne, pa se poljubi s domacinom.

- Fala i tebi na luli, a i vama, drazajsi gospodin-Ciro, na toj pocesti koju ste ukazali mom skromnom domu.

- Fala i vama, tako reci, drugi stranoprijemni Avrame! - veli pop Cira i rukuje se s njim, pa grabi sto pre na vrata.

- Fala i vama, drazajsa domacice, - veli rukujuci se s njom pop Spira - vas gostoprijemni dom ne moze covjek nikad zaboraviti. Zbogom!

- Ta nije bas onako k'o sto je trebalo, - izvinjava se domacica - al' vi cete vec izviniti ! Pa pozdrav'te gospoje i decu; a one su, boze, valj'da vec velike devojke, valjda vec na udaju, a!

- Ta pa zar nisi cula da se udaju obe! - veli joj domacin.

- E, da! Ta sta govorite! A, pa dabome! Prolaze godine, a zenska deca, sto kazu, zacas narastu i nadjikaju k'o stir.

Srecan put, pa pozdrav'te sve.

- 'Ajd', Petre, poteraj!

Kola podjose.

Tera Pera Tocilov po putu koji se malo ocedio, lete konji veselo kao da gajdas u kolima svira, a Pera veseo, pa rasporedjuje opet u glavi onih zaradjenih dvadeset srebra sta ce sve za njih da kupi.

Prodjose i cardu i ostavise je za sobom, i ne svratise u nju. A i sta ce u cardu kad je Pera potkrepio dobro i sebe i svoje konje kod popa, pa mu nije do cardu. Sta mu treba cardu? Valjda posle one popovske krasne sljivovice da pije sad onu komadaru kojoj i sam bojtara manise! Ili valjda da gleda i slusa onog melanholicnog bojtara koji jednako pripoveda i jednako se jada, pa bilo koga u cardu il' ne bilo! Jednako pripoveda o starim vremenima, o coporima svinja, o svojim mladim godinama za kojima ce

bojtar do groba uzdisati i o "talu", koji da mu je sad kad ima ovu pamet i ovo iskustvo; prica i ponekad pogleda setno kradom na Tinkucu, svoju buducu rodjaku, i uzdise. Hvali sebe, a kao malo i izdalje kudi svoga Milosa, i veli da nej zaslužio takvu zenu ko sto je ona! I to ide sve tako, dokle ga Tinkuca ne istera da nahrani svinje koje grokcju oko vrata i opominju ukucane.

Sve je to Pera Tocilov sada prosao i ostavio iza sebe, pa terao sve dalje, sve do sela. Uvece stigose u selo. Isplatise Peru Tocilova posteno po pogodbi. I jedan i drugi mu dade pogodjenih deset forinti posle duzeg trazanja po ogromnim popovskim slajpicima, ne sto nisu nasli i sto nije bilo banaka, bilo ih je dosta, - nego sto se i jedan i drugi tesko rastavljao s tolikom sumom, i sto je i jedan i drugi razmisljao malo da li bi dobro bilo da mu prebaci tu neiskrenost parohijansku i pljacku svojih sopstvenih paroha; da mu kazu kako to nije ni najmanje lepo, kako to inoverci nikad ne bi uciniili prema svom pateru ili pastoru. Ali kao da se predomislise i platise bez ijedne duze napomene. To i ohrabri gazda-Peru Tocilova, i kad izbroja i slozi banke u slajpik i turi ga za saru od cizme, on im se zablagodari lepo:

- Pa fala vam, koji ste vi jednog sirokaska pomogli. S ovim mi je bas spomozeno. Pa kad vam godj ustreba, a vi izvol'te... a ja sam tu, a moje teranje, i sto kazu, jedan moj karakter, videli ste!

Mahnuse oba popa rukom, i nista mu ne odgovorise.

[Na vrh]

Glava dvadeset treca

Iz nje ce radoznali citaoci doznati, iz razgovora pop-Cire sa gospodjom Persom, sta je i kako je bilo kod njegovog preosvestenstva gospodina episkopa u Temisvaru, i kako su obe popadije primale zakljucke toga, tako da ga nazovem, Temisvarskog mira.

Nikada valjda s vecim nestrpljenjem nisu ocektivana oba popa nego ovoga puta. I jedna i druga zabrinuta popadija provela je za to vreme nekoliko teskih dana. Ni onaj najduzi letnji dan nije im se ucinio tako dugacak kao ovo nekoliko kratkih jesenjih dana. Pa tek noci! Kako su im noci duge bile koje su provodile u premisljanju i jedna i druga popadija.

Gospodja Persa je bila nestrpljiva kao udavaca, a besna kao furija. U srcu njezinom ne bese ni tolicno koliko jedna ciodina glava mesta za milosrdje i prastanje. Disala je osvetom, i samo joj se nekako daleko cinjase taj zeljeni dan, dan pravedne i slatke osvete.

- Ala ce ga namazati sapunjavicom! - razgovarase se gospodja Persa sama sa sobom. - Ala ce da ga obrijaju, bogo moja! - uzvikivala je zadovoljna, setajuci se sama po sobi u svojim botusama. Kako ce se radovati i blazena biti toga dana kad pop-Spiru obriju, pa mu ne bude ostlao na licu ni toliko od brade i brkova koliko njoj na dlanu. Pa tek kad pomisli na onu gospodju Sidu. Nju tek da vidi tih dana, ala bi joj se svetila. - O, boze, - razgovara se sama - daj mi samo dotle da zivim da sretnem samo onu debelu bestiju. Odma' bi' se zaustavila pa bi' je zapitala: "Izvin'te", kazala bi' joj, "al' odavno se nismo vidili pa sad cisto i ne znam upravo jeste l' vi to, pocitajema gospoja-Sido il' je to vas gospodin suprug, gospodin Spira, onaj sto je nekad, pamtim dobro, imao, onako, bas lepu bradu? Znete, obadvoje ste sad - sto jest, jest! - al' obadvoje ste cosavi, onako, znate, klot, pa vas covek i ne moze tako odma' da razlikuje! Ha-ha-ha!" - smeje se gospodja Persa satanskim smehom sama u sebi. "Al' rihtig! o, izvin'te, ta di su mi bile oci! Ta vi nemate mantiju, pa vi ste onda gospoja Sida. Da, da, akurat! Gospodin Spira je druckije mora biti obucen, mada vise ne nosi ni on mantiju! Ha, ha, ha!" smeje se gospodja Persa, i lupa se po kolenu. "Idi dodjavola, Persida, otkud ti ta djavolstva padaju na pamet! Bas ti to nije ni najmanje lepo. Hahaha! O, zeno, casni te utuk'o!..."

Koliko je lepsa slika u pop-Spirinom domu. Koliko je vise hriscanske skrusenosti i pomirljivosti pokazala gospodja Sida ovih dana! Jos pre polaska popina bila je, kao sto je vrlo prirodno, jako uznemirena, i zabrinuta. Kad ga je spremala na put, metla mu je, kao i uvek, sunke i sira u kola, i posavetovala ga da bude umeren, da se lepo i pitomo ophodi s onim, da ga ponudi sunkom, jer - spomenula mu je gospodja Sida - "on voli sunke i uvek je falio nase sunke", pa izvesno nece moci odbiti.

A dok je bio pop Spira na putu, gospodja Sida je po nekoliko puta dnevno procitala San matere bozije, od kojega je nekih deset-petnaest egzemplara imala pozasivanih u lajbovima od haljina i po sifonerima medju vesom, i za ikonom i u dzepu stare bunde kojom se pokrivalo testo za kiselu strudlu kad je bilo hladnije, pa nije bila dovoljna samo velika zimska marama. Citala San matere bozije, krstila se jednako, i jednako nadgledala kandila i menjala "udgmad" i dolivala zejtin. Tih dana u pop-Spirinoj kuci, kud se god covek okrenuo, mogao je da vidi sve sama neka kandila, - i ona sto vise, i ona u okrnjenim casama staroga fazona koja se pre sezdeset godina donosila u miraz, - gde gore i pred ikonom sv.

Djurdja, kucevnog patrona pop-Spirinog, i pred ikonom svetih neumitnih vraceva Kuzmana i Damjana, patrona gospodja-Sidine familije, i jos nekoliko, tako da je jedno kandilo gorelo cak i pred prekrasnim Josifom i Pantefrijevicom, iako su oni cak iz Staroga zaveta, ali grdan strah gospodja-Sidin pretvorio je kontrafu u ikonu, i valjda joj je dosapnuo

onu staru poslovicu: "Dobro je i djavolu ponekad upaliti svecu!"

Tih dana se gospodja Sida formalno preobrazila. Bila je susta blagost, meka kao pamuk, nije nikog grdila, pa cak ni Zuzu, nego je samo savetovala: "Sa lepim se", govorila bi tih dana, "uvek vise moze uciniti nego sa vikom i praskom ! Ded', Zuza, dete moje, otrci ako te ne mrzi, pa donesi malo krompira iz podruma!" tako bi blago rekla kad je naredjivala sto Zuzi.

Ovih dana je povazan saputala tiho molitve, pa cak i onda kada je u kujni pomagala Juli i Zuzi, i ljutila krompire sa njima zajedno.

- O, boze, boze! - saputala je gospodja Sida. - Samo sad nas kurtalisi ovoga belaja, a vise nece doci do toga! Vise ti, boze, necemo dosadjivati!

A Julu joj pomaze u poslu, i krisom pogleda u zabrinuto mamino lice.

I Julu je trpela ovih dana. Pola joj je misli bilo ovamo kod kuce, oko sporhreta, a pola cak u trecem sokaku oko onog ducana tamo, gde visi beli peskir, i gde se ljulja onaj cimer od zutog pleha. Citaoci ce se dosetiti da je Saca bio predmet njenih misli, kao sto je i ona bila predmet misli Sacinih.

Oni se vec nedelju dana nisu videli, jer je gospodja Sida zamolila Sacu da se strpi za ovo nekoliko dana, i da ne dolazi i ne prolazi ulicom, bar dok se pop Spira ne vrati s puta. I zato Sace i nema vec vise od nedelju dana da dodje, iako je kisa vec prestala i malo se ocedilo, a i cizmar mu naglavio cizme, ipak ga nema. Julu je na nj mislila, i tih dana jednako se cesljala kako on voli, pa joj je cisto lakse bilo. A i Saci je milo bilo kad je video to. Nije mogao da odoli srcu i da bude poslusan porukama gospodje Side, nego je jedared ipak prosao njenim sokakom i spazio je onako lepo ocesljanu, javio joj se, i ona njemu ljupko, i pokazala mu na frizuru. To je Saci tako milo bilo da je sav blazen i presrecan dugo i dugo mislio na Julu, i duboko u noc prelistavao Pesmaricu, citao mnoge pesme i pevusio ih, pa i sam dosao u poetsko raspolozenje i spevao jednu pesmu, i po prilici je, da ne dozna mama, predao Julu.

U pesmi je ispevana njegova setnja, i sreca njegova sto ju je video na prozoru. U pesmi kune zlotvore radi kojih se ne mogu sastajati, ali je teski da i to nece dugo trajati; zahvaljuje joj sto ga se seca i ceslja onako kako se njemu dopada.

Narocito je lep zavrsetak pesme, i on glasi:

*Po celu ste redom
Snekle poredjali,
Zulove ste sitno,
Fino, brenovali,
Rusu kosu po mom
Gustu ocesljali!...
Ah, frajlice, blago
Rotsildovo sto je!
Kad pomislim da ce
Sve to biti moje:
Zulove i snekle
I to belo lice
rozenforb-boje!
"Ah, ljubazna Julu,
Sve ce biti moje!
Sve ce biti moje!"*

Julu je nekoliko puta procitala pesmu krisom u spajzu, i znala je odmah onoga prvoga dana napamet. I njome ovlada neko pesnicko i pevacko raspolozenje pa je jednako u sebi deklamovala tu pesmu, ili poluglasno pevusila onu poznatu:

*Prodji, luce, kad te srce vuce;
Prodji, luce, i mojim sokakom,
I moja je kuca na sokaku.*

Pa jednako pevusi te stihove, a nikako da ih se otrese; oni je i zaloste i tese u isti mah.

A kako je vedrija i zadovoljnija bila tih dana njena doskorasnja drugarica Melanija. Njen zarucnik je povazan bio kod nje. Cim svrsi skolske casove, a on hajde odmah k njima. Tu sedi u krugu svoje buduce familije. Mama hekluje tepih od sarenog stareza, Melanija izvadja svoj monogram na salvetama, a Pera sedi pa cita sto, ili im pripoveda sto iz svog djackog zivota; pripoveda im o silnim predmetima, o silnim zorama koje su ga zaticale kraj knjige, o ispitu, o teskocama na njemu, ili pripoveda o kakvom svom dozivljaju gde je bio na rubu ili ivici propasti, pa je za dlaku falilo da ne plati glavom i bude pokojni. A one ga slusaju i ne disu, i tek kad se spasenje isripoveda, one odahnu, i mole ga da im vise ne

pripoveda tako strasne stvari, jer su, kazu, obe slabih nerava. Ili se svi troje skupa savetuju i prave plan svog buduceg stana i prave razmestaj nameštaja. Sa sokaka ce imati dve ili jednu sobu, iz avlije opet dve (a isprva dosta ce im biti i jedna), zatim kujna, pa celjadaska soba. Iz sobe za rucavanje izlazice se u kujnu, a iz ove u spajz i u celjadasku sobu, i onda se nece moci svaki djavo dovlaciti u kucu. Po tim sobama razmestaju vec jos sad nameštaj: stolove, stolice, krevete, kanabeta, sifonere, stelaze i tome podobne stvari.

Sve je lepo namešteno u kuci, to jest zasad jos u glavi, samo su u neprilici s jednim sirokim, ne bas najlepse spoljasnjosti, ali vrlo udobnim i prakticnim ormanom bestraga staroga fazona, malo ce biti da kazem da je iz vremena blazenopocivse Marije Terezije, a vrlo verovatno da je zapamtio i seobu Srba pod patrijarhom Carnojjevicem; jer se pripovedalo za nj da je bio naizmenice cas u rukama Rakocijevic Kuruca, a cas ga preotimali Monasterllijini Srbi, dok se naposletku nije stalno skrasio u srpskom narodu. Ovo mu je sada valjda deveti ili deseti put da je u inventaru stvari datih u austafirung, i sam bog zna gde je sve dosad bio, i gde ce jos biti! Jer, sudeci po jacini i solidnosti izrade, jos ce ga za mnogom udavacom doci u novu kucu; Jer zub vremena izgleda da je nemocan prema njemu, kao zub starcev prema orahu kostunjcu. Bio je vrlo praktican i potreban, a nezgrapan i smesan, zato ga nikako i nisu mogli prodati, jer kome bi ga god ponudili, taj mesto da pita posto, hoce da pukne od smeha! A ima takvih stvari kojih se covek ne moze otresti, kao ni onaj Dositejev Abu Kazem Tamburi, bagdaski trgovac, sto nije mogao da se kurtalise svojih starih papuca. Zato su se sad i najduze mladenci o njemu razgovarali kako i gde da ga nameste a da ne padne strancu ili gostu u oci.

I bas se o tome u petak preduvece razgovarali, kad udje pop Cira, a za sobom unese sanduk i one mnoge nakupovane stvari.

- A-a-a! - zacu se iz sviju grla.

- No, pa kako, kako? A jeste l' mi se nadali? - pita ih pop Cira, unev sa sobom u sobu grdnu kolicinu sveza hladna vazduha, i sva soba zamirisna senom i balegom.

Uzbunise se svi. Melanija odmah ostavi posao, i potrca kupljenim stvarima, pa stade preturati po njima.

- A sta ste mi, papa, kupili; da niste sto zaboravili?

- Dakle, sta je bilo, Ciro? - pita nestrpljiva gospodja Persa. - Je l' polucio onaj sto je zaslužio?

- Sve, sve sam točno po instrukcijama izvršio - odgovara pop Cira Melaniji.

- Dakle? - pita opet gospodja Persa.

- Posle, malo posle, cuces vec.

- Jesi l' dobio udovletvorenje? - pita gospodja Persa, koja je tek pre dve-tri poslednje nedelje obogatila svoj inace prebogat recnik i ovom recju.

- Ta cekaj, zaboga, pusti me da se izduvam! - veli joj pop Cira. - Padne covek, sto kazu, s kruske, pa se izduva, a nekmol' ja toliki put izdrzati. Cekaj...

- Uf, papa, um gotes vilen, - rece Melanija, pregledajuci rajspulfer - sta ste to uradili ! Ta zdravo je ostar ovaj rajspulfer!

- E, sad kakav je takav je, ja ga nisam mleo ni zrnao! Kakav si mi kazala i napisala, ja sam ti takav i kupio.

- Nije, 'rano, - veli joj gospodja Persa probajuci ga prstima - nije ostar, nego je tvoja koza na licu zdravo haglih, pa kroz toga.

- A nasto ti to? - pita je Pera.

- Eh, nemoj mi se mesati u nase poslove! - rece Melanija pa ga udari lako i nezno po prstima.

- A zar nije lepse lice prirodno, onako k'o sto ga je bog stvorio? - veli Pera.

- E, al' ja 'ocu da sam tebi i belja i lepsa nego sve, sve druge zenske! - rece i pomilova ga kradom po obrazu. - Svi vi muskarci zamerate i pravite se k'o da vam nije pravo, a opet se svi rado osvrccete kad vidite tako nesto.

- E, pa, - veli pop Cira, vadeći iz sanduka stvari - evo i za tebe, mama, da vi's da te nisam zaboravio; al' bolje, 'ajd' pogodi sama sta sam ti don'o! - veli, a zaklopio stvar.

- Ju, mama, iberasung! Aaa!

- Da mi nisi kupio naocare?... Il' sto je zima tu, pa se rano smrkne, il' sta li, tek pocela sam rano da ostavljam strikeraj, pa bi mi bas dobro dosle jedne.

- A, nije, mama! A sta ce ti naocari! Koga si trebala da vidis, videla si ga pre toliko godina. Hehehe.

- Da nije Zbornik?

- Nije, nije ni to, 'ajde da te ne mucim - veli pop Cira i pokaza joj kupljene botuse.

- Ju, botuse! E to ce zimus dusu da mi drzi. A posto si ih uz'o? - zapita ga mereci ih. - Pedalj i tri prsta duzine, pet sirine. Dobro je. A sta su kostale?

- Tri i po.

- Sajna?

- Ta kakvi' sajna!

- Srebra! Ju, zalosna! Prevario te obesenjaka cifucki! Ja bi' to, vidis, jeftinije kupila; ne umes ti, Ciro, da se pogadjas.

- Pa mozemo da vratimo; trgovac je kaz'o da ce primiti...

- A, neka, sta je tu je sad! -rece, i pogleda zadovoljna na nove botuse, sravnjujuci ih sa onim starim na nogama. - A kod koga si kupio ovaj flanel?
- E, ko bi ga sad znao. Nisam ni zagledao u firmu.
- Bas da vidim je l' te prevario? A kol'ko si rifa uz'o?
- Dvadeset i sedam.
- A jesi l' drz'o ti sam rif?
- E, jos cu i rif drzati. Dosta sto sam otvorio cetvore oci, a drzalo je jedno Cifuce. Jos je popustio nesto preko dvadeset i sedam...
- Bas da vidim! - rece gospodja Persa, pa uze rif i izmeri. - Sta ja kazem!... Dvadeset i sest i dritl. Eto sta sam rekla ! Izmerio ti je, obesenjaka jedan, manje.
- Ta bas sam pazio.
- Treb'o si sam da drzis rif. Lopovi su to; sve sam lopov do lopova! Ukrasce ti iz ociju. Meni to vec ne bi moglo pasirati.
- E, ne bi ti moglo! Kad 'oce da ukrade, mozes ti sto ociju izbeciti, ne pomaze ti nista! Nego kazi nek spremne ajnprensupu, nabez'o sam.
- Lopov cifucki; kod tebe ziva, dva dritla da on ukrade! To je kad se ljudi mesaju u nase poslove! Nit' se umete pogadjati, nit' otici di treba, nit' paziti da ne ukradu! Obesenjaka jedan cifucki, - ljuti se gospodja Persa - kapricir'o se bas od popinog flanela da napravi svojim Cifucicima one nji'ove cifucke ocenase!
- Ajde, Melanija, idi naredi u kujni jednu ajnprensupu za tatu, - veli pop Cira - s puta sam, pa sam malo nabez'o.
- A kud se vi spremate? Ta ostan'te na veceri - zaustavlja gospodja Persa Peru.
- A ne, doci cu ja vec odmah posle vecere - veli Pera.
- E pa dobro, al' izvesno.
- Izadjose i Melanija i Pera, a iz kujne se malo posle cu jedno juf.
- Dakle? - ustade gospodja Persa, koja je dosad kao na zeravici sedela. - Dakle, sta se svrsilo? Je l' dos'o i onaj?
- Dos'o je - rece pop Cira, pa prevuce sakom preko cela. - Eno ga kod svoje kuce.
- Dos'o?! - zapita zacudjena popadija i sede.
- Dos'o k'o sto je ot'so.
- Pa, onda...?
- Paaa, pa onda, nije bilo nista.
- Pa, ako nije bilo al' ce valjda biti? - rece gospodja Persa, i ustade, pa stade nervozno spremati i bez ikakve potrebe premestati stvari s jednoga mesta na drugo.
- Sto je bilo, bilo je; sto je k'o im'o da izvuce, izvuk'o je.
- Pa je l' povuk'o?
- Jeste, povuk'o je tvoj krasni suprug, k'o i uvek.
- Ne razumem te! A on?
- On se izvuk'o. Ja sam povuk'o, a on se izvuk'o, k'o i uvek sto je. Razumes li me bar sad? - rece pop cira, pa ustade i stade se setati, a i popadija ustala pa se i ona seta; on nagore, a ona nadole.
- Ne znam ja te tvoje rebuse; nego ti meni kazi onako prosto, klot, sve po redu, sta je i kako je to bilo?
- Dakle, slusaj! Kad smo seli u kola, ja sam sve onako uradio k'o sto si mi ti kazala. Natuk'o sam kapu i uvuk'o sam glavu u bundu, pa sam tako cut'o sve do carde. Kad je on sis'o s kola, ja sam promolio glavu na frisak luft. Nije sala, neki tri sata izdrzati k'o neki fusbada! Cim se on vratio, a ja opet glavu u bundu k'o kornjaca, pa tako sve do Ceneja. E, tu nisam vec mog'o da ostanem na koli, nego me djavo natenta, hocu da sporujem; pa nisam otis'o u birtiju k'o sto sam treb'o a i sam mislio, nego i ja odsednem kod cenejskog popa.
- Znam ga, sto ima zenu Tinu, Tinin Aksa. Ta kako ga ne bi znala.
- Nije Tinin, nego luciferov, obesenjaka jedan! Cekaj samo, da vi's komendije. Kod njega smo vecerali i prenocili; a niko drugi, nego on, ukr'o mi je, dok sam ja spav'o, onaj moj corpus delicti, onaj zub.
- Ukr'o zub! - ponovi gospodja Persa, i skoci sa stolice, i pljesnu se rukama. - Dosta mi je, dosta! Nemoj mi kazivati, necu da te slusam! Bolje glavu da su ti ukrali. Necu, necu nista vise da cujem.
- Pa dobro, kad neces, ja i volijem.
- A jesi l' primetio? Jesi l' se opip'o ujutru?
- Djavola primetio? Opip'o sam se, i ucinilo mi se da nista ne fali.
- Uh, uh, uh! - huca gospodja Persa i lupa se po celu. - ostavi me, nemoj mi pripovedati! Idem u kujnu; kad radim, a ja ona zaboravim, pa se bar ne sekiram.
- Pa idi! Ti ionako najbolje znas da napravis ajnprensupu.
- Boze, Ciro, - rece gospodja Persa, i rasiri i dize ruke kao stari proroci - i tebi je jos do jela!? Uh, uh uh! Idem, idem! - rece i podje, pa zastade. - A sta je bilo dalje? Ot'so si, dakle, prazni' saka kod gospodina vladike?

- Kamo sreće da sam, al' to je djavo sto nisam. Da sam ot'so prazni' saka bilo bi samo stete; al' nisam, pa je bilo i stete i sramote! Da vi's samo dalje cime su me natovarili!

- Jao zalosna, zar ima sto jos i gore?

- Slusaj samo! Kad odemo kod njegovog preosvestenstva, a on nas lepo primi. Poc'o nas je sovjetovati, i vec tako dalje, da ti ne otezem, vidim da se vec vrpeljis k'o djavo na dzombi. Kad me je zapit'o sta je i kako je bilo, a ja mu onda kazem da smo se sporeckali, i da se on onako u jarosti bacio na mene onim debelim pentikostarom, onim sa onim debelim koricama, i tako me nezgodno udario da mi izbio zub. "A da je sve tako, moze se", reko' ja, "preosvestenstvo uveriti iz prilozenoga corpus delicti-a". I tu mu onda predam onaj zamotuljak sa zubom unutra.

- E, pa vidis, pa im'o si zub...

- Ta cekaj, molim te! Nemoj da si tako brzopleta. Im'o sam zub, al' nisam im'o pameti ni koliko onaj pravi pritjazatelj toga zuba! Dakle, ja izvadam onaj zamotuljak i pipam ga. Osetim lepo tvrdo ispod ruke, pa mislim: "Dobro je, tu je!" i predam ga tako zavijena vladici. Ekselencija uze zamotuljak, razvi ga i pogleda. Nista ja ne vidim sta je izvadio, jer ja i Spira sedimo na kanabetu ovako k'o sad ja i ti, a vladika za srajptisom k'o sad do onog ormana tamo. Gleda... gleda.

Izvadi naocari, metne ih na nos, a smesi se sve, pa opet gleda, i pita me je l' to moj zub? - "Moj", odgovorim ja, "vase preosvestenstvo!" A mo's misliti kako mi je bilo, cas me zima cas vrucina spopada. Ne znam jos sta je, al' vec vidim da ce to sve na moju kontu da se zapise. Zatim dozove svog sekretara, jednog mladog i finog djakona, pa mu kaze: "Ajte, veli, mladi amice, vi ste mladji, imate mnogo bolje oci, vidite ovo, molim vas". Djakom uz'o, pa i on razgleda, pa i on se smeje! Smeje se i on, smeje se i ekselencija; obadvojica se smeju, a ekselencija se sve trese od smeha, tako da mu je celepus spao. "Ta sta se vruga smeju", mislim ja, a ekselencija me zapita: - "A je l' ovo bas vas zub, oce Kirilo?" "Da, vase preosvestenstvo", poklonim se ja i odgovorim mu. "Moj rodjeni zub. Slusa me vec skoro pola stoljetija besprekorno. Moj rodjeni!" Djavo me natera da jos poftoravam to. Kad mu ja to rek'o, a ekselencija formalno pade u fotelju, pa se uhvati za trbu', ovaj pritisnuo pojas, pa se smeje, smeje, sve se trese. Svi se smeju grohotom pa i onaj, i on se smesi, samo

tisije.

- Jao mene! - ustade gospodja Persa. - A sta je to bilo?

- "Ta ovo je, ovo je konjski zub, oce Kirilo", - veli vladika. - "Ta pogledajte ga bolje koliki je, ta nije valj'da veci od njega ni onaj zub vremena sto se zove!"

- Jao mene zalosne! A otkud sad opet konjski zub?

- "Zaboga, ta gde ste ga samo nasli!" - veli mi gospodin vladika. "Izvol'te se uveriti sami."

- Uh, uh, uh!

- A ja pridjem i pogledam ga, al' imam sta videti! Konjski zub, sasvim konjski, i to jos koliki. Takva velika zubekanja kakvu ja, Persida, svoga veka nisam vid'o! Vid'o sam samo jedared jos jedan takav, i to na cimeru jednog dentista visi kao cimer da se izdaleka vidi! "Ha, ha, ha!" smeje se ekselencija. "Ta gde ste ga samo nasli?" - "Ali, molim vas, vase preosvestenstvo, uslisite me! Ta nisam ga ni trazio, niti sam ga nas'o!" - izvinjavam se ja, a sve se oko mene okreće k'o u kakvoj polki. Do-do-doslo mi u zemlju da propadnem.

- Uf, uf, uf! - vice gospodja Persa. - Pa sto nisi prop'o, bar ne bi' sad znala za moju sramotu. Uh, uh! A sta onaj obesenjak?

- Dobro si rekla da je obesenjak. Obesenjak je, onda sam tek dobro vid'o da je obesenjak. Uprepodobio se, pa se k'o bajagi i on cudi, pa se umes'o i on, pa i on gleda poizdalje, i veli: "Doista, doista! Zub nikako nije od, na primer, kakvog krstenog stvorenja, ni mirjanskog, a kamol' svjasceniceskog", kaze. "Ja", kaze on, "poznajem svu familiju moga, sada na zalost gospodina supostata, svi su oni do duboke starosti, doduse, imali i zdrave i jake zube, ali tek-tek", kaze on, "ovake zube da su imali, to mi, vase preosvestenstvo", kaze on, "nije bilo poznato! Sasvim imate pravo, to je, k'o sto ste izvoleli primetiti, sasvim susti konjski zub!" "A, naravno", dodaje on i raspiruje jos vise, "covek kad tone, a on se onda, sto kazu, i za slamku 'vata. Ali ja mu prastam, preosvestenstvo, i jedna mi je uteha u recima", kaze on, "miropomazanog psalmopevca", kaze, "koji veli: "Da postidjatsja i posramjatsja iscusci dusu moju, i da vozvratjatsja i postidjatsja misljasci mi zlaja". E pa zar tu covek da ne pobesni! Perso, on... pop Spira... okurazio se, pa on deklamuje na slovenski psalme pred ekselencijom; a ja, ja se spleo, pa ni na srpskom ne znam nista da beknem; ne bi znao u tom magnoveniju kazati ni kako mi je ime! E, mozes misliti kako mi je bilo! "Otvori se, zemljo!" rek'o u sebi.

- Uf, uf, uf! Al' kako nisi pozn'o da je veci zub?

- A kako da i poznam! I tu su mi doskocili, obesenjaci jedni! Ja sam mali zub zavio u veliko parce papira, a oni su zavili veliki zub u malo parce papira! E, ko, djavo da pozna! Eto u tome je sav njihov kumst, i sva moja nesreca i maler.

- Ej, naopako ti zvonilo, i tebi i nama s tobom.

- A ekselencija se naljutila posle pop-Spirinog psalma, pa umal' jos ja nisam izis'o kriv, k'o da sam ga namerno hteo prevariti. Umal' mene nisu obrijali! - "Ovo je ili hotimicna prevara, ili", veli ekselencija namrsteno, "ili nezgrapna sala sa mnom! A to mi nijedno nije milo, oce Kirilo!"

- Ciro, Ciro!

- ... Badava sam se ja pravd'o da nisam; da sam pon'o moj rodjeni, da je to necija vaistinu satanska i paklena uncutarija i

moja suvisna iskrenost prema ljud'ma, i da sam ja nevinna zertva svega toga, da mi je neko promenuo i podmetnuo! Aja, ekselekcija ostade pri tom da sam hteo da ga oblazem, a verovace mi, kaze, da mi nije bila to namera samo tako ako tu pred njim pruzimo jedan drugom ruku, zaboravimo uzajamne obide i pomirimo se.

- Uf, uf, uf! Da se pomiris!

- Sta cu; vidim kako sam, znas, fala bogu, malerozan, ispascu jos ja kriv... i... pruzim ja prvi ruku, a on kao, obesenjaj jedan, ne zna bajagi di da metne onaj prokleti zub, a ja jednako drzim pruzenu ruku, a on meni zub u saku pa se tu rukujemo i izmirimo!

- Izmirite! Uf, uf! Sreca te nisam debela k'o ona aspida, a sad bi me slog trefio!

- ... i poljubimo se, - zavrstuje pop Cira svoj izvestaj - poljubimo se na zahtev njegovog preosvestenstva. A zub zadrzi djakon kod sebe. A znam vec i zasto ga je i zadrz'o.

- Po-poljubite se! "I poljubimo se" - citira gospodja Persa, sva zelena od jeda. - O, poljubio se ti s tvojim pokojnim tatom Averkijem sto tamo na duvaru visi!

- Ali, Persida, cekaj, cekaj, molim te.

- Cekaj! Sta da cekam? Cekaj ti! Sta ti cekas... ti, ti...

- Sta ja cekam? Pitas me? Ne cekam nista - planu sad i pop Cira - ili bolje reci, cekam svasta. I nista me nece iznenaditi.

- Uf, uf! - huće gospodja Persa.

- Ogugl'o sam vec!

- To vidim! - veli ona.

- Tom coveku pomaze i djavo i bog! Jerbo taj covek kad godj ucini kakvu ludoriju, a on, umesto zaslužene kastinge, poluci nezasluzenu nagradu! I sama me jos pitas sta cekam! Sta ja cekam?

- Da, sta cekas? Sta cekas jos? - praska gospodja Persa.

- Kad se ono jos k'o djakon vuk'o klipka i pev'o s paorima, mesto da ga kastingaju, on dobi za popa; a kad je zadocnio ono na jutrenje, a on, opet, umesto da ode na epitimiju, a on dobi crven pojas! E, pa 'ajd' se vuci klipka s njim! Ti me sad pitas sta cekam!

- Jeste, pitam te, Ciro, sta jos cekas?- vice jos jace gospodja Persa, sva zelena.

- Sta cekam? Sta ja cekam? `Oces li bas da ti kazem?

- Jeste, jos to cudo i pokor 'ocu da cujem.

- Sta ja cekam! Cekam da cujem sad, kad je vec tako poslo, cekam jos i to cudo i pokor da je, eto, taj pop Spira postao protojerej, prota; jest, prota Spira.

- Sta! Sida protinica! Grom je spalio i tebe s njome zajedno! Dosta! - grmnu gospodja Persa i zalupi vrata za sobom, pa ode u kujnu kao furija.

- E, pa kad bas 'oces da znas kako je bilo, eto, tako je bilo! A da si ti bila u mojoj kozi, - nastavlja pop Cira ostavsi sam u sobi - rekla bi i ti sa mnom zajedno: "Fala bogu kad je i ovako; kad samo gospodin vladika nije ost'o pri tom da sam ga 'teo namerno prevariti.

- Pomirili se i poljubili! Miri se ti s tvojim dekom, mamaljugo banacka, gospoja Persida je starina iz Backe, al' ja se bo'me ne mirim! - cu se iz kujne glas jarosne gospodje Perse. - Sta ce sad ovaj lonac ovde kad mu tu nije mesto!? Cim se malo maknem korak iz kujne, odmah se napravi vasar!

I odmah zatim cu se strasan tresak, i poletese crepovi tresnutog lonca na sve strane po kujni. Melanija pobeze u sobu, a Erza, bojeci se, iz iskustva, da njoj koji drugi ne poleti o glavu, pobeze u avliju pravo kamari slame, da nacupa slame za pecku. Pa i sam Erzin hulannerski kaplar, koga su zvali Secko-Jedno, koji je vec poodavno dzonjao u mraku na avlijskim vratima, i kome je u njegovom Konjickom pravilu stajalo da hulanner treba neustrasivo da doceka bar deset baka-pesaka, -

i on je pobegao kad je cuo onu strasnu viku i prasku iz kujne, pa je pobegao kao da ga sam Bunaparta vija. I on se uklonio ispred opasnosti, ispred koje bi i citav eskadron pobegao; i begao je bestraga, ratosiljajuci se za veceras svakog uzivanja.

Sve se razbeglo, i nadaleko nije bilo zive duse, samo je jarosna gospodja Persa ostala sama da sprema ajnprensupu, jer ona to najbolje zna. Ali kakvih strasnih izraza nije palo prilikom gotovljenja ajnprensupe. Izgledala je onako sama kraj vatre kao jedna od onih triju u Sekspirovom Magbetu. Sve, sve je uzela na svoje reset'o, pa ni njegovo preosvestenstvo nije ostalo neprikosnoveno.

- Ajnprensupe! 'Oces ajnprensupe! - vikala je gospodja Persa, mesajuci varjacom zaprsku. - Arsenikuma da ti dam, a ne ajnprensupe, k'o sto si ga i zaslužio! Ona protinica pre mene! Ispred nosa da mi se izmakne! To ti je ono: "Poslji ludu na vojsku pa sedi kuci pa placi!" "Umali mene nisu obrijali!" kaze mamaljuga banacka... hej, - viknu bolno gospodja Persa, sa dignutom varjacom, pa je izgledala k'o Isus Navin kad je zaustavljao sunce da ne seda - hej, ta sto nama zenama nije dao bog da mi mozemo da budemo popovi, da se mi ovako, kako nas je bog stvorio, porazgovaramo malo s tim njihovim vladikama, - da vidimo ko bi koga obrijao...

[Na vrh]

Glava dvadeset četvrta

U njoj je opisana sveopsta radost dveju porodica: tetka-Makrine i pop-Spirine porodice, kojih suporodica najmladji clanovi Saca i Jula.

Dok je ovo ovako bilo kod pop-Cirinih, kakva divna i prijatna suprotnost kod pop-Spirinih. Kad je pop Spira dosao i usao sa kupljenim stvarima, izašle mu na susret gospodja Sida i Jula. Obe zabrinute, gledaju ga u teznji da mu procitaju s lica sto im donosi: sreću ili nesreću. Vide ga raspoložena, pa im odlaknu, a jos vecma kad videse da se, eto, sam setio da ih iznenadi, i gospodja-Sidu i Julu, pa se cak i Sace setio, kupio mu lepu posu od crvene svile, koju boju, kao sto je poznato, svi berberi vole osobito. Cim je to videla gospodja Sida, slutila je da je dobro. Odmah je osetila, kako se sama izrazavase, da joj se "onaj teski kamen za tri frtalja pomakao" i laksi joj bio, ali ga ipak zapita, poslavlasi Julu u kujnu, sta je i kako je prosao?

- Fala bogu! Fala bogu, to samo kazem ja, a to bo'me, treba i on jos vise i jos pre da kaze. Vidis ti, molim te, samo njega! 'Oce on ekselenciju da prevari! Umal' mu nisu slindarili onu bradu.

- A sta je s tobom?

- Sa mnóm? Nista! Vrlo dobro! Ekselencija me izvinila. Dobio sam dispenciju i satisfakciju! Ja izis'o k'o nevin, a on k'o drzoven klevetnik koji se drznuo da obmane i samo njegovo preosvestenstvo! Zamerio mi je samo to sto sam se caslovцем posluzio; kaze: to su crkvene utvari, pa nije, kaze, lepo upotrebljavati ih. A zatim nam je obojici primetio da se nismo trebali nijedan zaboraviti toliko, ni ja ni on. Kaze preosvestenstvo: "Vi ste sol zemlji: asce ze sol obujaet, cim osolitsja; nivooctoze budet ktomu tociju da isipana budet von i popirajema celovjeki". I pravo je i kazao. Zasad nam, kaze, prasta, al' nam je sovjetov'o da odsad u miru i lepom soglasiju zivimo. A njemu prasta pokusanu prevaru.

- A zar ga je hteo prevariti?

- Ta tuzio me da sam se posluzio pentikostarom, pa on ost'o bez zuba, a ono nije ni bila ta knjiga, nego caslovac.

- Pa, ovaj, a zar to nije bilo...

- Ta kad dobro promislim, - veli pop Spira kao svaki covek kad prodje opasnost - pa gotovo da i nije bilo sve onako. Sad vec, boga mi, i ja vidim da mi je sav stra' uzalud bio. Nista od svega toga, moja Sido, nije istina! Kakav zub izbijen!

Kakav zub! Kao da se tako lako vadi zub! Vuku paora od jutra do podne dok mu iscupaju zub, pa jos s drage volje pristaje covek, i onaj sto mu vade i onaj sto ga vadi, pa jedva ga izvuku! A ovo nit' je on hteo, nit' ja jos manje; pa: ispao zub! To je sve bila samo jedna paklena obida i kleveta i nist' vise! cudim se samo kako sam se mog'o tako uplasiti.

- E, da!?

- Ta kleveta; dabome da je kleveta! Ta vec samo to sto je kazao da sam upotrebio pentikostar, pa to mu je vec prva laz. Nije pentikostar, nego caslovac, mali caslovac! I to jos nije onaj pravi caslovac, od onih iz Rusije poslatih, nego drugi neki, trukovan kod nekog Svabe, i to bez titli, Sido, koji upravo ne bi ni smeli drzati ni u pravoslavnoj porti, a kamoli u tutorskoj kancelariji crkve nasega blagocestija! Ta vec samo zato je zaslužio da bude obrijan sto uvlaci unijatske knjige u pravoslavne crkve! A caslovac je njegova sopstvenost, on ga je kupio i doneo. Da ga pitam ko rusi pravoslavije? A on kod vladike kaze da je pentikostar, samo zato sto je to veca knjiga, pa k'o veli i posledice moraju strasnije biti!

- E, vidis ti samo licemera jednog!

- E, to sam ocut'o, nisam nist' kaz'o. Nisam 'teo da ga pred ekselencijom uterujem u laz, pa da kazem da je caslovac bio, jer bi' se tako, znas, odao i prizn'o.

- A, pa dabome! Dobro si radio!

- Al' da vi's sta je dalje radio! Da vi's amisaga njegova! Pa nije mu dosta bilo da je nas'o kakav tako od slovesnog stvorenja zub, pa da mu se i poveruje; nego, k'o veli, sad je lepa prilika da se i ja naplatim na Spirinu kontu i da ga konecno unioctozim, da vidi, k'o veli, preosvestenstvo kako sam ostecen; pa don'o neki veee-likei zub, ta mal' te nece biti kolik' polak sapurike... Neki konjski zub, a to valj'da od onog najveceg stajerskog konja na kome Kranjci vandruju s espapom po nasim varosima.

- Konjski zub! E, to ga je ona njegova bestija navela da uradi; niko drugi neg' bas ona. Ah, k'o da je gledam i slusam! Ona, ona i niko drugi! Ta nije on toliko ni lud ni pakostan! E, vidis ti samo nje kako sovjetuje, k'o neki fiskal.

- Kako ga je sovjetovala, onako umal' nije i pros'o.

- Ta sta govoris'?!
- Umal' sto njemu ne ode brada!

- Ta, ono, znas, - veli ohrabrena gospodja Sida - mnogo ga ne bi bas ni kostalo. Eto, nas bi ga Saca obrij'o zabadava, ako ni za sto drugo a ono za ono nase staro poznanstvo i prijateljstvo.

- Al' da si samo vid'la njegovo preosvestenstvo! Ostavi lepo mene, pa uz'o njega na mindros. Te ti on, boga mi, drz' ne daj, sto rekli. Jedva izn'o citavu kozu.

- Tako je to - trlja zadovoljno ruke gospodja Sida. - Ko drugom jamu kopa, sam u nju pada, govorila je uvek moja pokojna mama!

- Eh, manimo se toga! Bilo pa proslo!

- Pravo kazes! Boze, kad prekosutra sretnem u porti Persu: no, ta ce me, znam, pojesti od jeda i pakosti. A bas cu gledati da se sretnem s njome. Nego, rihlih, umal' nisam zaboravila. Imam da ti javim jednu vest koju smo dobili dok ste vi bili na putu. Nas Saca dobio onaj tal. Umrla mu jedna stara strina iz Itebeja, i Saca tako erbov'o jedno lepo nasledje, pa se poziva preko nase varoske kuce da ide da ga uzme, jer on je jedini zakoniti i najblizi naslednik.

- Eee, bog da joj dusu prosti, to nije rdjava vest.

- Vid'o me juce iz svoje oficine pa mi pritrco da mi javi, a ja mu kazem nek priceka tebe! Sad moze ici u Bec da svrsi hirurgiju. On ce ostati da dobroj strini da sest nedelja i da se venca, a posle ce ici da studira hirurgiluk.

- To je sve lepo, al' svatovi mogu tek u aprilu da budu.

- Pa dobro, a on nek da strini i pola godine! Daleko je, al' sta mu znamo, nego prsten...

- Prsten! Pa dobro, eto, veceras! Sta tu jos imamo da cekamo! Nek veceras bude formalna prosevina, a kroz dva-tri dana i prsten. Nek ode ko po Arkadiju. I njega sam se setio na putu, e, a kako ga se i ne bi' setio! Naspelo mi da se malo proveselim. Nije sala, toliko vec vreme sve u nekoj neizvesnosti i strahu; kako sam ot'so, a kako se vracam iz Temisvara.

Posle kraceg vremena dodje Arkadija, i bio je zadovoljan kad je cuo da je sve dobro ispalo blagodareci njegovoj doseci; a jos je zadovoljniji bio kad je dobio sal, botuse i stivu lulu; a najzadovoljniji je bio kad je cuo iz usta pop-Spirinih da ce sutra odneti sto forinti i metnuti ih u svapsku sporkasu na ime Jele, Arkadijine cerke, lepe udavace.

* * *

Posle jednoga sahata bilo je sve spremno. Arkadija je otisao po Sacu i odneo mu crvenu posu. Zatekao ga je u ducanu bas kada je Saca tucao kudeljno seme i hranio stiglice i kanarinke. Cvrkucuci im Saca je bio sav blazen kad je cuo zasto ga zovu. Odmah obuce dusanku visnjeve boje, veza svilenu posu oko vrata, a prema tome i ostalo odelo nije bilo postidno. Tako nakicen Saca, kao svakog praznicnog dana, pozvao je svoga principala, a ovaj opet pozove gospodina Kipru natarosa, a Kipra svoju suprugu. Gospodin Kipra ce biti na ruci Saci svojim savetima i uputstvima odnosno tala, i zato ga je pametno bilo i pozvati. Svi pristadose rado, i krenuse se od principala gospodinu natarosu, a od ovoga tetka-Makri, koja se takodje svecano obukla, a odatle devojackoj kuci, gde sve zateknu u svecanom odelu. Tetka Makra je htela, kao stara zena, kracim putem, izmedju basta kroz deru, - koja je u Backoj i Banatu odvajkada bila znak velikog prijateljstva i ljubavi - ali gospodin nataros i gospodja natarosevica spomenuse da je ovako svecanije, a i zvanicnije.

Zvanicni deo prosevine bio je i svrsio se. Gospodja Sida izredjala je sve poimence sta ce Julia u austafirung doneti, a tetka Makra je opet izlozila uz pripomoc gospodina natarosa stanje Sacine mase i novoga nasledja, napomenuvsi da je Saca i njen jedini i neosporni generalni naslednik, bilo testamenta, ne bilo.

- A sve to, - zavrshi tetka Makra - vi k'o jedni uceni ljudi, k'o napriliku gospodin parok, mozete se uveriti da nije nikakva varancija, jerbo mozete u grundupu sve da vidite i uverite se.

- Ta verujemo, verujemo, slatka prijoo, - odgovara pop Spira - ta kad je jos komsija komsiju prevario!

Posle zvanicnog dela, posto je ugovoreno koga dana da bude prsten, nastade veselje. Zacas se iskupilo drustvo iz komsiluka. Nasli su i Sovru gajdasu.

Otpoce igra i pesma i zdravice, i redja se jedno za drugim naizmence. Sve je veselo bilo i nije ni mislilo na odlazak, niti bi se iko jos zadugo krenuo i kvario drustvo da nije obazrivi i etiketni principal prvi ustao da ide, i primetio veselim i raspolozenim gostima da je sve to lepo, ali da ipak treba da imaju prizrenja prema postovanom domacinu, koji se celoga toga dana truckao u kolima, pa mu sad treba tople postelje i ukrepitelna sna.

Na to niko nije imao sta da primeti, i svi se krenuse pored sveg zaustavljanja gospodja-Sidinog. Gajdas je otpratio najpre gospodina natarosa i gospodju mu, a zatim tetka-Makru, i najposle principala i principalovicu kuci.

* * *

A Saca je bio tako razdragan da nije nikako mogao da ide odmah kuci, nego je udario sokacima, pun puncat najboljih misli i vecerasnjih lepih slika i slatkih uspomena. Ide tako zadovoljan sve napred iz sokaka u sokak, pa misli kako je srecan i presrecan, jer mu je veceras Julia prvi put kazala *ti Sandore*, a i on njoj nekoliko puta *ti Juloo*, pa i jedno i drugo udesavalo razgovor tako samo da se sto cesce mogu tikati. Ide Saca, tako, pa se seca svega sto je veceras cuo i video i doziveo. Seca se kako su dvaput silazili u podrum po vino i on i Julia. - "Deco, nema vina; dones'te vina! Tata je zedan, a i gosti su!" veli razdragani domacin. - "Sevaj, Tino, u podrum po vino", dodaje gospodin Kipra nataros, a Sovra gajdas

zapeva: "Sipaj, Tino kroz keceljac vino!" A oni, kao poslušna deca, gotovi su da poslušaju, pa on uzme ona dva grdno velika bokala, a Jula cirak sa lojanom svecom, pa trce dole u podrum, pa on toci, a onda mu svetli. A on se sali s njom, pa je plasi, pa kaze da ce joj ugastiti svecu i otici, a nju zakljucati u podrum ako ga ne poljubi. A ona kaze da bi umrla od straha u podrumu u pomrcini onako sama, pa volije i da ga poljubi nego da u tim godinama umre od straha u pomrcini. A on je onda pita: a boji l' se i kad je s njim? A ona mu kaze da se onda kad je uz njega ne boji nikoga na svetu. A njemu milo sto ga tako drzi za junaka, pa onda on nju poljubi, a ona se otima pa mu kaze: "Sram te bilo!", ali to tako meko i nezno da mu jos i sad zvone u glavi te reci.

I on juri tako pravo, a sve misli na vecerasnje slike, od kojih je jedna od druge sve lepša i prijatnija, dokle se ujedared nije nasao daleko izvan sela, cak na vasaristu, pa tu se tek zacudjen zaustavio, i pitao u sebi otkud on cak tu. Zatim se vratio kuci, legao, i dugo nije mogao oka sklopiti, a dva dana jos posle toga brucale mu gajde Sovre gajdasa i zujalo u usima ono Julino: "Sram te bilo!" Sutradan je segra imao muke cisteci braca-Sacine cizme.

Isto su tako zadovoljni bili i oni u pop-Spirinoj kuci. Pop Spira je odmah legao, a gospodja Sida ostala da posprema posle toga kalabaluka.

A tek Jula, kako je ona tek srećna i zadovoljna bila! U sreći joj svojoj htela je da svi budu srećni i zadovoljni, pa se pustila u razgovor sa Zuzom, i milo joj je bilo kad joj je ova pohvalila ukus, i rekla da joj je zdravo lep gospodin mladozenja, i da ce pasovati jedno za drugo taman kao poruceno. A Juli milo pa je pita ima li da koga ona voli, i da ko nju voli. A Zuza joj priznaje iskreno i hvali se i kaze da je mnogo njih vole, a i ona mnogo njih voli, al', kaze Zuza, da nijedan nije tako lep k'o frajlin mladozenja, niti ijedan ima onako lepu crvenu posu, pa da mu tako lepo stoji kao frajlinom djuvegiji. Tako su ceretale sve dok se nije Zuza vec malo i obezobrazila, pa postala isuvise intimna, i dok nisu cule maminu zapovest: "Aj'd lez'te", i tek onda prestade razgovor i nastase slatke misli i budna sanjanja pod jorganom.

- Uh, ta sto kojom srećom nije letnje vreme, - veli gospodja Sida, sva srećna, sklanjajuci posudje i tumarajuci jos po sobi - a ne znam sta bi' dala da je sad leto, pa da smo izveli gajdasa u avliju ili pred kucu! Ta mor'o bi duvati u one gajde da se cuju k'o ono veliko zvono cak do poslednji' salasa, makar mu pukle one njegove gajde. Ala bi se sekirala i kidala ona debela! E, moje radosti onda! Da je pitam sad, - veli gospodja Sida, otvarajuci prozore da se promaje soba - da je pitam koga ce to da obrijaju! Il' mog Spiru, il' onog njenog sto dovlaci neke cifucke caslovce u nasu crkvu i vara gospodina vladiku! 'Ajde da se to spava! Je l' ostalo jos stogodj, boze, - rece i stade razgledati po sobi. - Ta otkud tolika zapaljena kandila! Gledaj samo cuda sta ga ih goru! U svakoj sobi po pola tuceta kandila, k'o na Hristovom grobu! Ta pogasi ta kandila, Zuza; ta ako je popovska kuca, nismo valj'da spa'ije od Eleonske gore! Uf, ne znam sta bi' dala da mi je samo znati zna li! Sto nije leto, sto nije! - rece mecuci slofkapu na glavu.

Uostalom, ta joj je zelja sasvim izlisna bila, jer gospodja Persa je jos to isto vece - kad je posle vecere, posto je pop Ciru legao, merila i krojila kupljeni flanel - to isto vece cula je od Erze sve sto je bilo kod pop-Spirinih. Jer Zuza i Erza su i dalje lepo zivele medju sobom, ne htevsu se povesti za svojom zavadjenom gospostinom, i sastajale se na sokaku, kao i pre svadje svoje gospostine, sa svojim hulannerskim kaplarima, a svaka je imala svoga. Jednoga su one same medju sobom zvale Zatraceni, a drugoga Secko-Jedno. A to su imena oni dobili prema razlicitom svom temperamentu. Jedan se ljutio kad je video svoju Zuzu da s onim drugim razgovara i odmah psovao: "Zatraceni!" a drugi nije bio takav, nego koju pre nadje, Zuzu ili Erzu, a on veli: "Secko-jedno" (kaze da mu je svejedno), pa kurise. - One su se svako vece nalazile, i tom prilikom su, izmedju ostaloga, jos i saopstavale jedna drugoj sve sto se u kuci jedne ili druge kazao, govorilo ili dogodilo, a on njih su opet njihove gospodje saznavale sve, sto je opet bio trajni uzrok vecitom potpirivanju i podgrevanju jedared vec otpocetog strasnog neprijateljstva. Pa je tako i veceras, pored svega posla, Zuza od vremena na vreme ugrabila priliku i izlazila s punim bokalom na sokak svome kaplaru Zatracenu i Erzi, koja je opet bila sa svojim kaplarom, i tu kazala sve Erzi sta je i kako je. Tu su pred kucom pili, pa cak i igrali uz svirku koja se lepo cula iz kuce.

Erza je posle sve jos toga vecera referisala gospodji Persi.

- Preselo im, dabogda! - veli gospodja Persa kad je slusala Erzin referat. - Moz'te sad, - veli umorna od silne praske i vec malaksala i salomljena, tako da je vec budila sazaljenje - moz'te sad ako cete tri noci, kad ste natrefili na ludoga Ciru.

[Na vrh]

Glava dvadeset peta

U kojoj su opisane dve svadbe, najpre Melanijina, a posle Julina, i ispricana onako uzgred dva malera frau-Gabrielina.

Pre nego sto su to znali i sami popovi, znalo je selo da su se pomirili. Frau Gabriela je poletela odmah onoga casa kad ih je videla zajedno u kolima, i javila svima kod kojih je svratila da se pop Ciru izmirio s pop-Spirom, pa zajedno putuju da kupe stvari za spremu. A Spira je, veli ona, poveo pop-Ciru, o svom trosku, da mu ovaj gustira stvari u bolti: sto kupi

pop Cira za svoju Melaniju, to ce isto kupiti i pop Spira za svoju Julu, da ne bi Melanija, koja ima "nemecko vaspitanje", ni u cemu noblija izgledala od Jule. I ona i ona druga njena, Cveckenmajerka, znale su i kolika je bila suma, tri stotinarke, koju je pop Spira dao pop-Ciri samo da ovaj odustane od tuzbe i procesa. Sve su to znale i svakom kazale frau Gabriela i Cveckenmajerka, a ova poslednja doznala je, kao babica, jos i to da ce gospodja Persa ubuduce krstavati unucice pop-Spirine.

Medjutim, postovani citaoci, koji su i dosad poklanjali vere samome piscu i nikom vise, znace da je sve to jedna izmisljotina i da se stvar sasvim druckije razvijala. Medju popovima je, istina, povracen neki jadni i zalosni status quo ante, ali ga popadije nisu primile, a nisu ga primile svaka iz vrlo pojmljivih razloga. Gospodja Persa je tako blizu bila zeljenom casu osvete, a osecala se u pravu, da je sada bila kao gromom porazena kad je cula kako se stvar iskrenula; a rana koju je ponela na dusi zjapila je jednako otvorena i nezalecena. I kako se onda i moglo zahtevati da pruzi ruku ili cak i da primi ruku pruzenu radi izmirenja, pa ma tu ruku i njegovo preosvestenstvo rukovodilo. U gnevu svom, sta je samo za gospodina vladiku rekla! Pop Cira je pobegao cak u trecu sobu od straha kad je cuo blasfematicne reci gnevne popadije svoje, koje je iz istoga uzroka i sam pisac navlas izostavio. Strasne reci! Sreca sto ih niko dalje nije cuo i sto su izuscene u drugoj polovini devetnaestog prosvecenog veka, kad nema ni inkvizicija ni anatema. A da su te reci bile izuscene protiv katolickog biskupa, za popovanja kakvog Inokentija ili Urbana, - gospodja Persa bi bila, izvesno iste sudbine koje i Devica Orleanska. - A gospodja Sida, opet, ona je presla iz jedne krajnosti u drugu krajnost. Do povratka popova s puta bila je meksa od pamuka i miroljubiva, a cim je cula kako se stvar svrsila, odahnula je dusom i osetila je sire oko vrata. Stidela se svoga dotadanjeg strahovanja i htela je da se naplati za sav onaj pretrpljeni strah od poslednjih nekoliko dana, pa i ona, eto, dakle nije htela da zna ni za kakvo izmirenje, iako je najlepse misljenje imala o gospodinu vladici, cija je zelja bila da se izmirenje popova rasprostire na obe njihove kuce. Iznenada ta sreca povratila joj je staru hrabrost i staru zajedljivost. I posle ovoga, gospodja Persa je mrzila a gospodja Sida zajedala, a obe su se zurile da sto bolje opreme svoje udavace.

Cim je sutradan svanulo, gospodja Persa se dogovori s popom da u iducu nedelju bude prsten, a posle Bozica svadba. Tako ce bar vratiti gospodji Sidi milo za drago sto je ona preduhitrla s prosevinom i prstenom. Tako je i bilo. I sada nastade zivo spremanje oprema i darova devojackih, u cemu im je i ne male usluge ucinila frau Gabriela.

Frau Gabriela je bila stvorena za takve prilike i usluge, a sto je najlepse bilo kod nje, to je sto se nije dala dugo moliti. Dolazila je cesto i nezvana. Ona je povazdan bila po tudjim kucama. Tek sretne tako neku na sokaku pa je zaustavi - "Za ime boga, um gotes vilen, gospoja", (ili snaso, ili vec kakva bude shodna titula), "ta sta ste to nacinili od tako krasnog deteta?!" (ili frajlice). "Ta imate l' vi oci?! Ta vi'te samo: lice i persona i stelung k'o u kakve princeze, - gledajte samo kakav je lajb u ove haljine! A, a, a! Izgleda, izgleda k'o nakarada kakva sa karnevala, a frajlica k'o jedna princeza!"... Pa onda stane namestati i tresti nasred sokaka tu rdjavim lajbom onakaradjenu princezu... "Pa ko ju je sio? Ko, zar ona! A sto ste njoj dali kad sav svet zna da ona ne ume da sije. Uf, uf! A, moram ja doci da to popravim, - pa da vidite kako ce onda izgledati kad ja to doteram!" - Badava se gospodja mama otima i veli joj: "Ta nemojte se truditi!" Gabriela samo vice: "A, ne, ne, najn, najn! To ce da bude, i to mora da bude! A od volje vam da mi date sto bude pravo, jer ja kad se kapriciram, ja i za bagatelu radim, al' tek ne mogu da trpim da u tom mestu gde ja zivim i masamodiram ide jedna tako lepa devojcica (pa je poljubi) u tako, ali tako nakaradnim i unpasent haljinama! I'te, molim vas! O Jesus-Marija! So senes kind und so, so... A a a! Samo jedan jed! Eto vi'te, vec place frajlica!" veli Gabriela pokazujući na devojcicu koja se, posto joj je frau Gabriela otvorila oci, sva neutesna i nesrecna ogledala oko sebe. "Utesite se, frajlice, niste vi jedina koju je njena slatka mamica upropastila i unesrecila sve tako jednom fuser-masamodom! A, i'te molim vas... samo jedan jed!" veli i odlazi dalje. - A sutradan, tako oko frustuka, metne u ceger dvoje makaze, velike i male, naprstak i jos neke svoje alatke i ide na obecano mesto. I sto bi mogla za pola dana da svrsi, to njoj traje ceo dan, pa i dan i po. Gde radi tu i ruca i vecera, jer hteli domaci ili ne hteli, - moraju da je zadrze na rucak. A ona se bas mnogo i ne cifra. Ne ceka, sto kazu, da je dvaput pozovu; jer komsije njene ne pamte da se ikad pusio odzak na njenoj kuci, ni zimi, a kamoli leti. Zadrzana tako, ona bi ostala na rucku. A najradije je jela cvecken-knedle; leti njih, a zimi grundbirn-nudle. Kada toga ima, ona onda, kako sama veli, ne zna sta je dosta. Toliko navadi sebi u tanjir da ne vidi onoga vizavi od sebe; pa jede i hvali ih i veli kako samo u toj kuci jede cvecken-knedle i grundbirn-nudle, i onda ne zna sta je dosta. A umela je nekako da to tako udesi da na kraj krajeva bude neophodna u mnogoj takoj kuci. Ispocetka gundja, doduse, domacica i mrzi je, a posle, malo po malo, pa se svi u kuci prilicno naviknu na nju, pa im cudno kad je pozadugo nema. "Nema nam, boze, vec odavno frau-Gabriele; sta je to sas njom; kud se, boze, dela ta zena?!" zapitace neko od ukucana. Pa na to se navikao vec i njen pincika, - jedno malo, belo, nervozno i pakosno psetance sa plavom maslijom izmedju usiju, koje je, kad je blato, po ceo dan sedelo na prozoru i lajalo na mimoprolazece, - i koga je ona ili vodila za sobom kad je lepo, ili mu donosila kuci, posto su u mnogim kucama mrzili kad mu ona da iz tanjira da jede, a pincika opet bio je tako vaspitan i pametan da nikako nije hteo sa zemlje da jede (kao druga njegova paorska braca), nego samo iz beloga porculanskog tanjira. I to niko nije umeo da ceni kod tog stvora, samo frau Gabriela, jer su svi drzali velike rundove, zucove, gadze, i tako dalje. "A sto ne drzite pincike k'o ja sto drzim", govorila bi cesto ona, "pa ne bi placali strof kad kome otkine po pola doroca il'kabanice. Ja mome pinciki samo kazem kad dodjem: "Pincili, pincili!" a on, spicbub jedan mali, samo snufuje i kija i

smajhluje sas repom". Vec nije bio taki njen macak, Her Kater nazvan. On se nikako nije mogao da prilagodi takvom zivotu jer je, kao i svi njegova roda, voleo miran i uredan domaci zivot. Zato je, cim je stao na snagu i postao, tako reci, sam svoj, ostavio i frau-Gabrielu i - sto je kod macka retka stvar, poznavajuci konzervativizam i privezanost macjeg roda ka mestu svoga rođenja - frau-Gabrielinu kucu i odomacio se u drugoj jednoj kuci, gde su s njim svi zadovoljni i hvale ga kao jednog vrednog clana koji ne jede badava, nego koji zaradjuje svoj hleb. Postao je ljubimac babin i nece vise taj nista da zna za frau-Gabrielu i njen avanturni nacin zivota. Povazdan sedi mirno i zazmirivsi prede na banku, i prekida predivo samo onda kad cuje da u kujni lupa satara i da se sece meso, a posle se opet vraca svome protektoru, dobroj starici, na banak, i nastavlja prekinuto predivo.

No kad je rec o nastavljanju prekinutog prediva, da nastavim i ja prekinuto propovedanje. Frau Gabriela je, dakle, ovo dana najcesce svracala u pop-Cirinu kucu. Tu je pomagala i rucala, a tek je posle vecere odlazila. Preko nje je gospodja Persa doznavala mnoge stvari iz razgovora koji su se cesto vodili.

- A cujete l' - zapitace je tako jednom posle podne odmah po Bozicu, kad je rad oko sprema najzivlje i najzurnije otaljavan - kad ce se ona njena lorfa udati za onog golju? Jesu l' odredili termin za svatove?

- Kazu, gnedige, tamo cak oko Djurdjeva dana.

- The, a sta zna! Sto kazu, samo nek poveze glavu devojka ! A sta ce! Sta bi joj pomoglo da sedi pa da ceka! Bo'me joj baron i nece doci, neg' neko tako! Nasla sljuka prdavca!

- Kaze da nece ovde da ostanedu posle svadbe.

- Sta, nece ovde da otvore berbernicu?

- A pa nece, kaze, ni da otvore berbernicu.

- Nego? - Valjda ce apoteku! - dodaje pakosno gospodja Persa.

- Ah, ta ne, za ime boga, um gotes: al' kaze gospodja Sida da cedu odmah posle vencanja gore u Bec da putujedu.

- Ju, ju, ju, boze, vidis ti noblesa: valjda hohcajstrajze!?

- Ah, ta ne, gnedige, nego da studira hirurgiju. Znete, on ima pola cajgnisa iz gimnazije.

- Golim grlom u jagode! - veli zajedljivo gospodja Persa. - A sa cim ce! Valjda ce ga pop Spira o svome trosku poslati! I bijase!

- Ta man'te ga vragu! Nije taj siroma'. Sve nekakvi erbosafti. Ima taj novaca! Kazu da je dupli virilac.

- Moze biti! Uteha! - rece gospodja Persa i naprci usta.

- Kaze gospodja Sida, vratice se odande k'o hirurg i dentist, to jest canarct, jerbo ima, znate, laku i sigurnu ruku, pa su mu sovjetovali da je griota da svoj talenat zakopa ovde u ovim kaljavim selu - veli frau Gabriela.

Tu gospodja Persa zacuta sasvim. Valjda se sad i sama uverila da moze i to da bude. A sem toga, posle ovih podataka dobivenih od frau-Gabriele, bese joj, kad dovede u vezu s onim sto je pre neki dan cula, sve jasno. Onda se toliko naljutila da nije mogla hladno ni da misli posle o tome, a sada, kako se zacudo slagahu frau-Gabrieline reci sa onomadasnjim gospoja-Sidinim, i kako ih lepo objasnjavahu.

Jos pre nekoliko dana nanese ih slucaj te prodjose jedna pored druge bas kad su izlazile s jutrenja. Gospodja Sida se razgovarala s gospodjom Sokom grkinjom. - "Ju, a zar cete moci da pustite dete od sebe u svet?" pita je Soka grkinja. - "A sta znamo", veli joj gospodja Sida, "kad se uda, onda kud muz, gud, sto kazu, i zena!" - "Ta dabome, a sta bi i radili dva berberina u jednom selu!" veli Soka grkinja. "I jedan pa nema uvek posla. A posle i ovi sto su bili soldati, i oni obesenjaci naucili tamo da brijaju, pa pravidu konkurenciju". - "A, nece nas Sandor, ako bog da, brijati nikoga; nije, fala bogu, spao da od toga zivi!" - Nego?" pita Soka grkinja. - "Pa ici ce u Bec da studira hirurgiju i zubni doktorat! Da namesca zube i vilice, ako kome treba falisan zub", rekla je gospodja Sida, jace udarajuci glasom na poslednje reci, bas kad je gospodja Persa prolazila, "tu ce on biti majstor da namesti!"

To je onda cula gospodja Persa i odmah ubrzala da izmakne da ih ne slusa vise. Bila je tada ljuta celoga dana. Onda je drzala da je to kazano samo onako, iz pakosti, da ona samo cuje i da se jedi; a sad je lepo videla da je bilo istine u tome.

- He, slatka moja frau-Gabriela! Lako je njoj sad da se prdaci! - rece i uzdahnu gospodja Persa. - Ah, Ciro, Ciro!

* * *

Sa Perom je sve gotovo bilo. On je dobio za djakona u obliznjoj varosi B. Najmio je i lep udoban stan, i vec poslao sav namestaj tamo u novi stan. Frau Gabriela se ponudila da mu namesti kucu, jer je imala za to ukusa, pa joj je to zacudo islo od ruke. Tu ce mlada biti dovedena, i zivece kao djakonovica, jer ce se Pera odmah posle svadbe zadjakoniti. Mesto je po volji svima, pa i samoj

Melaniji, koja je za varosi i stvorena, kako je vec toliko puta rekla frau Gabriela.

Davno ocektivani i zeljeni dan dosao je. Dan vencanja mladenaca, provobracnog zenika Petra Petrovica i device Melanije, kceri postovanoga paroha Kirila Nikolajevica, bio je i prosao. Bili su lepi svatovi. Sav nobles tog mesta bio je zastupljen. Bila je cak i varoska muzika za okretne igre, a ni Sovra gajdas nije falio; samo je on vise duvao u gajde onima

u kujni i u avliji nego onima u sali.

Mlada je bila lepa, bledja nego obicno, a mladozenja stidljiviji nego obicno. Veselje i igranka trajalo je samo toliko koliko i prilici nobl-svatovima, to jest do cetiri sahata po podne. A tada je stari svat naredio da se prezu konji. Posedase ili, bolje reci, potrpane se po sestoro-sedmoro u kola, pa se krenuse u B. mladozenjinoj kuci. Endjebule zapevase, zaplaka se gospodja Persa, a i mlada malo, brisuci suze spicom od snuftikle. A stari svat dade znak, i kola poletese sokakom, i zacas se nadjose izvan sela. Ludi konji i jos ludji kocijasi, pa nastade jedno besno i ludo sprsko utrkivanje i podvikivanje. Konji se zgranuse pa sve upropnice skacu, a zenskadija cici i podvikuje od silna besa: "Iju-ju-ju-ju!" Bilo je i prevrtanja i ispadanja iz kola. Najgore je prosla frau Gabriela, koja se povezla kao endjebula, mada je to bilo protiv njenog principa, jer se bojala utrkivanja i nazivala to "ludim rackim obicajem i pasijom", i na njenu nesrecu sela je bas u ona kola kojima je kocijasio jedan koji je drugima rado izvrtao kola, pa ih dosad mnoge vec tako zaduzio. Jos pre dve godine prevrnuo je jednome tako kola, a taj se opet danas strefio tu i bio resen da mu se, posle tolikog vrebanja, osveti za ono preklanjsko. I dala mu se prilika. Bas kad su izmakli tako za jedno cetvrt sahata izvan sela, potera on svoje konje pored frau-Gabrielinih i dohvati levcom levcu od tih drugih kola, ali ih ne prevrnu nego samo gurnu i ona odskocise ustranu. A frau Gabriela se sva zanela slusajuci kurmaheraje nakresanoga gospodina asesora. I bas kad je ovaj izjavljivao da je gotov radi nje da zaboravi i otera svoju vencanu zenu i nju da uzme, - dohvati levca od onih kola njihovu levcu, i frau Gabriela izlete iz kola tako lako k'o kakav lak perjan jastuk, i tako postade nevina zrtva ranije mrznje. Pala je jadnica i docekala se na zemlju prilicno nepristojno. "Pazi frajle kako djavoli!" povikase iz drugih kola paori kocijasi. Ali Gabrielina kola odletese za ostalim kolima, ona ostade u jendeku, a gospodin asesor produzi kurisanje drugoj dami, jer tako je bio prijatan da nije ni primetio da to nije frau Gabriela! Usred te nesrece jos je to sreca bila sto se sve dogodilo tako blizu sela da se frau Gabriela mogla bar peske tiho vratiti onamo odakle je na kolima onako svecano posla. Vratila se strasno ljuta i bila je jednako tako ljuta da nije htela cak ni posle nedelju dana da ide s pogacarima u B., niti je htela da primi ikakvo pravdanje i izvinjavanje. Oni su se sutradan izvinjavali da u onom jurenju i utrkivanju, kao vec u svakim svatovima, nisu ni primetili da je ispala. Ali je to bila jedna vrlo plitka laz, primetila im je frau Gabriela, jer je ona lepo videla kako joj se Cveckenmajerka smejala k'o luda kad je njoj, Gabrieli, pasivao taj maler. Tako se zasmejala da je formalno pala gospodinu perzekutoru u krilo, a ovaj je, kao jedan fini i izobrazen covek, zadrzao da i ona ne ispadne iz kola. A, sem toga, nije samo Cveckenmajerka videla to, videli su to i mnogi drugi. Jer dugo i dugo jos posle toga, kad god se povela rec o tim svatovima i o tom maleru njenom, smejali bi se neetiketni paori i sukali zadovoljno svoje velike i cupave paorske brkove, i u smeju bi samo dodali: "E, e, ono joj je bas valjalo, i fajn bilo!"

* * *

To nikad nije mogla da zaboravi frau Gabriela i omrznula je i na Cveckenmajerku i na gospodja Persu i na sve u kuci im. Zato je i otisla gospodja Sidi, pribila se sad uz tu kucu i pomagala joj svesrdno oko spremljanja darova i svega; bila je, sto kazu, i pecena i kuvana kod pop-Spirinih.

Tu je, tako pomazuci im, pripovedala mnoge interesantne i gospodja-Sidi dotle nepoznate stvari iz gospodja-Persine kuce. Mnogo stosta doznala je tek tada gospodja Sida, pa i to otkad je upravo frau Gabriela obrznula na frau-Cveckenmajerku.

- Nije to bilo, milostiva, - veli Gabriela - tek od onih svatova kad mi je to pasiralo. Jos pre, jos mnogo pre, gnedige. A zar vam nisu to kazali? Zar niste to, milostiva, znali? Od onda jos ja nju ne mirisem kad smo bile obadve u Temisvaru, pa kad joj umro muz, i kad sam videla kako je flegmatis i 'ladna bila k'o da je umro kakav perzekutor, a ne njen suprug! Kazem vam, slatka, nist', al' nista; ni nesvestice, nist', nist'! Samo malo suza, pa i to tek forme radi, da moze izvaditi snuftiklu, i cerez kijavice koju je srecom u to vreme dobila! Pa zar ona supruga! Ona! Ona!

- Ta sta govorite! - veli gospodja Sida udubljena u posao, pa i ne slusajuci je bas.

- Necu da se falim, jer to nije moj obicaj, al' trebali ste u takoj prilici, kad je, to jest, moj suprug umro, mene da vidite. Da sta!

- Ta i'te, molim vas! - rece gospodja Sida zevajuci i cudeci se.

- E, to je bilo stogodj vredno, za videti! Tu je ona trebala da dodje da mene vidi! A tako sam, onako, znate, bas raspolozena bila toga dana za zalost, da vam ne umem kaz'ti. A gospoje oko mene pa sve kazedu: "Ta umirite se, al' dodjite k sebi, frau Gabrijela! Samo zabadava sebe upropascujete! Njega", kazedu, "ne mozete te ne mozete podici, a kome sve to skodi, nego opet vama!" - a ja im kazem: "Niko ne zna i ne veruje sta sam ja sas njim izgubila!" - A one kazedu: "Verujemo, slatka, i same smo take!" - A ja, slatka, nist' ne znam za sebe, vec furt padam iz jedne nesvestice u drugu! Ali furt, furt, iz jedne u drugu! Al' to tako strasno da je morala jedna da ponese sa sobom flasu sa sircetom, pa sve mi mecedu pod nos, pa onda, znate, dodjem k'o malo k sebi!

- O, o, o! Jadna frau Gabriela! Jadna zena!

- Tu je trebala da bude, pa da vidi, locka jedna, kako se zali suprug i muz. Al' to je, znate, tako islo, al' tako da sam se

sutra i ja sama, sama sam se sebi cudila i koplimentirala i gratulirala kako sam ja to bila traurig? Znete, ponekad to zacudo ide od ruke!

I jos htede frau Gabriela pripovedati o svojoj zalosti, ali je sujevna gospodja Sida prekide i okrenu razgovor na drugu stranu, i frau Gabriela nastavi posao.

Posao je iz dana u dan sve vise odmicao. O sta je cuda spremljeno bilo, ne smem cisto ni da redjam, jer se bojim da mi niko nece verovati, a posle i da izredjam sad ovde sve te stvari, bilo bi mnogo, i ova Glava izgledala bi kao kakav trgovacki cenovnik. Nikad valjda nijedna popina cerka nije bila tako opremljena kao Jula popina. Koliko ce to kola trebati da sve to krenu, sam ce bog znati. Jer gospodja Sida je i sama dan-noc radila i spremila je svega toliko mnogo da mladencima nece trebati bar prvih dvadeset godina ni stvarcice u kuci da kupe. Sta je samo facli, kapica i benkica spremila. I sve ovo nije ni uvela u inventar aufstafirunga, nego je samo spremila i zadržala u svom ormanu nek se nadje kad ustreba. Samih facli je predostrozna gospodja Sida, koja je uvek bila optimista, dala isheklovati nekih sedamdeset rifi, a prema ovome mogu citaoci suditi sta je i koliko je svega drugog bilo, tako da nije nuzno ni redjati sve. Dosta sto cu vam reci da je Sandor (tako su zvali Sacu svi od prosevine u kuci) potpuno zadovoljan bio kad mu je pokazan bio tacan spisak sviju stvari, i kad mu je jos primeceno da ce kroz nedelju dana primiti i ono sto nije inventarisano, ali je u celoj ovoj stvari ipak najglavnije, a to je: samu Julijanu. A tu je, tek sto nije, jos koji dan.

Blizi se Djurdjevdan, dan vencanja Jule i Sandora. I sa casnicima je vec gotovo. A casnici su taki ljudi da se Sandor moze samo ponositi kad pogleda medj kakvu je gospodu dospeo. Stari svat ce biti gospodin Kipra nataros, kum gospodin doktor, Sacin buduci kolega, a dever ce biti jedan jurat iz Staroga Beceja, koji je nesto zapeo na egzamenima, pa sada kao neki patvarista prakticira kod nekog fiskala. Pomalo prakticira, a pocesse ide u lov na sljuke, ili po vazdan peca na Tisi ili u ritu na glistu karase i drugu ribu, i nosi za sesirom veliko pero od caplje, a cim izadje izvan varosi, a on odmah skida cizme pa ih mece na stap. On je Sacin drug iz detinjstva, kroz sve osnovne i pola latinskih skola, pa su se jos onda dogovorili i zadali jedan drugome veru da jedan drugome bude dever; to jest, onome koji se prvi ozeni da onaj drugi bude dever.

* * *

Dodje i dan svadbe i vencanja. Osvanuo je lepi Djurdjevdan. Cela pop-Spirina avlija mirise od silna jorgovana, a sve selo okiceno selenom, jorgovanima i vrbovim grancicama, jer je praznik. U pop-Spirinoj se kuci formalno spalo s nogu od ovo nekoliko dana. Pop Spira je bio stari Srbenda. Kad je trebalo odresiti kesu i pokazati se sta je popina kuca, nije zalio. "Nek ide, zato je i teceno!" rekao bi. "Nisu svaki dan svatovi! Ako nemam ja, imace Lorinc Civutin!" I kao god sto je trazio da je kod parohijana toga dana svacega izobilja, tako je i on na dan Juline svadbe svacega spremio. Bio je jedan od obligatnih postovalaca Dositejevih, iako ga je malo citao, ali se ipak u tom nije slagao s njim sto je ovaj vikao na troskove, svirke, igru, pijanku i veselje, i zamerio mu sto je on, Dositej, inace tako ucen i pametan covek, - tako pisao i govorio o srpskim svatovima i drugim veselim i lepim obicajima. "Nije se zenio nikad", izvinjavao bi ga pop Spira, "pa mu nije ni zameriti sto je tako pis'o. Dok sam ja ziv, bice ovako i u mojoj kuci i u selu!"

I doista je spremljeno svega i svacega. Velika soba i dve borcne bile su ispraznjene i sav nameštaj odnet u supu, a sobe ostale prazne da se na Djurdjevdan napune stolovima punim svakoga pica i svake djakonije. Staro vino u podrumu pregledano je i odredjeno da se toci dokle ijedan iz veselja trazio bude. A veselice se celoga dana i svu noc, jer mladenci ostaju u kuci, a tek posle

nekoliko nedelja se krecu na put, na Sacine nauke.

Stigose svatovi sa mladozenjom. Divan je bio Sandor djuvegija, pravi gazdacki sin, a ukusno odelo pokazivase da je svrsio nesto latinskih skola. Na njemu bogato ukusno odelo. I dusanka i prsluk i caksire, sve od bela tanka stofa, i sve raskosno isarano plavim gajtanom. Na prsluku nekih trideset sitnih srebrnih puceta, oko vrata svilena crvena posa, a na njoj zlatom izvezen srpski grb; izvezla ga je njegova Jula, misleci neprestano na njega. Ispod dopola otkopcanog prsluka vidi se tanka bela kosulja od srpskog platna, zlatom izvezena spreda, a to mu je izvezla i poslala njegova sestra Jana, iz distrikta. Na nogama lakovane cizmice sa zlatnom ruzicom i kvaslom, a na glavi sesir sa strukom kovilja, koje se rascvetalo na toplom djurdjevskom suncu pa zaklonilo djuvegiji sav sesir.

A za mladozenjinim kolima sijaset kola. Iz same Backe je doslo skelom sinoc devet i jutros sedam kola rodbine Sacine, a suvim opet toliko. Zakrcila kola sokak, ionako pun radoznala i pozvana i nepozvana sveta. Sviraju gajde, igraju kola u avliji nekoliko i duz sokaka dvaput toliko. Izlaze iz kuca pomagacice, rodjake mladine i mladozenjine, dele ruzmarine svatovima i tanke peskire konjima, pa i konjima milo, i oni udesili pa igraju uz gajde, a najlepse igraju konji Rade Karabasa.

U odaji gde se oprema mlada, zurba: svaki can ulaze i izlaze odande.

Kad se Saca skide s kola i podje u kucu, zapevase devojke Bacvanke, sve rodbina Sacina:

*Oprav' se, oprav', brate Sandore!
Da mi idemo po tvoju ljubu,
po tvoju ljubu, po nasu slugu;
tebe da ljubi, a nas da služi!*

- Hooo! - dočekuje ga Julina rodbina. - Izvol'te, izvol'te. "Sniska streja, visok djuvegija!" - vele mu i uvode ga, i poslužuju njegovu rodbinu, dovode svirca, i zaigrase kolo u hodniku, očekujući da izvedu mladu, oko koje se skupilo sijaset drugarica i rodjaka, koji joj u silnoj revnosti i uslužnosti više smetaju nego sto pomazu. Iz odaje se čuje svatovska pesma sto je pevaju devojke kad nevestu cesljaju; čuje se pesma:

*Dok stane tudja plesti pa kleti,
i tudja ruka kosu krzati,
a ti ces, Julo, onda plakati.
Onda ces svoju spominjat' majku:
Oj, majko moja, oj, nego moja!*

- 'Ajd' devere, 'ajd' zlatan prstene! - viknu jedno lepuskasto veselo lice kroz odskrinuta vrata na mladinoj odaji. Dever se pusti odmah iz kola i ode po mladu. I na njemu lepo odelo, a za sesirod mu veliko capljino pero, kao sto i prilici juratu. Izvedose i mladu i dovedose je do kola u koja behu najlepší i najbesniji konji upregnuti. I mlada bese divna. Plave oci kao nebo djurdjevskoga dana, a pogled joj svečan i divan kao danasnji svatovski dan. I dok su rodjake jos nesto suskale i opremale oko Jule kod kola i trazile jos neke hordnodle i ciode, edjenbule i paroske devojke zapevase kroz suze onu tuznu pesmu:

*Ne jadaj jade, Julo devojko,
ne jadaj jade, ne roni suza!
Sutra ce t' majka vecma zaliti
dok tvoje druge na vodu podju,
na vodu podju, pod pendzer dodju,
pa pozovedu Julu devojku:
"Ajde na vodu, Julo devojko,
'ajde na vodu, vode doneti!"
A kakav ce majka odgovor dati:
Ili ce reci: "Donela j' vode"?
Ili ce reci: "Ot'sla je Jula"?
Ili ce reci: "Zaspala Jula"?
Tvoja ce majka pred dvor izaci.
Pred dvor izaci pa besediti:
"Pones'te, druge, Juline sude,
moja je Jula vode donela,
vode donela - al' tudjoj majci,
ni Jule mlade, ni vode 'ladne!"*

I odjednom zasuzise oci i starom i mladom, a najviše drugaricama Julinim. One se smeju, a suze im teku niz njihova bela lica. Zaplaka se i Jula, i gospodja Sida, i baba Makra; svi brisu i nos i oci. A Nica bokter - u cizmama i durdiji sa gajtanima i ruzmarinom - tesi devojke pa im kaze:

- Ta sto placete! Ta do'ce red i na vas ! Nek placu babe i starci sto im se to vise ne moze strefiti, a vi do prvi' kukuruza!
Ostalo je, fala bogu, jos djuvegija!
A devojke se onda smeju kroz plac.

Mlada se pope u kola i sede uz devera. Stari svat naredi da se krecu. Zapucase bicevi, i kola poletese jedna za drugim i jedna pored drugih. Ludo i besno poletese, tako da se sve živo sklanjalo sa sokaka, i kokoske i guske, sve polete ukraj kad podjose sila i svatovi na silnim konjima i s mnogim paorskim momcima na konjima. Kao vetar proletese ulicom i zacas nestade i kola i konja i momaka i devojaka; i cvece i perje i kovilje, sve se izgubi zacas u daljini. U poslednjim, najpametnije teranim kolima sede dve prije, gospodja Sida i tetka Makra, obe u svilenim haljinama, gospodja Sida u nekom kapizonu kakav pisac davno nije video ni na starim kontrafama, a tetka Makra u svilenom marami, - sede pa placu i tese se uzajamno obadve. Nista ne govore nego samo liju i brisu suze; taman jedne obrisu, a druge stignu.

- Ta nemojte plakati, prijao, - tesi je prijao Makra - eto i mene ste rasplakali, a ja sam bas tvrda srca; ta to mora biti.

Jedared i to mora da bidne!

- Heee, e, slatka prijio... - vajka se prija Sida.

- Eto i mi smo se, sto kazu, udale, pa sta nam je falilo. Ostale smo zdrave i citave, fala bogu. Pa, tako i oni...

- Jao, lako je vama, prijio, tako divaniti; vi ne udajete! Al' kako je meni! Od'ranila je, sto kazu, izmalena, pa sad... - pa se opet zaplaka prijia Sida.

- Pa ne ide Turcinu, nego opet, sto kazu, u kristijansku i komsisku familiju! - tesi je prijia Makra.

- E, slatka prijio, ta kako da ne placem, od radosti!?

I obe prijie zaplakase se sad opet od radosti.

Svrsi se vencanje i svatovi se vratise, zaobisavsi daleko unaokolo; vratise se jos besnje no sto su otisli.

Uhvati se u kolo i zvano i nezvano; mladji igraju, a stariji se obredjuju sljivovicom, koja je Julinih godina, a Nica bokter i pije i igra. Otpoce rucak. Posedalo sve i zapremilo nekih pet stolova, dva na glagol, a tri na pokoj, postavljenih u kuci i u avliji. Sam rucak necu opisivati, jer priznajem da je lepse i lakse biti pozvan na rucak nego ga opisivati.

Napomenucu samo to da je gospodja Sida ucinila sve sto mrznja i ljubav jedne domacice uciniti moze - mrznja prema gospodja-Persi i ljubav prema gostima i svatovima - da stvar ispadne sto lepse. Raspitala se bila tacno do sitnice sta je i kako je bilo kod gospodja-Persinih, pa je gledala da svega i vise i bolje bude kod nje, i kola i konja, i peskira, i gajdasa, i postavljenih stolova, i jela i pica. "Srpbskii kuvar trudom Ierotej Draganovica, obsteziteljnoga m. Krusedola ieromomaha, sabran i dovoljnjim iskustvom pravilno ispitano" proucavan je i prelistavan jednako, i tako je danasnji sjajan i obilan rucak, kojega su svi gosti i pulgeri pa i bemateri do neba hvalili, bio rezultat udruzene teorije i prakse, - teorije jeromonaha krusedolskog Jeroteja i prakse gospodja Sidine. Za vreme rucka je bilo i nekoliko zdravica.

Posle rucka nastade opet igranje.

Stariji i ne ustadoso od stola, a omladina se uhvati u kolo. Sviralo je pet gajdasa; dva u sobama, dva u prostranoj avliji, a jedan na sokaku pred kucom. (Bio je i sest, ali je on vec do podne tako pijan bio da su ga odveli u supu da se ispava, a oko gajdi mu se sad deca otimaju, vuku ih po avliji i duvaju u njih.) Posle podne se slegao svet Juli popinoj u svatove, tako da je ko hteo, mogao je komotno pokrasti sve selo. Koga ti tu sve nije bilo, i ko ti se tu nije napio i naigrao toga dana! Dosla je cak i pop-Cirina Erza, nezvana ali izvesno poslana. I nju uvukose sa sokaka u avliju u kolo, iako se kao otimala i malo vikala: "Nem tudom, i ne znam nista !" i trazila da je puste u kujnu da pomaze Zuzi. Sve joj to ne pomozu, uvukose je izmedju Nice boktera i Proke plajasa. Erza se stidi, ali igra, i jednako se izvinjava Proki da ne zna nista, a Proka joj odgovara podskocicom:

*Ja sam mala, ne znam nista,
metite me kod ognjista,
di kuvari vatru pire,
a na mene ruke sire! Iju-ju, iju-ju!*

Igra kolo, zveckaju sablje hulanera Rusnjaka i dukati na vratu paorskih devojaka, a cicane paorske suknje sve se cisto lome; ohrabrila se Erza, pa treso i veze do Nice boktera, pa raspalila i njega, te joj i ovaj rece svoju:

*Tako, tako, do nedelje
ma ostala bez kecelje. Iju iju-ju!*

Kolo se sirilo, pa je sve vece i vece. Sred velikog Nicinog kola uhvatilo se drugo manje, u koje se pohvatale neke trgovacke kalfice i neke frajle u sesirima. Zovu ih ovi iz velikog kola, oni se lepo zahvaljuju, ali nece, izgleda ocedvidno kao da hoce da su odvojeni kao zejtin nad vodom. To uvredi Nicu koji je bio u tom stanju kad je covek iskren, a i inace je bio onvo njegov dan, pa poce:

*Sidji, boze, s nebesa,
pa da vidis cudesa:
kako cifte vode kolo,
a paori unaokolo!*

Pored Nicinog velikog paorskog kola, i u njemu onog ciftinskog malog, uhvatilo se jos jedno trece, opet paorsko. U njega uvukose i neke Svabe iz drugog kraja sela, a medju njima i Sepla suvacara i zenu mu Betiku i cerku Kredlu. Sepl je iz postovanja prema pop-Spiri, kao lojалан Svaba i mestanin, doneo mladencima tortu na prezent. Uneli su je torzastveno; najpre je isla Kredla sa tortom, za njom Betika sa velikim stajerskim amrelom, a za njima krivonogi Sepl sa teskom lulekanjom i sa otromboljenom donjom usnom. Izvinjava se Sepl da ne zna srpski ni govoriti a kamoli igrati, ali sve mu to ne pomaze! Igra Svaba ako mu se i ne igra! Gleda ga Nica bokter iz onog drugog kola, gleda i Sepla i Seplovicu i

druge Svabe i Svabice, kako smesno igraju, pa otpoče:

*Igra Svaba i Svabica,
a na Svabi kabanica;
bolje igra kabanica,
nego Svaba i Svabica.*

Igra kolo, bruje gajde, a decurlija trci oko kola ili vija jedno drugo i provlaci se izmedju igraca i igracica, bacaju sesire u kolo i soraju ih odande napolje, ili se kupe oko vatre gde stoji Arkadija crkvenjak i njegov pomocnik - negda najgluplji djak u skoli, kome je stari ucitelj proricao da od njega nece biti nikad nista i da nece videti od njega 'asne ni crkva ni opstina, pa se prevario, jer, eto, ovaj doterao do pomocnika na zvonari - i pale crkvene prangije. Nakupila se deca, pa cekaju da Arkadija ispali jednu prangiju. Ali ce malo poduze cekati, jer ga je frau Gabriela zamolila da ne puca dok je ona u avliji, jer kaze da ima vrlo haglih usi.

- Je l' te, necedu pucati kanoni? - pita frau Gabriela.

- Nece, nece, gospoja.

- Molicu vas, daklem! Al' vi se, je l' te, ne salite, je l' te... ne, ne, nemojte dizati tu stanglu! - viknu frau Gabriela i zapusi brzo svoje haglih usi. - Znate, strasno sam nervez!

- Necu, necu, gospoja, kako bi' ja! - smeje se Arkadija.

- Bicu vam jako obvezana! - blagodari mu frau Gabriela, koja je takodje bila u svatovima, kao i njega odskora neprijateljica frau Cveckenmajerka, i cas se unutra, a cas u avliji nalazila.

Frau Gabriela je bila na rucku i tamo se lepo unterhaltovala. Bila je vanredno raspolozena kurisanjem jednog starog stucera tamo unutra. Nije htela a ni mogla da da odgovora na jedno njegovo pitanje vrlo delikatne prirode, pa je onako razdragana izašla u avliju sva rumena i zajapurena, pa se hladila tankom snuftiklom. Na licu joj neko blazenstvo, a usta upola otvorena, pa kao da polako piri na nesto, onako kao u domacice koja sece onoga casa iz rerne izvadjeni vruc kuglof, koji joj je ispao vanredno dobar, pa se pusi i ide prijatna para i miris od njega ustima domacice, i ona oseca i na celom licu pokazuje neopisanu sladost i milinu od toga.

Tako je i frau Gabriela osecala neko zadovoljstvo, i onako razdragana izašla u avliju, pa, kao svako srecno stvorenje, gotova bila da zagrlji ceo svet. Htela je da pokaze svetu da se ne tudji od paora, da se pokaze kao plebejka, pa se uhvatila i ona u paorsko kolo koje je igralo i podvikivalo u avliji. A uhvatila se bas izmedju dva ugledna i lepo obucena gazdacka momka, koje su u selu pajtasima zvali, a ne znas koji je od koga stasitiji i lepsi, i time je doista dokazala da je dobra masamoda i da ima ukusa, pa je okrenula glavu levo, i gledala stidljivo u zemlju i igrala lako kao kakva svigarica.

- A sto mi ne hofirate? - zapita frau Gabriela odjedared one oko sebe kad joj se dosadilo cutanje. - No, i vi ste mi lepi stuceri kad pustate damu da zadrema pokraj vas! Kakvi ste mi vi tenceri! Ta govor'te stogodj!

- Pa, mi k'o velimo, nece, valjda, znate, imati forme to - veli joj jedan pajtas.

- A, aber majn got, kakva forma! - hrabri ga razdragana frau Gabriela, pa mu stisnu ruku da ga, kao veli, malo upitomi i ohrabri.

- Pa, ovaj, bas i mozemo! Ajd, Severe, ti s' to bolje izucio - veli pajtas drugom pajtasu.

- A-jo, dabome, dabome - veli frau Gabriela, pa ohrabri i Severa k'o i onoga s leve strane. - Da se pofalim onima unutra sas eroberungom i sas mojim kavalirima.

- A mozemo l', gospoja, da nakitimo malo, onako, po naski, s fronclama, sto kazu, ako ne bi zamerili stogodj? - zapita Sever.

- O, zdrage volje! Ih, bit' si, molim vas! - rece frau Gabriela koja osim reci froncle nije ni reci razumela od celog ovog smisla, pa stade jos sitnije vesti u kolu.

Ali kad onaj tencer izvadi jednu takvu poskocicu kakvu frau Gabriela izvesno svoga veka nije ni cula ni citala gde, - frau Gabriela viknu samo svapski: "Na!" sa takvim glasom i izrazom na licu kao da joj je najveca gusenica pala na vrat, i pusti se naglo iz kola, pa ode kao oparena s opustenim rukama kao kad mokrih ruku covek trazi peskir. I koga da prvo sretne na vratima kao svedoka svega toga, nego opet onu fatalnu frau-Cveckenmajerku!

- Jesus-Marija! - viknu zaprepasceno frau Gabriela. - Frau Cveckenmajer!

- Na, kristi-got, tako vam i treba! - pozdravlja je ova.

- O, molim, molim! I vama i svakome moze to pasirati.

- Jest, kad bi frau Cveckenmajer bila tako lakomislena pa da se tura i di joj nije mesto.

- Pa, kad budem vasih godina, draga hebame, onda valjda necu biti tako lakomislena, nego praktis k'o vi...

- A, izvin'te! - prekide je Cveckenmajerka. - Ja mogu doci u vase godine, al' vi u moje, bo'me, nikad vise... Nikad, slatka!

- Na i vidi vam se po... Lako vam je kad je Bonaparta popalio po Oberestrajhu sve protokole i matrikule!

- A vec kdo vas ne mogu da prodju nijedni svatovi a da vam kakav godj djavo ne pasira! Ne moz'te da zivite bez

malera! - veli Cveckenmajerka ocevidno popustajuci. - Tako vam i treba; al' bas, bas mi je milo! - rece trudeci se da izgleda kao da joj nije milo, pa je odvue nastranu, onako tajanstveno kao sto to rade zaverenici u tragedijama na pozornici u trecem cinu, i stade je prijateljski koriti, poluglasno, da niko ne cuje. - Al' za ime bozije, libste, ta sta pravite to od sebe! Ta zar ne znate te racke obesenjake paore, te divljake, sto samo to znadu! A da im nije nas iz Oberestrajha, ta ne bi ni danas jos znali sta je to semlprezla i pohenes! To ne znadu, a pasija im je da se prdace sas noblesom!

- E, pa feler je, eto priznajem! - popusta frau Gabriela odobrovoljena i zadovoljna sto, primajuci ukore i savete, bar na taj nacin izgleda ipak mladja od Cveckenmajerke.

- E, bas mi je milo! Bas bog da prosti! Tako vam i treba, kad izbegavate nas, pa trazite paore!

Ovo ovoliko sacustvovanje dirne frau-Gabrielu i ona se izmiri sa frau-Cveckenmajerkom.

- 'Aj'te, slatka! - veli joj Cveckenmajerka, pa se uzese ispod ruke, i ostavise punu avliju paora, i odose u kucu medj nobles, gde im je i mesto.

A nije manje veselo bilo ni u velikoj sobi, tamo gde sad udjose ova dva izmirena clana noblesa. I tamo se jednako pilo i nazdravljalo i igralo, a bas kad su ove usle, zacutalo se. A zacutalo se zato sto se nevesta Jula stidela i ustezala se; a stidela se zato jer ju je zamolio stari svat, koji toga dana ima od sviju svatova najvise prava da zahteva da mu otpeva onu njegovu pesmu, onu koju on i pijan i trezan najradije slusa, a koja je danas bas zgodna i kao porucena da je Jula otpeva. A mlada, kao svaka mlada, stidi se, pa kaze da nema glasa. I mladozenja je zali, pa je brani, pa i on kaze da je izvina za danas jer nema glasa, ali je drugarice uteruju u laz, i vele da ona najlepse peva od sviju njih.

- Pevaj, ludo, kad ti stari svat zapoveda! Ej, pusto, sto nisam ja na tvome mestu, ta pevala bi' i da pustosvat zeli, a kamol' kad stari svat trazi! - veli joj jedna.

- Ta znas da si mlada, - sanu joj druga, - mlada mora da peva pa i da nema glasa, a kamol' kada ga ima k'o ti! Ta koja nikad u veku nije zapevala, na danasnji dan mora.

- Ta imaces kad i plakati, - sali se stari svat - a sad pevaj!

- Eh, zar mi opet ne znamo kakvo je mladino pevanje! - hrabri je otac. - 'Ajd' pevaj, pevaj, Julo!

A Jula se jos jednako usteze, ali kad navalise na nju jos jace drugarice i rekose: "Moras, moras, Julo ! Da vi's da smo mi mlade, kako se ne bi dale moliti", - otpoce i ona svojim lepim, jasnim kao srebro, devojackim glasom. Zapeva onu staru neznu pesmu:

*Raduj se, mlada nevo,
vec carne tvoje vlasi
od mirte venac krasi,
zelene mirte splet.*

*Kiceni svati vicu:
"Odbi se vita grana
od plavog jorgovana,
odbi se s granom cvet."*

I tu htede da zavrshi Jula, jer dok je pevala, sva je cisto gorela od stida, a oko nosica i ispod ociju sva se oznojila. Ali svatovi navalise, i ona morade da produzi:

*"O vrat' se, nevo, vrat' se -
zar nisu seje mile
dosta ti nezne bile?
Kuda ces? Vrat' se, oj!*

*Iz sveta zar je momce
od majke sladje stare,
sto suze vriskom tare
i zivot kune svoj?"*

Tu prekide Jula opet, jer kad je pevajuci ovu strofu pogledala na svoju mamu, videla je kako se gospodja Sida zaplakala. Zaplakala se i Jula, i glas je izdade. Svati se razresavaju od daljeg pevanja, jer je i njih sve rastuzila. I ne bi kraja hvalama sa sviju strana; hvalise i pesmu i pesnika i pevacicu.

Stari svat je sada pripovedao kumu najpre o pesniku te pesme, Vasi Zivkovicu, svom konskolaru, a posle o pesmi, zasto, to jest, voli on tu pesmu vise sviju pesama, i dalje, kako samo, eto, toj pesmi ima da blagodari sto se ozenio svojom sadasnjom suprugom. Pripovedanje staroga svata bilo je opsirno, i svece su se zapalile i vecera postavljena, a on jos nije

dovrsio. Njegova sadasnja žena je tu pesmu pevala kao devojka u jednom društvu, ona je imala divan glas, a pesma bila nova, dotle nepevana i necuvena u društvu, pa je sve ocarala pesma, a njega i pesma i pevacica. Svi gosti sad navalise da ona produzi i završi tu pesmu koju je Jula otpocela, i, posle nekog opiranja i izvinjavanja, zapeva starosvatica petu strofu:

*"Zar tamo kud si posla,
zar sunce lepse sija,
il' cvece lepse klija,
o, vrat' se, snaice!*

*Gle ! druge dar ti nose;
od ruza gnezdo krasno,
u gnezdu gucu jasno
dve sive grlice!*

*Ne slusa lepa Jula,
vec belom rukom mase,
za njome ves'o jase
taj zenik nevera.*

*O, idi, divna nevo,
gde sreca za te cvati,
i pesma nek te prati
tvog rucnog devera.*

*U nove ides dvore,
gde zaova cvece bere,
i nova majka stere
od sadiplatna put.*

*O, zbogom, krasna duso.
Pa sreca dovek budi.
I odjek srodni' grudi
jos prima: Sreca put!"*

Glas joj je malo drhtao, ali je doista lepo pevala. Dok je pevala, gledala je jednako preda se, izmedju strofa se tiho izvinjavala i tuzila za onim glasom u mladjim godinama, i kupila sa carsafa mrvice od pite s orasima i metala ih na jednu gomilu. I nju pohvalise i zablagodarise joj kad je završila poslednju strofu.

Tek posle svega ovoga doneta je vecera, na koju su bili zadržani mnogi gosti, a jos toliko ih je i samo ostalo na veceri. Veceralo se u sobama i kujni. Tamo nobles, a ovde plebs, u koji ovoga vecera racunamo i Nicu boktera, koji se inace rado za beamtera izdaje. Njega je, doduse, nudio Glisa Sermijas da ide u sobe gde su gospoda i bemateri, ali se Nica izvinjava time sto tamo ne bi bio komotan, a veli on, on i ne racuna da jede ako ne sme da se nasloni na jedan ili drugi lakat kad jede, a toga tamo u sobama ne moze da bude. Zato je ostao duboko u noc i jeo i pio u kujni. Kad su ga opominjali da ide na duznost, on nije hteo, nego je slao svakog sata po nekog mladjeg da duhne u rog na svakom roglju, a on je ostao pa i dalje jeo i pio, i strasno larmao u kujni kad je hteo sa punom casom da ide u sobu da nazdravi domacinu i mladencima, pa mu nisu dali nego ga slali da ide na duznost.

- A zasto da idem, i cerez koga da idem!... Nije me, doduse, niko zvao u svatove, al' niko me fala bogu, i ne tera! Pa zast' da idem? Je l', zast'! Ko je od dobra jos pobegao?

- Da cuvas selo! - graknuse oni u kujni na nj.

- Ta otkako je izbusen prvi bunar u ovom selu, ta nije bilo boljeg boktera neg' sto ce ga nocas biti! Ta cuva nocas selo sam svetac sveti Djuradj! Ta jes' vid'o koliki mizdrak ima k'o ulaner kakav! Lopova nema, jerbo sve je to danas pijano otislo odavde iz avlije, k'o da je bilo u svatovi kad se zenio silni car Stevan! Ko ce danas na svetac da krade! A i da ima, velim, lopova, nit' on moze bezati, nit' ga ja mogu ovakav kakav sam vijati i stici, kad smo obadvoje, sto rekli, dva dedaka, obadva jednaka! Hahahaha! Aj, je l' dobro divanim? Nego, daj-der tu cuturu ovamo. Ako sam beamter, bas sam beamter; iako sam se najmio, nisam se, sto kazu, pomamio.

I pravo je rekao Nica bokter. Sve je to bilo pijano, i tamo po sobama, i u kujni, i u avliji, i u selu. Tek pred zoru umuce pesma i svirka i prestade zagor i svatovi se razidjose iz prizrenja prema umornim mladencima i sutrasnjoj kiseloj corbi.

Otpratise kuma i starog svata i devera s gajdasem, s kojim je posle Nica bokter produzio kroz sokake, vrseci u isto vreme i svoju duznost. Te noci, tako uz gajdasa, izduvao je veseli Nica bokter hiljadu i nekoliko stotina sati. Sreca te je sve po selu spavalo kao poklano, pa ga niko nije mogao kontrolisati u radu i sutradan tuziti za takvo nesavesno rukovanje i vršenje njegove duznosti. Ostavi ga naposletku i gajdas, i savi u drugi sokak; ode i on da spava i da se potkrepi, jer ce mu trebati nove snage sutra kad ode na medljanu rakiju i na kiselu corbu, kojom ce, zajedno s ostalim gostima, da tera sutrasnji mamurluk. Mozda se i Nica za to spremao; zato se i on izvali na prvu klupu, pokri se kabanicom, i poce po svom obicaju da broji zvezde na nebu, da bi pre zaspao; izbroja sedam-osam zvezda, pa zahrka junacki i taj poslednji Mohikaner iz danasnjih svatova.

* * *

Tako se svrsila i ova svadba, ali su jos nedelju dana brujale gajde u usima mamurnih seljaka, a godinama se spominjala Julina svadba.

Saca je sedeo naizmenice u obe kuce, izmedju kojih je obaljena taraba odmah na dan svadbe; jednoga dana je sedeo kod tetka-Makre, a drugog kod pop-Spirinih. Tu mu govu. Uvek ga ujutru pitaju sta on najradije jede, pa mu kuvaju. Saca i Julia idu povozdan jedno za drugim kao macici. Najradije se bavili u basti pod zovom, - iako to nije bas ni najmanje poetsko drvo i mesto - za one koji nisu zaljubljeni. "A, vi ste tu!" rekne im tek gospodja Sida kad ih gdegod nadje. "A kad vas covek trazi, ne moze nigde da vas nadje, k'o da ste u zemlju propali!" veli zadovoljna mama. A zadovoljni su i oni, vole se sve vise i vise, i jos cisto ne mogu da veruju da su se uzeli i da ce uvek zajedno biti.

Posle dva meseca otisao je Saca zajedno s Julom u Bec da tamo dovrsi hirurgiju i zubnu lekariju, posto je pokojnoj strini dao parastos a tetka-Makru preselio kod tasta. Negovana i iskreno postovana u starim danima svojim, tu je baba Makra spokojno ocekivala smrt, cunjajuci jednako po ormanu, vetreci svoje rublje i naredjucuci cesto u cemu ce je sahraniti i sta ce sve kupiti za pokoj duse njezine.

Pera s Melanijom vec davno nije bio u tom mestu. Otisao je za djakona u B., a u selu ostali popovi s popadijama; popovi i kojekako, a popadije nikako medju sobom.

[Na vrh]

Glava dvadeset sesta i poslednja

Koja ce sadrzajem svojim zacudo mnogo biti nalik na one "stamparske pogreske" koje se obicno u svakoj, pa i u najboljoj knjizi spominju na kraju, - gde, sto jest, pise: kako je, i kako bi trebalo da je u knjizi.

Proslo je od onoga ispisanog u prosloj Glavi povise godina, a za to se vreme dosta sto-sta izmenilo, i selo i parohijani, i popovi i popadije, i zetovi i kceri im.

Popovima pomazu kapelani, a popadijama sluskinje udevaju u iglu. Popadije su - htele ili ne htele to priznati - mnogo starije, sad vec i leti, cim zahladni, nose botuse. Jedna po jedna sposobnost ih izdaje. Obe nose naocari. Ostavljaju ranije strikeraje, i priznaju i same da nije kao nekad. "He, ostarelo se to, bo'me! Prolaze godine!" tek rekne jedna ili druga savijajuci strikeraj i zabadajuci striknodlu kroz klupce i carapu. A to jos jasnije priznaju kad hoce da uđenu u iglu. Tada obicno i jedna i druga zovu sluskinje, koje imaju mnogo zdravije oci, pa mogu da vide i mnogo sitnije stvari nego sto je, napriliku, kakav apotekarski pomocnik, kisbirov ili hulannerski kaplar. Postale su i zaboravne, tuze se na pamcenje.

Zaborave gde sta ostave, pa cesto po pola sahata, a i vise, traze, napriliku, naprstak. "Ta di se samo deo taj prokleti naprstak? Sad je otoic tu bio, grom ga spalio! Jos se secam da sam ga na narocito mesto metla, da ga samo ne zaboravim! Moram zasiti ove proklete dzepove: sto dzepova, a ni u jednom nista!" pa se lupaju jednako rukama kao petao kad hoce da kukurikne; psuju, praskaju i bede ma koga po kuci, dok im naprstak ne spadne s prsta. "O, ubio te bog, Persida - ili Sida! Sve kod tebe mora biti neki djavo; k'o da ti je osamnaj'st godina!" Ali ipak ni jednu ni drugu nije izdao ni vid ni pamcenje onda kad treba videti svoju protivnicu, i kad se treba setiti sviju onih neprijatnih sitnica iz ranijeg neprijateljstva. Pamti sve i jedna i druga, i mada se tuzi na slab vid, ipak zato jedna drugu jos izdaleka opazi, pa se jedna drugoj uklanja s puta. Izbegavaju se da se sretnu, jer se jos jednako smrtno mrze. Ali se mora priznati da su ipak nesto manje ofanzivne i ratoborne nego nekad; jer sad radije izbegava jedna drugu, a nekad je volela nego bogzna sta da jedna kraj druge prodje, pa da nesto neprijatno rekne i dobaci jedna za drugom, da je nasekira i otruje bar za onaj dan. Ali je mrznja jos tu jednako; ona tiha, ali stalna, vecna mrznja. Ona ih krepi, daje im snage i mili im zivot. Kao ono ponekoj paorskoj babi sto treba svakog dana izvesna mera rakije pa da se moze kretati, - tako je i njima potrebna ta mrznja da ih drzi u zivotu. To im je motor u zivotu, i one bar znaju zasto zive ili, bolje reci, zvotare, jer i kakav im je to zivot kad ih i

zubi jedan po jedan izdaju i daju im licu sve vise pravi babji izgled. Jedna jede samo na levu, a druga samo na desnu stranu. I u tome se ne slazu! Sve, sve se, kazem, izmenilo, - cak i onaj stari sat pop-Cirin je dospao u celjadsku sobu, jer je, kako je pakosno govorila gospodja Persa, tako omatorio da je pored kijanja i kasljanja poceo vec da baca i slajm, - samo ona stara guja, ona stara mrznja, ostade jos da ih i dalje truje i trosi, ili drzi u zivotu, kako se one tese.

I popovi nisu kao nekad. Govore, doduse, medju sobom radi gospodina episkopa i radi svoje pastve, ali i to ne ide onako srdacno kao nekad, nego onako zvanicno, hladno; nikad vise da se vrati ono staro!

Pa i zetovi su im se izmenili. Pera je postao od ucitelja djakon, a od djakona pop; a Saca od berberina hirurg i dentist. I slavna varmedja i svi ga tituliraju: gospodin doktor Sandor, samo mu gospodja Persa jos nikako ne priznaje becke diplome njegove, jer kad je rec o njemu, nikad ne kaze drukcije nego: onaj brica. "Ta ni mu je ni deka bio doktor!" dodaje pakosno.

Obojica zive sad u varosima. Saca u B. u Backoj, a Pera u V. u Banatu.

Peri je to vec druga varos za ovih sest godina otkako je obukao mantiju. I u onoj prvoj varosi bilo mu je dobro. Bila je dobra parohija za popa, ali se nije dopadala popadiji. Melanija se osecala tu - kako se sama izrazila u pismu - kao zakopana, i on je morao traziti novu parohiju, i dobio ju je u V. Sad je, hvala bogu, i popadija zadovoljna, vise nego i sam pop. Melaniji se tu dopalo. Velika varos, ima fina varoskoga sveta; svega i svacega sto se samo pozeleti moze, "a moja je

Melanija za varos i stvorena", govorila je odavno gospodja Persa. Tu Melanija ima zabave i provadjanja. Kolosalno je napredovala u klaviru; sad svira i teze pijese, koje se prostacima i ne mogu dopasti, a poucava je jedan Pemak, kinstler u tim poslovima, jedan mlad bled plavusan sa malom retkom bradicom, i ustima od uveta do uveta. Nije bas tako lep, ali je kao vestak prijatan. Vec je dvared sudelovala u dva koncerta, koja su davana radi podupiranja varoskog spitalja i u korist jos nekih drugih humanitarnih celji. A, sem toga, sad se jos odala i na ucenje jezika. Uci francuski, jer je zdravo zavolela taj jezik izobrazena sveta. Prilicno je izgustirala nemacki jezik, koji gospodja Persa jos jednako brani, pa se radi toga cesto prepiru mati i kci. Gospodja Persa nema nista protiv francuskog jezika; stavise, milo joj je, ali ipak kaze da ne treba bagatelisati ni nemacki jezik, kako to pocinje Melanija, pa kaze da je francuski jezik bas tako nobl-jezik, zar ga ne bi govorila i gospodja birgermajsterka Eulalija, kao jedna velika gospodja, u cijoj se kuci po tri-cetiri puta dnevno pije cokolada, a kupuje hleb s kimom umesen. Ali Melanija ostaje pri svome, i veli da ni mami ne bi skodilo da malo vise zna francuski. Doduse, jos ga ni ona Melanija, ne govori, ali se bar mesa s onima koji ga znaju, a sad je uci jedan regiments-auditor. A njen Pera je i pocasni clan neke tamosnje oficirske kasine. To mu je Melanija olaksala pristup u te krugove.

Gospodji Persi je osobito milo bilo kad je cula za to, pa je ushiceno govorila: "O, Pera je napravio terno, hauptrefer je napravio sas nasom Melanijom!... Kad bi on dosp'o u taj svet?! Nikad! Nego njeno izobrazenje i moje vospitanje!" Svi ga uvazavaju i pozivaju na oficirske balove, koji su, kao sto je vec svakome poznato, svud u svetu najsjajnji balovi, pa tako i tu.

Cesto odlaze u tazbinu i Pera i Saca, a i tazbina ide njima u pohode, ali se Sacini i Perini ne sastaju, ne vidjaju, kao ni punice im, ne mrze se ovi mladji, ali se bas i ne traze.

Jednog letnjeg dana - osam godina posle ispricanih dogadjaja u pretposlednjoj Glavi - putovao je na kolima jedan mlad pop kroz Backu, vracajuci se s omladinskog skupa. Bio je lep letnji dan. Kola su prolazila Velikim sokakom kroz B., a bas je bilo posle podne. Vrucina bese malo popustila, vetar carlija i blago povija grane drveta ispred kuca koje pruzahu senke svoje do pola puta, i raznosi miris od bagrema, orahova lisca i mirodjija iz basta. Pred jednom lepom kucom, jos novom sindrom pokrivenom, sa zelenim salukatrama i prozorima punim divna cveca, sedjase na klupi u hladu ispod senastih bagremovih drveta pred kucom jedna mlada zena, a oko nje decica. Jedno drzase na krilu, drugo i trece sedjase kraj nje i zanimahu se jelom, a cetvrto, najstarije, bese izašlo do pola puta i bacase se prasinom na kola koja polako prolazise sokakom i u kojima sedjase putnik.

Mlada zena, u cistoj cicanoj haljini otvoreno plave boje sa belim bobicama, ustade brzo, i pripreti nestasnom malisanu koji drzase obe sake pune prasine. Putnik je pogleda. Pogledi im se susretose, i putniku se ucini jako poznato to lepo i vedro lice. Pogleda na kucu i na tablu na kojoj su blestala pozlacena pismena i procita: *Aleksandar N. Beclija, hirurg i dentist, tj. zubnih bolesti lecnik.*

- Dakle, to je ona! Julia! Kako je lepa, prosaputa putnik u sebi, pa skide sesir, mahnu njime mladoj zeni i pozdravi je. A ona se osmehnu i otpozdravi ga prijateljski. Poznala ga je.

- A otkud vi, gospodin-Pero, ovamo u nas kraj! - rece radosno iznenadjena, pa pritrca kolima koja stadose i rukova se s putnikom.

- Eto, otkud mi se i ne nadate. Ja sa skupa, onog naseg, pa sad se vracam kuci.

- A, znam, i moj Sandor je posl'o Omladincima pozdrav s jos nekima! Otkad vas nisam videla! A sta radi Melanija, je l' zdrava, kako izgleda?

- Fala bogu! A kako vi? Kako gospodin suprug, je l' kod kuce? A vi, k'o sto vidim, bas dobro izgledate. Je l' kod kuce gospodin Sandor?

- Nije! Odazvali ga, pa mor'o frisko da ode na vasar. Tu sat i po odavde u P. Tamo se neki pod satorom potukli, k'o na vasaru! - rece Julia smejući se.

- Pa kako zivite?

- Fala bogu, dobro. Sandor je povazdan u poslu. Zdravo nam dobro ide.

- Pa vi ste sad, nije tamo-ovamo, vec neka Beclika! I ne falite se kako ste ziveli tamo.

- E, kako. K'o u tudjem svetu! Nije k'o medj svojim! Al', znate kako je, di muz, tu i zena; pa di je njemu dobro, mora i zeni biti. Pa izdrzi krstena dusa i to. Al' ja sam jedva cekala da se svrse te derne studije njegove! Ta nema nase Backe nigdi! - veli ushicena Jula. - K'o godj da sam u Banatu, tako je dobro! Samo kad smo tu!

- Pa, boga mi, gospoja Julo, - smeje se putnik - ne zamer'te mi, al' vi lepo govorite sprski; a ja sam vec sasvim mislio: "Naucila, bome, nasa gospoja-Jula tamo nemacki, pa se odrodila, pa srpski ni beknuti".

- Jest' naucila, - smeje se ona - naucila sto je Svaba zaboravio.

- A-a-a, a ti tu, to su, izvesno, sve vasi, je l' te?

- Jeste - rece Jula milokrvno, pa ih pogleda meko materinski.

- Pa jesu l' dobri, slusaju l' svoju mamu i tatu koji se o njima brinu i dan i noc? - pita putnik i gleda milo decu.

- T-a-a-a, dobri su, samo onaj najveći - rece i pruži mu na zahtev ono najmanje.

Putnik ga uzme u kola i poljubi, i metnu ga na koleno. Kad videse ono troje ovo u kolima, izjavise i oni složno i jednoglasno da i njih metnu u kola.

Nasmejase se i putnik i zenica. I ova uze jedno po jedno i potrpa ih u kola, koja sad izgledahu od silnih detinjih glavica kao da se iz bostana vracaju.

- Pa, vi se to - smeje se i veli im putnik - onako i neaufirovani potrпали u kola, a, sitna gospodo? - rece, pa ih stade milovati.

A deca sve grcaju od smeha i ne vele mu nista.

- E, pa izvin'te ih zasad, - brani ih Jula - to je njihova mama kriva. Eto, vi'te, ostala sam isto onako gemajn, bas k'o da nisam u Becu zivila.

- No, no, - smeje se putnik - moze se to jos i popraviti! Dakle, molim...

- Dakle... dakle... - pocne zenica, a ne moze nikako dalje, jer se sve klanja od smeha gledajuci na decu koja se potrpara zadovoljno u kola, pa se smeju od velikog zadovoljstva i radosti sto se voze. - Dakle, ovo najmanje je Sida, ono vece Makra, ono jos vece je Iva, a ovo najveće je Rada. Rada i Iva su bo'me Beclije; a Makra i Sida su Bacvanke, onako klot Bacvanke.

- Pa jesu l' poslusni bar, slusaju l'? - zapita putnik i stade ljubiti decu.

- Ta dobri su, - veli Jula - samo Rada, on malo. A jes' poljubio gospodin-popu u ruku, i zamolio ga da ti oprostí sto si se bac'o prasinom na kola? A? 'Ajd' odma' da s' ga poljubio u ruku! - rece i namrsti se da bi ga zaplasila.

- Necu! - smeje se Rada koji se, sem odzacara, nikog na svetu nije bojao.

- Sta kazes? - veli Jula, a digla obrve i napravila se ozbiljna i stroga.

- Ne-cu!

- No, lep si mi i ti Beclija! Ti si salasar! Oma' da si poljubio gospodin-popu.

- Necu, - veli Rada - poljubi ga ti!

- Taki gospodin-popu u ruku! Sad ces s kola! - rece, pa ga uhvati ispod pazuva. Rada popusti i poljubi gospodin-popu u ruku.

- Neka, neka! - izvinjava se putnik. - Dok naraste bice on poslusniji! Siroma' Beclija, zazeleo se prasine! Badava, vidi se odmah sto ti je backa krv! Vole prasinu! - rece smeseci se, i poljubi Radu.

- I mama sme u kola, je l' te? Je l' te, popo? Ajde, mama, i ti u kola! - zove je Rada.

- E, ne sme mama, 'rano; mama mora da ceka babu! - rece zenica smeseci se.

- Pa neka i popa ceka babu! - odgovori Rada.

- Pa kad nece gospodin popa ni da svrati - rece zenica. - A sto se ne bi bas i skinuli malo s kola, bar dok se konji odmore i na'rane? Da otvorim kapiju, 'ocete l'? - rece i ucini veselo pokret kapiji. - Ta 'aj'te bar na casak.

- Ne, ne... ne mogu! - rece putnik otimajuci se vise od sebe.

- Al' kad vas molim...

- A, hvala, hvala, gospoja-Julo; moram da se zurim! Prodangubicu, a moram zorom da sam kod kuce.

- Al' 'aj'te! Al' kad vas lepo molim!

- Ne! - rece odlucno putnik, i prevuce sakom umorno preko cela.

- O, bas mi je zao sto necete! Pa, pozdrav'te Melaniju! O, a tako mi je zao sto necete bar malo da svratite! Pa sta radi Melanija? - rece naslonivši se na kola, kao da htjede da ih bar na taj nacin zadrži. - Otkad se nismo vidili. Cini mi se: citav vek! A tako bi' je volela viditi! Ta bile smo drugarice od detinjstva, ta i ne znam ni kad smo se poznale! Iz jednog sokaka

- rece i zasja joj suza u oku. - Pa zasto da se srdimo.

- I ona... jest'... doci cemo cim uzmognemo...

- Pa gledajte, dodj'te nam! Mi tako volemo kad nam ko dodje u goste! Ja ne mogu od dece, a njoj je bar lako!

- 'Ocemo, 'ocemo, gospoja-Julo. Pa, Rado, - rece okrenuv se kocijasu - mozemo l' vec? - rece i izljubi decu. Radu i Sidu

i Makru u obraz, a Ivu, koji je jauznovao hleba s pekmezom, poljubi u potiljak.

- 'Ajte, deco, s kola, 'oce gospodin popa da ide - veli zenica dec, i htede da ih skine s kola.

Ali deca nece s kola. Udarilo sve cetvoro u plac i dreku, pa nece dole, nego zovu mamu da i ona sedne u kola.

- Doci ce popa; sad ce se on vratiti! - umiruje ih putnik.

- 'Ajde, 'rano! Cujes sta kaze gospodin popa da ce se vratiti - rece zenica skinuvsi vec ono troje manjih. - 'Ajde, Rado, snago moja, sad ce doci baba! - A Rada legao u kola, pa se dere i brani nogama. - Pa zar kad baba dodje s vasara s medenim kolacima da zapita: "Di je moj Rada?" a ja da kazem: "Rada pobeg'o od babe!" Zar ce to lepo da budne? 'Ajde, lane moje, 'ajd' s kola!... A gospodin popa ce se vratiti. Odma' ce i on doci; samo ide da dovede njegovu gospoju popadiju, a ona zdravo vole dobru decu! - rece i jedva skide Radu s kola.

- Blago njemu! - rece u sebi putnik, gledajuci lepu rasplakanu decicu, koja su se poredjala kraj kola i stajala u redu kao kakvi mali krivci, i krupne im suze kapale po odelu i rukama i dole po prasini.

- Je l' te da cete doci?

- Doci cemo - uverava putnik rasplakanu decu. - Dabome da cemo doci.

- Eto vidite, lude jedne, a vi placete. Daobome da ce doci. To su nasi dobri prijatelji, je l' te, gospodin popo; babini prijatelji, je l' te, i mamini. Gospodin popa vole tvoga babu, pa ce on doci opet. On vole babu.

- I mamu vole?! - rece jecajuci mali Iva koga drzase Julia na ruci. - Je l', mama, i mamu vole? - rece dete kao malo uteseno, ali jos jednako uplaseno i uplakano, pa turilo prst u usta i gleda mater uplasenim i pitajucim pogledom.

- I mamu vole?

- Jeste, lane, i mamu on vole, i mamu! I Sidu, i Makru, i Ivu - i poljubi ga - i Radu, i babu, sve vole gospodin popa, sve; i tvoju mamu vole! - rece Julia umirujuci ga i brisuci suze detetu, i sebi krisom. - Doci ce on opet.

- Vase crte, vase lice! - rece putnik sav potresen gledajuci malo utesenog Ivu. -Susta mati! - dodade nezno.

- A, nije, nego bas njegove; bas on, isti otac! - veli Julia, i stade ljubiti te crte oceve. - Doci ce, Ivo, gospodin popa opet. Je l' te da cete doci?

- Jeste, doci cemo! - prosaputa putnik. - A sad zbogom! - rece potresenim glasom, i pruzi joj ruku, i rukova se s njom i gledase je.

Bese lepsa nego ikada! Onako sveza kako se nadnela nad kola izgledase mu kao bujno rascvetana ruza medju pupoljcima posle majske kise kad se pruzi strukom svojim preko staze bastenske. I putnik je gledase milujuci dete, i misljase i cudjase se samom sebi gde su mu pre osam godina bile oci?! A ona ga gledase svojim blagim plavim ocima, svojim iskrenim, vazda prijateljskim pogledom. I pogled taj ne mogase vise da izdrzi setom obuzeti putnik, nego se rukova, skide sesir, i rece: "Zbogom!" i kocijas potera konje.

Odose kola s putnikom, a deca ostase deruci se iz sveg grla i bacakajuci se u srditoj nemoci svojoj. A Julia jos neko vreme gledase za kolima koja idjahu Velikim sokakom, i pratijase ih svojim pitomim ocima, pa rece u sebi:

- Bas bi' volela da se vidim sa Melanijom; da vidim je l' se sto promenila!

A zatim viknu najstarijega da se vrati. Jer ovaj je trcao za kolima i derao se i plakao: hoce kod pope u kola, da se vozi. Kola su sve vise jurila i izmicala, a dete sve vise izostajalo, i sve se vise deralo. Putnik se jos jednom okrete. Bio je vec daleko, ali jos mogase cuti i videti kako se onaj najstariji Beclija valja po prasini i dere: "Ocu kod pope!", i videti lepo milu svoju poznanicu. Stigla bese maloga begunca koji se derase i valjase po prasini i bacakase nogama, pa se ne da mater da ga digne, a ona se savila od silna smeha nad detetom, pa mu se smeje, a posle ga dize silom i vuce preko sokaka.

- Da im dodjemo u gosti! "Mi tako volemo kad nam ko dodje u gosti", ponavlja u sebi putnik reci Juline, pa se dade u misli. "Ona je srečna, a tek on, kako je on srečan! Kako je srečan!" rece putnik, pa se opet dade u misli. Dugo je cutao i mislio tako, a kad vec behu daleko iza varosi, u polju, odmahnu putnik rukom i rece jedno: "Eh!" kao kad se covek savlada pa pregori nesto najmilije, pa oslovi kocijasa, jedno lepo, smedje, iroski obuceno momce.

- O, Rado!

- Izvol'te, gospodin-popo!

- A zasto si se ucut'o?

- A sta mogu i smem da divanim, kad me gospodin popa ne pitadu!

- Pa, onako k'o mislim, zar ti se ne dosadi sve tako da celim putem cutis? Ja znam da kocijasi hoce pokatkad i da zapevaju.

- Ta... znate... kako kad.

- Kako: "kako kad"?

- Pa eto tako! To je, znate, kako spram koga. Ima to da kocijasi, napriliku, i pevadu; al' to je i spram putnika. Jerbo vi ste, sto kazu, jedno svesteno lice, pa ne znam, znate, je l' ce vam biti po volji, e, pa di bi' onda ja.

- A kako mi, opet, ne bi bilo po volji? A zar popovi ne pevaju k'o i drugi ljudi? A zar ja ne pevam u crkvi? Mi, vi's, pevamo ili, upravo, pojimo nedeljom vama, a vi onda valj'da treba radnjim danom nama da pevate! A, je l' tako? - pita putnik smeseci se.

- Ta znate, ono jest' sve tako k'o sto vi sad velite. Vi pojite u crkvi, e, al' ono je stogodj obaska; ono je pojanje i pjenije, a ovo nase paorsko je pevanje! A, je l' te, dugo vam vreme kad cutimo?
 - A dabome. Zato 'ajd' pevaj, razgali me; nesto sam ti sumoran i deran! A ja te nisam ni zapit'o, pevas li ti?
 - Ko? Je l' ja? A kako ne bi' pev'o, kad godj mi je srce veselo! Pevam i pojim, gospodin-popo. Ta poj'o sam ja i keruviku u nasem selu, pa jos pred gospodin-protom, onim nasim starobecejskim.
 - E, da? - cudi se putnik.
- Ta nije da sam ja malo visoko poc'o, nego tako da sam ja posle mor'o citavo pola sata terati na svaku formu dok sam ja jedva u zlo doba ister'o da bude k'o sto treba po tiparu! Kol'ko je cela sluzba bila dugacka, ta toliko je jos jedared valj'da bila moja keruvika! Al' su bar gospodin prota i raspitivali za mene! - zavrshi Rada ponosito.
 - E, da?!
- A moja familija, a i svi paori, uzivaju vec, boze, pa im vec, vec sve raste perje, pa me fale i vele: "Al' umes da cifras!..." Pitajte samo gospodin-protu kako mu se dopala molcanska keruvika?
 - E, to je, vidis, lepo od tebe! Pa pevaj onda.
 - A, 'ocete l' neku od onih iza pevnice, il' cete neku, onako, s roglja, onako, sto mi kazemo, rojtansku?
 - Pa, ovaj, 'ajd' bas onako stogodj sto vi pevate. Il' 'ajd' bas onu sto ti voles i najvise pevas. 'Ajd' bas tu!
 - A kad bas zaktevate, ja bas mogu! - rece, pa nabi na oci svoj svilen backi sesiric, pa zapeva jasnim glasom:

Julo 'rano, ta mi smo rod odavno

- A otkud ti - prekide ga putnik, - bas ta pesma pade na pamet? Zar ne znas koju drugu?
 - Pa, ovaj, gospodin-popo, kako ne bi' znao; znam i' tusta, nego vi kazete: "'Ajd' bas onu sto ti voles", a ja onda ovu, k'o velim da otpevam, jer, ja... znate, pa i mojoj se zeni imelo Jula.
 - A zar si ozenjen vec?
- Ta znate, kod nas paora kako je; mi se ne mudrujemo mnogo k'o kaputasi! A da sta vi mislite!? - rece Rada ponosito, pa se uzvrpoljio na sedistu. Postade intimniji i prebaci desnu nogu u kola preko sedista.
 - A otkad?
 - Pa imace mu vec fritalj godine; al' k'o da je tek juce bilo, tako mi lepo prošlo.
 - Pa kako, kako, jesi l' zadovoljan, srecan?
 - A kako da ne budem srecan, kad smo se bas voleli, da prostite.
 - A, voleli ste se?
 - Jeste, dve godine i cetir meseca.
 - E, to je, bo'me, drugo.
 - Ta i nije, gospodine, i ne znam kad brz' su prosle!
 - Pa bas ste se, kazes, voleli!?
 - Ta kol'ko sam se samo puti tuk'o u kolu, a sve kroz nje! Sve je do mene morala da se 'vata u kolo, pa da igra nuz mene!
 - Pa zasto je onda nisi odma' uz'o?
 - He, ta uz'o bi' je ja odma' cim smo se prvi put pogledali u kolu, al' mi ona moja derna familija nije dugo vremena davala.
 - E, da, a zasto ti nije davala?
 - Ta, k'o bajagi, mi gazdacka kuca, a ja mlezimac, a ona siromaska devojka! Pa mi moji govorili: "Nije", kazu, "spram nas!"
 - P' onda?
 - P' onda ja im kazem: "Kad moja Jula nije spram nas, nisam ni ja sprama druge! Neg' il' nju, il' nikoju!" I kazem im: "Ako mi Julu ne date, ja odo' u soldate od svoje volje", a i ot'so bi, sunca mi!
 - A sta oni onda?
 - E, p' onda su morali da malko popuste. A baba mi kaze: "Kad voles nju, vecma neg nas, pa nek ti je, kaze, na cast! Al' ja", kaze on, "necu vise da te priznam za sina. Neces", kaze, "dobiti nista; ne nadaj se talu!" kaze. "Sve cu pripisati", veli, "na varoski spitalj." - A ja kazem: "Fala vam k'o ocu i za ovo dosad, sto ste me, to jest, rodili i od'ranili k'o sina! Imam ja, fala bogu, dve zdrave ruke, nisam neki bogalj, i moja Jula dve, pa cemo se 'raniti i tavoriti vec i bez toga vasega tala!... "A vi", rek'o mu ja, "podajte na spitalj, pa nek se pomognu i baskare i trezne po njemu pijani vandrokasi Svabe, pa nek mole boga za racki spokoj duse!" - Al' nije dao k'o sto je srdit rek'o i obrek'o! Kad je bila jabuka, pa ga moja Jula poljubila u ruku, a babi udarile suze, pa ti on njoj devet dukata i jedan solferin na dar! A kad smo izašli i posli kuci, a on najveseliji od sviju nas, pa mene sakom po sesiru, pa mi kaze: "Ao, kandilo ti tunjavu, uncute jedan! Ala imas zdrave i dobre oci, derane! Ala i ne znas sta valja!" kaze mi baba. "E sad bas vidim lepo i priznajem te", kaze, "da si moj sin i moja krv, sto kazu. Ta Birclijin si ti, pa nije ni cudo! A Birclijini nisu nikad", kaze on, "kojekoga u kucu dovodili niti ma

kud udavali, nego sve ono sto je najlepse!" I tako baba omeks'o, pa sad on najvise uziva u mojoj Juli, i vec, bogzna kako, odaje joj cest: sve mu ona svlaci cizme, ne da nikom drugom nit' sme ko. Pa mu dika sto mu sna lepa. "Lepe konje i lepe zene", kaze on, "e, ako ni po cem, po tom ces o'ma' poznati Birclijine!"

- Znam Birclijine!

- I sad smo kod njega... Tako pokatkad kocijasim malo. Za ovo sto od vas zaradim kupicu mojoj Juli finu maramu ferdinku. Baba kaze da kocijasim, "da se izrana naucim", kaze mi on, "kako je od svoji' ruku i o svom komadu ziviti!" A nisam joj ni kaz'o da cu joj kupiti maramu; pa da vi's njene radosti kad prekosutra uvece nadje maramu pod jorganom! E, ta samo to ce mi vrediti sto forinti.

- Pa sad se volete i slazete, je l'?

- Ta k'o so i 'leb, sto kazu.

- A je l' dobra, je l' lepa?

- Pa svaka je Jula, gospodine, i lepa i dobra. Je l' njoj samo ime Jula, ne pitaj, neg odma' uzimaj dok nije drugi docep'o!

- rece Rada blazeno, bas onako sa srca, pa zavalu sesiric, i zapeva. Ode glas visoko do neba i daleko se razli, mislim preko cele ravne Backe! Kao ona svila u polju sto izvija ujesen, tako se izvi i oteze sa vesela srca Radina setna pesma:

Duso Julu, srce uvenulo !

- Sibaj, Rado! - viknu putnik i brzo pritisnu kao da htede natrag u oko povratiti suzu sto mu zablista u oku. - Teraj bolje!

- Haaa ! - viknu Rada na konje, i puce iroski bic preko njih, i konji poletese kao besni ravnim backim putem, a on zapeva onako za sebe, radi svoga zadovoljstva:

*Ti ces stati, pa ces uzdisati,
pa ces reci: "To je moje bilo,
moje bilo, za mnom uzdisalo,
uzdisalo, i mene ljubilo;
a sada ga druge grle ruke,
druge ruke, druga usta ljube!"*

Sunce se vec spustilo, zaklonio ga vec beskrajni rit s visokom trskom, jos malo pa ce i zaci, a Rada tera jednako svoje besne konje. Prevezli ih i na skeli na banatsku stranu. Vec se i noc spustila i obavila sve unaokolo, sve, pa i beskrajni rit koji se pruzase daleko nalevo od dolme. Poduhnuti vec i nocni vetrovi, zatalasalo se ono beskrajno trscano more u ritu, i tajanstven elegican sumor i

pesma uzlelujane trske zanosi sanjarijama zanetog putnika, i on budan sanja o izgubljenoj sreći! Lete konji kao besni sirokom i visokom dolmom pored puta, puca Rada bicem onako iz svoga raspolozenja, i peva misleci na svoju Julu neku pesmu koju zaglusuje topot konja, ili je od vremena na vreme odnosi vetar i mesa je sa sumom uzlelujane ritske trske i psovkom cobana koji psuju ritske komarce sto se ni zapaljene vatre ne boje, nego nasrcu.

A putniku dodje malo lakse. Dodje mu volja i zazeli da upregne sest takvih hala, pa da puca bic, a da poteraju jos brze, da jos brze polete! Da prelete tako svu Backu i Banat i ceo svet; da ode i ostavi za sobom sve, i sreću i nesreću svoju, pa da lete konji tako i da ga nose tako sve do na kraj sveta, u mrak, u pustolinu...

* * *

- E, fala bogu, kad smo tu! Evo nas! Jos malo! - rece Rada vec u zoru i pokaza bicaljem na crkveni toranj, na citavu sumu od djermova i na krajnje kuce koje se, onako pepeljaste, razaznavale iz lake letnje jutarnje magle i jutarnjeg sutona.

- Zar vec! - uzdahnu putnik, prenuvsi se iz svojih misli.

Beograd, 1894.
